

701256

Amphibium Coenus
debrementis.

Amph

Amph 5 40

1750

1750

1750

1750

475

Handwritten initials or signature, possibly "JH" or "JH" with a flourish.

H. 1023

Handwritten initials or signature, possibly "JH" or "JH" with a flourish.

701256

102

N A G Y
MARTONFALVI GYÖRGY-
N E K ,

Sz. I. M. D. és a Debreczeni Col-
legiumnak néhai Professorának.

S Z E N T
H I S T O R I A J A .

Mellybē azokat a' dolgokat, a' mel-
lyek cz világnak Teremtésétől fogván
a' Sz. Írásban meg irattattanak, az i-
doknak meg-külömböztetésevel, és az
éíztendőknek meg-jedzésevel; sum-
máson, s' értelmessen le-rajzolta. Azok-
nak ked vekért, a' kik a' Szent Bibliát,
s' abban le-tett Históriákat hamar és
summáson akarják meg-tanúlni. Mel-
lyet maga kölcségén ki-nyomtatott
a' Debreczeni Collegium, és a' meg-
hólnak vótuma, s' testamentoma; e-
rent világra bocsátott, SZILAGYI
MARTON, azon Collegiumnak
egygyik Professora

DEBRECZENBEN,

Nyomtatta ROSNYAI JÁNOS,
M. DC. LXXXI.

ATENGEDETT FŐLÖSPÉLDÁNY

1. 123

MELTOSAGOS URNAK, TE-
kintetes s' Nemzetes Széki

TELEKI MIHALY

Uramnak,

Istenért, és az Hazáért Magyar
Országban fegyvert viselő hadaknak Fő ha-
di Vezérének: Erdély Országgi kegyelmes
Fejedelem Urunknak belső tanács hívének:
Nemes Máramaros, és Torda vármegyék-
nek Fő Főispányának: Husztnak, Kövárnak,
és vidékének Fő Kapitányának, és a' Fi-
scalis dézmáknak Fő Arendátorának,
kegyes és bizodalmas Uramnak, életet, e-
gészséget, sok esztendőkre terjedő lelki és testi
békeséget, az Idvességnek dicsőséges Fe-
jedelmétül az Ur János Chri-
stusul szívesen
kivánok!

TEkintetes, s' Nemzetes Uram!
A' Természetnek serény vis-
gálói, az hattyú madárnak nevezetes tu-
lajdonságait írják le. Mellyek közül né-
mellyeket tettik meg-jedzenem ide alább

A J A N L O

emlitendő czéломra nézve. Azt írják fe-
 löle. (1.) Hogy ő igen szeled állat,
 ugy annyira, hogy más madarakat felédse-
 gével annyira felyül halad, a' mennyivel a'
 Saskeselyű repülésével. (2.) Hogy fe-
 lette igen tenyésző, annyira, hogy fajzati-
 nak számos seregeit hadgya. (3.) Hogy
 minden madarakkal békefégyben él a' Sas-
 keselyűn kívül; ugyan-is azzal természet-
 szerint való ellenkezése vagyon, sőt azzal-
 is veszekedést, s' harczot ő magátúl nem
 kezd, noha a' méltatlan boszszút, az ag-
 gressornak boszszúval viszta fizetni kély.
 (4.) Hogy szép fejér és sima tollú, ugy an-
 nyira, hogy raritas gyanánt tartatik, ha fe-
 kete színben láttatik, amaz mondas ferint:
oly ritka mint a fekete hattyú. (5.) Hogy
 a' vizek, s' tengerek között szokot lakni,
 s' azokon szokot jární. (6.) Hogy noha
 testére nézve ötet alkalmas erővel ajándé-
 kozta-meg a' természet; mindazáltal ere-
 jét, s' teherfégyt kiváltképpen való módon
 a' szárnyaiban szokta ki-mutatni, s' azokat
 terjesztí-ki a' napkeleti szélnek meg-suval-
 lásakor; *őc nemeltyeknek értelme ferint,*
azo k-

L E V E L.

azokkal mondatik énekelni, midőn tudni illik ki terjesztett szárnyaival a' megemlített sebessen fuvó szelet, mint megannyi vitorlák kal erőssen meg-fogja, s' mint edgy articulálya. *Nazianzenus Orat.*

2-da de Theol. Item 1. Epist. (7.) Hogy kies helyen beret lakni, és az ő testét, s' la' ő helyet üressen tartya a' melegtől, mocsoktól, s' egyéb ártalmaktól, hogy az ő fajzatit az halál ellen meg-tarthassa, s' védelmezhesse. (8)

Hogy oktalan al-
latban igen okossan él; ugyan-is, ha binten mely vizekre repül-is, ha binten a' tengernek vizei, s' habjai között jár-is, nem engedi magát el-borittatni, felyül lábadoz, és azoknak felette felszélre repül. (9)

Hogy meg-érzi, s' meg-csémelli életének végéhez- való közelítést, és ahoz képest ékesen, s' keservesen énekel, magának mint egy halotti éneket énekel, és így maga emlekezetire *Epitaphiomot* emel, a' Poétának im ez mondása terént:

*Dulcia defessâ modulatur carmina lingua,
Cantator Cygnus, funerus ipse sui.*

■ Ez utolsó tulajdonságát az hattyúnak

A J A N L O

meg a régi meg-atyahodot s. jámborok-is
 mint egy ki-jádzották;ugya is koporsójok-
 hoz,s' a sír felehez közelitven emlekeze-
 tes hattyúi éneket énekeltének, s' magokat
 mintegy kidudoltak, és neveknek böl-
 dog emlekezetire, mint meg annyi *Epi-
 grammákat* hadtanak, Így Jákób Gen. 44.
 5. 18. Jóseph, 50. 5. 24. David, 2 Sam.
 23. 5. 1. ad 8. Illyés, 2 Reg. 2. 5. 9.
 10. Elifeus, 13. 5. 13. ad--19. a' Chri-
 stus, Matth. 27. 5. 46. s' többek.

Méltóságos Uram! Vala egy emle-
 kezetes és ritka példájú Hattyúja Debre-
 czen Városának is, s' abban a' Collegi-
 umnak, sőt az egész Magyar Sionnak, amaz
 nagy emlekezetű Szent írást Magyarázó
 Doctor, Tiszteletes MARTONFALVI
 GYÖRGY U. a' mi meg-fomoro-
 dot Collegiumunknak első Eőrállója; de
 az Idvezítő hitnek, s' reménységnek meg-
 fíráthatatlan két szárnyai,ötet, ez elöt egy-
 nehány órákkal, a' Tóczó vizének kom-
 fédcységéből a' mennyei vizek mellet va-
 ló legeltetésre ragadák. Hogy pedig len-
 czéomat job módval el-követhelem, tet-
 tzik

L E V E L.

tzik nekem a' termé et berint való, s' ten-
 geri hatyúban fellyeb meg jedzet miné-
 műségek, ebben az Urban bődögult
 jámborban szemlélnem, és meg mutogar-
 nom, hogy ō hatyú avagy hatyúi miné-
 műségekkel igen ékes és bővelkődő volt.
 Hatyú volt ō; mert. (1.) Mint az hatyú
 egyéb madarakat felédséggel, úgy ō-is
 sok ezer embereket lelkének felédségével,
 s' annak le-bocsátkozásával sokkal feljűl
 haladot. (2.) Tenyésző volt mint az
 hatyú; ugyan-is sok lelki fiaikat szűlt a'
 Christus Országának építésére; sőt termé-
 fet berint való fajzatának nyolczas szám-
 búl álló feregét látta, s' érte. (3.) Mint
 az hatyú minden madarakkal, úgy ō-is
 békefégbé volt minden emberekkel, tud-
 ván hogy bődögok a' békefégbé beretők
 és berzők: Es valamint hogy az hatyú
 ellene áll a' Saskefélyűnek, ō-is az
 Orthodoxianak ellenféginék tanításával,
 s' tudós irásival ellene állot. Czivódásra,
 s' veszekedésre ugyan az ellenkéző telnek,
 mint az hatyú a' Saskefélyűnek okot
 nem adot; de mikor okot-vett kéb volt

A J A N L Ó

ki-kelni az igazsággal ellenkező vélekedéseknek meg-czátolására. (4.) Természet szerint barna volt; de maga viselése, s' cselekedetire nézve mint az hattyú valóban fejér volt, fényes és világoskodó lámpás volt az emberek előtt, úgy hogy látván sokak *az ő jó cselekedetir, dicsőitették az ő mennyei attyokat. Matth. 5. v. 26.* és ennek világánál, a' tudatlanságnak fetét étsakájából a' tudománnak delyére által vezéreltettenek.

(5.) Mint az hattyú, vizek mellet lakot, azok között mulatozott, s' azokon járt. Lakot hajdan a' Kőrös mellet Varadon: járt a' Vág, Odera; s' Albi vizein: lakot, s' mulatozott a' tengerek között, s' járt azokon; de Istennek tetszéséből igen megfenneket vala a' Tóczó vize mellet, s' ott is mulék-ki. (6.) Mint az hattyú erős volt testére nézve is, miglen Isten egélségét kibolgáltatta; ugyan is noha a' tent Ministriumnak gyakorlása (Kivált! éppen nagy templomban, s' számos nép előtt) vastag és eles szava nem volt, mindazáltal Istentől mutatot chatedrájából legel-

L E V E L

geltetése alatt való nyájat a' deáki sere-
 get Izavával s' épen és értelmesen be-
 totta, s' tanításával bé-erte. Mindazáltal
 hatyú módgyára leg-erősebb volt bárnjai-
 ban, az az, az Ecclesiának lelki legelteté-
 sére kibocsáttatott tanítványiban; ugyan-
 is azok által mint meg-annyi *Boanerge-*
sek, *Marc. 3. v. 17.* és trombitások
 által javallotta az embereknek, s' ma-
 is javallya az Isten Országának keresé-
 sére idveségeknél félelemmel s' rettegéssel való
ki-munkálkodását. Phil. 2. v. 12. (7.) Hat-
 tyú módgyára kies helyen Debreczenben
 a' Másáknak állásán az erdő s' Tóczó
 között beretet lakni; az ő fajzatának a' Mu-
 sáknak állását a' Debreczeni Collegiu-
 mot a' méregtől, s' mocskotól, az az, az
 Istent, s' Angyalokat irtóztató bűnök-
 től, a' Magistrátus, Ministerium, tanítók, s'
 egymás ellen való conspiratióktól, s' fark
 emelésektől; s' az *hamis tudománytól*, és
 azoktól a' kérdésektől, mellyekből támad
irigység, versengés, káromlások, gonosz gya-
nóság, 1. Tim. 6. v. 4. 2. Tim. 2. 23.
 ürelesen és szűzen tartotta. (8.) Hat-
 tyú

A J A N L Ó

tyú módgyára nem engedte magát a' nyomoruságoknak, hobbas senlődeseknek és azokból származott szorongató keferűségeknek tengereit elborítani; hanem azokon dicsőségesen, hallatlan békecséges-tűrésével győzedelmeskedet, és az ő szenvedésinek hajójában is mindenkor talpára esett. Magam hallottam halálánac előtt im ez őavait: *Si Divina Majestati placeret, mihi & vivere & mori paratum esset.* Ha az Isteni Méltóságnac tetszenék, én mind élni, mind meghalni késővólnék: mellyekkel szenvedésiben való álhatalomságát nem kevesé ki-fejezte. (9.) Az Hattyúnac, és a' régi bent Atyáknac módgyára ki-mulásához közelitvén hattyúi éneket éneklet, s' magánac emlekezetes Epitáphiumot irt, semelt. Eneklet ugyan ez a' Magyar Izraelbéli, s' leg közeleb Debreczeni Hattyú, az tengeri hattyúknac majd sokafok felet még életének dellyében, erejebélikorában, és senlődési előtt is; Ugyan is kezde hires Belgiomban énekleni *Logico-Cynea Cantiot*, az az, amaz nagy Ramus Péter

L E V E L.

Péternek Logicáját, és meg-térvén az házában Váradon, s' Debreczenbē csak nem 23. estendőknek el-folyása alatt éneklé: kezdé Váradon énekelni az Kőrös mellett, *Amesiano-Cygnæa* Cantiót, az az, a' Nagy Amesiúnac s'ent irás Magyarázó Doctornac Theológiáját, és Debreczenben nagy hásonnal el-végezé; mindazáltal ennyi éneklésével meg nem elégedvén, életének estvéje felé felette igen hősű, és nehez nótájú éneket kezdé énekelni; mert az ô és Új Testamentomban le-tétetett Szent História-nac éneklésére adá magát, s' éneklé azt alkalmas estendők alatt; de ennek éneklése igen meg-fárasztá ezt a Magyar Sionnac Hattyúját, ugy annyira, hogy mikor s'intén az útolsó versnek nótáját húzná, és ily nevezetes éneket béakarna rekesteni, Jaj! meg-sakada belé, s' meg-hala! addig énekle, hogy ki-éneklé magát, s' más hattyúi éneket többé nem kezdhete.

Tekintetes Uram! Ez a' nagy emlékezetű Hattyú, s'árnya alatt nevedő fajzatinnac seregével a' Debreczeni Cœtus-sal egygyűt,

A J A N L O

gyűt ezt az utolsó hattyúi éneket kivál-
 képpen való módon, s' mások felet kegyel-
 mednec éneklette; ugyanis kegyelmednec
 akarta sives indulattyábúl *ajánlani*, a' ke-
 gyelmed jó hírét, nevet, akarta ennec az é-
 neknek homlokán Örök emlékezetbē had-
 ni. Mellyet azzal bizonyított meg, hogy ha-
 lalos betegsege előtt is ezaránt való votu-
 mát, és a' kegyelmed fényes nevéhez való
 nagy indulattyát fokör előttem ki-adta, s'
 ki-be-élte. Ezen votumát halála óráján is
 meg-erősítette; mert bec. ű etes semelyek
 előt abban a' confidentiában, buzgó indu-
 latbá, melyel én hozzám is méltatlan Col-
 legájához, s' néhai tanítványához volt, en-
 nec a' bent éneknek, s' Historiának világ e-
 leibē való terjesztését, és a' kegyelmed nagy
 nevére való fel-fűzést. s' énnékem testal-
 ta, s' commendalta, kegyelmed emlékeze-
 tihez való kegyes indulattyanac czéllyat-
 is előttünk meg-jelentvén.

Méltóságos Uram! az ékesen s' állásnac
 Mesterségébē a' Rhetoricában a' Öbbi
 közt vagyon egy ékesen s' állásnac for-
 mija; a' melly azt tanította, hogy meg-je-
 net

L E V E L.

het az élő embernek valamely meg-hólt-
nak s;emélyét mint egy fel-öltözni, s' an-
nac képében s;óllani azokat a' dolgokat, a'
mellyeket életében s;óllott vagy s;óllandó
vala. Ez Ekes Forma s;erint szabad legyen
nekem-is, ez Urban el-alutt Lelki Hat-
tyúnac személyét; sôt kegyelmedhez való
indulattyát-is mint egy fel-öltöznom, ab-
ban a' kegyelmed nemes tekinteti elôt i-
gazgatásom alatt lévô Deáki seregemmel
edgyüt ez Dedicatoriamnak rendibē com-
parcálnom, és a' meg-hóltnac mind a' ke-
gyelmed emlekezetihez való kegyes indu-
lattyát, s' mind ezaránt való ultima *Vólun-*
tászás, exequutioban, s' tökéletességre
vinnem. En azért meg-ementett Iffjui se-
regemmel edgyüt, ezt a' s;ép Hattyúi E-
neket, az az, az ő és Uj Testamentom
s;erint az Urban bôldogult Nagy M A R-
T O N F A L V I G Y Ő R G Y Utól le-raj-
zoltatot Szent Historiát kegyelmednek a-
láratossan, s' az Urban meg-hóltnac in-
dulatihoz hasonló indulattal, és a' kegyel-
med emlekezetihez való buzgósághoz
hasonló buzgósággal ajánlom, s' commen-

**

dálom.

A J A N L O

dáló. Micsoda íditotta pedig az Urbā meghóltat, és minket ő utánna a' kegyelmed nagy nevének, e' szent munkának homlokára való függőtesére, s' le-tételére jelétem. Motiva ez aránt volt kegyelmednek az Istenünk dicsőségehez való tölünk meg-tapaštalt búzgosága, s' abban való meg-maradálának jó reménlege; Ugyan-is kegyelmed (1) Sok Académiákban ment nagy reménlegű Ifjaknak fokozor kegyes Assistentiával volt: azokat réb érint maga költséggel bő mértékben elő-segélyen, réb érint a' Felső Méltóságának Fejedelmi jó akarattját azokhoz meg-nyervén. (2) Az el-múlt siralmas esztendőben az Evangeliomnak kenyérétől meg-fosztatott Istennek Prophéta boldgainak; sőt Istenért s' Vallásokért Házajokból s' hunnyokból ki-bajdusott és utolsó búkfegre jutott külső rendeknek is Fautora s' Abdiása volt. (3) Az Erdelyi hires Collegiumokra istenessen vigyáz, s' Patrociniummal azokat élteni, hozzájuk ép reménlegű proventusokat berezven, és azokban Alumnusokat az Isten Lelki nyáj-

L E V E L.

nyájának és a' Politiának jövendőbéli hasznára tartván. Méltóságos Urunk! kegyelmednek Istene dicsőségéhez való buzgóságának tapasztalható jelei, nemei között, né utolsó Motivánk s' Ósztönünk volt ez-aránt kegyelmednek hozzánk s' Collegiumunkhoz járult s' járulni kezdet jó kedve, assistentiája, s' Uri jó akaratya; ugyan-is ez előtt csak nem két esztendővel jóra sűletett egy-pár atyafias Ifjainkat kegyelmed kivált-keppen való jó kedvében vövé; közöttük egyiknek a' meg-emlitett nagy kegyességű s' adakozáru Méltóságtól, Fejedelmi patrociniu-mot percipiálván, a' másikat maga költséggével-is szép mértékben segitvén. Mellyért maradgyon állandó emlekezetben a' kegyelmed neve kívánnyuk! Vegye s' fogja tehát kegyelmed, Tekintetes Urük, s' bizodalmas Fautorunk, ezt az Hattyúi Eneket s' idvességés Historiát, a' mi kegyelmed emlekezetéhez való buzgó indulatunknak csalhatatlan jelét, vidám orczával, s' olyan sível s' indulattal, minéművel ajánlyuk s' commendálljuk. El-fogván

A J A N L O

több dolgai közt olvasni: A' b. emlekezettü Authornak, Ő útánna kemélyet s' indulatit viselni igyekező Oblatornak, mellette lévő Deáki feregének, ez aránt való votumát nagy jóra magyarázni; az Authort posteritásibann - is agnoscálni: és annak legeltetésétől meg-fogatott Debreczeni Collegiumhoz, el-kezdett jókedvet fenn tartani méltóztassék. Hogy az Ur Isten ezeknek, s' egyéb Istenünk dicsőségére s' a' közönléges jónak előmozdítására nézendő nagy dolgoknak véghez vitelére, kegyelmedet Tekintetes Urunk! életben, egészségben, lelki és testi bekeességben sokáig éltesse, Szerelme-fenek, számos nemes rajzatinak végiglen virágzó, életekben a' koporsón innét nagy mértékben meg-örvendeztesse; jóvendőben pedig örök élettal meg-koronázza, siveffen kívánom s' kívánnyuk: Kegyelmednek szeretettel s' engedelm-mel szolgálni kész) SZILAGYI MARTON, a' Debreczeni Collegiumnak egygyik Tanítója, és azon Collegiumbéli Iffiak, ugy-miat::

Bánfi

L E V E L

Bánfi-Hunyadi Ferencz, *Senior.*

Váradí Samuel, *Contra-Scriba.*

Szombati János.

Komáromi Péter.

Gyarmathi Sigmond.

Vári Mihály.

Nógrádi Pál.

Cántorok.

Gönczi Pál.

Jenei György.

Csapai Miklós.

Bogdányi Mihály.

Felső-Bányai Gergely.

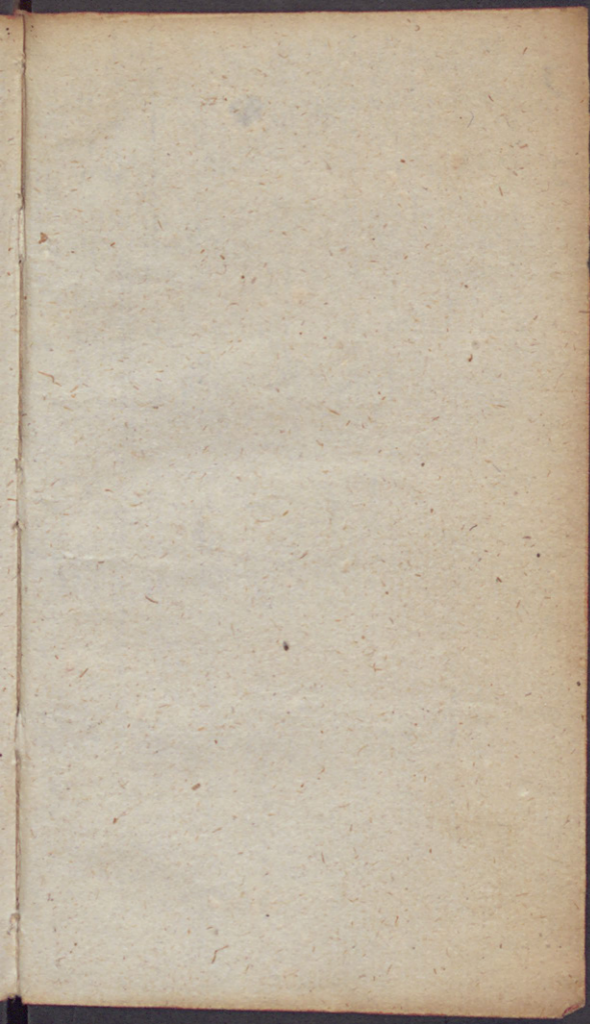
Solthi András.

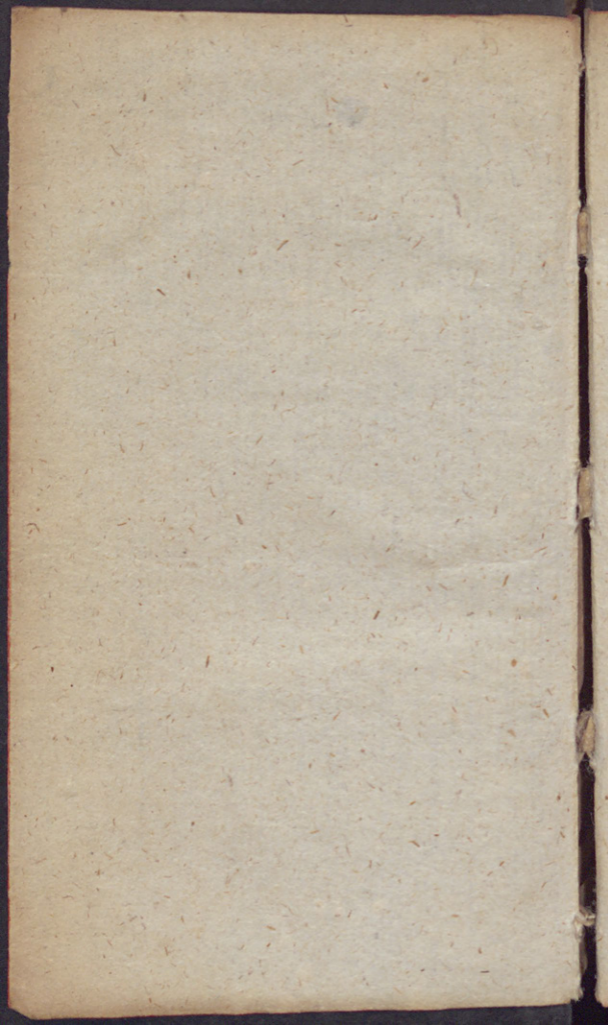
Collegák:

Es az egész Coetus.

1872

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

A' Kegyes Olvasóhoz való
beszéd.

A' Kegyes Olvasónak a' minden jóknak kút
fejétől, lelki testi békeféséget, és a' mennyei
bölcse ségben idve séges gyarapo-
dást kívánók!

Egyes Olvasó! Bóldog
Emlékezetü Tiszteletes Doctor
MARTONFALVI GYÖRGY
U. utolsó dicséretes munkáját
a' Szent HISTORIAT, mind az Isten-
nek dicső ségére, mind idve séges épü-
letedre, mind az Authornak bóldog em-
lekezetire, akarám bemed eleiben terjesz-
teni. Miért vettem légyen penig magam-
nak méltatlan ígömhöz képest ezt a' pro-
vinciat. 1. Oka ez: mert a' minden felel-
meknek fejedelme az halál, az Authort
ennek a' szent munkának ki-bocsátásá-
ban, sőt tő életel ségére való vitelébé is,
az Ur házának nagy karaval meg-gátolta.

2. Mert

A' K E G Y E S

2. Mert, a' mint a' Dedicatioból meg-tet-
szik, a' Bóldog Emlekezetű Author ezt a'
provinciát abban a' buzgó s' forró indu-
latban és bizodalomban, mellyben hoz-
zám meltatlan Collegájához s' néhai ta-
nítványához vólt, halálának oráján-is né-
kem hadta s' testamentomával demándál-
ta, szerelmefinek hallottára. 3. Mert ha
fintén erre commissiom nem lett vólnais,
mind a' lelki-ismeret, mellyel a' közönse-
ges jót vékony tehetőségé serint elő moz-
ditani tartom, mind a' foros relatio,
melly köztem s' az Author között meg-
lért ödés nélkül sok ébtendök alatt meg-
tartatott, mind peniglen velem való né-
hai fáradhatatlan dajkálkodása, és azok-
nak a' jóknak meg-gondolása, mellyeket
kebeléből vettem, ezaránt való tisztem-
nek meg-cselekedésére meltán köte'ez-
hetnek; ugyan-is az adósnak fizetni kell.
4. Merta' tanuló Ifjúságnak (melly en-
nek a' Szent Historiának halgatója s' ta-
nulója vólt) és a' Magyar Országgi Ecclé-
siáknak nagy kára, és várakozásának meg-
bantódása nélkül ennek a' szent munká-
nak

OLVASÓHOZ.

nak vezteglése és fűtben való menése meg-nem kéűlhetet volna.

Szomorú szívvel s' szemmel fogod szemlélni s' venni Kegyes Olvasó, hogy az Históriaának negyedik részének (mely volt a' felső Három Kőnyvekben említett némelly dolgoknak meg magyarázására tartozó kérdésekről) ki-csinálása s' el-vegezödése ez uton meg-gátoltatot, és csak a' Móses kijöveteliről írot Kőnyveig terjed.

Bizony dolog, hogy nagy károd nélkül nincsen; de tulajdonicsad a' Jehova kezének s' tanáttsának, mely az Authornak elméjét s' kezét meg-fogta, és életének fonalát el-mertzette.

Vajha élhet vala, a' mint kezdte vala, az egész Biblián által sok nehéz kérdéseket el-igazit vala, a' mint koporsójához való közjelgetésében meg-mondotta vala.

Nem titkolom-el tőlled, K. O. hogy a' B. E. Author követte e' bent munkának rendiben amaz Tudos *Severus Sulpitius*. A' Bibliát ennek a' rövid formának tenora szerint az Ifjúsággal hasznossan

A' K E G Y E S'

közlötte, s' vélek. historicè által s' meg-
 által mondatta, melyhez képest fok tu-
 dos, és a' bent írásban jól gyakorlot ér-
 zékenséggű embereket tött, kik között
 sokakat nem csak tudományokban; ha-
 nem a' Belgiomi s' Helvéciai híres A-
 cademiákban: való fel-menetelekben - is:
 kegyes tanácsával, mások előtt való recõ-
 mendatiojával, s' egyéb Istenes vigázásá-
 val nagy mértékben elő-segillet, nem
 volt sibi-soli ember, somjuhozta a' jó re-
 ménéggű Ifjaknak: előmeneteleket s' a'
 meg-emlitet Académiákban való mene-
 eleket. Illyetén sives induláttjának s' ez-
 iránt-is Istene dicsõségéhez való buzgó-
 ágának drágalatos gyümölcsseit-is el-éré;
 ugyan-is a' Magyar - Orfági Ecclésiákat:
 s' Scholákat azokkal nagy mértékbe gaz-
 dagitá. Hogy peniglen azoknak sãmok,
 nevek, halálok, hivatalok s'erint való hel-
 lyek nálad tudva legyen, imé a' tanítvá-
 nyoknak Catalogust a' Tudos Tanító-
 nak örök emlékezetire, s' másoknak ser-
 kentõ példájokra le tésem s' elődbenn a-
 dom. Catalogussa azoknak a' Tízte-
 letes

OLVASOHOZ.

letes bémélyeknek, kik ez nagy Tanitónak egy általlyában, az az, tanitói bottya alól avagy a' Debreczeni Oskolából vagy Mesterfégekről mentenek-fel az idegen Országokban.

Dioszegi István Theol. D. Dioszegi Lelki Pásztor, Sen. Fratr. Tatai Samuel.

Balkányi György, Meg-hólt Német Országban.

Laskói Lőrincz, Szentefi L. P.

Liszikai István, Dioszegi L. P.

Szilágyi Márton, Debr. Sch. M.

Csekei Pál, Meg-hólt Vischen.

Báthori István, Meg-hólt Thurő.

Sallai Pál, Létai L. P. Scriba Syn.

Szent-Mihályi András, Meg-hólt Miskólczon.

Losonczi István, Meg-hólt Margitán.

Mányoki János, Bátorkefzi L. P.

Kőrösi Gergely, Meg-hólt Keviben.

3

Köl-

A? K E G Y E S

Kölgyesi Balás, Karczagujfzállá-
si L. P.

Szoboszlai Samuel, Meg-hólt:
Ujyárafon.

Fogarasi János, Meg-hólt Erdély-
ben.

Vifchi Pál, Meg-hólt Vifchen.

Verefmarthi Mátyás, L. P.

Azoknak nevek kiknek tanításában s?
Promotiojában ennek a? Nagy Præce-
ptornak, én is méltatlanfágomhoz képeft
1669-től fogván, segítője s? Collegájai
vóltam.

Bölcskei Mihály, Békési L. P.

Gyöngyösi István, Felső-Bányai
L. P. Scribá Sín.

Verefégyházi Thamás, Theolog.
D. Bihari L. P.

Köpis-Kállai János, Meg-hólt:
Márgitán.

Körmendi György, Salontai L. P.

Hözfzfufalúsi Márton, Bőfzör-
ményi L. P. Vafár-

OLVASOHOZ.

Vásárhellyi G'örg', Püspöki L. P.

Fülkei János, Ladányi L. P.

Kocsi Balint, Pápai Schola M.

Kocsi János, Szatthmári Sch. M.

Gyöngyösi István, Parisban mondatik lenni.

Almási Mihály, Károlyi L. P.

Szombati K. István, Mócsai L. P.

Kecskeméthy Pál, Verefegyházi L. P.

Komáromi Mihály, Técsi L. P.

Diofégi György, Féleg'házi L. P.

Kállai János, Meg-holt Debr. lévén Bajoni L. P.

Szentpéteri István, Thurkevi L. P.

Kabai Ferencz, G'orgei L. P.

Szenczi János, Thuri L. P.

Debreczeni Kozma János, Szathmári L. P.

Vervölgyi András, Kismarjai L. P.

Hodosi Samuel, Veszpremi L. P.

A' K E G Y E S

Bôshazi János, Ujlaki L. P.
 Szentefi István, Csengeri L. P.
 Kecskeméti János, Kőrösi L. P.
 Belteki János, a' B. E. Authornak
Veji, Margitai L. P.
 Szombati Mihály, Zeherjei L. P.
 Debreczeni Foris István, S. Min.
 Candidatus.

Azoknak a' Nevek, a' kik még az Aca-
démiaokban vadnak.

Mocsai	István.
Kecskeméti	Selymes János.
Szondi	János.
Várad	Pál.
Pathai K.	István.
Lofonczi	András.
Czeglédi	Pál.
Köleséri	Samuel,
porofzlai	István.
Ujvárosi	Demeter.
Derecskei	Pál.
Dányádi	György. Tunyo-

OLVASOHOZ.

Tunyogi	Miklos.
Egeresi	István.
Gesztelyi	Mátyás.
Polgári	György.
Szeremlyei	János.
Vaji	Mihály.

Catalogusfá azoknak a' Tiszteletes Se-
melyeknek, kiket ez a' nagy Tanító, noha
nem egy-átallyában tanítói bottya alól
bocsátot az idegen Országokban, mind-
azonáltal idejében azokat rész szerint Vá-
radon; rész szerint Debreczenben tanította;
s' hozzájuk való tanítói relatioját sorof-
lan s'entül meg-tartotta:

Kabai Gellért, Meg-hólt Debre-
czeni Lelki Páfztorfágában.

Felvinczi Sándor, Debreczeni
Lelki Páfztor.

Hunyadi András, Púspöki L. P.

Hunyadi Pál, Vizaknai L. P.

Köpeczi Balás, Miskolczi L. P.

Karczagujfzállási Márton, Meg-
hólt Belgiumban.

Szo?

A' K E G Y E S

Szobozslai Mihály,

Tholnai Mihály, Almási L. P.

Varfányi Daniel, Lofonczi L. P.

Olafzi Péter, Sarkadi L. P.

Nagy-Ari Joseph, K. Afz. Préd.

Böszörményi János, Meg-hólt
Barafzlóban.

Nánási Gábor, Karafznai L. P.

Zoányi Samuel, Belgiomban va-
gyon.

Szilágyi T. Mihály.

Ez aránt mind a' két Catalogusbéli
becsületes seméllyektol bocsánatot ké-
vának arról, ha kinek kinek érdemlett
rendit, s' forsát ugy a' mint volt, s' ké-
vántatott volna, meg nem jegyezhettem
volna; egyébaránt az Authornál - is ez
kettős Catalogus mindenít confusio nél-
kül nem volt.

Kegyés Olvasó! vala nékem bándékő-
ban az-is, hogy a' B.E. Authornak *Vitá-*
ját s' viselt dolgait Romai nyelven le-irjá,
Ő néki az Ő hírét s' nevét te nálad eza-

ránt-is

OLVASOHOZ.

ránt-is halhatatlan emlékezetben hadgyá:
 hozzá való szeretetemet s' buzgo indula-
 tomot te előtted voltaképpen declarállyá,
 és utolsó adótságomat ő nékie meg-fizel-
 tem; mindazonáltal ez uttal el-mulatám;
 mivel a' Funeris verleknek elein s' titu-
 lufsában életét s' viselt dolgait summáson
 le-tettem, azonban a' dedicatióban-is né-
 mely fenyves hatyúi minéműségeit jelen-
 gettem. Ez aránt el-veſtegetlet tistemnek
 s' adótságomnak ki-potolására pedig egy-
 ügyűségemhez képest seméremmel u-
 gyan, mindazonáltal Istenem dicsősé-
 gere, és az Authornak boldog emlékezetire
 nézve bátorsággal, ezt-is akarám tudtod-
 ra adni, K. O. hogy, ha az Eletnek halál-
 nak Ura életemet, lelki és testi békefésé-
 gemet, s' czéломhoz való sorfomat ki-bol-
 gáltatná meg nem ſűnném ennek a' B.
 E. Authornak tudos irásit Scholáinknak
 s' Ecclesiáinknac ſűksége és irásinak el-
 oſláfa s' el fogyáfa ugy kívánván, prelum
alá adni, s' világ eleiben bocsátani, a' ſe-
 rint az ígéretem ſerint, mellyet ő nékie
 halálának előtte való orakon tettem, és a'
melyre

A' KEGYES OLTV.

melyre így reponált: *Benedicta Deoque
acceptissima maneto tua sinceritas.* Ezeket
így értven K. O. tégedet szeretettel kér-
lek, hogy ezt a' lent Historiát idvessé-
gedre forgalmatossá olvassad, az Author-
nac nevét sivelesen tisztellyed, ezaránt valo
jó sándékát jóra magyarázzad, és a' ki-
adojált a' Christusban jóakaró atyádfia-
nak tarcsad.

Hogy ezeknek végben vitelére az Je-
hova segillyen, sivelesen kívánnyá, jó akaró
atyádfia az Urban.

SILAGYI MARTON,

Debreczeni Schola Mester.

COM-

COMMENDATIO
LIBELLI.

Superioribus abhinc annis Vir
Clarissimus, ac Doctissimus
GEORGIUS MARTON-
FALVI, Illustris Gymnasii
Debrecziensis Regens, Sacro-
Sanctæ Theologiæ Doctor, in u-
tramque partem Theologiæ Ame-
sianæ laudabilem Exegetim bono
publico emiserat; nunc verò per-
rexit ad Historias Sacras Patriar-
charum antè & post diluvianorū,
itemque Iudicum, & Regum Ju-
dææ & Izraëlis &c. &c. describen-
das, & in bonum publicum evul-
gandas; cujus sanctæ intentioni
& nos subscribimus, ut Historiæ
illæ quò citiùs ad DEJ gloriam
exprimantur, & Typographis

tra-

tradantur. Vale Lector benevo-
le, & conatus Authoris boni con-
fule.

Ex Nagy Bajon. Anno Domi-
ni 1681. die 2. Junii.

MATTHIAS NOGRADI,
Inspector Generalis Fratrum.

Néha

Néhaj nagy emlekezetű Tűdős M A R -
T O N F A L V I G Y Ö R G Y, Sz. I. M. D. és
Professzor hóltá után ki-jött S Z E N T H I -
S T O R I A J A N A K ékesítésére; és a' meg-
Hóltak dicsőffeges Emlekezetire Ira-
tott Magyar versek,

S Ok szép tudós elmét szüilt ez a' *seculum*,
A' Magyar Nemzetben, nincs semmi *dubiúm*,
Ez dologban, csak nem mint Nemes *Belgium*,
Olyakat, avagy mint hires *Imperium*.

Illyenek valának: *Medgyesi, Tótknai*,
Ki-terjett híreket kiknek fenn forgani
Tudgyuk, hasonló vólt János *Apáczai*,
Többeket-is tudnánk ezekhez számlálni.

Kik élő nyelvekkel, s' elmés irásokkal
A' Magyar hazát ékesíték, fontal,
A' *Barbariestül* tisztíták hazsonnal,
Mutogatván Magyar hogy el-ér másokkal:

Ezek száma közzül Nagy M A R T O N F A L -
V I G Y Ö R G Y

Vála, tudománya *Orientalis* gyöngy,
Elmeje barsonya nem valami rosz rongy:
Halal illyeneket kérlek hogy el ne hordgy!

Oh bódogult Lélek nyugodgyal Istennél,
Munkas fáradtságid után már pihennyél,
S Z E N T H I S T O R I A D A T a' mennyei-
eknél

Mutasd-bé, nem vóltal restebb mindeneknél.
Halhatatlan hied marad e' világon,
Mellyben mint madarka ülél gyenge ágon,
Lelked örül már most a' világozáságon,
Mellyben fel-öltöztél: örvendgy valóságágon.

K Ö L E S E R I S A M U E L,
A' Débr. E. L. T. által,

Bóldog emlekezetü nagy Doctornak, Tiszteletes MARTONFALVI GYÖRGY Uramnak utolsó Historiai munkáján banattal meg-elegyített örvendező versek.

1. **A**' gyertyát fel-szoktuk tenni az asztalra,
Hogy az egész házban terjedjen világa,
Melly mindaddig ég nagy tebelesen lobogva,
A' mig egészlen meg-emésztetik maga.
2. Te-is fok munkáju Scholánk *Directora*,
Nagy világosságót bocsátál világra,
Mindaddig mig jutál utolsó órádra,
A mint *Amesius* hü bizonyság arra.
3. Munkáid *punctum* e' szent Historia,
Az Isten Könyvének bé-summalt csomója,
A' negyedik részben meg-magyarázója,
Melynek izit, a' ki meg-olvassa, tudgya.
4. Mihelyt *Doctores* ágodremekjét bé-adád,
Lelkedet azonnal Istennek ajánlád,
El-mulék világi számtalan nyavalyád,
Es immár fejedben van fényes koronád.

FELVIN CZI SANDOR,
A' Debr. Eccl. Lel. Páfz.

Emlekezetnek oszlopa.

IZraël Jordánon mikor által menne,
Hogy Canahán földén örökíjéget venne,
Jordán köveiből oszlopot emele,
Melly tanu-bizonyság maradéknál lenne.
Hogy őket szárazon Isten által vitte,
A' fel-tornyozódott vizet meg-feddette,

Esch

Es elburittatni attul nem engedte:
 Söt minden kár nélkül által vezérlette.
 Majd hasonló dolgot vehetünk észünkben,
 Tiszteletes, Tudós Martonfalvi Györgyben,
 Elmélkedünk erről ha ugyan serényen,
 E példa rá illik Urunkra nagy fizepen,
 Mert a' Tiszteletes Szent Irás Doctora,
 A' Szent Bibliának hiv Enodatora,
 Nagy Améfiusnak igaz Professora,
 Orthodoxiának hatalmas Tútora:
 Miglen e' világnak zavaros Jordányán,
 Altal evedzeni, kevelykedő habján,
 A' nyugvó helyt látná annak tulsó partyán,
 Hol rézül adatik a' lelki Canahan,
 Emlekezetinek adamás oázispat,
 Fel-emelé éppen, adván fok munkáját
 Világra, mellyekkel tisztele hazáját,
 Mellyeknek nehezzen adhatni-meg arrát.
 Ezek bizonsági fok fáradságinak,
 Világi életnek izzadozásinak,
 Szentek körül serény forgolódásinak,
 Kikkel ékesíté rendit spartájának,
 De leg utólyára Szép Historiáját,
 Mikor el-vegezné csak hamar pályáját,
 Nem fokkal ez után utolsó óráját
 El-érvén, irt, hagyva elméje fajzását,

Melly emeltetett SZENCZIPAL
 D. E. L. P. által.

1. **N**Egy birodalmakat rendelt vólt az Isten,
 Egy nagy álló képnek a' mint négy ré-
 ízében (a)

Es négy állatoknak négy külömbfégében (b)

Meg-jelenté nekünk Daniel Kônnyvében,

(a) Dan. 2. 31. 32. 33. 38. 39. 40. (b) Dan. 7. 3--7. 17.

2. **Élső Birodalom Babyloniai, (a)**
 A' mellyet fundáltak a' Chám maradéki, (b)
 Azok között NYMBROD, s' annak marad-
 ványi, (c).
 Kik Assyriát-is kezdék osztán birni. (d).
 (a) Dan. 2. 37. 38. (b) Gen. 10. 7---12. (c) Gen.
 10. 9. (d) Gen. 10. 11.
3. **Ebben uralkodtak Nynus (a) s' Arálius, (b)**
 Ebben uralkodék ama' Phubelochus, (c)
 A' Tiglat-pilessér, (d) Salmanásar durus, (e)
 Senacherib (f) Asárhaddon (g) Merodáchus (h).
 (a) Gen. 10. 11. 12. *Nynive à Nyno sic dicta.* (b) *Ge. 14 I. hi 4. reges Aralio fuerūt subjecti* (c) *Jon. 3. 6. Phubelochus fuit.* & 2. Reg. 15. 19. (d) 1. Chron. 5. 6. 26. & 2. Reg. 15. 29. & 16. 7. & 2. Chr. 28. 20. (e) 2. Reg. 17. 3. & 18. 9.
4. **Ben-merodách (a) osztán Nabugodnézar pri-
 mus (b)**
 Nabugodnézar Magn. (c) Evilmerodáchus (d)
 Ebben a' Bóldisár (e) s' a' Dárius Médus (f)
 Ezekről fozoll nyilván a' Textus Biblicus.
 (a) 2. Chr. 33. 11. *ubi intelligitur Ben-merodách.* (b) 2. Reg. 23. 29. *ubi intelligitur Nabugodnezar primus* & 2. Chr. 35. 21. (c) *in Vet. T. sapius citatus* (d) 2 Reg. 25. 27. & Jer. 52. 31. (e) Dan. 5. 1. & 7. 1. & 8. 1. (f) Dan. 6. 1. & 9. 1. & 11. 1.
5. **Másik bírodalom vólt a' Persiai (a)**
 Cyrus Persá mellyben kezdé uralkodni (b)
 Mikor meg-mérészlé Babylont el-venni
 Bóldisártól, s' annak székiben bé-ûlni.
 (a) Dan. 2. 39. (b) Dan. 6. 28. & 10. 1. & 2. Chr. 36. 22. 23. Esdr. 1. 1. 2. 3. & 5. 13. &c.
6. **Ebben uralkodék Cyrus (a) és Cambyfés,
 Esdráinal ez vólt Asiverus (b) s' Artáxerxes (c)**
 Darius Hystáspis (d) a' más Artáxerxes (e)
 Codomannus Dárius (f) textus hi sunt testes:
 (a) 2. Chr. 36. 22. Esdr. 1. 1. & 4. 3. &c. Dan. 1.

20. & 6. 28. & 10. 1. (b) Esdr. 4. 6. (c) Esdr. 4. 7. (d) Esdr. 4. 24. & 5. 5. Hag. 1. 1. & Zech. 1. 1. & 7. 1. (e) hic Artaxerxes Longimanus Esth. 1. 1. & c. vocatur Assverus Esther & maritus. (f) Neh. 12. 22.

7. Harmadik Uraság vólt a' Gôrögöké (e)
Azok között amaz híres Nagy Sandoré (a)
A' ki Kodomannus Dáriust (c) meg-öle,
Es minden országot ő tölle el-vévé.

(a) Dan. 2. 39. & 7. 17. (b) Dan. 11. 3. (c) Ibidem.

8. Aegyiptom Királyi a' Ptolomæusok,
Syria Királyi az Antiochusok,
Ebben uralkodtak, Sidóknak hóhérok,
Az Isten népének szörnyü Tyrannusok.

9. Negyedik országlás a' Rómaiaké (a)
Ezt Julius Császár fegyverével szerzé,
Mikor Ptolomæust, s' Pompéjüst meg-öle,
Ezt a' birodalmat ő akkoron ízerzé.

(a) Dan. 2. 40. & 7. 17. 23.

10. Ama' nagy Augustus (a) és a' Tyberius (b)
A' Claudius Császár (c) s' Nero Domitius (d)
Ebben uralkodtak; szent Iráfi textus

Ezekről szól. Máthé, s' Apostolus Paulus.

(a) in N. T. sapius citatus. (b) Mat. 22. 17. 21.
Marc. 12. 14. 16. 17. Luc. 3. 1. & 20. 22. & 23. 2.
& Joh. 19. 12. 15.

11. Ezeknek dolgait ha akarod tudni,
Az Isten Népével hogy szoktak vólt bánni,
Christus Meny-Afzizonját puiztábá kergetni,
Meg-tanit e' Könyvben Georgius Martonfalvi.

12. Mellyek nélkül hidd el soha bölcz nem le-
hecz,

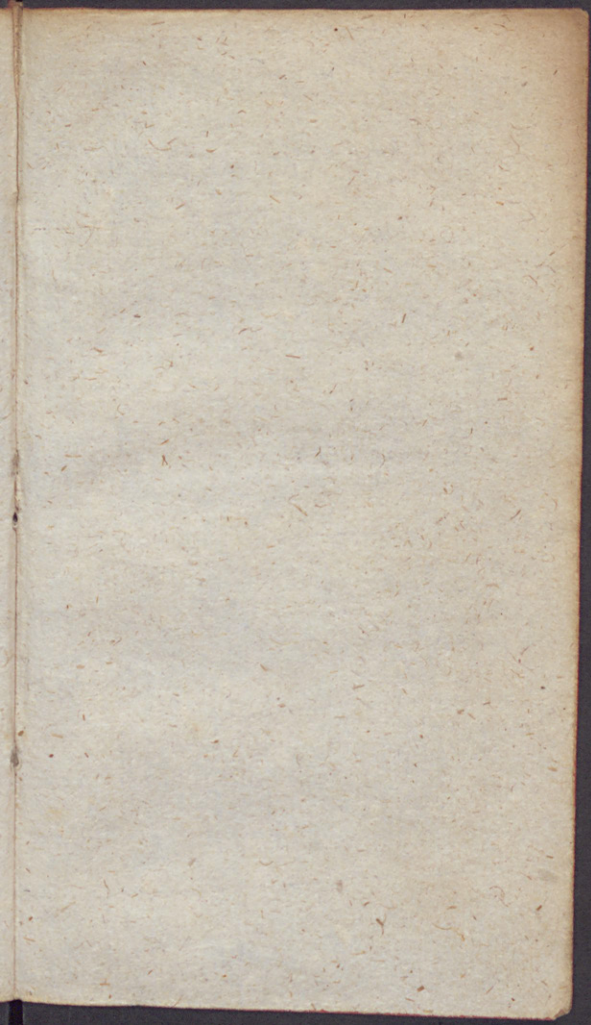
Históriát nem tudcz? bizony el nem hitecz
Hogy bölcs vólnál; mert egy Prótétát sem ért-
hecz,

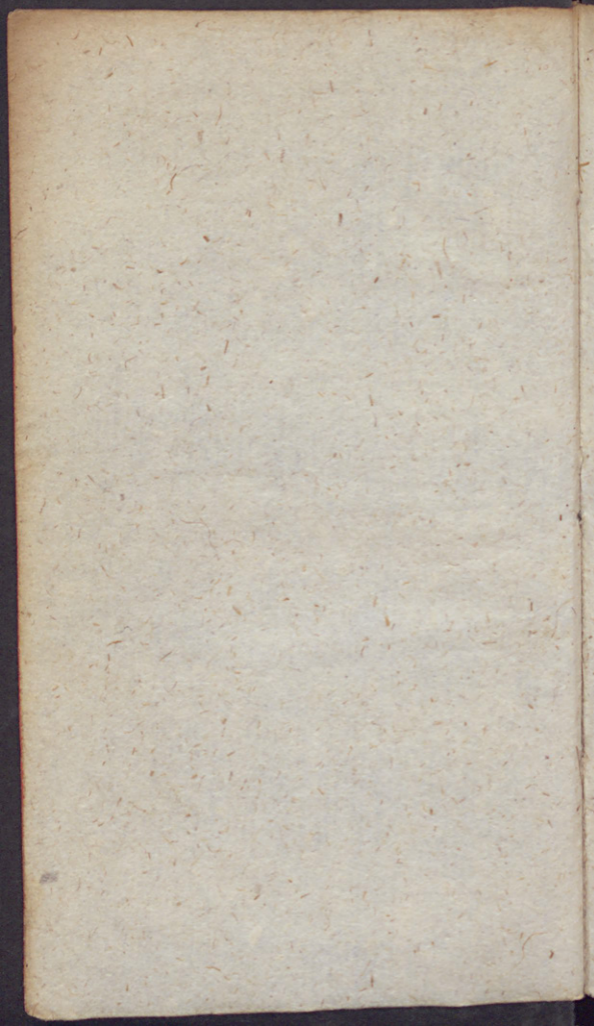
Med:

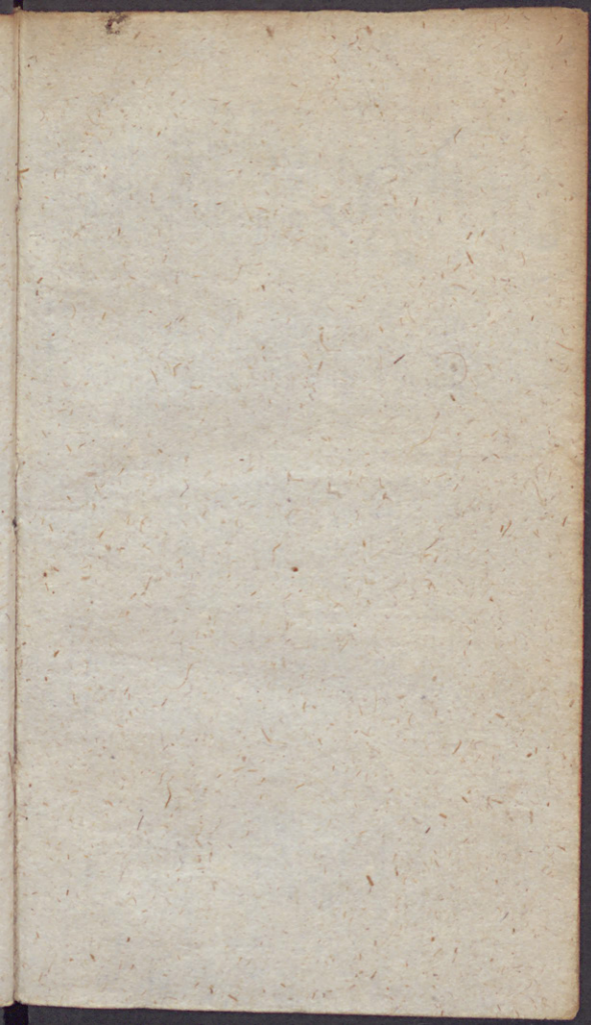
Mellyért e' *Doctornak* itt fokát köszönhez?
13. Mondgyad azért velünk, nyugosla-meg Isté
Martonfalvi Györgyöt a' magas mennyégben,
Szép árváinak -is kévány jót ízivedben,
Kiert Tégedet-is meg áldgyon az Isten.

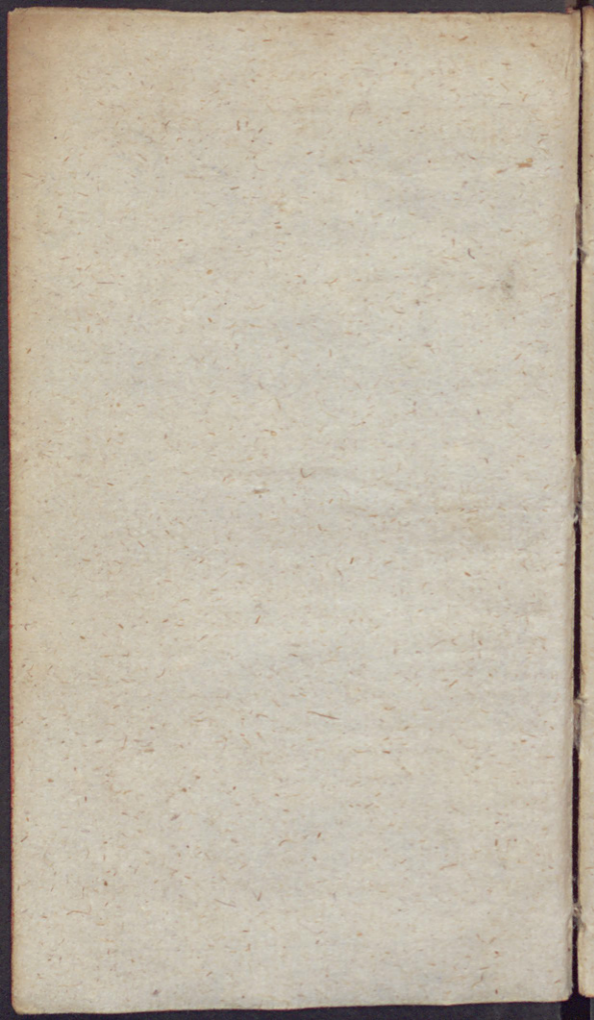
*Ez Kónyv irónak bóldog emlékezeté-
nek meg-maradására írta LISZ-
NYAI PAL, Debr. Scho. M.*

A' SZENT HISTORIA-
 NAK ELSŐ
 K Ö N Y V E.
 I. R E S Z.

A' Moses első könyvében való viselt dolgokról, avagy az Isten, az Adám, Noë, Abraham, Isak, Jákób, Joseph cselekedetiről.

Sulpitius számlálása szerint
 7162 esztendeje vagyon, mi-
 I. A olta az Isten e' világot terem-
 tette: melly meg-tetfzik e' mun-
 kának rendiből. Hat napon te-
 remtette Isten e' világot. Teremtette Első
 napon a' leg-felső eget, az angyalokat, az elegy
 belegy nagy testet, és a'nak vékonyab részei-
 bol a' világoskodó tüzet, az az, a' világossá-
 got. Másod napon, annak az ehez vékony-
 sággal leg-közelebb jaruló részeiből a' levegő
 eget. Harmad napon, annak temerdekebb
 részeit ugy réndelte, hogy a' vékonyabbak
 ezek közzul egy helybe gyűlnének, s' tengert
 tennének, a' leg-temerdekebbek pedig egy
 A helyt

helyt maradvan, s' a' vizekből ki teczván száraz földet tennének, melly fát, fűvet: és Viragot hozott. Negyed napō az égnek világoskodó állatit, hogy a' száraz földet n. eg-vilagositának. *Eötöd*napon, a' halakat, és madarakat, a' viznek és a' levegő égnek lakosit. *Hatod*napon, az élő állatokat, először a' barmokat, utolszor az embert az ő képerre: a' férfinak neve volt Adám, az a' szonynak Eva. De a' paraditsomban helyheztetvén, midőn a' meg-tiltott gyömölcsöt az ördögnek javallásából meg-kosztolták volna, meg-átkoztatvā erre a' mi földünkre üzettenek ki. Ofztán ezektől a' Kain és az Abel születtetnek. De az istentelen Kain, őcsét meg-ölte. Kain nemzette Enokot: és ő épített először várost, mellyet az ő fia nevérol Enochianak nevezett. Enok nemzette Irádót, Irád Maviaelt, Maviel Matufál t, Matufala Lámeket, ki feleségei előtt nagy erejével kérkedett, Gen. 1. és 4.

II. Annak okáért Adám az ő kisebb fiának halála után nemzette Setet, midőn már 230. esztendőket élt volna. Elt pedig ő 930. esztendőket. Seth Enost, Enós Kajnant, Kajnán Malaelt, Malael Járeder, Járed Enochot nemzette: ki igaz vólt, és őtet az Isten az égben fel-vitte. Ennek az ő fia Matufala vólt, ki Lámeket nemzette: ettől születtett

tett Noë, ki igaz volt, és Isten előtt minden embereknél kedvesebb volt. Ez időben, midőn az emberek meg-kezdettenek volna szaporodni, az Istennek fiai, az az, a' Seth maradéki vönek magoknak feleségeket az embereknak, az az, a' Kain maradéki leányi közzül, kiktől Oriások születtettenek, kik ez egész földet felette meg-vesztegették, mellyet látván az Isten, eleve el-végezte vala, hogy viz-özönnel az emberi nemzetséget tellyességgel el-töröllye a' földnek színéről, Gen. 5. és 6.

III. De az igaz férfiat, Noët, a' barkában nyolczad magával, ugy - mint feleségével, három fiaival és három menyével megtartotta: megtartotta abban, a' vízben nem élhető állatoknak párjait-is, Gen. 7. és 8.

IV. Így Noë a' világ kezdetitől fogva 2242. éltendők után meg-értvén a' vízözönnel meg-szünését az olaj-fa levéllel vizsgálta a' galambákkal, az először kibocsátott holló(hihető) a' dögötől megtartóztatván, a' barkából ki-jött. Es Noë először az Istennek oltárt épített, és a' madarakból áldozott. Mindgyárt az Uról meg-áldatott: es parancsolatot vött, hogy a' vért meg ne enné, és az ember vérét ki ne ontaná. Mert Kain e' tilalomtól szabados lévén, a' világ kezdetit meg-mocskolta vala. Noënak an-

nak-okáért fiai vóltanak, Sem, Cham, Jáphet. De Chámot a' Canahánban az atya meg-átkozta, mivel őtet részegségében meg-csu-folta vala. Chámnak fia Chus-vólt, ki Nimrodot (ki talám Oriás vólt) nemzette, ki a' Babylon városát építtette. Ez idő tájban építtettek többire minden városok, mellyek-ről nevezet szerint nem f;ólhatunk, Gen. 9. és 10.

V. Ezek meg-f;aporodván és egy nyelven f;olván, öf;ve gyűltenek, és azt végezték, hogy valami nagy munkával magoknak hirt nevet f;erezzenek, miglen e' f;éles világon el-of;lanának. Így égig érő tornyot kezdvén csinálni, az Isten akarattyaól, hogy a' munka meg-gátoltatnék, és kés;ebben el-of;lanának, egy mástól meg nem érthető nyelveken f;ólnak vala. Es így Sem nap-keletre, Jáphet nap-nyugotra mentenek, Chám pedig közben maradott, Gen. 11.

VI. Ezek közzél való Ábrahám, kit nemzett Tharé a' viz-özön után 1070. es;tendök után. Ábrahámnak felesége Sára vólt, és ezek először Cháldeában laktak. Ennek utánna Chárámban lakott az ő attyával. Melly időben az Urtól meg-intetvén házát, hazáját és attyát el-hagyván, Lótót az ő atya fiának fiát maga mellé vévén, a' Kanaeufok földére menvén, Sikemnél meg-telepedett.

pedett. Ekkor pedig Abrahám 75. esztendő-
völt. A' gabonának szûk volta miatt Egy-
ptomba ment, és ismét vis;sa-jöven, Lóth
a' bátyjától cseléde nagysága miatt el-vált,
hogy az akkor úres tartományak bővébb
helyein lakhatnék, Sodomában meg-tele-
pedett. E' gyalázatos város volt, a' férfiak a'
férfiakra rohanván, mellyért az Ur előtt utá-
latos volt, Gen. 12. és 13.

VII. Ez időben a' kőről való nemetek-
nek Királyi hadat támasztottak Sodomá és
Gomorra ellen: holott az emberek között
az előtt semmi hadakozás hihető né volt. De
ezek ellen a' Sodomának, Gomorrhának, és a'
szomszéd tartományoknak Királyi, ki-szál-
lanak és vélek meg-vinak: és az első útkoze-
ten meg-győzettek. Ostán Sodomá az
ellenfégtől fel-prédáltatott, és Lót foglágra
vitetett. Mellyet Abrahám meg-értvén,
fietvén 318. maga fegyveres szolgálival azo-
kat a' Királyokat a' prédátul, és fegyverektől
meg-fosztván, el-kergeti. Ostán a' Melchi-
sédek Paptól meg-áldatott, és néki a' prédá-
nak tizedét atta. Es a' több prédát azoknak,
a' kiktől el-kápattattak volt, vis;sa adta, izol-
gai ételekē és frigyesi rés;eken kívül, Gen. 14.

VIII. Ekkor az Ur szollott Abrahámnak,
és azt igérte, az ő magvát meg-szaporittya,
mint a' tengernek fővenyit, és az égnek csil-

lagit és meg-mondotta, az ő magva bujdosó
 léfzen, és az ő maradéki az idegen földön
 400. esztendőig; olgák les;nek, de az után
 meg-s;abadittatnak. Of;tán az Abrám, és
 az ő felesége névét el-változtattya: így mof
 Abrám *Abrabámnak*, az az, fok nemzetsé-
 geknek attyának, Sárái *Sárának*, az az, feje-
 delem as;sonynak, neveztetik. Akkor Abra-
 hámnak a' környülmetéledéfről parancso-
 lat adatott. Vala pedig neki Ismael nevü fia
 a' s;olgálójától Hágártól. Midön ő 100. esz-
 tendős, és az ő felesége 90. vólna, az Ur né-
 kik Ifák nevü fiat igért, a' ki hozzája két An-
 gyalokkal ment vala, Gen. 15. és 17.

IX. Onnan a' Sodomában küidetett an-
 gyalok, a' Lótot a' kapuban ülvén találták.
 Kiket midön ő, embereknek gondolván,
 házához hit, és nékik vacsorát adott volna, a'
 gonos; városbéli ifjak, azokkal bújálkodni
 akartak. Lót amazok helyet ezeket leányi-
 val kénállya, de ezeknek nem teczven, ma-
 gával akartak tis;tálatalkodni, kit az angya-
 lok ettől a' méltatlanfágtól meg-s;abaditván,
 azokat a' s;emteleneket megvakították. Of;-
 tán Lót meg-értvén az Angyaloktól a' város
 ves;edelmét, feleségével és leányival a' Vá-
 rosbol ki-ment; mind-azon-által meg-tilal-
 maztattak, hogy vis;fá ne tekintenének. De
 az as;sony s;ót nē fogadván (az emberi rom-
 lotlag

lotfág miatt, melly miatt nehezen tartóztatya meg-magát az ember a' meg-tiltott dolgoktól) hátra tekintett, és menten fő bálvánnyá változtatott. De Sodoma kénkőves tüzzel meg-égettetett. A' Lóth leányi penig gondolván, hogy az emberi nemzetség el-veszett, az ő attyokat meg-részegítették, és véle háltnak, honnan Moáb és Ammon születtenek, Gen. 18. és 19.

X. Csak nem ugyan ebben az időben, midön Abrahám-is 100. esztendőös volna az ő fia, Isák született. Ofjtán a' szolgát, kitől Abrahámnak fia lött vala, Sára ki-üzte: ki az ő fiával a' pusztában lakott, és őtet az Ur oltalmazta. Nem sok idő múlva, az Ur, az Abrahám hitit kifizetvén, azt kívánnyá, hogy az Atya az ő fiát Isákot néki áldozza-meg. Kit nem késvén meg-áldozni, midön az oltárra a' gyermeket fel-tette volna, és ki-vohá fegyverét, meg-szöllitratot az égből, hogy a' gyermeket ne bántaná: az áldozatra való kos jelen volt. Az áldozat végben menvén, szöllött az Ur Abrahámnak, igérvén azokat, a' mellyeket már ígért vala, Gen. 21. és 22.

XI. De Sára, midön 127. esztendőkét élt volna, meg-holt: testét férje temette-el Hebronban, a' Kananeufok Városában; mivel Abrahám ott mulatoz vala. Ofjtán Abrahám látván Isáknak ifjuságát, mivel akkor

40-dik esztendőben jár vala, parancsolt az ő
 szolgálójának, keressne neki feleséget: mind-
 azon-által abból a' nemzetségből, melyből ő
 származott; csak hogy a' leányt a' Kananeu-
 fok tartományában hozná, és az ő fiát arra a'
 földre, mellyen ő lakott, visse; a' ne vinné. És
 hogy ezeket a' parancsolatokat serényen vég-
 ben vinné, meg-tapasztván az ő Urának
 tomporát, meg-esküvék. Így a' szolgáló Me-
 fopotamiában mentén, a' Nákor, az Abra-
 hám atyafiának városában jutott, és a' Sy-
 riai Batuel, a' Nákor fia házához ment: en-
 nek szép szűz Rebeka nevű leányát meg-néz-
 vén, meg-kedvellette, és Urahoz vitte. Ez
 után Abrahám Ketura nevű feleségét vette,
 ki neki a' Kronika könyvbé ágyassának mon-
 datik: és ettől neki fiai lettenek. De a' Sára-
 tól született Isákjának atya jószágát: az á-
 gyassától való fiainak ajándékokat osztoga-
 tott: és így Isáktól el-választattanak. Abra-
 hám 175. esztendőt élvén, meg-holt: teste
 a' Sara koporfoja mellé tetettetett, Gen. 23.
 24. és 25. 1. Chron. 2.

XII. De Rebeka fok ideig magtalan lé-
 vén, férje az Urhoz való szüntelen konyor-
 gására házasságának csak nem huszadik esz-
 tendejeben, kettős gyermekeket szült: kik az
 ő anyok méhében gyakran tusakodtak, és az
 ő e' felől való kérdésére az Ur azt felelte,
 két

két különbözö népek f;ármaznak azoktól, és a' nagyobbik f;olgál a' kisebbiknek. De a' ki előf;ôr f;ületet f;örös volt, és Efaunak neveztetett: a' kisebbiknek Iakob volt neve. Ebbé az időbē nagy ehség vala abban a' tartományban: melly miatt Isak ment Gerárban Abimélekhez, a' Philisteufok Királya-hoz, meg-intetvén az Vrtól, hogy Egyiptomban alá ne menne: és néki ígertetik az az egéf; föld, és ott meg-áldatik, és meg-gazdagittatván barommal, és minden marhával, irigykedvén reája a' lakások, onnan el-űzetetik: el-kergettvén az eskűvésnek kuttyánál meg-telepedett. Isák azért meg-Venűlvén, és f;emei meg-homályosodván, midőn az Efaun meg-áldatására készülne, az annya tanácsából, Iakob magát, bátyja gyanánt meg-aldatta. Így Iakob a' népeknek és az ő bátyjának Vrává tétetik. Melly miatt Efaun felgerjedvén, őcse halálára f;ándékozik. Melytől félvén Iakob, annya intéséből Mesopotamiában fút: meg-intetvén atyától, hogy a' Lábán a' Rebeka bátyja házából venne feleséget, Gen. 26. és 27. Rom. 9.

XIII. Így Iakob Mesopotamiába menven, álmában az Vrat látta: e' dologért azt a' helyet szentnek tartván, az ő of;lopot emeltfel, és fogadást tótt, hogy ha az Vr véle les, é, ott az Vrnak házat épitt, es minden jof;zágnak

nak tizedét az Vrnak adgya. Onnan Lábához, az o anyyának bátyához ment: kit ô, huga fiának ísmérvén, jó íjivel fogadott. Lábánnak két leányi vóltanak, Lea és Rákel. De Leának lágy í;emei valának, Rákel pedig igen í;ép ábrazatu vala, kit Iákob igé í;eret vala: és ôtet az attyától feleségül kérvén, neki érette 7. esztendeig való í;olgálatot í;ért. De az idő bé-telvé Leát adta neki: és ísmét 7. esztendeig í;olgál, és Rákel-is neki adatott. De fokáig magtalan, és Lea tenyészö vala. Jákobnak a' Leától való fiai ezek vóltanak; Ruben, Siméon, Levi, Juda, Issákár, Zabulon, Dina: A' Lea í;olgálojatól valóok pedig ezek; Gád, Afer. A' Rákel í;olgálojatól valóok ezek; Dán és Naphtalin. De Rákel remensége felett, Jofephet í;ülte, Gen. 29. és 30.

XIV. Of;tan Iákob attyához kévánkozván ví;í;sa-menni, és félvén, hogy Lábán az ô í;olgaláttya jutalmát el-veí;i; orozva megyen el tôle, hozeá való menetelének csak nem hus;onnegyedik esztendejében. Rákel ferje hire nélkül attya bálványit el-lopta, melly miatt Lábán Vejét üzvén, nem találván bálványit, meg-bekélvén ví;í;í;za-tért: igen kérvén Vejét, az ô leányin kívül töb feleségeket ne venne. Onnan Jákob el-indulván, az Vrnak Angyalit és taborát látta. De midön Edom tartományában, holott Esau lakik

lakik vala, akarna menni, először követeket és ajándékokat küldvén, bátyját meg-kémlette, ha hozzája jö kedvel volna. Őstán ő öcse eleiben ment, mind azon-által Jákob többé magát az ő bátyára nem bizta. De az előtt való nap, hogy szemben jutnának, az Vr emberi ábrázatot vévén fel, tusakodott Jákobbal. Es midőn az Vrat meg-győzte volna, tudván hogy nem ember volna, kívánnya vala tőle, őtet áldaná-még. Őstán az Vr az ő nevét el-változtatta, hogy Jákobbol Izraël (Isten győző) lenne. De midőn visszontag az Vrtól az Vrnak nevét kérdené, ezt a' feleletet vőtte: ne kérd az én nevemet, mert az néked hasznos nem volna. E miatt a' tusakodás miatt a' Jákob csipőjének forgó csontya helyéből ki-izsamodot, Gen. 31. es 32. és 33.

XV. Az Izraël azért az ő bátya házat elkerülvén, Sikem Városában ment: és ott árron vévén helyet, sátorát fel-vonta. Ennek a' Városnak fejedelme Kámor vala. Ennek Sikem nevű fia Dinát a' Jákob Leától való leányát meg-szeplősítette. Mellyet értvén Simeon és Levi a' Dinának bátyjai, a' városban minden férfiakat álnokul meg-öltének, és hugok boszszuságát serényen meg boszszullották: a' Vároft a' Jákob fiai fel-prédálták, és mindenprédát el-vitték. Ezt a' dolgot igen nehezte Jákob. Az Vrtól meg-épített

meg-intetvén Béthelben ment, és ott oltárt épített az Vrnak. Onnan el-menvén Izraël, fátórárt fel-voná az Hebron tornyá tul. Rákel a' szûlés miatt meg-holt, a' gyermek Benjáminnak neveztetett. Jsák 180. esztendös korában meg-holt. De Esau gazdagsággal, és feleségekkel, kiket a' Kananeufok közzül is vött, igen hatalmas vala: ennek nemzetségét meg láthat a' Bibliábá, Gen. 34. és 35. és 36.

XVI. Jákob atya halála után azon a' földön, mellyet Jsák élt vala, lakozik vala; azö fiai a' legelő mező kedvéért tölle valameñyre a' nyájakkal el-távoztanak vala: mind azonáltal Joseph és a' kisdéd Benjamin othó maratanak vala. Josephet az atya igen szerette, mellyért igē gyûlölték ötet az ö bátyjai ezért-is, hogy az ö bünöket attyának meg-jelentette, és szokszori almaival jövendölgette, hogy jövendöben mindeniknél nagyobb lenne. Azért attyától bátyjainak látogatására, és a' nyájaknak meg-nézé-ére küldetvén, veszedelemben kezd forgani. Mivel látván attyokfiat, tanácskozni kezdettek az ö haláláról. De Ruben, kinek lelke ettöl a' vetektöl irtozot, ellene álván, az ö kutban vettetet: ottan a' Juda javallásából, a' kalmaroknak, kik akkor Egyiptombá mennek vala, és ezktöl a' Pharaoh gondviselőjének a' Potifárnak adattatott, Gen. 37.

XVII. Ebben az időben Juda egy Suah nevű Kananeabeli leányt vött el-feleségül. Mellytől három fiai voltak, Heth, Onán, Selám. De Heth Támárt vette el feleségül, ki meg-halván, Onán a' battya feleségét vette el. Ki, mivel a' magot a' földre bocsátotta, az Vrtól meg-ölettetett. Osztán Támár tisztátalan személynék öltözetét vévén magára, az Ipával közöülte, és tőlle kettős gyermekeket szült. Abban a' szülésben pedig csudálatos volt, hogy a' gyermek a' ki elsőben a' kezét kinyujtotta, a' kit a' baba meg-jegyzet, veres fonalat kötvén kezére, visszafiz ment a' nyá méhében, és utol;or születet. Ezek a' gyermekek Fáresnek és Zárának hívattattanak. Gen. 38.

XVIII. De Josephet, midőn a' Király gondviselője, ki őtet árron vette vala, jól tartaná, és az ő házának és cselédének gondviselését reá bizná, ékes abrazatú és termetű lévén, az ő Vra felesége őtet igen meg-szerette. Es midőn őtet veszettül szeretné, gyakran kérné a' bujálkodásra, és néki nem engedné, hamis vétekekkel gyalázza, és Vrának panaszkodik, hog' őtet meg-akarta volna szeplőfiteni. Így Joseph a' tömlőczben vettetett. Voltanak abban a' tömlőczben a Királynak két szolgálai, kik midőn álmokat Josephnek megbeszéllették volna, és meg-magyarázta volna, nékik meg jövendölte, hog' egg'iknec a' kiraly

féjét vétetné, egg'iket el-bocsáttatná. Es ugy lott. Annakokáért két es;tendök el-mulván a' király álmat látott. Melly midön az Egyiptombéli bôltséktól meg-nem magyarázthatnéc a' királynak s;olgája, ki-a' tömlöczből ki-vétetet vala, mondgya a' királynak, hogy Jóseph csudálatos álom magyarázó vólna, így Joseph el-bocsáttatik, és a' királynak álmat meg-magyarázta, hogy a' közel való hét es;tendökben, nagy bôsége lenne a' gabonának, azoc után való hét es;tendökben pedig nagy s;ükfége. Mellytől (hihetö) meg-ijedvén, a' Josephben az Istenec lelkét látván, ötet a' gabonának gondviselőjévé tette, és magához tsac nem egyélö hatalmuvá. Of;tán Joseph, bövelkedvén az egész Egyiptomban a' gabona, felette fok gabonát takart, és gyûjtöt ös;ve. Abban az idöben Aphenathol néki két fiai lettenek, Manasse és Ephraim. ö pedig mikor nagy méltóságot vött a' királytól 30. es;tendös völt. Mert bátyyaitól 17. es;tendös korában adatot el, Gen. 39. és 40. és 41.

XIX. Azonközben a' földnec kerekfégére a' nagy s;ükfég el-érkezett vala. Mellytől kén;sérittetvén a' Jákob, fiai Egyiptomban küldötte, tsac Beniámint marasztván magával othon. Azért a' gabonának gondviselőjéhez mennek és ötet ugy tisztelik mint királyt, kiket ö meg-látván, esméretségét el-
el-tit-

titkolván, őket kémeknek mondgya: kesereg
 vala pedig hogy öcsét, Beniámint kô-
 zöttök nem látta vala. Annyéra ment a
 dolog, hogy annac jelen létét meg-igérnék:
 hogy tölle meg-kérdetnek, ha ők Egyiptô-
 ban nem kémleni mentenec vólna. Ez igé-
 retnec hitelére Simon kezefnec vettetik: né-
 kic a' gabona ingyen adatot. Ismét azért vis-
 fja térvén, Beniámint, 'amint vélek meg-
 al-
 kutt-vala, hozzá vittéc. Of; tán Jóseph ma-
 gát bátyaival meg- esmértette, az ő ortzájoc
 meg-pirulásával. Így őket gabonával meg-
 terhelvén, fok jókkal meg- ajándékozván,
 hazá küldötte. Meg-intvén őket, hogy az éh-
 ség még öt esztendőig tartana, atyokkal és
 minden cselédekkel hozzája mennénc.
 Gen. 42. es 43. és 44. és 45.

XX. Jákob azért alá ment Egyiptomban,
 az Egyiptombéliek örvendezvén, a' király
 örülvén, fiától kegyesfen fogadtatot. Lött
 ez Jákob életének 130-dik esztendejében, a'
 viz-özönec pedig CIO CCCLX-dic esztén-
 dejében. Tovább az Abrahám a' Kanahán
 földén való meg-telepedésétől fogvan, a' Já-
 kób Egyiptomban való meneteléig CCXV.
 esztendők folytanak el. Jákob azért Egyip-
 tomban való lakásának 17-dic esztendejében
 meg-betegedvén, Jósephet igen kéri, testét te-
 metné az ő koporsójában. Of; tán Jóseph fiai

tyához viszi, hog' őket meg-áldaná kiket meg-áldván, midön mindazáltal a' kisebbiket a' nagyobbiknak éleiben tötte volna, minden fiait, Simeon és Levin kívül, meg-áldotta. Megholt pedig életinec 147-dic estendejében. Joseph az halotnac uri modra viselte gondgyát: testét az ô Eleinec koporsójában tötte. Attya halála után gonoffágokért rettegő attyafiait kegyessen vigasztalta, tartotta. Joseph pedig életének 110-dic estendejében megholt Gen. 46 és 47. és 48. és 49. és 50.

I I. R E S Z.

A' Moses második könyvében való viselt dolgokrol, avagy a' Pharahó, a' Sidok a' Moses, és Aron, az Isten cselekedetiról.

I. **A'** Sidok pedig a' kik Egyiptomban alá-mentenek vala, csudára méltó, melly hámar meg-szaporodtak, és sokaságokkal bé töltötték Egyiptomot. De a' Király meghalván, a' ki őket a' Joseph érdeméért kegyessen táplállya vala, a' következő királyok uralkodásával igen le-nyomattatnak vala. Mert hogy ne szaporodnának, és valaha rájok ne támadnának, őket kemény szolgálatokkal terhelic, és az ô férfui gyermekeket a' vízben vettetik. Ez időben, a' Pharahó leánya a' folyo

folyó vizben találta csecsemőt, fia gyanánt fel-neveltette: a' gyermeket Mofesnek nevezte. Ez a' Mófes midön fel nevelkedett volna, látván a' Sidot az Egyiptombelitol veretetni, meg keseredvén, atyáfiát meg-fzabadítván, az Egyiptombéli embert meg-ölte. Ottán cselekedetinek büntetésétől felvön, a' Midián földében futott: és Jetrónál, annac a' tartomány nac papjánál lakozik, az ő leányát a' Czipporát feleségül el-vette, kitől két fia lettenec, Gersom és Elieser, Exod. 1. és 2. Act. 7.

II. Ebben az időben élt Job; ki-a' termés; et törvényét, az Isten ismeretét az egész igazságot s; erette, igen gazdag volt és igen hires, hogy sem gazdagságában, sem annak el-vesztésében nem vétkezett: mert midön az ördögtül jovaitol, gyermekitől meg-fosztott volna, nem békételenkedett; noha midön s;örnyü fekélyekkel illettetett volna, a' zugolódástol magát megnem. ohatta: az Isten és a' maga ellen szollo barátit helyeffen meg czáfolta. Végtére az Istentől meg-dicsirtetett, meg gyógyittatott, el-veszett javai helyében két annyi jót vött. Job. 1. 2. és 42.

III. De a' Sidoc a' felettébb való s; olgálat, nyomoruság alatt az Istenhez kiáltottanak, és a' s; abadulást tőle vártác. Akkor Mofes a' juhokat legeltetvén, látta, hogy a' csipke-bokor

égne, de meg nem emélt; tetnéc. Mellyen el-
 álmélködván, közelebb járult a' csipke bokor-
 hoz, és néki az Isten mentéft tsak nem ilyen
 formán szollott: ő volna Abraháának, Isáknac,
 Jácobnac Ura: kiknek igen meg-nyomorít-
 tatot maradékit meg-akarná az Egyiptombé-
 béliektől szabadítani: azért menne-el az
 Egyiptombéli királyhoz, és a' meg szabadu-
 landó népnek lenne vezére. A' magát men-
 tegető Moseft hatalommal meg-erőssíti, csu-
 dáknak cselekedesire való erőt adván néki.
 Exod. 3. és 4.

IV. Igy Moses Egyiptomban ment, először
 a' sidok előtt csudákat cselekedvén, Aron né-
 vü atyafiát maga mellé vévén, a' királyhoz
 ment: jelenti néki, őtet az Isten küldötte, és
 az Isten s;avával mondgya, a' népet bocsáta-
 ná-el. De tagadván hogy az Istent ismér-
 né, nem akar vala az ő parancsolattyának en-
 gedni, és midőn Moses az Istē parancsolatyá-
 nac bizonyosságára a' ves; s;öböl kigyót csinált
 volna, minden Vizeket vérré változtatot vol-
 na, az egés; földet békákkal bé-töltötte volna,
 hasonlokat cselekedvén a' Káldeusok-is, azo-
 kat a' mellyec a' Moses által lette nek, varásláf-
 nac, őrdôgi mesterségnek, nem Isten erejének
 mondgya vala lenni, addig miglen a' földnek
 pora tetvekké változtatnéc, a' Káldeu-
 sok- meg-valván, hogy azok az Istentől
 lenn-

lennének. Akkor a' király a' csapás által kén-
 t;erítettven, Mofest és Aront magához hi-
 vatván, a' népnek szabadságot ad az el-mene-
 telre, csak a' csapást róla fordítanak-el. De
 midőn a' csapás el-vétetett, az álhatatlan a'
 népet, a' mint meg-alkutt vala, el nem bo-
 csáttya vala. Végezetre a' tiz csapásokkal (a'
 vérrel, békákkal, tetvekkal, minden féle bo-
 garakkal, két féle dőghalállal, hojagos feké-
 lyekkel, kő-esővel, fásakkal, íetétséggel,
 minden féle első-fzűlötteknek meg-öletteté-
 sekkel) maga és orf;ága öf;ve rontatott és
 meg-győzöttet. Exod. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11.

V. De minek-előtte a' nép Egyiptomból
 ki-ment vólna, parantsolatot vött arról, hogy
 azt a' holnapot, melly akkor vala, (tudni-illik
 az Abib avagy Nisán holnap, melly réf; f;e-
 rint Böjtmás, réf; f;erint Györg' hayánac felel-
 meg) az es;tédőnek hólnapi között, első hónap
 tartaná: örök emlekezétre pedig, annak a' hól-
 napnak 14-dic napján, ép és es;tendős bárányt
 áldozna-meg, annak vérevel a' kűf;öböket
 hintené-meg, húsát egé;fen enné-meg, cson-
 tyát pedig meg-ne törné: hét napokon ko-
 váfz nélkül való kenyereket ennék, és
 ezt a' ceremóniát maradékinac adná és
 hagyná. Így a' nép ki-ment nagy sokasággal,
 és az Egyiptombélieknek sok javaival: melly
 75. Sidokból, kik előfzör Egyiptumban alá

mentenek vala, hatfáz ezer ferfiakra nevelkedett vala: Abrahám Kanahán földében először való menetelenek 430. a' viz-özönnek pedig 1575. esztendejében. Annakokáért a' sietve ki-menő nép előtt nappal kődnek ofzlopa, ejjel pedig tűznek ofzlopa vitettet. És az Vr nem vitette a' népet a' Philisteurfok földének közel való utára, hogy az hadtol meg ijedvéni vis; a ne térne Egyiptumban; hanem vitette azt a' puf;tának kerengő utára, és térítette a' veres tenger mellé, és ott mulatozván tabort járt. Meg-halván a' Király, hogy a' Sidó nép el-téveíztvén az utat, a' veres tenger mellé ment, s'továb nem mehet, dühösködvén, hogy annyi ezer emberek mentenek volna ki országából, nagy fietséggel seregét utánna ki-vifzi. Es már azt közel láttya vala: akkor a' Sidók meg-remülvén, és az Vrhoz kiáltván, Mofes az Isten-től megintetvén, a' tengert a' veszf;övel meg-sujtván, ketfelé választotta. Így a' népnek, a' vizek ketté válván, nyilt uttya volt. Az Egyiptombeli Király sem kélvén az előtte menő népet üldözni, a' tengerben, az hol meg nyilt vala, bé-ment: ottan a' vizek öfzve menvén, minden seregével el-tôröltetett. Akkor Mofes az öveinek szabadulásán, ellenséginek veszedelmén, az Isten hatalmán örvendezvén, az Vrnak éneket énekel: minden ferfiaknak és af;

és az fűz;onyoknak ferege ezent cselekedte.

VI. De a' puztában menteket, midőn már harmad napig mentenek, a' viznek szük- volta szorongattya vala, és találtatván, kefe- rütsége miatt nem meg iható vala. Es először akkor tetczet-ki a' gyarló erőtlen népnek en- gedetlensége, és már Moses ellen zugolodik vala; de az Istentől meg-tanéttatván, fát vetett a' vizekben, és meg-édesfettenek. Az után Elimben jutott, ott 12. forrásokat, és 70. Pálmafákat találván, meg-szállott és ta- bórozott. Ismet a' nép ehségéről panaszol- kodván, Mosest pirongattya vala, az Egyip- túbéli f;ölgálatot, hasa meg-elegedésével, ké- vāván, akkor a' fellyül küldetet fürjek fokasá- ga a' táborrel-lepte. A' második napon pedig efszekben vel;ik, a' kik a' táborból ki-mente- nec vala, hogy a' föld fejer apró magokkal bé- töltetett, mellyek hasonlatosoc voltanac a' Coriandrum maghoz, és a' ho-harmathoz. Akkor Mosestől a' nép meg-intetic, hogy az a' kenyér nekic ajándékban küldetetett Isten- től: kiki arra rendeltetett edényében csak an- nyit fzedgyen, a' mennyivel egy nap meg-ér- né: hatodic napon mind azáltal, mivel f;om- baton nem volna szabad fzedni, két annyit fzedne. De a' nép engedetlen lévén, más nap- ra-is hagyott azokból. De a' más napra ha- gyattattac meg férgesfettec, és igen meg-bûz- hötték,

hőtetec: holott a' hatodic napon a' fzombat-
ra él-tetettec éppen meg-maradtanac. Ézzel
a' kenyérrel 40. esztendőig éltenec a' Sidoc:
melynec ize hasonló volt a' mézes pogátsa
izéhez, és Mannánac neveztetett. Ennek az
isteni ajándéknac bizonyosságára pedig Mo-
ses egy Gomer mannát arany edényben el-
tétetett. Exod. 16. Num. 11. Pfal. 77.

VII. Onnan el-menvén a' nép, midön a'
viznec szükségével késértétnéc, vezérét meg-
akarja vala kővezni. Akkor Moses az Vr pá-
rancsolatyára, Horebnél a' kősziklát a' vesz-
zfövel meg-sujtván, abbola' vizek bőven
jötték-ki. De midön Raphidimben ment, az
Amalékitác a' népet ki-rohanásokkal fogyat-
tyák vala. Moses az öveit a' harczra ki-vivé
midön Josué a' hadakozóc eleibé tette volna
maga mellé vivén Aront, és Hurt, hogy az
harczot nézné, és imádkoznéc, az hegyre fel
ment. De midön az hadak kétséges ki-me-
netellel meg-űtköztenec, Josué a' Moses
kőnyörgésével diadalmaskodván, ellenségét
mind estveig vágta. Exod. 17.

VIII. Ez időben Jetró, a' Moses İpa, az
ö Czippora nevű leányával, ki feleségül Mo-
seshez mént vala, ferje Egyiptomban men-
vén, othon maradott vala, és az ö gyermeki,
meg-értvén a' Moses viselt dolgait, hozzá
ment. Ennek tanácsából Moses az egész İz-
rael-

raélből erős férfiakat választott, őket birokká, ezeredefekké, századosokká, ötvenedefekké, tizedefekké tévén, a' maradékoknac a' fenéteknek szükséges modgyát adta, és hadta: Iet-ró az ô földében vizsza tért. Exod. 18.

IX. Az után a' Sinai pufztájában jutott. Ott Moses az Vrtol meg-intetik, hogy a' népet szentelné-meg, mivel az Isten szavát fog-ná hallani: és ezt serényen végben vitte. De midôn az Vt a' Sinai hegyre le-szállott, nagy menydörgések, villámások, fürû felyhök, trombita szók valának. De Moses es Aron, csak-nem az hegy közepin, a' nép a' hegy alatt állott. Igy az Isten fokféle törvényt adott, és azt ottan ottan előhozta: mellyeket röviden elő-számlálok: Ne legyenek neked idegen Istenid én előttém: Ne csinály magadnak balványt: ne vedd fel az Istennek nevét héjában: Szombaton semmi dolgot ne tégy: Tisztelleyd a' te atyádat, és a' te anyádat: Ne ôlly: ne paráználkodgyál: ne lopj: Hamis tanuságot ne mondgy a' te felebarátod ellen: ne kíványjad a' te felebarátodnak semmi-jét. Ezeket mondván az Isten, midôn a' nép a' menydörgéseket, villámásokat, kûrtöléseket, a' hegyek füstölgését látná, meg-rémült, és az Isten szavát nem szenvedhette; hanem Mosestól azt kívánta, hogy csak maga szollana az Urral, és így a' tölle hallott dolgoka-t vinne

vinéne-meg a' népnek. Exod. 19. 20.

X. Ezeket parancsolta az Vra' Mofes által a' népnek: A' Sidó pénzen vött szolga, hat esztendeig szolgállyó, az-után szabados légye: meg-akarvā pedig maradni a' szolgálataban, fūlei furassanak által. A' ki akarva embert ölend, meg öletteffék: a' ki nem akarva, számkivetett légyen. A' ki attyát és anyyát megveréndi, és meg-szidándgya, meg-öletteffék. A' ki a' Sidót el-lopja, vagy el-adgya, meg-öletteffék. A' ki szolgáját és szolgálóját megveréndi, és a' miatt a' verés miatt meg-halánd, meg-ítelteffék. A' ki a' terhes a' szszonybol a' formátlan gyermeket ki-rázza, meg-büntetteffék, a' ki pedig a' formást meg-öletteffék. A' ki szolgája szemét, vagy fogát ki-üténdi, azt bocsásfla-el azért szabadon. Az ökör, ha az embert meg-öléndi, kövezteffék-meg. A' ki az ő ökrének vétkét tudta, és azt nem őrizte, maga-is meg-kövezteséc: vagy annyí árron magát meg-váltsa, a' menyit a' vádló kívánánd. Ha az ökör szolgát ölend-meg, harmincz siclust adgyon annac az Uránac. A' ki-áfott vagy nyitott vermét bé-nem fedi, és abban barom eséndik, a' baromnak árrát az Uránac meg-adgya. Ha az ökör a' más ökrét meg-öléndi, a' barom adáséc-el, és annak árrát az Urok of;fák-el, a' meg-öletet barmot-is of;fák-el. Ha ökré nec vétkét tudván azt nem őrizte, ökröt adgyon.

A' ki ök-

A' ki-ökröt lopánd, ökröt adgyon. A' ki juhot orozánd, négy juhot adgyon. Ha a' bar-mok a' lopó kezében elevenen kapattattanak, két annyit adgyon. Az éjjeli lopót f;abad meg-ölni; de a' nappalit nem. Ha valaki barma a' más verését meg-károfittya, a' baromná Ura a' kárt fizesse-meg. Ha a' letett marha el veszend, az a' kinél le-tétetett volt, esküdjéc-meg, hogy azt nem ő lopta-el. Az ilyen meg találatot lopo két annyit adgyon. Ha a' máfra bizatot marhát a' vad meg-fzaggattya, meg - ne fizetteffék. Ha valaki a' másnac - nem jegyeztetett leányt meg f;eplófiti, adgya-meg a' jegy ruháját, s' ugy vegye-el feleségül: ha nem akarja az ö attya a' leányt néki adni, a' meg-fzep-löfitő adgya-meg a' jegy ruháját. Ha valaki varásol, ne hadgyad élni. A' ki bálványoknak áldozik, meg-öletteffék. Az özvegy, árva, meg ne nyomorittassék. A' fzegény adós a' meg-fizetésre ne erőlteffék, se usora rajta ne kívántassék. A' fzegénynek ruhája, mellyben jár és hál zalogba el ne viteffék. A' népnek fejedelmének gonosz ne mondassék. Minden első senge, es első szülött az Urnak adattassék. A' vadtol el-fzaggattott állátnak hufa meg ne étetteffék. A' hamis tanubizonyságnak és egyéb gonofságnak tételére gyűlések ne csináltassanak. A'

te ellenségednek el-tévelyedet barma mel-
lett elne menny; hánem azt hajts haza. A'te
elléfégednek tereh alatt feküvő barmát fel-e-
mellyed. Az ártatlant és az igazat meg-ne öl-
lyed. Az Istentelent ajándékért meg- ne
igazítsad. Ajándékot ne végy. A' jöve-
vényt meg-ne keferítsed. Hat napokó mún-
kalkodgyál: szombaton meg-nyugodgyál.
A' hetedik es;tendőnek gyümöltkset bé-ne
takarítsad; hanem a' s;egényéknek és a' s;û-
kôlködöknek hadgyad. Exod. 21. 22. 23.

XI. Moses Istennek cfaknem ezeket a'
bes;édeit vitte-meg a' népnek, és 12. kövek-
böl az hegy alatt oltárt csinált. Az hegyre,
mellyen az Ur állott, ismét fel-ment: A-
ront, Nádábot, Abihut, es az Izraelnek het-
ven véneit maga mellé vévén. De ezek nem
látván az Urat, mind-azon-által az ödicföf-
ségét avagy azt a'helyet, mellyé az Ur állott,
látták: melly csudálatos formájú és ékes vi-
lágofságu volt. Moses pedig az Urtól s;oli-
tatván, a' belsô ködben, melly az Urat kör-
nyül véfzi vala, menven, ott 40. nappal és éj-
jel volt. Akkor tanította Isten ôtet a' Sátor
és a' láda csináláfra, és az aldozásnak mod-
gyára: mellyet mivel igen hos;s;u, le nem
irok. Exod. 24. 31.

XII. De Moses késôdvén, ugymint, 40. nap-
pal és éjjel lévén az Urral, a' nép az ô vis;s;u
jöve-

jövetelét nem reménlvén, Aront a' bűlvány
 csinálásra kényszerítette. Akkor az aranyat
 meg-olvasztván, borju lett belőle. Melly-
 nek, mivel a' nép az Urrol el-feletkezvén,
 áldozott volna, és tobzodnék, az Isten fel-
 gerjedvén, a' gonos; népet, ha a' Mosestől
 meg-nem enges;teltetet volna, el-törölte
 volna. De vis;á-térvén Mofes, midön a'
 köböl való két táblákat, mellyekre az Ur a'
 maga kezével a' tiz parácsolatokat írta vólt,
 lehozta volna, és a' népet a' bujálkodásban,
 es a' szentsegtörésben, az az, a' bűlvány imá-
 dásban találta volna a' táblákat el törte: mól-
 tatlanak itélvén a' népet, hogy annak az Ur
 törvénye adattatnék. Mind-a-zon-által sokat
 zugolodván, a' Lévitákat magához gyűjtöt-
 te, és nekik meg-parancsolta, hogy ki-vont
 fégyverekkel a' népet vágnák. Melly roha-
 nással három ezer férfiak ölettetnek-meg.
 Akkor Mofes az ő fátorát a' táboró kívül tá-
 vul vonta-fel: mellybē midön bé-mēt volna,
 a' felyhőnek őf;lopa a' fátornak ajtaja előtt áll
 vala, es az Ur Moseffel színről s;inre szoll
 vala. Kévánván Mofes, hogy az Urat a'
 maga dicsőffégében látná: feleltetett, hogy,
 az halando s;emek az Istennek orczáját nem
 láthattyák, mindazonáltal meg-engedtetett
 hogy az ő hátullyát meg-lásák. Mofes az
 Ur parantsolattyára ujjabban két kö táblákat

készített, és azokra-is az Ur a' maga kezével irta a' tiz parancsolatokat. De ebben az egygyütt való befélgetésben 40. nappal, és éjjel volt Moses az Urral. De midön az hegyről le-szállana, a' táblákat előtte hozván, az ő orczája úgy fénlík vala, hogy a' nép ötet nem nézheti vala. És midön az Isten parantsolatját meg-mondaná, orczáj t fedéllel bé fedte, és úgy szóllott a' néppel, az Isten parantsólattyal. A' fatornak és a' benne való dolgoknak, mint a' ládának, az asztalnak, s' hasonloknek csinálása ebbé a' könyvben hoztatatik elő. Melly végben menvén, a' felyhő le-szállott, és a' sátort úgy bé árnyékozta, hogy Moses abban bé-nem mehetné. E két könyvekben, a' teremtről, és a' ki-jövetelről való könyvekben, tsak nem ezek a' dolgok foglaltatnak-bé. Exod. 32. ---40.

III. R E S Z.

A' Moses második könyvében való lö ts dolgokrol, melly másképpen a' Leviták tisztiról irt könyvnek mondatik.

EZ után a' Léviákrol irt könyv következik: mellyben az áldozatrol való törvények adattatnak-ki, a' fellyebb adattot törvények-is hozzájok adattatnak, mindenek a' paplágra tartozó rendelésekkel teljesek. Szollott Moses kiválképpen a' második

fodik könyvben, 1. az erköltfi törvényről, melly a' cselekedendő és el-kerülendő dolgoknak közönséges és örökké való regulája. 2. a' polgári törvényről, melly eleiben adta a' Magistratusnak, hogy a' bűnösöket megbüntesse, és a' Sido kösségnek jó rendét megtartsa. 3. ebben a' harmadik könyvben s;ol kiválképpen a' ceremoniai törvényről, melly az Isteni tiszteletnek külső modgyait, melyek az el-jövendő Christust ábrázolták, parantsolta. A' Ceremoniai törvények voltak.

I. A' Szent Személyekről. Kik voltak (1.) rend s;erint valok, mint 1. a' Papok, kik a' törvényt magyarázták, áldoztak, közben jártak, és a' népet áldották. 2. a' Leviták, a' kik az első szülöttek helyet, a' Papok körül voltak, a' Sátort az ő eszközeivel őrizték, és hordozták. (2.) rend-kivül valok, mint 1. a' Prophéták, kik Isten ihléséből a' Papokat és a' népet tanítván, és jó rendben állatván, példázoi voltak ama nagy Prophetának a' Christusnak. 2. a' Nazireusok, kik kiválképpen való fogadásból bort nem iván, és magokat Istennek szentelvén, a' Christus s;ont életének voltak példázoi.

II. A' szent Ruhákról. A' mint a' fő Pap, a' Christust példázta, ugy az ő ékessége az ő méltóságát, és hiba nélkül való igazságát. A'

fő Papnak kiváltképpen való ékes ruhája, volt az Ephod, és az Ephodon lévő Chosen: az Ephodon voltak a' 12 nemzetfegeknek nevei, drága kövekre meczettetvén: a' Chosenen voltak az Urim és Thummim, a' mellyekből adattattanak az Ecclesiának feleletek: az Ephod azért az Ecclesiát példázta; az Urim és az Thummim, az az, a' világosságok és tökéletességek, a' Christust az Atyának igéjét és tolmátsát a' mi világosságunkat és tökéletességünket jegyzték. Az Ephod mutatta, hogy a' Christus vinné véghez a' mi dolgainkat az Isten előtt, a' Chosen pedig azt tanította, hogy ő vinné véghez az Isten dolgait előttünk.

III. A' Szent esközökről, mint a' Sátorrol, és abban való ládáról, oltárokról, asztalról, ércz mosdóról. Ezekről ezeket jegyezd-meg: (1.) a' Sátor példázattya volt a' Christusban állat: ya s;erént lakozni fogó Istenfegnek, Joh. 1. 14. Col. 2. 9. (2.) a' Sátornak mesterfeges egyben s;erkeztetése, példázattya volt a' Christuson fundálandó Anyas;entegyház egyben s;erkeztetésének. Eph. 2. 20. 21. (3.) a' Sátornak hordoztatása, példázta az Anyas;entegyháznak e' földön való bujdosását. (4.) a' Templomnak egyfége, jegyztette a' Christusnak, és az Anyas;entegyháznak egygyeűsége. (5.) annak három rés;ei valának: a' Tornác s;ent hely,

és a' leg f;ētsegeesebb hely, avag' a' Sāctuarió.
 (6.) a' Tornác, a' hova gyűl xala a' nép, ábrá-
 zattya volt a' látható Anya;entegyháznak,
 mellyben jók és gonof;ok vadnak. (7.) a'
 f;ent hely vala a' Papok tornácza, az Anya-
 f;entegyház igaz tagjainak, ama vála;ított
 nemzetse;gnek, és kiralyi Papságnak ábrázat-
 tya. 1 Petr. 2. 9. (8.) a' leg f;entsegeesebb hely,
 a' mellyben senki nem egyéb, ha nem egyé-
 dűl csak a' fő Pap ment-bé, még pedig es;ten-
 dőként csak egy;er, árnyékozza vala a' mé-
 nyei Sān ctuariomot, a' mellybē a' mi jónkra
 bé-fog vala menni jövendőben a' Chri-
 stus. (9.) a' Templomnak Cherubimok-
 kal meg-ékesfittetett fedele, a' Christusnak
 testét, melly az Isteni trmés;etet, néminé-
 müképpen bé-fedte, jedzi vala. (10.) a' tor-
 nácban vala, az egé;len égő áldozatnak réz-
 zel meg-borittatott oltára, melly a' Chri-
 stusnak az Isteni termés;ettel egyesült tes-
 tét, és mi érettünk mindeneknek el-f;enve-
 dés;re valo erejét jedgyzette; s' a' jo illathoz
 való oltar, melly a' Christus mi érettünk
 való esedezés;et adgya elönkben. (11.) úgyan
 ott vala a' tisztulásokra rendeltetett, réz-
 mosdo, melly azt jegzi vala, hogy mi a' Chri-
 stusnak vérevel tisz;tittatunk-meg, hogy ked-
 ves áldozatokat vigyûnk Istennek eleiben.
 (12.) a' f;ent helyen, avagy a' Papok Tor-
 nácza-

riaczában vala az asztal, és arra tétettetett szent kenyerei, és az arany gyertya-tartó, mellyek kel a' tanittatik vala, hogy a' Christus az övéinek eledelek, italok, és világosságok volna az örök életre. (13.) ugyan ott valának a' hintésre és a' jó illat tételre csináltott arany edények, a' mellyek a' Christusnak áldozattyát és esedezését jelentették. (14.) A' Sanctuariomban volt az arany terméjenező, a' melly a' fő Papnak tulajdona volt, és a' frigynek ládája. (15.) a' Cedrus fábol csináltott és arannyal megborított láda a' Christus két természetének vala ábrázattya. (16.) a' ládában tétetett szövetsejnek táblái, a' Manna, és az Aron veséjeje, azt tanittják vala, hogy a' Christus az övéit tanittya, táplállya és igazgattya. (17.) a' ládának fedele, melly megengesztelőknek mondatott, a' Cherubimokkal edgyütt, a' honnan igérete Isten, hogy szól Moseshez, példázattya vala a' mi bűneinket el-fedező; minket az ő Angyali által oltalmazó, és az Atyának igéjét minékünk ki-jelentő Christusnak.

IV. Az áldozatokrol, mint (1) Az engesztelő áldozatrol, midön az élő állatoknak megölésével tettenek bizonytságot arról a' hivek, hogy ők az halálra méltók, és hogy az ő bizodalmodat, a' Christusnak (ugy-mint annak a' macula nélkül való báránynak, ki-
jövén-

jövendőben e' világnak bunéért meg-áldoztatik) vérében helyhézttetik. Melly lött. (1.) minden bünökért, melly egéf;len égő áldozatnak mondatik, és az egéf; áldozatnak meg-égetéfével megyen vala véghez. (2.) nimelley bünökért, melly meg-valtó áldozatnak mondatott: melly lött, 1. a' bünért, mellyel meg-engef;tettetik vala a' vétekből avagy tudatlanfágbol tett bün, Lev. 4. 2. 3. 2. a' vétekért (a' büntetéfre való kötelezéféért.) mellyel meg-engef;tettetik vala a' tudva ugyan, de gyarlófágbol tett bün, Lev. 5. és 7. (II.) Az háláado áldozatrol, melly az háláadosfágnak meg-bizonyitáfének nevével, vitettetett-fel. Lev. 19. 5. Melly véghez vitett 1. cfac ajándékokkal, melly eledeli áldozatnak mondatik, mellyben étel, ital, olaj, só, tõmjén, s' a' többi vitettetnek vala - fel. 2. élő állatokkal edgyütt, melly vagy az áldozatnak cfak kövéreinek meggyujtásával, vagy az élő állatoknak meg-öléfével-is, eledeli áldozat tétellel edgyütt megyen vala véghez; amaz békeffégefeknek, ez dicfíretnek áldozattyának mondatik vala.

V. A' Szent idökröl, mint 1. Mindenik napnak a' reggeli, és eftve között való idejéről, mellyben a' f;üntelen való áldozat vitettetik vala-fel. 2. A' hónap első napjának idejé-

idéjéről, mint (1.) A' Hufvétől, melly az első holnapnak tizenötödik napján ülettetett-meg, és mint egy emlekeztető jegye volt az Egyiptomból való ki-szakadulásnak és mint egy példázattya a' Christus által való jövendő meg-szabadulásnak. Exod. 12. 1. és 23. 15. Ezech. 45. 21. (2.) A' Pünkösdről, melly a' hufvét napjától ötvenedik napon ülettetett-meg, és mint egy emlekeztető jegye volt a' Sinai hegyen adatott törvénynek, és mint egy példázattya, annak a' mi f;iveinkben a' jövendőben bocsáttandó f;ent lélek által való bé-irattatásának. Exod. 23. 16. Ezen az innepén fel-vitték a' gabonának első s;engéjét-is, a' honnan s;engék innepének mondatott. Deut. 16. 19. Lév. 23. 15. (3.) A' Leveles ágakból csinált hajlékoknak innepéről, melly a' hetedik holnapnak tizenötödik napján ülettetett-meg, és mint egy emlekeztető jegye volt az Izraélitáknak a' pusztában a' Sátorok alatt való kegyelmes meg-tartatásoknak, és mint egy ábrázattya a' Christus meg-testesülésének. Hála-adások-is löttének ez innepen, a' gabonáért, és aratásért, a' honnan takarodás innepének-is mondatott. Exod. 23. 16. (4) A' trombiták zengésének, avagy trombitáknak innepéről, melly az Evangyéliom zengésének ábrázattya volt. (5.) A' tisztulásoknak innepéről

ról, melly a' Christus által lejendő meg-tif-tulátnak ábrázattya volt, Lev. 23.24.27. (6.) A' nyugodalmas vag hetes es;tédöröl, mellyben a' földnek mivélése és adoffágoknak kifejedése, el-halgattatott. Lev.25. 6. 7. (7.) A' kürtölésnek es;tédejeröl, melly vala minden ötvenedik es;tendő, mellyben az ő Urokhoz meg-térnek vala, és a' Sido s;olgák s;abadon bortsáttatnak vala, a' Christus által lejendő bünnek, és az ördögnek s;olgálatnya alol való s;abadon bortsáttatásának példázattya. Lev. 25. ezekkel a' Ceremoniákkal való élés, a' Christns halálának elötte idvősséges, az ő halála után az Evangeliumnak hirdetéséig köz volt, de az Evangeliumna k hirdetésé után, nem csak nem idvősséges a' Ceremoniáknak meg-tartása, hanem még-halalos-is.

IV. R E S Z.

A' Mófes negyedik könyvében való vifelt dolgokrol (melly masképpen az Izraélitáknak meg - szamláltatásokrul való könyvnek neveztetik) avagy az Isten, Mofes, Sidok, kémek, Dáthán, Abiron, E-dom királya, Bálák, és Bálá cselekedetiröl.

I. **A**Nnak okáért a' Lévi nemzetsége Papságra választatván, a' több nemzetsé-

köf;iklát két;er fujtotta-meg. Végezetre, ezért a' bünéért nem ment bé a' néki ígértetet földben, melly tudni illic a' Jordánon tul volt, a' mint aláb meg-mutatom. Annak-okaért Mofes a' tábort abból a' helyből el-inditván, midön Edomon akarna által menni, követeket küldvén a' Királyhoz, általmenetelre való f;abadságot kévánt, a' vérség-ért nem akarván véle hadakozni. Mert az a' nemzetseg az Esau nemzetsege vala. De a' Király az alázatosfan könyörgöket meg-utálván, nekik, földének közepin általmenetelt nem engedett, kés; lévén vélek hadakozni. Akkor Mofes az Or hegyére térüle, a' tilalmas utat el-kerülvén, hogy az atyafiak közt való hadakozáfra valami okot ne adna. Num. 20.

V. Ebben az uttyábn a' Kananeufok Királyát el-torlötöte. A' Sihont az Ammoreufok királyát-is meg-verte, és minden ö várofit el-foglalta. Az Ogot a' Báfán királyát meg-gyözöte, s' hihető a' Bálákot a' Moábiták Királyát-is ki Bálámmal a' népet-meg akarja vala átkozatni, ez után a' tá-bort a' Jórdánhoz közel Jérikotul nem mef;e, indította Akkor a' Madiániták ellen hadakozött, és öket meg-gyözöte, és meg-hódoltatta. Mofes meg-holt midön a' népet 40. ezftendeig vezérlette vólna. Num. 21.-31. Deut. 34. V. RESZ.

V. R E S Z.

A' Moses ötödik könyvében való viselt, dolgokról: melly másképpen a' már meg-irt törvényeknek ujjobban való elő számlálásának könyvének mondatik.

EZ után Moses az elmúlt dolgokat megbeszéllette, az Isté törvényét elő s;álálta, azt meg-magyarázta, a' fidokat annak megtartására intette, nógatta. Tovább, a' fidok azért voltak 40. es;tendeig a' pus;tában, hogy azok mindnyájan a' kik az Isten bes;édenek nem hittek vala, meg-haljának. Mert Jósuét és Kálebet ki-vévén, az Egyiptomból fel-jöttek kôzzül huf; es;tendoftúl fogva, és fellyebb, fenki nem ment által a' Jordánon. Moses a' meg-igért földet látta, de abban bûne miatt bé nem mehetett: mert akkor, mikór a' kôf;iklát, az Isten parantsollattyára, meg-sujtotta, az Isten hatalmának annyif;ori meg-tapas;talása után, kételkedett. Meg-holt pedig életének s;áz huf; es;tendejében. Az ô firjának helyérôl keveset tudunk. Deut. 32.

VI. R E S Z.

A' Jósue könyvében való viselt dolgokról, avagy a' Jósue, Papok, Sidok, ellensége cselekedetirôl.

I. Moses

1. **M**ofes meg-halván, a' Josue vezér-
lette az Izrael népet. Mert Mofes
ötet választotta vala maga helyében, ö lévén
hozzá hasonlo férfit. Uralkodásának kez-
detiben, a' népnek meg-izente, hogy elefe-
get kés;itene, mert harmad nap mulva a'
Jordánon által kellene menni. De által-me-
netelét a' sebesen folyó Jordán meg-gátol-
lya vala, mivel akkor meg-áradván, sem
meg nem lábbalhattya, sem akkor haj ája
nem vala. Azért meg-parantsolta, hogy a'
papok a' frigy ládával mennyenek bé a' Jor-
dán s;éliben. Melly cselekedettel a' Jordán
két felé vált: így a' nép s;árazon ment által.
Azokban a' helyekben volt egy Jeriko nevü
város, melly igen erős volt. De a' Josue az
Urban bizván, nem fegyverrel, és nem e-
rövel menvén a' város ellen, meg-parantsol-
ta, hogy a' tábor az Isten ládájával hét napon
hét;er a' várost kerüllye-meg: a' ládat a' pa-
pok vigyék, az előtt hét más kürtölö papok
mennyenek, ezek előtt a' fegyveres nép, a'
láda után a' kürtölö köz nép. De midön a'
hetedik napon hét;er a' ládával a' várost
meg-kerülte, és a' hos;abb kürtöléskor fel-
kiáltot volna, a' kö falak és tornyok le-s;aka-
doztak, a' városban be-ment, annak barma-
it, lakosit, egy lábíg le-vágta, a' két kémeket
el-rejtö Rahábot az övéivel edgyütt, és az

Ur számára való értzbéli marhát ki-vitte a' várost fel-gyujtotta; annak meg-építőjét' Josue meg-átkozta. Onnan Aj várossa ellen ment, a' tábor lest vetvén a' város megett, Josue tettétvén, hogy félne, futni eredett. Mellyet látván, a' kik a' városban voltak. utánna ki-róhantanak. Igy a' kik lesben voltak, az üres városban, fieséggel be-men-tenek, és azt mindgyarást fel-gyujtották: lakosít egy lábíg le-vágták: Királyát meg-fogták, és fel-akasztották. Jos. 2. 3. 6. 8.

II. Mellyet a' körül való nemzetsegeknek Királyi értvén, öf;ve gyűltenék, hogy az Izraelt fegyverrel el-űzzék. De a' Gibeoniták, kik gazdag királyi városban laktak, s;abad akarattyok s;erint a' fidoknak adták magokat, igérvén nekik s;olgálatyokat: és a' fidok frigyét vetettek vélek; de mivel öket cialárdsággal vették a' frigy-kötésre, megparantsolták nekik, hogy az egé; gyülekezetnek és az ur oltára körül forgolodóknak fa vágoi és viz meritői legyenek. De a' Gibeoniták meg-hodolása, a' körül való városok Királyit haragra indította, és az ö városokat meg-s;állották. A' városbéliék azért ebben az ö s;orulásokban, Josuehoz követekeket küldötenek, hogy öket s;abaditaná meg. Ugy ö hirtelen reájök ment, és öket meg-verte: midön a' győzödelmeskeöket

a' nap el-hagyná, és az ét;aka a' meg-gyözet-
tetteknek fogitsegül lenni láttatnék, Josue az
ő hitivel az ét;akát el-fordította, és a' nappalt
meg-ho;f;abbitotta: így az ellenfegnek sem-
mi mentsége nem volt. Az őt Királyokat
meg-fogta és meg-ölette. Azon indulásával
a' f;om;éd várafokat meg-vötte, és az ő Ki-
rályokat el-ves;tette. Hogy mindeneket le-
ne irjak, hármincz eg' or;ágok vettettek a'
fidok birodalma alá: kiknek földök a' tizen-
két nemzetségek közt el-of;tatott, mert a'
papságra fel vétetett Levitáknak, semmi
rés; nem adatott, hihető, hogy f;abadosabbán
f;olgálnának az Istennek. Jos. 9---13.

III. Némelly egyházi f;olgák, el-felejtven
ezt a' példát, tif;teket nehezen gyakorolhat-
tyák, mert örökséget birnak, majorkodnak,
adnak, ves;nek; avagy ha ezeket nem csele-
f;ik, ajándékot várnak, mindent bérért cse-
lekefznek: de ezek nagyobb rés;ént azért
vadnak, mert őket a' nép Istentől rendelte-
tt jutalmoktul meg-fof;totta.

IV. Annak okáért az el-foglaltatott föld
el-of;tatván, a' fidok nagy békef;égben élte-
nek, a' végbéliek meg-rémülvén, az annyi
birodalommal hires népet senki fegyverrel
nem mervén késirteni. Ez időben Josue
meg-holt, életének 110-dik estendejében.
Az ő Or;áglásának idejét kevesf;é határoz-
hatni-

hatni-meg. Mindazonáltal ez a' gyakor vé-
lekedés, hogy húson hét esztendőig volt
volna a' sidok Vezére. Melly ha ugy
vagyon, a' világ kezbetitől fogva az ő halá-
áig. III. 10 CCCLXXX. és IIII.
esztendők folytanak-el. Jos. 23. 24.

VII. R E S Z.

*A' Birák kőnyvében való viselt dol-
gokrol, avagy az Othoniel, Ehud, Sám-
gár, Debora, velle való Bárak, és Zabel,
Gedeon, Abimélek, Thola, Zair, Zeph-
te, Zsbán, Elon, Abdon, Sámson, Bé-
niámiták, Léviták, Sidok, cselekedetiről.*

I. **A'** Jósue meghalván, a' nép vezér
nélkül él vala. De midőn a' Kananeu-
fok ellen hadakoz-ni kell vala, Juda tétetett
az hadnak vezérévé. Ennek idejében a' dol-
gok jól folytanak, kivül belől nyugalom
volt: a' nép uralkodik vala a' meg-győzöttet-
teken. Innen, a' mint a' bődög állapotban
szokot lenni, a' jó erköltsökrül, a' tenyéték-
r l el-feletkezvén, az idegenek Kézül vött
felelősegeket, és lassan lassan idegen erköltsöket
szitt-bé, és pogány modra hamar a' bálvá-
nyoknak kezdett áldozni. Illyen az idegenek-
kel való lakás, társalkodás: mellyet az Istenök-
kal az előtt látván, az Sidokat meg-intette va-
la, hogy az idegeneket egy lábíg vágnák-le. De

az uralkodni kéváo kósség, maga ves;edel-
mével inkább akar vala az idegeneken ural-
kodni. Annakokáért midón az Istent el-
hagyván, a' bálványokat tis;telné, az Isten
oltalmától meg-fos;tatván, a' Mesopotámi-
ának Királyától meg- gyózetvén, hét es;-
tendeig jobbagyoskodott: kitól az *Othoniel*
által meg-s;abadittatott: és az után negyven
es;tendeig uralkodott. Jud. 1. 2. 3.

II. Ismét a' nép a' fok ideig valo békeesség-
ben el-vetemedvén, a' bálványoknak aldo-
zott: mely hamar meg-büntettetett vala:
mert a' Moábiták királytól az Eglontól meg-
gyózetvén, tizennyolcz es;tendeig s;ol-
gált: miglen az Isten ihléséből *Ehud* az el-
lenseg királyát ravas;ággal meg-ölte, és ő-
ket meg-s;abadította. Ez nyolczvan es;tend-
eig békeességben vezérlette a' Sidokat.
Jud. 3.

III. Ennek helyében *Sámgar* köverke-
zett: ki egyedül a' Philisteusok között hat
s;áz férfiakat meg-ölt egy ökor ös;tónnel,
és ő is meg-tartá a' Sidokat. Ismét a' Sidok
bálványozván, a' Kananeusok Királya a'
Jábin rajtok hus; es;tendeig keménnyen u-
ralkodott: miglen a' *Debora* as;sony Bárák
Jáhel általmeg-s;abadittattanak. Ez alatt a' Ve-
zérné vagy Bironé alatt, negyven es;tendeig
voltanak a' Sidok. Ennek diadalma az Eccle-
sia diadal-

fia diadalmát ábrázolhatta. Iud. 4. 5.

IV. Ismét az ő bűnökért a' Midiánitáknak adattatván hét esztendeig keménnyen tartatnak vala, és a' nag' f;olgálatlalt fanyargattatván, az Istentől segétséget kértenek. Így bóldog állapotokban az Isten fők jó téreményiről elfelelkezvén, a' bálványoknak áldoztanak; boldogtalan sorfokban pedig az Istennek. Annakokáért midőn rajtok a' Midiániták uralkodnának, az Urhoz fordultanak, szokott irgalmaságát kérvén meg nyerték. Innen csuda hogy a' Sidok a' Christust bém vették, mert ők eleitől fogván az Istent fē vették-bé, kinek nag' igazságát és irgalmaságát fők;or meg-tapasztalták; de csuda hogy az Istentől annyiszor nyertenek bocsánatot, a' mennnyis;er azért néki könyörgöttek.

V. Vala a' Sidok közt egy Gedeon nevű ember ki igaz és az Ur előtt kedves férfiu volt, kinek az Urnak Angyala a' mezőbenarataásnak idején meg-jelent, ki így f;ollott: az Ur vagyon veled erős férfiu. De ő mondott: nincs velünk az Ur, mert a' népet a' rabság nyomja, és hihető az Urnak hatalmáról, ki őket az Egyiptomnak földéből kihozta, s;íván emlekezett: mondott az Angyal, meny el ebben a' lélekben, mellyben f;olf;, és a' népet a' rabságból ragad ki: ő pedig monda, nem szabadithatom én meg az Izraelt

Izraelt, mert én kissebbik vagyok az én atyám házában: monda az Angyal: ne kételkedgyél azoknak meg-lehetések felől, mellyeket az Ur s;ollott. El-végezvé azért az áldozatott, és az oltárt le-rontván, mellyet a' Midiániták építettek vala a' Báál bálvány-nak, az övéihez menvén hadat gyűjtött. De a' Midiánitákhoz az Amálek nemzetsege-is hozzá csatlotta vala magát. A' Gedeon pedig csak harminczkét ezer emberekből álló hadat gyűjtött vala. De minek előtte meg-ütköznek, az Isten neki azt mondotta, sok vólna a' nép, mellyet a' harczra akarna vinni: mert a' Sidok szokott hitetlenségek s;erint, a' diadalmat a' magok erejének fog-nák tulajdonítani: azért adna s;abadságot a' ki-akarna, térne vis;sa: mellyet a' nép ért-vén, hus;onkét ezeren a' táborul el-men-tenek. De a' tiz ezerből, kik meg-maradtan-nak vala, az Urtól meg-intetvén, csak három s;ázat tarta-meg: a' többit a' táborul el-bocsátotta: éjfélkor az ellenség táborára menvén, meg-parancsolván, hogy mindnyájan kűrtölnének, és zörgetnének, mellyel nagy félelmet s;erzett az ellenségben: nem-is volt senkinek akarattya az ellene ál-lásra, hanem ki ki futott, a' hová futhatott. De minden felől elejekben menvén a' Sidok, a' futok s;erte-s;éllyel igen hullottanak.

Gede-

Gedeon a' Királyokat, Orebet, és Zeebet a' Jordánon tulüzvén meg-fogta, és meg-ölte. Ebben a' harczban az ellenség közzül száz huf; ezeren vágattattanak-le, meg-maradtanak tizen öt ezeren, kik az után meg-ölettettenek. Akkor az egész nép Gedeont örökös urasággal kénálta. Mellyet ő megvetett, tudván hogy az Ur az Izraelnek örökös Ura, El-vévén azért a' rabságot, mellyben hét esztendeig vólt a' nép, negyven esztendeig vólt békeféség. Jud. 6. 7. 8.

VI. De a' Gedeon holta után, az ő fia *Abimelek*, ki az ő ágyassától született vala, atyafiait meg-ölvén, némelley rofszaknak, és kiváltképpen a' Sikembélieknek segítségékből; az orfságot él-foglalta. Ez midön az övéi ellen hadakoznék, gondolatlanul egy torony alá menvén, mellyet vitatott, egy abban futot aszsonyul, egy darab kövel agyón ütöt-vén el-veszett, midön három esztendeig uralkodott volna. Ez után *Thola* következett, ki hufzon három esztendeig uralkodott. Ez után *Jair* volt Biró, ki hufonkét esztendeig uralkodván, a' nép az Urat el-hagyván, a' bálvány szolgálatyára adta magát. Ezért az Izraéliták tizen nyolcz esztendeig a' Philisteusok és Ammoniták hatalma alatt voltanak. Melly időben az Urnak könyörögvén, azt felelte az Ur nékiek: imádnák

mádnák a' bálványokat, mert ő az háládat-
 janoknak többször meg né kegyelmezne. De
 ők a' bálványokat el-hagyván, az Urnak bű-
 nököt meg-valván, és azoknak botsánattyát
 sirva kérven, irgalmaságot nyertek, noha
 az tülök meg - tagadtatot vala. Jud. 9. 10.

VII. Annak okért *Jephte* lévén vezér
 fokban gyülekeztenec öszve a' népnek
 fegyverrel való meg szabadítására. Elősz-
 zör követeket küldvén az Amon Királyá-
 hoz, hogy maga határrival meg-elégedvén,
 ne hadakoznéc. De ő hadakozni akarván,
 hadat gyűtött. Akkor *Jephte*, minek előtte
 véle meg-űtközött volna, fogadást tött, ha
 diadalmas lenne, haza térvén, valami elősz-
 zör az ő házábul eleiben ki-jöne, azt az Ur-
 nac égő áldozatul meg-áldozná. Így meg-
 gözvéen ellenfegit, midőn haza térne, eggyet-
 len egy leánya ment-ki eleiben, ki gvöze-
 delmes attyát dobokkal és feregekkel vévén
 vigan ment vala ki eleiben. Akkor *Jephte*
 meg-réműlvén, meg szaggatván ruháit,
 meg-jelentette fogadástételét. De az férfiui
 bátorsággal birván, az haláltúl nem irtoz-
 ván csak két hólnapig való életét kéri attyá-
 tól, hogy leány barátit meg-látogatná. Mel-
 lyek el-telvén, szabad akarattya sjerént attyá-
 hoz viszsa tért, és fogadását az Urnac meg-
 adta. *Jephte* hat esztendeig uralkodot. En-
 nek he-

nec helyében *Ibsán* következett, ki uralkodásánac hetedik esztendejében meg-hólt. Ez után *Elon* tiz esztendeig uralkodott, s' az után meg-hólt. Ez után *Abdon* ítélte a' népet nólcz esztendeig, és ez-is meg-hólt. Ezek mivel békefegben eltenec, semmi meg-írásra való dolgot nem cselekedtenec. Ismét az Izrael a' bálványokhoz fordulván, az Isten óltalmazásátul meg-fojtatván, a' Philisteusok hatalma alá esvén, hitetlenségekért negyven esztendeig raboskodtanac. Jud. 11.

VIII. Ez időben sűletett *Samson*. Ennek az anyja fokáig lévén meddő, angyalt látot, és néki a' mondatott, réf;egitő italt ne innék, tis;tátalant ne ennek, mivel s;abaditót s;ülne. Így az af;sony gyermeket s;ült, és azt Sámsonnac nevezte. Az meg-nem beretvalkozott, és csudálatos erejű vólt, úgy hogy az eleiben ment oros;lányt kezeivel ketté s;akasztotta. Phil isteusokközül való felesége vólt, mely, midön férje othon nem lételeben más ferhez ment vólna, felesége el-vétetését bánván, a' Philisteusok veszedelmére igyekezett: az Urban és erejében bizván őket csapásal illette, mert három s;áz rókákat fogván, égő ús;ögöket kötött farkokra, és azokat az ellenség mezejében bocsátotta, és így az ő, talám, meg-ért gabonájokat, s;őlőjüket, olaj-fájokat meg-égetvén, felesége el-ve-

el-vévéfét igen meg-bosf;ullotta. Melly kártul indittatván a' Philisteufok az asf;onyt, ki ennek a' nagy kártételnek oka volt házával, attyával edgyütt meg égették. De Sámson gondolván, hogy nem eléggé büntette volna meg a' néki tött bosf;uságot, nem f;ünik vala meg azt a' gonof; nemzét-féget meg-károsítani. Akkor kénf;erítettvén a' Sidok,ötet meg-kötözvén a' Philisteufok kezekben adták. De kézben adattatván, a' köteleket el-f;aggatván, f;amár állat ragadván, akkor egyebet nem kapván, ezert az ellenség közzül meg-ölt. Akkor igen meg-f;omjuhozván, az Úrhoz kiáltván, a' csontbol, mellyet kezében tart vala; viz folyt ki. Az időben Sámson vala a' Sidoknak elöl-járója, a' Philisteufok egynek erejével meg-f;elidítettvén. Leselkedven azért az ő élete után,ötet nyilván nem merven megkésirteni, az ő feleségének, Dalilának, mellyet ő az után vött vala, pénzt ígértek, mondaná meg nekik, miben állana az ő ereje. Az ötet végtére fok hízelkedésével arra vötre, hogy meg-mondaná az ő ereje miben állana. Ottan el-alutván, haját el-nyirvén a' Philisteufok kezében adta, és ötet meg foghaták, holott az előtt fokf;or kézben adattatván, meg-né foghatták. Akkor az ő f;e-meit ki-vájván, meg-lánczolván, a' f;oglyok

haza-

házában öröltették. De idővel el-nyirette-
tett haja meg-nevekedett, és azokkal ereje
meg-jőni kezdett. Es Sámson erejének
meg-jővését meg-érezvén, igaz boszúállásá-
nak csak idejét várja vala. Hihető, főkéfé-
völt a' Philistéusoknak, midőn inneplené-
nek Sámfont elő-hitták, jádzanék előttök,
ötet boszúfontván, Igy egy nap midőn az ő
balványoknak áldoznának, Sámfont elő-
hozatták. A' templom pedig, mellyben az
egész nép és a' Philistéusok minden fő embe-
rei vendégeskedtenek, két oszlopon állott,
és csudálatos nagyságu volt. Akkor ő az al-
kalmatosságon kapván, elsőben az Urat se-
gétségre híván, az oszlopokat le-dűjtötte, és
az egész nép a' ház le-fiakadásával el-borittat-
ván ő az ellenséggel edgyütt, boszúuját al-
ván, meg-holt, midőn hús; esztendeig volt
volna a' Sidoknak birája. Jud. 13. 14. és 15.

IX. Ez után egy ideig a' nép felső vezér
nélkül lévén, a' Sidok egy más ellen hada-
koznak vala. Hadakozásoknak oka e' volt:
Egy Lévíta ágyasával Ipátol haza menvén,
be-estveledvén, Gibeában, holott Bénéiami-
ták laktak, kénseritterett hálnitérni. Mi-
dőn egy vén ember őtet szállására jó szívvel
hitta, és fogadta volna, a' városbéli fajtalan
iffjak, a' jövevényre rohantanak, véle gono-
sul akarván élni; noha a' vén ember nagy
É 2. reménke-

remékedésére, ág'áfsával fertelmeskedtenek,
és magának kedveztenek és egé;ét;aka vele
gonof;ul élvén, reggel vi;f;a bortsátották, ki
f;állására menvén a' nagy fájdalom és f;emé-
ré miatt az ajtó előtt le-ésvén, meg-holt. Ak-
kor a' Lévíta e'f;örnyü gonof;ságnak bizony-
ságára, ág'affnanak tagjait 12. darabokra vag-
dalta, és a' tizenkét nemzetségeknék hatá-
ra küldözte, hogy öket e' gonofságnak meg-
bof;f;ullására hamaréb fel-indithatná. Melly
dolgot mindenek meg-értvén, a' tizen egy
nemzetségek a' Běníámiták ellen hadat
kiáltattanak, melynek ideig való vezérévé a'
Juda nemzetségének Elöljárója rétetett
volt, De kétf;er meg-verettettének: harmad-
f;or végtérea' Běníámiták meg-győzöttette-
nek, és csak nem egy lábíg le-vágattattanak.
Igy a' kevéssék gonofsága, sokak ves;edelme-
vel büntettetett-meg. A' Birák könyvében is
ezek a' dolgok vadnak. Jud. 19. 20. és 21.

X. A' Birák idejében a' Betlehembéli Eli-
mélek Naomival az ő feleségével az éh-
ség miatt Moáb tartományában ment: ho-
lott az ő két fiai, meg-házafodván; ugyan ott
meg halván, egygyiknek felésége, kinek ne-
ve Ruth volt, az ő napával hozzá való nagy
hűségéből Betlehemben menvén, ott a' Ná-
omi atyafiától Boáztól el-vététvén, f;ülte
Obedet, Obed Ifait, Ifai Dávidot, Dávid a'
Chri

Christust. Ruth. 1. 2. 3. és 4. Rom. 1. 5. 3.

V I I I. R E S Z.

A' Samuel első könyvében való viselt dolgokról, avagy az Eli, Philisteusok, Betsemesbeliek, Samuel, Sidok, Saul, Jonathán, Dávid cselekedetiről.

I. **A**Z Heli jó idővel következett. a' Sámson helyében; de mennyi idővel az Irás nem jelenti. Továb a' Josue halálának napjától fogva, addig az időig, mellyben Sámson meg-holt CCC és XVIII es;tendők számláltattanak: világ kezdetitől fogva pedig IV CCC és III es;tendők. Az Heli, pap és biro volt: ez alatt született Samuel. Ennek atya volt Elkána, anyja Anna: ez sokáig magtalan lévén, midőn az Istentől magzatot kérne, fogadást tőtt, ha fia lenne az Urnak születné Igy a' született gyermeket Heli papnak adgya. Midőn felnevekedett volna, az Ur szollott véle. Eli papnak haragot izen, fiai rossz életékért, kik attyok papságát kereskedésre fordították vala, az áldozoktól ajándékokat kívánván, noha attyok őket gyakorta meg-feddette. De a' lágy dorgálás nem téssen vala cleget az fenytéknek. Minekokaért a' Philisteusok Júdeára rohanván, elejekben ki-ment. De a' meg-győzettetett Sidok hadi rendek fel-ál-

látására kés;ülnek; az Urnak ládáját magokkal a' harczra ki-vi;ik, és azzal a' papnak két fia el-me;nek: mivel ö meg-vénülvén, és s;emei meg-homályosodván, tisz;inek eleget nem tehetett. De midön a' láda az ellenség elejébe vitetett, a' jelen valo Urnak felségétöl igen meg-ijedtenek. Es ismét meg-bátorodván, és, nem az Ur nélkü;ül, elméjeket meg-változtatván, meg-ütököztének. A' Sidok meggyözettenek, a' láda el-nyeretik, a' pap fia el-esnek. Ezt a' gonos;t Eli halván, megrettenvén, meg-holt, midön negyven esztendeig viselte volna a' papságot es a' biróságot. I. Sam. 1. 2. 3. és 4.

II. Gyözedelmek lévén a' Philistefok, az Isten ládáját, Asdod várofsában, a' Dágon templomában vitték. De az ördögnek s;enteltetett bálvány, midön a' láda bevitetett, le-dült. Es midön a' bálványt ismét helyre állatták volna, a' következett éts;aka el-s;aggattatott. Ennek utánna minden tartományokban egerek s;ármazván, ártalmas marásokkal fok ezer embereket ltenek-meg. Melly gonos;tól kén;s;erítettvén az Asdodbéliek nyomoruságoknak el-tavoztatására, az Istennek ládáját Gádban vitték által. Kik midön hasonlo nyomoruságokkal illetetnének, a' ládát Ekronban vitték által. Ezeknek pedig a' nemzetségeknek elő-valóit egy-

loit egyben gyűjtven, e' volt akarattyok: az
 Ūrnak ladája a' Sidoknak adatnék visf; a-
 ugy a' Fejedelmeknek, papoknak, jöven-
 dölöknek téczésekből, s;ekérre tétetven,
 fok ajándékokkal visf; a-bocsáttatik. Csu-
 dálóatos dolog volt, hogy midön két borjus
 ünöket vetettének volna a' tereh alá, és azok-
 nak borjuiokat othon marasztották volna, ut-
 tyokat minden vezér nélkül Judeában igaz-
 gatták, otho hag' ott borjuiokhoz való indu-
 lattok öket visf; a nem térítven. Melly csu-
 dátol indittatván a' Philistenfok Fő emberei
 a' ladát a' Sidoknak hátáráig kéférvén, ke-
 gyes dolgot cselekedtenek. A' Sidok pedig
 látván, hogy a' láda visf; a hozatott, tufakod-
 va Bethsémes várossa mezeiről nagy öröm-
 mel eleiben rohantak, s;iettek, vigadtak, az
 Ūrnak hálákat adtak. Majdan a' papok, kik-
 nek tíf;tek vala, az Istennek áldozatott töt-
 tenek: és azokat az ünöket, mellyek a' ladát
 haza hozták vala, meg-áldozták. De abban a'
 városban, mellyről s;oltunk, a' láda nem tar-
 tathatótt. Annakokáért s;éllyel az Isten aka-
 rattyából, az egés; várason, a' ladában való
 bé-tekintésért, avagy annak a' s;entség nel-
 kül valoktul illetetéléért, nagy csapás és ve-
 reség volt. A' láda Kiriáth-Jearimban vite-
 rett által és ott huf; esztendeig állott. 1. Sam.
 5- és 6.

III. Az Eli pap es biro halála után, *Samuel* volt a' Sidoknak papja, és biroja, és békeffég lévén, a' nép nyugf;ik vala. Of;tán a' békeffég a' Philifteufok ki-ütések által el-bólott, mindenek büinôknek érzése miatt rettegven, Samuel elôben áldozván, az Urban bizván, az ôvéit az harcra ki-vitte: és az első ütôzetben az ellenffég meg-gyôzettetvén, a' Sidok diadalmasok voltanak. De az ellenffég-tôl való félelem el-távozván, és mindenfelöl csendeffég lévén, rof; tanátsbol, kôffég modgyára, ki-a' f;okot dolgokat meg-unnya, a' f;okatlanokat kévannya; királyi nevet (melly (a' mint Severus írja) csaknem minden f;abados nemzetségek előtt gyülöl-séges) kéván vala a' nép, és balgatagságának nem példája nélkül, f;abadságát f;olgalaton kévannya vala el-cserelni. Annakokáért Samuelt gyakran kôrnyül véf;i, hogy mivel már ô meg-vénült volna, néki tenne Királyt. De ô engedelmessen jozan bef;éddel a' köfféget bolond f;ándékátul el-vonta: a' Királynak uralkodását, és kevély birodalmát meg-magyarázta, a' f;abadságot magaf;alta, a' f;olgalatot alázza, utolf;or az Istennek ezért való haragját nékik megmondotta, mivel a' bolond emberek, Isten lévén az ô Királyok, emberek kôzzül való Királyt kévántak. Ezeket és hasonlokat

héjja-

hőjában mondván, midőn a' nép maga értelmében meg-maradna, az Urto! tanátsot kérdett. Ki az esztelen nemzetiségnek boldonságától indittatván, azt felelte, hogy semmit az ő ellene kérőktől meg-ne tagadna. 1. Sam. 7. és 8.

IV. Annakokáért *Saul*, a' Samueltől elsőben papi kenettel meg-kenettetvén, Királlyá tétettetett. Ez Beniámin nemzetiségéből, Kis nevű embertől, fűrmazott, alazatos és szép formaju vala, úgy hogy testének méltósága, a' Királyi méltósághoz illelnek. De az ő országlásának kezdetiben a' népnek egy része el-fűkadott vala, nem akarván néki engedni, és magokat az Ammonitákhoz adták vala. De Saul ezeken bűszűjét serényen meg-allotta, és ellenfűgét meg-győzte, és azoknak a' Sidoknak meg-engedett. Akkor Saul Samueltől harminadfűor meg-kenettetett. Onnan a' Philisteusok ki-űtése miatt nagy had támadott: a' sereget Gilgalban gyűjtötte vala. Es midőn Samuelt hét napig várta volna, hogy az Urnak áldozatot tennie: kélvén ő midőn a' nép el-űslana, a' tilalom ellen pap módgyára áldozott: és a' Samueltől igen megfeddetett. Azért a' Király bűne miatt az ege! sereget a' felelem el-fogta vala: az ellenfűgnek közel-való táborá a' jelen való

vele

veszedelmet mutogattya vala: nem-is lévén senkinek a' viadalra való menetelre kedve, többen bunak vala-el. Mert azoknak félelmeken kivül, a' kik magokat az Urtol a' Király bûne miatt, el-hagyattaknák vélték, a' sereg fegyvertelen vala: ugy hog' Sauló és Jonathanon az ô fián kivül, senkinek nem vólt fegyvere. Mert a' diadalmás Philistefok ôket fegyverektől meg-fosztották vala, nem-is volt senkinek szabad hadi fegyvert és mezei vas fersámot csinálni. Annokaért Jonathan bátor lévén, fegyver hordozójával edgyütt, az ellenség táborára ütven, esak nem hül;at meg-ölven, az egész tábort meg-rettentette vala. Akkor az egész tábor az Isten akarattyából, el-szaladott. Mellyet Saul esében vévén, az ôvéit kivívén, a' szaladokat üzven, meg-gyözte. Azon a' napon a' Király meg-tilalmazta vólt, hogy az ellenségnek meg-gyözése előtt senki ne ennék. De Jonathan azt a' tilalmat né tudván, mézet találván, kezében levő veszejét belé mártván, azt meg-kosztolta vala. De azt, az Istennek harágjából, a' Király meg-tudván, meg-parantsolta, hogy fiát ölyék-meg. De a' nép ôtet az háláltól megszabadította. 1. Sam. 9. 10. 11. 12. 13. és 14. V. Akkor Samuel az Urtol meg-intetvén, a' Királyhoz ment, az Urnak szavával mond-

mondván, hogy az Amalek nemzetsége ellen, melly az Egyiptomból ki-menő Sidoknak által menetelt nem engedett vala, hadakoznék meg-tilalmazván: hogy semmijét ne kívánna. Így a' fereg az ellenfeg határra vitetvén, a' Király meg-fogattatott, a' nép meg-győzettetett: a' Saul az Isten parantsolattyáról el-feletkezvén, a' predának nagyságától meg-győzötven, a' Királyt, és a' juhoknak, és az ökröknek, javait el-nem vesztette; hanem el-vitette. Melly dolog miatt az Ur meg-háborodván, a' Samuelnek azt mondotta, bánom hogy Saul Királlyá töttem. Ezt a' mondást a' pap a' Királynak meg-vitte. Ottan az Urtól meg-intetvén, Dávidot királyi kenettel meg-kente, ki akkor ifjú, juh pásztor, jó hegedűs volt; mellyért ofstán Saul őtet fő szolgái közzé számlálta. Akkor a' Sidok és a' Philisteusok között nagy hadakozás lévén, egy Philisteusok közül való Goliáth, ki csudálatos nagyságu, és erejű férfiú volt, a' Sidokat szidalmazván, minden nap bajnokot hív vala ki közülök. Akkor a' Király nagy jutalmat, és a' maga leányát ígerte annak, a' ki azt megölné. De senki nem mer vala azzal megvini. Dávid azért reá ígerte magát a' vele való meg-vivásra: és le-vetvén a' fegyvereket, mellyekkel meg-terheltetett vala, csak

boto

botot, parittyát, öt kőveket vévén, az harc-
ra ki-megyén: és az elsőben parittyájából
ki-hajított kövel a' Philisteust meg-ölte,
meg-fosztotta, fegyverét a' Nob emplumá-
ban vitte. A' Philisteusok pedig el-futot-
tak, és meg-győzettek. 1. Sam. 15. 16.
és 17.

VI. De a' hárczrol visszfa-térvén, Davi-
dot mindenek magasztalván, a' Király reá
irigykedik vala. Félvén pedig a' mindenek
előtt kedves ifiat nyilván meg-ólni, a' becsü-
letnek színe alatt végefszte ötet el-vezteni.
Es ötet elsőben Kapitányá tötte vala, hogy a'
hadra viselnegondott. Ofztán, midön leá-
nyát néki igerte volna, meg-csalta, és azt
másnak adta. Ottan a' Király kisszebbik
Milkol nevű leánya Davidot meg-szerette.
Annakokáért illyen conditioval néki igerte,
ha tudni-illik, néki száz Philisteusnac sze-
mérem testének bőrét jegy-ruha gyanánt
hozná. Mert reménli vala, hogy ifju lévén,
e' veszedelmes dologra vetvén fejét, kön-
nyen el-vezzne. De sokkal külömben lett a'
dolog, a' mint gondolta vala. Mert kíván-
fága szerint a' Izáz Philesteusnak szemé-
rem testének bőrét serényen David néki
meg-hozta, 1. Sam. 18.

VII. Nevelkedik vala naponként ellene
a' Király gyűlölsége: ötet az irigység öfztö-
znöven:

őf; tönözvén: Mivel a' jokat mind éltig űldözik a' rof; űak. Annakokáert meg-parantsolta az ő fiának Jonathánnak, és tób űolgainak, hogy az ő éléte után olálkodnának. De eleitől fogva Jonathán előtt kedves vala. Azért a' Király az ő fiától meg dörgáltatván, véres parantsolattyát nem vivé végben. De a' gonof;ok nem űoktak fokáig jok lenni. Mert midőn Sault a' tévelygéfnek lelke nyomorgatná, és Dávid előtte állana, hegedűjével a' gyötrődöt enyhítvén, dárdájával őtet által akarta ütöni, de ő el-hajla előtte. Azolta már nem titkon, hanem nyilván akarja vala meg-ólni: Dávid sem bizta magát tovább a' Királyra. 1. Sam. 19.

VIII. Es előf;ör el-futván, Samuelhez ment: onnan Abimélekhez, utolűor a' Moáb Királyához űaladott. Ottan a' Gád prophetától meg-intetvén, a' Juda földére viűűa térvén, életét veűedelemre vetette. Abban az időben Saul az Achimélek papot meg-ólte, hogy Dávidot bé-fogadta volna: és midőn a' Király űolgai közül űenki nem merte volna a' papra kezét vetni, a' Doeg Idumeus vitte végben azt a' véres űzolgálatot, hohérságot. Az után Dávid a' puűtában ment: oda-is őtet Saul űldözte; de haűontalan igyekezik vala annak veűedelmére, a' kit az Ur védelmez va-

la: Vala az Engedi puszájában egy igen fés-
 les barlang. Ennek David belső részében
 ment vala. Saul nem tudván, a' barlangnak
 első bemeneteliben tért vala, hogy az ő lá-
 bait befedezné, és talám, hogy alunnék-is.
 Mellyet midőn Dávid megértet volna, ö-
 tet mindenek intvén, hogy a' jó alkalmatof-
 sággal élne, a' Király veszedelmétől magát
 megtartoztatá: mindazonáltal az ő felső
 ruhájának fárnnyát elmecczette. Ottan ki-
 jövén, utánna kiálta, hozzá való jo-
 témenyit emlegetven, hogy fokisor az ő or-
 szágaért fejét veszedelmekre vetette volna:
 és hog'utolsó, mostan az Urtól kezében a-
 datatván, ötet nem akarta volna meg-ölni.
 Ezekre Saul bűnét megvallotta, botsána-
 tot kért, sirt, a' Dávid kegyességét magafal-
 ta, maga gonosságát vádolván, ötet Király-
 nak és fiának nevezvén. A' kegyetlen olly
 kegyelmessé változott, hogy hinnéd, ezen-
 tul Vei ellen semmit nem merne. De Da-
 vid a' gonosznak elméjét jól tudván, a' Ki-
 rálynak semmit nem híven, a' Páran pusz-
 tájában tartoztattya vala magát. De Saul
 balgatag lévén, mivel Vejét meg-nem fog-
 hatta, a' leányát Mikolt, kit Dávidnak adott
 vala feleségül, eg' Faltim nevű embernek ad-
 ta feleségül. David Nábált meg-akarja ölni,
 a' Saul dárdáját és kupáját etszaka el-viszi a'
 Phil-

Philisteusokhoz fut. Abban az időben Samuel megholt. 1. Sam. 20. 22. 24. 25. és 27.

I X. Saul, midőn a' Philisteusok ellene hadat indítottanak volna, az Urtól tanácsot kért, de néki semmi felelet nem adatott. Akkor az ördögös as;sonyul fel támasztott Samueltól kért tanácsot. A' mondatott néki attól, holnap te a' te fiaiddal együtt a' Philisteusoktól meg-győzöttetvén, a' harczon el-esel. Azért a' Philisteusok a' Sidok földére s;álván táborbá, más nap a' hadat el-rendelték: Dávidot mindazonáltal vis;sa-küldötték, mivel nem hihették el, hogy az övéi ellé hozzájuk hűséges leñe. De meg-ütközvén, a' Sidok meg-verettetnek a' király fiai el-esnek: Saul, hog' eleve-nen az ellenfeg kezében ne esnek, a' maga fegyverében bocsátkozott. Uralkodott pedig ő Samuella edgyütt 40. esztendőig, a' S;: Pál Predikátója, s;erint. 1. Sam. 28. és 31. Act. 13.

I X. R E S Z.

A' Samuel második könyvében való viselt dolgokrol, avagy a' Dávid, Abner, Joáb, Sidok, Náthán, Ammon, Absolon, Seba, Gád, cselekedesiről.

I. **A'** Saul meg-ölettetvén, Dávid a' Philisteusok földében az ő halálát meg-értvén, a' kegyeffegnek csuda példájá-

val ôtet meg-síratta. Akkor Hebron városában mêt. Ott ismét Kiralyi kenettel meg-kenettetvén, Királynak szollittatott. De Abner, ki a' Saul hadi Mestere vala, Dávidot meg-utálván, Isbaált a' király fiát tötte Királynak. Ofztán a' királyok hadnagyi soksör ütköztenek-meg: Abner gyakran meg-üzetetvén: mindazonáltal a' Joábnak, ki a' Dávid feregének hadnaggya vala, ôcsét Asaelt, futván meg ölte. Mellyen való bá-nattyából ofztán Joáb, midön Abner Dávid mellé állott volna, ôtet meg-ölte, nem szomorúsága nélkül a' Királynak, kinek hitelét vérbe keverte vala. 2. Sam. 1. 2. és 3.

II. Abban az idôben a' Sidóknek minden vénei az egész nemzetiségnek országát Dávidnak ajánlották: mert hét esztendőig, és hat holnapig csak Hebronban uralkodott. Így harmadszor kenettetett Királynak, harmincz esztendős korában. Az országgra rohanó, ütô Philisteusokat, s;erentsés viadalokkal viszsa kergette. Abban az idôben az Urnak ládáját, melly Kiriáth-Jeárim városában vala, Sionban vitte által. Es midön az Urnak templomot akarna építeni, Isten néki azt felelte, a' te magod épít nekem templomot. Ofztán a' Philisteusokat haddal meg-s;elidétette, a' Moábitákat hatalma alá hajtotta, Syriát meg-hodoltatta,

és rcá

és reá adót vetett. Es a' predából felette nag' kintset szerzett. O'után az Ammoniták ellen az ő Királyoknak Hánunnak bos'úságtételéért hadakozott. A' Sýrusok ísmét pártot ütven, a' kik az Ammonitákkal az hadakozásra ö's've esküdtenek vala. David a' hadrol valo gondvifeléft Joábra bizta vala: maga az hadtúl távol lévén, Jerusálemben mulatoz vala. Melly időben Betsabét, ki csudálatos szépségű as'főny volt, meg-szeplőszette. Ez az Uriás Hitteus felesége volt, ki akkor a' táborban volt. Ezt Dávid a' harcznak veszedelmes helyéni az ellenfégnék vettetven, meg-ölette. Igy az özvegy, de már meg-szeplőszített as'főnyt feleségei közzé számlálta. Akkor Náthan prophétától keménnyen meg-feddettetvén; bűnét meg-vallotta; de az Úrnak dorgálását el nem kerülte. Mert attol a' tisztaltalan ágyból született fiától meg-vált, és az ő házában sok utálatos dolgok estenek; mert az ő fia Ammon az ő hugát Thámárt meg-szeplőszította; mellyért az ő bátyjától Absolontól meg-ölettetett. 2. Sam. 4. 5. és 6. 7. 8. 10. 11. 12. és 13.

III. Végezetre Absoló Attya ellé Istétele feg'vert fogot, or'ágából ötét ki-üzni kívánván, és az ő ágyasit meg-szeplőszította. Ezzel Joáb meg-ütközött: meg-intetvén a' Ki-

rálytól, meg-győzetett fiának kedvezne. De az ő parantsolattyát meg-vetvén, az a-tyai gyilkoslágra tartozó igyekezetét vassal bof;nullotta-meg. Siralmas győzedelem vólt ez a' Királynak: annyi kegyesség vólt benne, hogy attyát meg-ölő fiának-is meg-bocsáttatni akart. Ez a' had alig f;állott va-la-le, más támadott egy Seba hadnagy ál-tal, ki minden gonof;okat fegyver-fogásra ingerlett vala. De minden indulás az had-nagy halálával hamar le-csendesítettet. Ofszán Davidnak a' Philisteusok ellen gya-kor f;erécsés ki-meneteli harczi voltak: és mindeneket haddal meg-f;elidítvén, és mind a' kívül valo, mind az hazabéli indu-láfokat le-f;állítván, békeességben vi-ragzó orf;ága volt. 2. Sam. 15. 16. 17. és 18. 19. 20. és 21.

IV. Akkor hertelen a' Sátántól fel-in-dittatván, birodalma erejének meg-tudá-sára a' népet meg-f;ámláltatta. Így Joab az ő hadnagygya tizen három száz ezer fer-fiakat f;ámlált. Ezt a' cselekedetet ottan meg-unta, és meg-bánta, bocsánatot kér-vén az Uról, hogy f;ívét arra emelte vol-na-fel, hogy orf;ágának hatalmát, az ővé-inek fokafágából inkább, mint az Istennek jó kedvéből mérféklené. Azért a' Gád pro-phéta hozzá küldetvén, három rendbéli bunte-

büntetést adott eleiben, és egygyiknek el-
 válf;ófára f;abadf;agot engedett. De az, a'
 három e;f;endeig való éhf;eget, az három
 holnapig való futáft, harmadnapig való ha-
 lált elejében adván: az éhf;eget és a' futáft
 meg-vetvén, az halált válf;ította, és kitsiny
 idô alatt hetven ezer férfiak holtanak-
 meg. Akkor David látvan az angyalt, ki
 a' népet ôli vala, bótsánatot kért, és min-
 denek helyett magát egyedül ajánlotta a'
 halálra: ô lévén a' ve;edelemre méltó,
 mivel ô vétkezettvôlna. Így a' néprôl a' csa-
 pás el-fordított: Dávid azon a' helyen,
 mellyen az angyalt latta, az Urnak oltárt
 épitet. David írta a' 150. Soltárokat, avagy
 az isteni dicsireteket: mellyeket a' ki-
 tud, kis Bibliát tud. 2. Sam. 24.

X. R E S Z.

*A királyok, és a' Chronikák első és
 második könyvéiben való Juda királyi
 viselt dogairól, avagy a' Salamon, Ro-
 boám, Abia, Afa, Jofaphat, Joram,
 Elifeus, Atalia, Joás, Amasia, Oziás,
 Joathas, Ninivitak, Jonás, Akáz, E-
 zéchiás, Senakerib, Manaffes, Amón,*

Josiás, Joakás, Neko, Eliakim, Joachin, Nabugodonozor, Sedekiás, Jeremiás, cselekedetiről.

I. **O**Ttan a' Király meg-vénülvén, az az, David idővel és betegséggel meg-erőtlenéttettebb lévén, *Salamont*, ki lett vala néki *Betsabétol*, ki az *Uriás* felesége volt, maga után következő Királynjá tötte. ő a' Sádok paptól királyi kenettel meg-kenet-tetvén, még atya életében, Királynak hivattatott. David midön negyven esztendőig, uralkodott volna, meg-holt. *I. Reg. 1. 2.*

II. A' *Salamon*, uralkodásának kezdetiben a' várost közfalal környül vötte. Ennek az *Ur* meg-jelent étczaka álmában, s;abad-ságot adván annak kérésére, a' mit akarna. De nem egyebet, hanem bölcsességet kévánt, egyebeket kevésre becsülven. Így álmából fel-serkenvén, midön a' frigy láda eleiben állott volna, az *Istentől* néki ajándékozott bölcsességének jelét adta, mert egy házban lako két tis;tálan as;sonyok, midön azon időben gyermekeket s;ültének volna, és ezeknek edgyike harmad nap mulva, étczaka meg-holt volna, a' meg-holt-nak anyja, az élőnek anyja el-aluvása után olálkodván, az holtat alája tötte, és az eleven-t el-vitte. Innen közöttek az élő gyermekekről

mekről villongás vólt; utollyára a' dolog a' Királyra vitetett: nehéz vala a' két tagadók közt ítéletet tenni, holott bizonyság nem vala. Akkor Salamon az Istentől néki adatott böltsességből meg-parantsolta, a' gyermek öleffek-meg, és az ő teste a' viszálykodók közt osztassék-el. Es midön azoknak egygyike, az ő ítélet-tételéu megnyugott volna, a' másikja pedig inkább akarna a' gyermektől meg-válni, mint azt ketté vágattatni, Salamon az aszsonynak indulatlyából ezt vélvén annyának, a' gyermeket ennek ítélte, a' körül álloknak nem csudálkozása nélkül, mivel az homályban való igazságot, eszességével világosságra hozta volna. 1. Reg. 3.

III. Igy a' fjomfied' nemzetségeknek Királyi csudálkozván az ő elméjén, és eszességén, tölle barátságot és frigyét kértenek, kéfiek lévén parancsolatit végben vinni. Melly gazdagfághoz bizván, az Urnak a' Sion hegyén nagy munkáju templomát kezdvén építeni, három esztendő alatt költséget kéfítvén, urálkodásának csak nem negyedik esztendejében, első fundamentomat fel-verette. A' Sidoknak Egyiptomból való ki-meneteleknek 588-dik esztendejében. 1. Reg. 5. és 6.

IV. Salamon azért a' templom el-kezdet

dett munkáját tizen egygyedik esztendőben elvégezte. Őstán ott áldozatot tévén, könyörgést mondván, mellyel a' népet, és a' templomot megáldotta, néki az Ur szólott, megmondván, ha vétkeznének, és az Urat elhagynák, azt a' templomot lerontaná. Melly régen bé tellyesedett. Azonközben Salamon minden Királyoknal, kik valaha éltek, gazdagabb lévén, és a' szokás s;erint, a' gazdagságról a' bújásra, és a' vétkekre csufván-le, midőn az Isten parantsolattya ellen, az idegenekből vött volna feleségeket, hét s;áz feleségei, és három s;áz ágyafi vólnának, azoknak bálványokat csináltatott, kiknek az ő nemzetfégének szokása s;erint áldoznának. Mellyekért az Ur meg-haraguván, ötet kéménnyen megfedvén, meg jelentette, hogy az ő országának nagyobb részét fiától elvévén, az ő s;olgájának adná. Es az úgy lott. Mert ő uralkodásának negyvenedik esztendejében, meghalván, uralkodott utánna az ő fia Roboám a' Juda országán, melly a' Juda és a' Beniamin nemzetfégéből állott; és a' Jéroboám az ő s;olgája az Izrael országán, melly a' több iz nézetségekből állott. Salamon irta a' példa bes;édeket, a' Predikátort, és az Enekek Enekét. Sok egyéb könyveket-is irt, mellyek az Isten gond-viseléséből el-ves;tenek,

1. Reg.

1. Reg. 4. 5. 32. 1. Reg. 7. 8. 9. 10. és 11.

V. Azért a' Judának első Királya volt *Roboám*. Ettől a' tiz nemzetiség el-fakadott vala, mert öket, midön az ő nagy adojoknak meg-kifsebbítéséért könyörgöttek volna, meg-nem halgatta. Ezért ellenek fáz nyolczvan ezerekből álló hadat indított, de a' nép az Urtól meg-intetet, hogy magát a' harcztol tartoztatná - meg, mivel *Jeroboám* az ő akarattyából vötte volna-el az orfágot. Így a' nép a' Király parantsolatyát meg-vetvén, a' had el-öfölt. Öfótán a' két királyok közt gyakor viadalok lévén, kétféges ki menetellel birják vala az orfágot. *Roboám* uralkodásának tizen hetedik esztendejében meg-holt. 1. Reg. 12. 13. és 14.

VI. Ez után az ő fia *Abia* uralkodott *Jerusalem*ben három esztendeig. Ennek helyette az ő fia *Afa* uralkodot: ez, noha Judának ötödik Királya volt, de mindazonáltal *David* után negyedik volt, mert ő az onokája fiának fia volt. Ez az *Urnak* kegyes tífjelöje volt: mert az ő atyáitól csináltatott oltárokat, és berkeket el-rötotta. A' *Syriai Király* *Benhadáddal* a' frigyét meg-erössítette: ennek segétségével a' *Jeroboám* orfágát, melyet akkor a' fia birt, nagy csapásokkal illette: és fokfior ellenségit meg-gyözvén, a' diadalomból predát hozott. Királyságának

40-dik esztendeje után, meg - betegesülvén lábainak fájdalma miatt, meg - holt. Ennek három féle bűn tulajdonittatik: 1. hogy feltébb bizott a' Syriai Király barátságához. 2. hogy az Urnak prophetáját, Ananit, ki ezt meg - feddette, a' tömlöczben vettette. 3. hogy az ő lábainak kényyában, nem az Urtól, hanem az orvosoktul várt orvosfágot. 1. Reg. 15. 2. Chron. 13. és 15.

VII. Asa halála után, az ő fia a' *Josaphát* uralkodott, ki kegyességgel hires volt. A' férfiakbol valo paráznákat ki - üzte az országbol. De a' magas helyeké való oltárokat le nem rötotta. Achábbal - is békefiséget s;erzett. Midön huf;onöt esztendeig uralkodott volna, meg - holt. 1. Reg. 16.

VIII. Josaphát halála után, az ő fia *Joram* nyolcz esztendeig uralkodott. Az Akáb léányá volt felesége, közelebb való volt az ipához, mint az attyához. Ez uralkodván, Illyés által vitetett. Azon időben az ő tanítványa Elifeus csuda tété - lekkel hatalmas volt: mert a' Jordánt kétfelé választotta, a' vizeket meg - gyógyította, a' Béthelbeli gyermekeket el - s;aggattatta, a' három Királyoknak vizet nyert, az olajt meg - s;aporította, a' Sunamitist s;aporodóvá tötte, és annak meg - holt fiát fel - támasztotta, a' keserü fűvet meg - édesítette, a' kenyereket meg - sokasította

totta, a' belpoklos Námánt meg-orvóslotta, Geházit belpoklofsá tötte, a' fejsjét uf;tatta, f;olgájának f;emeit meg-nyitotta, hogy lát-ná a' tüzes f;ekeret és loyagot, a' Syriuf;okat meg-vakitotta, a' Samariai bôfeget, és a' Sido orf;ágra kôvetkezô éhfeget meg-jö-vendôlte, f;ontyai az ô hozzájok ért halot-tat fel-támasztották. Jorám után, az ô fia *Acháziás* vette-el az orf;ágot Ez Jorám-mal az Izrael Királyával frigyét vetet. Mert a' Hafael, a' Syriai király, ellen edgyütt hadakoztanak: és Jéhu ellen, kit a' propheta Izrael királyává kent vala, edgyütt men-vén-ki a' harcra, azon a' harczon egygyütt ves;tenek-el. Az Acháziás, a' Jûda kirallya el-temettetett: ki egy es;tendeig uralkodott: az ô anyja, az *Athalia* a' birodalmat el-fog-lalta, el-vévén azt a' gyermek *Joaftol*, az ô unokájától, kit Jósába lopot és rejtett va-la-el. 2. Reg. 2. 4. 5. 7. 8. 9. és 10.

IX. De ennek, hét es;tendô után, a' f;ép annyától el-koporittatott orf;ág, a' paptól és a' néptől, f;ép anyja le-vettetven, vi;f;a-a-dattatott. Ez, az ô orf;áglásának kezdetiben az Isteni tis;teletnek nagy meg-tartója volt, és a' templomot, nagy költséggel ékesítte-te-meg: a' fejedelmek hizelkedése után meg - ves;tegettetvén, és tûlök imádtat-ván, az Isten haragját érdemlette. Mert el-

G

lene

lene Afael, a' Syriabéli Király hadat indított, és meg-ijedvén, a' templom aranyát a' békeférgért néki adta. Mindazonáltal azzal nem élt, e' dologért, és a' Zakariásnak a' Jójada Pap fiának haláláért, az övéitől meg ölettetvén, uralkodásának 40. esztendejében. 2. Reg. 11. és 12. 2. Chron. 24.

X. Ennek helyében *Amasiás*, az ő fia következett, ki kedves dolgot cselekedet az Ur előtt; de a' magasságbéli oltárokat le nem rontotta. Az ő attyának gyilkosát megölette. Az Edomitákat meg verte. Joásiál az Izrael Királlyal szembe áll; de rozski-menetellel. Végre a' Jerusálembéliektől meg-ölettetett, minek utánna 29. esztendőig uralkodott volna. Utánna az ő fia *Oziás* avagy *Azariás* tétetett Királlyá, ki kiváltképpen való gondot viselt az Isten ísméretiről és tisztéletiről, Zachariás próhétával az Isteni látásokban sokat élt: Esaiás-is ez alatt próhétált, kiknek mellette való lételek által szerentsés ki-menetelü hadakat viselt a' végbéliek ellen. Az Arabiabélieket-is meg-győzte, és már Egyiptomot-is hírével meg-rettentette vala, és a' szerentsés dolgokkal tel-sülvadván, valmas dolghoz nyulván, az Urnak füstölni akart, mellyet egyedül a' papoknak szabad vala cselekedni. Annakokért, midön az Azariás pap által meg-fedetvé

detvén, a' templomból ki-menni kén;erit-
tetnék, és e' dologért a' papra meg-haragut
volna, meg-bélpoklofolván, a' templombul
ki-űzettetett. Mind haláláig bélpoklos lé-
vén, meg-holt, midön ötvenkét es;tendeig
uralkodott volna. 2. Reg. 13. 14. 2. Chron.
25. és 26.

XI. O;stán az or;ág az ô fiának Joa-
tásnak adatott: ki igen ;jent volt, és az or;á-
got boldógul igazgatta, az Ammonitákat
haddal meg-gyözvén adó, fizetökké tötte:
tizenhat es;tendeig uralkodott pedig. 2.
Reg. 15. 2. Chron. 26

XI. Ez ido tájban a' Niviniták hiti és
meg-térése hires volt. Ezt a' várost régen
Assur a' Sem fia építette vólt, melly Assyria
or;ágának feje vólt: melly akkor igen né-
pes volt; mivel abban csak csecsemő gyer-
mekek ;áz husz ezeren voltak, és a' mint
a' nagy nép ;okott, vétkekkel büvölködött.
Mellyektül az Isten indittatván, Jonás pro-
phétát Judeából oda küldötte, mondaná
meg a' városnak a' ves;edelmet, hogy negy-
ven nap mulván el-süllyedne. De a' pro-
phéta ezt a' követséget nem akarván fel-
vállalni, nem engedetlenségéből, hanem ele-
ve meg-tudásból, mellyel láttya vala, hogy
az Ur nép meg-térésevel meg-enges;te-
ödnék sokkal más tartományban, Ciliciá-
nak

nak Tarfus nevû városflában menö hajoban
 f;allott-bé. De midön a' hajo, a' tenger mél-
 legében ment volna, a' hajofok a' tenger-
 nek kegyetlenfégetöl kénf;erítettvén, ki vol-
 na a' gonof;nak óka, forfal keresték-ki. Mi-
 dön a' fors Jonáfra esett vólna, ô mint a'
 tenger háborgásának érdemlő oka,
 a' mélységben vettetett. Es a' Cet-haltol, a'
 a' tengeri csudától, bé-nyelettetvén, csak-né
 harmadnap mulva a' Niviniták partyára
 vettetvén - ki, a' neki parancsoltatott dol-
 got hirdette, hogy tudni-illik, a' varos a'
 nép bünéért, negyven nap mulva el-vef;ne.
 Annakokáért a' proféta f;avát el-hitték, és
 mentést a' Király parantsolattyára, és példa-
 jára, az egéf; nép, söt a' csecsemők-is az é-
 teltöl, italtol el-fogattattanak: hasonlókép-
 pen a' barmok, és a' külömb-külobb féle lel-
 kes állatok az éhségtöl és f;omjuságtol kén-
 f;erítettvén, az emberekkel egygyütt sirni
 láttattanak. Így a' közelitö gonof; el-for-
 dított. Az Istennel panaf;olkodo Jonáf-
 nak, hogy az ö bef;éde bé-nem tellyesitte-
 tett vólna, a' feleltetett, a' meg-téröktül nem
 tagadrathatik-meg a' botsánat. Jó. i. 2. 3. és 4.

XIII. *Akáz*, az ö atya Joáthás után ural-
 kodott, a' ki az ö kegyesség nélkül valo-
 ságáért az Isten előtt gyulölséges lévén,
 midön a' végbelieknek hadaival gyakran
 nyomat-

nyomattatnék, el-végezte, hogy az idegek istenit tisztellye, azt gondolván, hogy ők ezeknek segítségéből diadalmaskodnának. Így lator elméjének ebben a' bűnében holt-meg, midőn tizenhat estendeig uralkodott volna. 2. Reg. 16.

XIV. Ennek helyyében az ő fia *Ezekiás* következett, ki sokkal külömbözött az ő atyától. Mert uralkodásának kezdetiben, a' népet és a' papokat az Istennek tisztetire intette. Így mindeneknek elméje az isteni tisztetire fordulván, a' Lévitákat, és a' papokat, a' törvény s;erint való áldozásra rendelte: és az hufvétnak meg-s;entelést, melly már régen el-hagyatott volt, végezte. És midőn az innep jelen volna, gyűlésnek napját hirdetett, hogy ha valakik a' tiz nemzetégek el-vitetések után Samariában maradnának vólna, gyűlnének Jérusálemben a' pompás áldozat tételre. Így nagy gyűléssel a' s;ét nap közönséges örömmel töltetvén-el, sok idő mulva, az helyes isteni tisztet, az *Ezechiás* által állattatott helybe: mellyért nevezetessen ezeket cselekedte: a' magasságbéli oltárokat el-rontá, a' berkeket kivágá, a' faragot képeket és az ércz kigyót eltöré. Os;tán az hadi dolgokrul-is haszó s;orgalmatosfággal viselt gondot, és a' Philisteusokat gyakran meg-verte: miglen ellene *Se-*

nacherib, az Assyriai Király hadat indított, nagy sereggel az ő határiban menvén, és földlel mezeit pusztítván, senki nem gátolván meg, a városnak, Jerusálemnek megfállását vitattya vala. Mert Ezechiás fokasággal alsobb lévén, nem mérvén meg-útközni, a kőfalakkal oltalmazza vala magát. Az Assyriai Királynak hadnagyai a kapukra mévén, veszedelemmel fenyegetöznek, megparancsolták, magokat adgyák meg, azt mondották: Ezechiás héjábā bizik az Istenben, ők inkább az Isten akarattýából fogtak fegyvert: a mindē nemzeteknek meggyőzője, és a Samaria elrontója előtt elnem faladhattok, hanem ha magatokat hamar megadgyátok. Ebben az állapotban az Istenhez ragaszkodván, az Esaiás profétától tanácsot kérd: és az ő feleletivel megtanittatik, az ellenfégtől mostan semmi veszedelem nem lesē, az isteni segedelē pedig távul nem leszen. Nem sokkal az után Tharaca, az Serecsenek Királya az Assyriusoknak országára rohant. Ezt a hirt halván Sennacherib, az ővéinek óltalmazására visszátért, agyarkodván, kiáltozván, hogy tölle diadalmaistol a diadalom elvétetnék, az hadakozást elhadta: levelet küldvén Ezechiásnak, boszontó besédekkel izenvén, kevés idő múlva, otthon dolgait jó karban hagyván, a

van a' Judea el-rontására hamar viſſza fordulna. De Ezechiás ſemmit nem gondolván, az Urnak könyörgött, ennek az embernek nagy kevélyſégét bünteretlen ne hadná. Igy az angyal az Aſſyriusoknak táborára menvén, ſzaz nyólczvan öt ezer embereit meg-ölte. A' Király nagy rettegve Ninivé vároſſában futott, és ott fiaitól megölettétvén, magához illendő büntetést ſzenvedett. 2. Reg. 18. 2. Chrón. 29. 2. Reg. 18. 2. Chron. 32. Eſai. 36. és 37. 2. Reg. 19.

XV. Ezen időben Ezechiás halálra betegedett vala. Es midön Eſaiás az Iſten beſzédét néki meg-mondotta volna, hogy az ő életének vége jelen volna, a' Király ſirt, és igy az ő élete tizen öt éſtendővel meghoſſabbítatott. Mellyek el-folyván, uralkodásának huſon kilenczedik éſtendéjében meg-holt: az orſágot az ő fiának *Manaſſénak* hadta. 2. Reg. 20. Eſai. 38.

XVI. Ki bálvány imádo volt: artatlan vérrel Jeruſálemet bé-töltötte: Babyloniábá fogságra vitetett: ott az Iſtenhez meg-tert: orſágában viſſza vitetett: meg-holt: az ő iſtentelensége volt az oka a' Sidoknak ki-vá-gattatásoknak; mert azért nem kegyelmezett-meg nekik. Uralkodott pedig ötvenöt éſtendőig. Oſtán az ő fia *Amon* nyerte-el az

ors;ágot, nem-is birta azt tovább két es;ten-
dónél: atya istenteleniségének örökösse, az
Urnak meg-utáloja lévén, az övéinek lessei-
vel környül vétetven el-ves;ett. 2. Regum.
21. vers. 3. és 6. Jeremiás 15 2. Re-
gum. 23-dikban.

XVII. Az ő fiára *Josiásra* s;állott az
ors;ág. Ez igen istenfélő volt, és az Istenre
tartozó dolgokat nagy gondviseléssel s;ol-
gáltatta-ki. Hilkia fő pappal jól élt. Ez mi-
dön a' templomban az Isten törvényének irt
könyvét, mellyet a' páp talált volt, el-olvasta
vólna, mellyben a' vólt bé-foglaltatva, hogy
a' Sido nemzetségnek gyakor istentelenisé-
gjért, és s;entség töréfiért el-kellene tö-
röltetni, Isten előtt való buzgó könyörgési-
vel, és s;üntelen írásával a' közelítő ves;e-
delmet el-fordította. Midön az Olda pro-
féta a;f;onytul meg-értette vólna, hogy
meg-halgattatott volna, az Isten jótétemé-
nyivel köteteztetvén, s;orgalmatosab-
ban gyakorolta az Istennek t;is;teletit. Min-
den edényeket, mellyeket az előtte való Ki-
rállyok hamis isteni t;is;teletekkel a' bálvá-
nyoknak s;enteltek, meg-égette. Mert a'
meg ferteztetet isteni t;is;teletnek modgyai
annyira erőt vettének vala, hogy a' napnak
és hóldnak isteni t;is;teleteket adnának, és
nékik, edényeket, oltárokat, magósságokat,
berke-

berkeket csinálnának. Mellyeket Jofias porrá törvén, a' meg-ferteztetet házaknak papjait-is meg-ölte. De az istenteleneknek még temetéseknek sem kedvezett: mellyet a' propheta régen meg-jövendőlt volt, megtapasztaltatott, hogy bé-tellysítettet. Ennek uralkodásának tizenhatszadik esztendejében, a' húsvét innepe meg-fenteltetett. Csak nem tizenhárom esztendő múlva, Néko Egyiptomnak királya ellen, ki-haddal az Assyriusokra ment vala, harczra ki-menvén, minekelötte az hadi seregek öfve futnának, nyíllal meg-lötetett. És seb miatt, a' Városban vífisa-vitettetvén, meg-holt, midön harmincz egy esztendeig uralkodott volna. 2. Reg. 22. és 23. 2. Chron. 35.

XVIII. Öfítán az ö fiát *Joakást* a' földnépe Királyá tévén, három hólnapig uralkodott, istentelenfégeért fogfagra rendeltetvén. Mert ötöt Néko az Egyiptombéli Király fogva Egyiptomban vitte, és ott meg-holt. 2. Chron. 36.

XIX. Néko a' Sidokra esztendöbéli adóvetett, és nékiek Eliakimot Királyokká tötte, ki öfítán el-változtatott nével, Joákimnak hivattatott. Ez Joakásnak bátya, Jofiasnak fia volt, bátyához hasonlobb volt mint atyához, fentfegtöréseért, az az, bálványozásáért Isten előtt gyúlólfeges volt.

volt: annakokáért midőn az Egyiptombéli Királynak engedne, úgy mint kinek adot adna, a' Nabugodonozor a' Babylioniai király, a' Juda földét fegyverrel el-foglalta, és három esztendeig hadi jussal diadalmasson birta. Így midőn Joákim, tizenegy esztendeig orfágotván *Joákim* vagy *Jechoniás*, nevű fiának hatta volna az orfágot, és ő a' Babylioniai Királynak haragját maga ellen fel-gerjesztette volna, az Isten a' Juda nemzetiségét tellyességgel el-akarván törteni, Nabugodonozor hadaival Jérusálemben, hihető, bé-menvén, a' várost és a' templomot kintseitől meg-fojtotta, a' Királyt, az ő vitézeit és mester embereit fogságra vitte, csak a' gyermekeket és a' seregényeket hagyván-meg, hogy a' föld miveletlen ne maradjon. Joákim három holnapig uralkodott, a' tömlőczből harmincz hét esztendő után bocsáttatott-ki, és a' Királlyal éven, tanáskozván, nyomoruságában nem vigasztalás nélkül holt-meg. Azon a' földön hagyatot seregényeknek a' *Sedekiás*, avagy *Mathaniás* tétettetett Királlyul elejekben: ereje el-vétetvén, a' Királyi névnek csak haszontalan árnyéka engedtetvén neki. 2. Reg. 24. és 25.

XX. Azonközben Sedekiás a' haszontalan seregnek Királya, noha erő nélkül, hamis

hamis hitű, és az Istenről el-feletkező, ki nem értené, hogy a' népnek fogsága a' bu-
 ért az Istentől volna, végezetre az utolsó
 gonoszokra érdemes lévén, a' Király elmé-
 jét meg-háborította. Így orf;áglásának ki-
 lenczedik es;tendejében, Nabugodonozor
 ellene hadat indított: kénf;erítvén ötet a'
 kérésben futni, csak nem két es;tendeig
 meg-szállotta. Melly időben Jeremiás pro-
 fétától, ki már fokf;or jövendölte vala-meg
 a' városa közelitő ves;edelmet, tanátsot ké-
 dett, ha volna-é reménység a' f;abadulás felől.
 De ő a' mennyei haragot tudván, fokf;or
 kérdtvén, egy képpen felelt, magának a' Ki-
 rálynak kiváltképpen való büntetését meg-
 jelentvén. Akkor pedig Sedekias meg-hara-
 guván, a' profétát a' tömlôczben vettette,
 és ottan kegyetlen cselekedetit meg-unta.
 De a' Sidok fejedelmi ellene álván, kiknek
 eleitől fogva f;okások volt a' jokat nyomor-
 gatni, nem merte az ártatlant el-s;abadítani.
 Azoktól kénf;erítettvén, igen mély, sáros,
 rut, is;onyu bűdôs veremben vettetett, hogy
 ne magános halállal halna-meg. De a' Ki-
 rály, noha istentelen, valamennyivel mind-
 azonáltal a' fejedelmeknél f;elidebb lévén, a'
 profétát a' veremből ki-hozatta, és a' töm-
 lôcznek tornáczában vetette. Azonköz-
 ben a' meg-szállottakat az ellenség ereje, és
 az éh-

az éhség kényszeríti vala, és mindenek, melyek meg-étethetnek vala, el-fogyván, az éhség erőt vőit vala. Így az oltalmazok az éhség miatt el-táradván, a' város meg-vétevéen, az Ur háza, a' Király palotái, a' Jerusálembéli nagy házak meg-gyujtattak, körökörnyűl a' köfalak le-rontattak, sok nép és fok jok vitettenek-el. A' Király, a' mint a' proféta meg-mondotta vala, s;emei ki-to latván, Babylloniában vitetett által. A' Jeremiás a' tömlőcz tornáczából az ellenség irgalmasságából ki-vétegett. Midön ket a' Király hadnagya másokkal fogságra vinné, s;abadságot adván néki a' nyomorult hazában valo maradásra, vagy a' bődög országban véle való el-menésre, hazájában akart inkább maradni. Nabugodonozor a' népet el-vivén, a' maradékoknak, kiket a' diadalmasok, a' hadnak allapottya, és a' predának meg-unása miatt, othon hadtanak, a' Sido *Godoliást* tette elejekben, minden Királyi czimer és birodalom neve nélkül: mert kevesseknek és nyomorultaknak elől-járojava lenni, semmi méltóság vala, 2. Reg. 25. 2. Chron. 36. Jer. 37. és 38. és 39.

XI. R E S Z.

A' Királyok és a' Chronikak első és második könyveiben való Izrael Királyi viselt dol-

dolgairól, avagy a' Jeroboám, Nádáb, Basa, Ela, Zimri, Omri, Thibni, Akáb, Illyés, Okoziás, Jorám, Jéhu, Joakás, Jóbás, Jorám, Zakariás, Sallum, Menáhem, Pekája, Peka, Hosaás, Salmanafár, cselekedetiről.

I. **A** Nnakokáért, az Izraelnek első Királya volt Jeroboám. Ez középből származván, egy ideig Salamon szolgája volt. De midőn megérteete volna, hogy Achája Proféta által a' tiz nemzetségnek országára néki ígertetett volna, titkon őtet megakarja vala ölni. Mellytől ő tartván Egyiptomban szaladott: és ott feleséget vévén, Királyi magból, megtudván végre a' Salamon halálát, hazájában visszajárva, a' népnek akarattjából a' birodalmat elvőtte. Jeroboám hada lejárván, Jeroboám országában meg erősödött vala. De midőn Jerusalemet Jeroboám birná, az hol a' Salamontól épített templomban a' nép az Urnak szokott vala áldozni: télvén Jeroboám, hogy az igaz isteni tisztelet a' kőtséget tölle elvonná, elvégezte, hogy az ő elméjeket hamis isteni tisztelettel foglallya el. Annak-okaért edgyarany borjut Béthelben, mászt Dánban helyeztetett, hogy a' nép azoknak áldoznék, és papokat, a' Lévi nemzetségét megvetvén, a'

köfségből állatott. Ez utálatos véték ellen az Úr panaszolkodott, és fenyegetőzött. I. Regum. 12.

II. Az Afa országlásának kezdetiben Jéroboám meg-holt, országlásának huszonket-tödik esztendejében, és az országot az ő fiának *Nádábnak* hatta. Ez mind a' maga, mind az atya bünéiért utálatos lévén az Úr előtt, két esztendőnél tovább nem bírta az országot, és ez az méltatlan fajzás a' birodalomtul meg-fosztatván, az Achiás fiára *Bahasára* maradt az országot, ki szintén olyan idegen volt az Urhoz. Es uralkodásának huszonnegyedik esztendejében meg-holt: az országot az ő fiának *Elánac* adatott; két esztendőnél tovább nem-is bírta: mert ötöt, midőn dorbézlaná, *Zimri* meg-ölte, és az országot el-foglalta: ki szintén olyan hitetlen volt az Urhoz, és az emberekhez. Ettől a' nép el-szakadt, és *Omri*t tette királynak, és a' *Zimri* veszedelme után a' népnek egy részét *Thibnit*. De *Omri* tizenkét esztendeig uralkodott, hatig *Tirfában*, és hatig *Samariában*: négyig *Zimri*vel, és *Thibni*vel, hatig békesfényben. I. Regum. 15. és 16.

III. Ofztan *Acháb* az *Omri* fia uralkodott: ki mindenek felett hitetlen volt az Urhoz. Mert az ő felesége a' *Jézabel*, az *Ethbahalnak* a' *Sidonbéli Királynak* leánya, a'
Baal

Báál bálványnak oltárt és berket csináltatott, és az Urnak profétáit meg-ólte. Abban az időben, az Illyés proféta könyörgésével az eget bé-zárlotta, hogy három es;tédeig és hat holnapig, a' földnek esöt ne adna: és a' Királynak meg-mondotta, hogy magát a' gonof;nak okának ismérné-meg. Annak-okáért a' vizek az égben fel-függes;tetvén, midön minden helyek a' napnak hévségétől meg-égettetvén, az embereknek eledelt, a' barmoknak abrakot, nem adnának, magát a' Proféta az éhségnek ves;edelme alá rekes;tette vala. Abban az időben, midön a' Chérith patakja mellé ment volna, néki a' hollók hoztanak eledelt, és a' Chérith patakja adott vizet, miglen meg nem fáradott. Onnan az Urtól meg-intetvén, Sarapta városában ment: az özvegy as;sony hoz tért. Es midön attól, meg-éhezvén, ételt kérne, azt mődotta: neki nem volna, hanem egy kevés lis;te, és egy kicsiny olajja: melly el-fogyván, gyermekivel egygyütt az halált várna. De midön Illyés az Ur fáyával meg-igérné, hog' sem a' véka beli lis;t, sem a' kórshéli olaj el-nem fogyna, az as;sony ottan a' profétának hitt, és az ígéret bé-telYESítettett. Mert minden nap annyival fáporodott, a' mennyit azokból el vett. Azon időben az Illyés annak az özvegynek meg-hólt fiát meg-eleven-

nitette. Akkor az Ur parancsolattyából, a' Királyhoz ment, és szemere hányván néki a' szentség-törést, kívánta, hogy minden nép gyöjtenék hozzá. Melly midőn hamar egybe gyűlt volna, egybe hivatván a' bálványoknak, és a' berkeknek négy fáz ötven szentség törő profétáit, köztök innen vilongás támadott: Illyés az Urat prédikálván, ōk az ő hamis isteni tiszteleteket állattják **vala**. Végezetre teczczet, hogy az, az isteni tisztelet tartassék igaznak, a' mellynek áldozattját az égből küldetett tűz meg-émésítene. Így a' Papok a' tulkot meg-ölvén, a' Báál bálványt segítségül hini kezdték: és ōket meg nem segítvén, az ő Uroknak erőtlenségét alattomban meg-vallyák **vala**. Akkor Illyés ōket, talám, tsufolván mondotta: talám alufjik, nagyobb kiáltsatok, hadd ferkennyen-fel. Mert nyavalyások rettegven futtognak **vala**, és mind-azon-által az Illyés mit fogna cselekedni várják **vala**. De ő a' meg-öletett tulkot az óltárra fel-tévén, és arra bőven vizet töltvén: és az Urat segítségül híván, mindenek várván, az égből tűz szállván-le, az áldozatott a' vízzel egygyütt meg-émésítette. Akkor az egész nép a' földre borulván, az Urat áldgya **vala**, es a' bálványokatátkozza **vala**. Leg utolsóor, az Illyés parancsolattyára a' Báál szentség nélkül **vala**

valo profétái meg-fogattatván, és a' Kiffon patakja mellé alá vitettetvén, meg-ölettettenek. Onnan a' vis;sa menô Királyt a' proféta követte. De midôn ötet a' Jezabél megakarná ôlni, a' Bersabé pusztaájában ment. Ott ötet az Ur meg-f;öllította, hét ezer férfiakat mondván még lenni, a' kik magokat a' bálványoknak nem atták volna. Csuda vólt Illyés előtt az, a' ki csak magát his;ji vala ûresnek lenni a' bálvány imádaftol. 1. Regum. 17. és 18. és 19.

IV. Abban az idôben Akáb a' Samaria Királya a' Nábot az ô palotájához ragatt f;ölejet meg-kivánta. Mellyet midôn néki adni nem akart vólna, a' Jezabel csalárdfága által meg-öletett. Így Akáb a' f;ölet el-vette, midôn mindazonáltal a' Nábot halálán bánkodott vólna. Ottan Illyéstôl az Ur f;avával megfenyegettetvén, és bûnét meg-ismérvén, fákban öltözvén, penitentiát tartott. Melly cselekedetivel a' rês; s;erint közelitô büntetést el-fórdította. 1. Reg. 21.

V. Mert a' Syriai Király Benhadád nagy fereggel, harmincz két véle hadakozó Királyokat vévén maga mellé, a' Samaria határiban menvén, a' várost Királyaival egygyütte meg-f;állani kezdette. A' meg-f;állottak meg-erôtelenítettvén, azt kívánnyá, ha aranyokat, ezûstyôket, feleségeket, gyermeke-

ket, néki adnák az ő életeknek kedvezne. De inkább akartak meg-halni, mint ezt a' hamis kívánfágot tellyesíteni. Es midön mindeneknek meg-maradása reméntenlen volna, a' proféta az Urto! küldetvén a' Királyhoz megyen, inti hogy a' harczra mennyen-ki: a' késödöt fokkal erőffití. Így ki-rohanván, az ellenség el-s;éles;tetett, és böfeges préda tállatott. De es;tendô mulva erejét meg-ujjítván. a' Syrus Samariában vis;sa menvén, el-vött ves;edelmét meg-bos;nullani kívánván, ismét meg-gyôzettetett. Azon a' harczon s;áz ezer Syrusok ves;tenek-el: a' Király el-bocsáttatott, néki orf;ága és elébbeni állapattya vis;sa engedtetett. Akkor Akáb az Isten s;avával a' profétától meg-feddetvén, miért, az Isten ajándékával vis;sa élvén, kedvezett volua a' néki adattatott ellenségnek. Annak-okáért három es;tendô mulva Akáb a' Syrus ellen hadat inditott. Ezzel, a' hamis profétáktól indittatván, meg-harczol: Mikeás proféta meg-utáltatván, és römloczben vettetvén, hogy mondotta volna, hogy néki a' harcz ves;edelmes lenne. 1. Reg. 20. és 22.

VI. Így azon a' harczon Akáb meg-ölettetvén és a' fenyegetés rés;serint rajta betelleyesítvén, az orf;ágot az ő fiának Ochozi-asiak hatta. Ez testében az éfés miatt beteg lévén,

lévén, midőn s;olgai kőzzül némellyeket, kik az Ekronbéli bálványtól az ő meg-gyógyulása felől tanácsot kérdenének, küldött volna: Ilyés az Istentől az angyal által meg-intetvén, elejekben ment, és őket meg-fedvén, nekik meg-parancsolta, mondgyák-meg a' Királynak, e' betegségben meg-hal. Akkor a' Király meg-parancsollya, őtet fogják-meg, és vigyék hozzája: de a' hozzá küldettek égbéli tűzzel meg-emésztettek. A' Király, a' mint a' proféta meg-mondotta vála, meghólt. 2.Reg. 1.

VII. Hellyében pedig az ő atyafia *Jorám* következett: és ez tizenkét es;tendeig uralkodott. De a' Jorám ors;ágát *Jehu* vette-el, ki meg-ölte az ő Urát Jorámot, az Akáziát, és a' Jezabelt; meg-ölette az Akáb fiait, és a' Báál Papjait le-vágatta. 2.Reg. 9. és 10.

VIII. Jehu meg-halván, az ő fia *Joákás* uralkodott. Gonos; cselekedetiért az Ur előtt gyűlölfeges vólt, mellyekért az ő ors;ága a' Syrusoknak prédájává lett, miglen az Isten irgalmaságából az elléség elüzettetvén, eleb-beni állapotját birni kezdette. Joákás meghalván, az ő fiának *Johásznak* hadta az ors;ágot. Ez a' reá támadott Amasiával a' Juda Királyával meg-űtközvén, és győzedelmet nyervén, sok prédát vitt ors;ágában. Es ez, az Amásiás vétkejért lett. Mert az Edomi-

tákat meg-gyôzvéen, azô bálványokat el-vitte, és Isten gyanánt tisztelte azokat. 2. Reg. 13. és 14.

IX. Jofias meg-hálván, az ô fiát *Forámot* állatta maga helyében: és ez után az ô fia *Zachariás* országolt. 2. Reg. 15.

X. De Samariában Zachariást igen istentelen Királyt, kiról fellyebb emlekezénk, *Sal-lum* meg-ölte, és az országot el-foglalta: ô is *Ménahem* olálkodása által, az ô cselekedete példájával, el-vesített. A' *Ménahem* a' *Sal-lum*tol el-vett országot birta, és az ô fiának *Pechájának* hadta. És azt *Pécha* meg-ölte, és az országot el-foglalta. Ottan *Hoséás* meg-öletetvén, azzál a' vétekkal vesítette-el az országot, mellyel el-nyerte vala. 2. Reg. 15.

XI. Ez igen istentelen lévén, magának büntetést, és nemzetségének örökké való rabságot érdemlett az Istentől. Mivel ellene *Salmanafár* az Syriai Király hadat indítván, és meg-gyôzvéen, ado fizetőjévé tette. De midőn titkon pártot akarna űtni, és az Egyiptombéli Királyt segítségre hiná, és azt *Salmanafár* meg-értette volna, ôtet örökké való fogságra vetette, a' várost Samariát megvette, és az Izrael népet országhában vitte, az *Affyriusok* a' *Sydók* földén ôrizésre hagyatztatván; honnan-is az a' rés; Samariának neveztetett, mert a' *Sydók* az ôrizőket Samari-

tánosoknak hiják: kik nóha az Isteni tiszteletnek módgyait bé-vették; mind-az-által egyfjer 's mind a' pogányfágnak tévelygésekben-is meg-marattanak. Tobiás ebben a' hadakozásban vitetett fogfagra. 2. Regum. 17. Tob. 1.

Jeroboám, uralkodott a' roboám idejében.

Nádáb és Bahafa az Abia és Afa idejében.

Ela, Zimri, Omri, Akáb az Afa idejében.

Acházia a' Josaphát idejében.

Jebu az Atalia és Joás idejében.

Jóákáz a' Jófias idejében.

Joás az Amásia idejében.

Jorám vagy *Jeroboam* az Amásia idejében.

Zachariás, Sallum, Menáhém, Pechaja, Pecha.

Hoseás, az Ozia és Joáthás idejekben.

A' Juda és az Izrael Királyi között e' vólt a' külömbfég: hógy az Izrael Királyi mind a' Jeroboám bálványozását kòvették; de a' Juda Királyi közzül némelleyek a' Jeroboám bálványozását; némelleyek pedig a' Dávid kegyességét.

A' SZENT HISTORIA-
NAK MASODIK

K Ö N Y V E.

I. R E S Z.

*A' Daniel könyvében való viselt dolgok-
rol, avagy a' Babyloniai Királyoknak, Na-
bugodonozor, Evilmerodák, Baltasár,
Dárius Médus, cselekedetiről.*

A Juda és Béniámin nemzetségi (a'
mint oda fel - mondók) Babylo-
niában a' hetven esztendeig tar-
tó fogságra vitetvén, azokkal ed-
gyütt Daniel-is a' Joáchim Király
alatt fogattatott meg, és vitetett Babyioniába,
kis gyermek korában: Ofitán ortzájának e-
kességeért a' Király szolgái közzé vétetett-fel,
és vele egygyütt Ananiás, Misael és Azariás.
De midőn a' Király meg-parancsolta volna,
hogy ők gyenge étkekkel tápláltatnának, és
öket Asphanának az ő Udvarának gond-vise-
lőjének attá volna, a' Daniel az ő hazájá-
nak tudományáról meg-emlekezvén, ne él-
ne a'

ne a' Király asztaláról a' pogányok ételeivel, kévánta Asphanától, hadd élnek csak borítóval. Félvén Asphana, hogy a' Király elmulattatott parácsolattyát a' következendő öf; töv ríeg ki-jelentené, a' Daniel az Urban bizván, azt ígérte, hogy az ő orczáját dí;esebbé teñé a' borsó, mint a' Király étke. Ugy-is lött, mert az ő orczájokhoz nem hasonlították a' Király asztaláról élőknek orczájok. Azért a' Királytól kedveltetvén, es;eségekert és tudományokért a' Királynak minden mellette valóinál fellyebb becsültettenek. Jer. 25. 12. Dan. 1. Ide való a' Sufána historija-is. Dá. 13.

II. Abban az időben *Nábugodonozor* álmot látott, melly a' jövendő dolgoknak titkárá nézve csudálatos vólt. Mellyet maga meg nem magyarázhatván, a' Cháldeusokat hívatván, a' kik varáslásokkal a' titkos dolgokat meg-tudni, és a' jövendőket meg-mondani lattatnak vala: ottan félvén, hogy, az emberek f;okása f;erint, az ő álmából nem igaz, hanem csak néki tetcző dolgot hoznának ki, álmát el-titkollya, es kévánta tőlök, ha ő benne igaz jövendőles vólna, az ő álmát néki mondanák-meg, of;tan az ő magyarázatyoknak híjendene, ha elsőben az ő álmát meg-jelentvén, mesterfégeket meg-probálnák: ök pedig e' nehéz dolgot fel nem vállalván, meg-vallyák vala, hogy az nem volna az

na az ember erejében. A' Király fel-gerjedt, hogy a' jövendőlésnek hamis hirdetésével, az embereket tévelygésekkel meg-jádczodtatnák, holott meg-vallanák, hogy e' jelen való dologra s;orittatván, semmit nem tudnának. Így a' Király parancsolattyaiból meg-büntettettek, és minden e' féle mesterfégűek meg-ölettetnek vala. Mellyet midőn Daniel meg-értett, a' Királyhoz közel valót s;ollittya: az álomnak meg-jelentését, és annak meg-magyarázását igéri. A' dolog a' Királyra vitetik: Daniel hivattatik. Már a' titok az Urtól néki meg-jelentetvén, a' Király látása meg-mondatik, és meg-magyaráztatik. Dan. 2.

III. Látott vala a' Király álmában egy képet, mellynek a' feje arányból vala, mellye és karjai ezüftből, hasa és oldala érczből, s;árai vasból, lábai réf; s;erint vasból, réf; s;erint cserépből. De az öf;ve öntött vas és cserép öf;ve nem mehet vala: végezetre a' képet a' kéz nélkül le-hafadott kő el-töri vala: és mindenek porrá tétetvén, a' s;éltől el-vitettenek. Annak-okáért a' proféta magyaráztatya s;erint, a' látott kép a' Világ állapotát-jelenti. Az arany fő a' Cháldeai birodalom: mivel az, első és igen gazdag vólt. Az ezüft melly és karok, második orf;ágot jelentnek. Mert Cyrus, a' Chaldéusokat és a' Medusokat meg-

meg-gyöztvén, a' birodalmat a' Perfáknak
 adta. Az ércz has, harmadik birodalmat je-
 gyez: melly bé-is tellyefedett. Mert a' Nagy
 Sándor a' Perfáktól el-vévén a' birodalmat,
 Macedoniának, avagy a' Görögöknek adta.
 A' vas sárak negyedik országot jelentnek,
 melly a' Római; melly minden az előtt lévô
 országoknál erősebb. A' réf; f;erént vas,
 réf; f;erént cseréplábak azt jelentik, hogy a
 Római birodalom meg-öf;ol, ugy hogy so-
 ha öf;ve ne mennyen: melly hasonlo-képpen
 bé-tölt. Mert már nem egy fejedelemtől,
 hanem sok egy máffal ellenkezőktől igazgat-
 tatik. Végezetre az egygyé nem lehetô vas-
 nak és cserépnek öf;ve egyelítettése, jegzi az
 emberi nemzetségnek jóvendöbéli ellenkező
 öf;ve egyelítettését. Mivel a' Római föld az
 idegen nemzetségektől, avagy a' párt-ütöktől,
 mint a' Vandalusoktól, Suecusoktól, Fran-
 cusoktól, Burgundioktól foglaltatott-el, a-
 vagy a' békelesség sine alatt meg-hódoltak-
 nak, mint a' Gotthufoknak, adatott: és az ő
 hadi seregeivel, városi, tartományi lakosival,
 az idegē nemzetségek öf;ve egyelítettettek,
 és kivált-képpen a' Sidók köztök laknak,
 mind-azon-által az ő erkölcsöket nem köve-
 tik. A' kéz nélkül el-meczczetett kö, a' melly
 az aranyat, ezüstöt, érczet, vasat, cserepet
 egybe rontotta, a' Christus állapattyát jegy-

zette. Eô nem emberi mód fjerint f;ármaz-
ván, (mivel nem férfitól, hanem Istentôl
f;ületett) ezt a' világot, mellyben vadnak e-
zek az országok, semmivé téf;í, és a' más ro-
molthatatlan és örökké való világot, az az, a'
jövendôt, melly a' f;enteknek kéf;ítettett,
meg-erôf;íti. Joh. 1. 13. Dan. 2.

IV. Annak-okáért a' Danielnek a' Király
fok ajándékokat adott, a' Babyloniának és
minden tartományinak tif;tartójává tétet-
vén, nagy becsületben tartatik vala. Az ô ké-
réf;ere Ananiás, Azariás, és Misael azon-kép-
pen igen nagy méltóságra emeltettenek.
Csak nem azon idoben prófétált Ezéchiél,
néki a' jövendô dolgoknak és a' fel-támadás-
nak titka meg jelentervén. Dan. 2. Ezech. 37.

V. De a' Judzában maradt Sidok *Godol-
liást*, mivel Nabugodonozortól tétetett vala
Királlyá, és nem Királyi ágból való volt, nem
f;eretvén, egy párt-ûtô Ismaelrol ôf;tönöz-
tetvén, meg-oltek. De azok, a' kik vétkef;ek
ebben nem vóltanak, ezt a' botf; ufágot meg-
bof;f;ullani kívánván, Ismaél ellen mindgyá-
raft fegyvert fognak. De ô, mivel meg-tud-
ta ves;edelme közelítéfet, el-hagyván a' Se-
reget, mallyet gyûjtött vala, nem tóbtól, ha-
nem nyolcztól kéf;ertvén, az Ammoniták-
hoz futott. Annak-okáért az egész népet a'
f;elelem el-fogta vala, vélvén hogy a' Babyloni-
niai

niai Király a' keveseknek bűnét mindeneknek veszedelmivel bősűllaná - meg: mert Godoliáson kívül a' Chaldeusok között sokakat oltenek vala meg. Annak - okáért az Egyiptomban való futás felől tanácskoznak. De elsőben Jérémiáshoz gyakran mennek, tudakozván az Isteni felelet telől. De ő mindeneket int vala, maradnának hazájok földén: ha azt cselekednék, az Isten segédelmivel meg - oltalmaztatnának, és reájok a' Babyloniaiaktól semmi veszedelem nem jönne. Ha Egyiptomban mennének, ott mindnáján fegyverrel és éhséggel, és külömb - külömb féle halálnak nemével el - fognak veszni. De a' kösség s;okott gonofságával s;okatlan lévén engedni a' jozan tanácsnak, és az Isten parancsolattyának, Egyiptomban ment. Annak ós;tan mint lett dolga a' Sz. Irás nem igen jelenti. 2. Reg. 11. 25. Jer. 44.

V I. Ebben az időben Nabugodonozor a' s;zerencsés dolgokkal fel - fuvalkodván, egy igen nagy arany képet csináltatott magának: és meg - parancsolta, hogy az, mint s;ent kép, imádtatnék. Mellyet midőn minden hizelkedők tufakodva cselekednének, Ananiás, Azariás, Misael, nem cselekedtenek, tudván hogy ez a' tisztelet egyedül az Istenre tartoznék. Annak - okáért ők, a' Király parancsolattyából, az égő kemenczében való vettetés-

re kárhoztattattak, hogy attol valo féltekben a' képet imádni kényszerítettének. De ôk inkább akartak a' tûzzel meg-emésztetni, mint ebben a' vétekben léledzeni. Azért meg-kôtôztetvén, a' lángok közepiben vet-tettek. De e' meg-mondhatatlan munká-nak szolgálait, midôn a' kárhoztattakat nagy készséggel a' tûzben úzték, a' láng el-nyelte: Ezeket a' Sidókat a' tûz nem illette, az égô kemenczében járván, és híhetô, az Istennek éneket mondván. Es láttatott ezekkel a' tûz közepett negyedik férfit, kit, Nabugodonozor közelebb nézvén, hasonlónak mondott az Isten fiához. Akkor a' Király el-hívén, hogy e' jelen való dolog isteni erô által lött volna, minden országára parancsolatokat küldvén, e' dolognak csudáját hirdette: meg-valván, hogy egyedül az Istennek kell a' tisztességet adni. Nem sok idô múlva, a' Király álmat látván, ottan az égből küldetett sóval is meg-intetvén, a' Királyi méltóság el-vétetvén, és minden emberi tarsaságtól meg-fosztatván, csak füvel élôdvén, penitentiát tar ott: meg-tartatott neki Isten akarattya-ból a' birodalom, miglen bé-telvén az idô, meg-ismertetvén végtére az Isten, hét esztendőök után, neki az ország, és elébbeni állapattya vífsza adattatott. Ez, a' meg-gyôzött Sedechias után, kit fogva vitt Babylo-niában

niában, huszonhat esztendeig uralkodott; noha ez nem a' Szent Írásban, hanem másutt taláztatik. Dan. 3. és 4.

VII. Nabugodonozor után az ő fia *Evi* merodák nyerte el az országot: ki Joáchint a' tömlöczből ki-vette, fel-magasztalta, és kegyessen táplálta. Ez birodalmának 12. esztendejében meghalván, az Eócsének, *Balthasárnak*, adott helyet. Ez, midőn 14-dik esztendejében a' fejedelmeknek, és az ő tisztartóinak közönfegyessel lakadalmat adna, a' Sz. edényeket, mellyek a' Nabugodonozor által a' Jéruzálembéli Templomból el-vitettek, és királyi haszóra fordítottak, de a' kincz közé tétettek vala, parancsolta, hogy előhozattatnának. Midőn ezekkel mindenek, úgy-mint a' király feleségei, véle-hálói, férfiak, asszonyok, élének, hirtelen a' Király falon író ujjakat lát, és írás látatik vala. De a' ki az írást el-olvashatná, nem taláztatik vala. Annak-okáért a' Király meg-rettenvén, a' Babyloniai bolcseket hívja, kik futtogván, semmit sem felelvén, a' Királyné mond a' Királynak, volna egy Sidó Daniel nevű, ki régen a' Nabugodonozor álmat meg-magyarázta. Annak-okáért hivattatván Daniel, el-olvasta, és meg-magyarázta: a' Király vétkéért, hogy az Istennek senteltetett edényeket meg-feresztette, az ő veszedelme köze-

lit, és orf;ága a' Media és Perfiabélieknek a-
datik. 2. Reg. 25. 26. Jer. 52. 31. Dan. 5. Jer. 50.

VIII. Melly ottan következett; mert az ő
ét;aka Balthasar meg-holt, és orf;ágát a' *Mé-
diabéli Darius* foglalta-el; Danielt egész or-
f;ágának Fejedelmévé tette, az elotte való
Királyoknak ítéleteket követvén. Mivel
Nabugodonozor-is őtet orf;ágának fejedel-
mévé tette vala, Balthasar-is őtet bársony ru-
hával és arany lánczal ajándékozván-meg,
orf;ágának harmadik fejedelmévé tette vala.
Annak-okárt ezek a' kik véle együtt hatal-
masok valanak, az irigységtol gyotörtetvén,
hogy a' fogoly nemzetségből való jövevény
hozzájok egyenlővé tétetett-vólna, a' Királyt
hizelkedésekkel kén;eritik, hogy neki har-
mincz napokon isteni tisztelet adassanak,
ne-is égyen senkinek szabad valamelly Istent,
vagy embert, hanem csak a' Királyt imád-
ni. Könnyen az a' dolog Dáriussal el hi-
tettetett, bolondságok s;erint minden Ki-
rályoknak, a' kik az isteni dolgokat magok-
nak koporittyák. Azért Daniel tudván, hogy
az Istent, nem az embert kellene imádni,
bűnössé tétetik, hogy a' Király parancsolat-
tyának nem engedett vólna. Es sokáig nem
akarvan Darius, a' ki előtt mindenkor kedves
völt, a' fejedelmek őtet meg-gyozták, hogy
az orof;lánok vermében vettek. De a' va-
dak-

daknak vettettetvén, semmi veszedelme nem lett. Mellyet midőn a' Király megértett volna, parancsolta, hogy a' vádlók az oroszlánok közzé veteffenek: kiknek nem hasonlo-képpen lett dolgok, mert mentést az oroszlánoktól megérttenek Daniel az előtt kedves lévén, kedvesebb kezdett lenni: a' Király el tőrölvén az ő parancsolatját, új parancsolatott adott ki: hogy, a' tévelygések, és a' hamis isteni tilteletek el hagyattatván, a' Daniel Istene tilteletek. Voltanak néki látási-is, mellyekkel a' már meg-említett következő orságoknak rendit meg-jelentette, az esztendőknék-is sájmát befoglalta, melly alatt a' Christus, mint meg-lött, le-szállana, és az Anti-christus el-jőne: melly sájm volt az 70. hét, az az, a' 490. esztendő, melyben a' Sidók a' Babyloniai 70. esztendeig tartó fogfágból való meg-szabadulások után, a' Canahán földén laktanak, az 70. hereken nem napoknak; hanem (mint Lev. 25. 8.) esztendőknék heteit értvén: melly hetek kezdötenek a' templum meg-építettésekor, és végezödtének a' templum el-rótásakor: mellyről alább-is kell sállanunk. S;ollott ő
 az utolsó fel támadásról-is.

Dan. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.

II. RESZ.

II. R E S Z.

Az Esdrás könyvében való viselt dolgokról, avagy a' Sidóknak Babylontából hazajöveletek után való némelly Persiai Királyok, Cyrus, Cambises, Magusok, Dárius Hystaspis, I. Xerxes, Artaxerxes Longimanus, II. Xerxes, Sogdianus, Dárius Ochus, Artaxerxes Mnemo, cselekedetiről.

I. **D**arius 18. évtendeig uralkodott. Melly időben Astyages uralkodott a' Médiabélieken. Ezt Cyrus, az ő leányától való unokája, az országból ki-üzte, a' Persák fegyvereivel élvén: honnan a' birodalom a' Persákra vitetett-által. A' Babyloniabéliek is az ő hatalma és birodalma alá estenek. Annak-okaért az ő orjáglásának kezdetiben közönfegessen parancsolatott adván-ki, szabadfágot ad a' Sidóknak, az hazájokban való visfisa menésre: a' szent edényeket is, mellyeket Nabugodonozor a' Jerusálembéli templomból el-vitt vala, visfisa adta. Annakokaért akkor keveffen mentenek visfisa Judeábá: hihető a' visfisa menetelre a' többinek vagy akarattyok, vagy tehetségek névölt. Ide tartozik a Belus, avagy a' Nimrod historiája. Dan. 14. Esdr. 1. 2. Jer. 25. v. 29. 2. Chron. 36.

II. Azon közben a' Sidók, a' kik a' Cyrus engedelmeből hazájokban vis;fa-mentenek. a' várost, és a' templomot meg-építeni kezd-
vén, mint kevelek, és s;egények, lassan men-
nek vala elő benne, csak nem s;áz. es;tendeig,
az az, Artaxerxes Longimanufig, ki őket a'
Templom építésétől el-tiltotta, és azt Dárius
Nothufig építeni nem merték. Esdr. 3.

III. Cyrus helyében az ő fia *Cambyses* kö-
vetkezett, ki 9. es;tendeig uralkodott. En-
nek halála után, két *Médiabéli Mágus atyafiak*
uralkodtak 7. holnapig Perfiában. Ezek u-
tán *Dárius Hystaspis* 36. es;tendeig or;áglott.
Dárius után az *Xerxes* volt. és ő 21. es;tend-
deig uralkodott. Ez után *Artaxerxes Lon-*
gimanus, kiről oda fel emlekezénk, következ-
zett. Ez a' Syria és Judea tis;tartói vádló le-
velétől indittatván, a' városnak és a' téplom-
nak építését meg-tilalmazta: noha ezt né-
mellyek *Cambysesnek* tulajdonították, és
Affuerusnak, az az, *Dárius Hystaspisnek*. Ar-
xerxes 41. es;tendeig volt Király, a' *Xerxes*
két holnapig, és utánna *Sogdiánus* hét holna-
pig. Esd. 4.

IV. Ostán *Dárius Nothus Ochus*, a' ki a-
latt a' Templom meg-építettett, vötte-el az
or;ágot. Ennek midőn három testét öriz ő
ifjai volnának, és azok közzül edgyik, Zo-
robábel tudni-illik, es;ességeért a' Király e-
lött

előtt igen kedves volna, szabadfíg adatott néki, kérne a' mit kévanna, hazája romlásán nyögven, a' városnak meg-építésére való szabadfígot kévánt, és a' Királytól meg-nyerte, a' tisztartóknak parancsolna-meg, hogy a' szent háznak építését, kölcséget adván, szíttetnék. Így a' Templó 4 esztendő kalatt el-végeztetett, hatodik esztendő után, hogy Dárius uralkodni kezdett vala, és az, a' Sidók előtt elég kedves volt: és mivel nagy és nehéz dolg vala, a' várost meg-építeni, nem bizván erejekhez, e' nagy munkához nem mervén kezdeni, a' templomban laktanak. Esdr. 6.

V. Dárius Ochus 19. esztendeig uralkodott, és utánna *Artaxerxes Mnemon* következett. Ennek engedelméből, Esdrás a' törvénynek iroja, csak nem husz esztendő után, hogy a' templom el-végeztetett, Babyloniából fel-jóven, és ötet sokak követvén, Jerusálemben jutottak, a' külömb-külobféle munkáju edények, és az ajándékok-is, melyeket a' Király az Isten templomának küldött vala, 12. Lévitákkal egygyütt. Ez midőn eszében vötte volna, hogy a' Sidók a' pogányok közzül vettenek volna feleségeket, őket igen meg-dorgálván, meg parancsolta nekik, hogy hányják-el magoktól az idegen feleségeket, és azoktul szűlettetteket, és mindnyáján engedtenek az ő befédinek. Meg-tisztat-

tittatván a' nép, a' régi törvény f;erént él vala. Tovább, Esdrás a' városnak építésében semmit nem munkálkodott: hihető, jobb dolognak ítélte, a' községnek meg-ves;tegettetet erkölsét meg-jobbitani. Esdr. 7. 8.

III. R E S Z.

A' Nehemiás könyvében való viselt dolgokról, avagy a' Nehemiás és az Artaxerxes Mnemon cselekedetiről.

I. **V**Ala abban az időben Susánban Nehemiás, a' Király pohárnakja, a' Sidó Nemzetből való, Artaxerxes Mnemő előtt, az ő engedelmes f;olgálatyáért, igen kedves. Eö a' Jerusálébül vizziza-tért Sidoktúl értekezvén, micsoda állapotya volna az hazája-béli városnak, n. időn meg-értette, hogy hazája azon romlásban feküdnék, minden érzékenyfegeiben meg-háborittatván, foházkodással és fok könyhullatással könyörgött az Istennek, nemzetsége bűneit megvalván, és az Istennek irgalmaságát kívánván. Annakokáért midőn ötet a' Király f;okásán kívül való f;omorunak lenni látta volna, kívánta tőle, f;omoruságának okat jelené meg. Akkor azt felelte, nemzetsége ellenkező dolgait, és a' városnac romlását íratná, melly már csaknem kétf;áz hatvan esz-

ten-

tendők alatt a' romlásban vólna: adna néki szabadságot az el-menetelre, és annak meg-építésére. Engede a' Király kegyes kérésének: és mindgyárt ötet lovas fereggel, hogy bátrabban járhatna, el-bocsátotta: levelet küldvén a' tífztartóknak, f;űktségére való dolgokat adnának. Eő midön Jérusálemben jutott vólna, fejenként a' népnek a' város építését el-öf;totta, és viaskodva parancsolatit mindenek végben viszik vala: és már az építé- nek feleig mentenek vala, midön az irégység gerjedezvén, a' pogányok szomszéd városi öf;zve eskűf;nek, hogy a' muukat vélek hagyassák-el, a' Sidókat az építéstül el-retten- tsék. Neh. 1. 2. 3.

II. De Nehemiás, őrzőket rendelvén a' reájok rohanók ellen, semmit nem félvén, az el-kezdett munkát el-végezte: és a' kö- falat el-végezvén, és a' kapuknak ajtókat csi- náltatván, belől a' cselédek által házakát épi- tetvén, a' váraft meg-mérte. Es nem ítélte a' népet a' várashoz egyenlőnek. Mert a' térfi- ak az aszszonyokkal edgyüt csak ötven eze- ren vóltanak. Ama' nagy számu népbül, a' gyakorta való hadak, és a' fogság által annyi veszet-el. Mert régen a' két nemzetségek, mellyeknek maradékja vólt ez, midön ezek- tül a' tíz nemzetségek el-választattanak, száz és nyólczvan ezer férfiakat fegyverkezette- nek

nek vala fel. A' bűnért a' meg-öletésre, és a' fogságra annyira adattatván, erre a' kevesfégre jutottanak vala. De ez, a' mint mondom, a' két nemzetségeknek népe volt: a' tiz nemzetségek pedig először fogságra vitetvé, az Assyriusok, és a' Medusok között elfolyván, soha hazájokban visfisa nem mentenek: ma-is az idegenek birodalmában laknak. Nehem. 4. v. 6. 7. 8.

III. De a' város meg-építése az Artaxerxes Mnemon birodalmának 32-dik esztendejében végeztetett-el. Melly időtől fogva, a' Christus kereszteig cccxcviii. esztendők folytanak-el. Tovább, a' Templomnak meg-építésétől fogva, annak el-rontásáig, melly Vespásianus alatt a' Titus Csásár által végeződött-el, ccclxxiii. esztendők multanak-el. Meg-jövendöltetett volt az régen Danieltől, a' ki a' templomnak meg-építettésétől fogva, annak el-róttatásáig lxxix. esztendőknek jövédő heteit módotta vala. A' Sidóknak fogságoknak napjától fogva pedig a' városnak meg-építettéséig cclx. esztendők voltanak. Dan. 9.

IV. RESZ.

Az Esther Könyvében való viselt dolgokról, avagy az Assverus, Vasti, Hámán, Mardocheus, Esther, Sidók cselekedetiről.

I. **A**Z Esther cselekedeti, nem az első Artaxerxes, a' ki Longimánusznak hivattatott; hanem a' második Artaxerxes, a' ki Assvérusnak és Mnemonnak nevezte-tett, alatt mentenek végben. Lássuk azért az ő viselt dolgait. Vala abban az időben a' Királynak egy Vasti nevű felesége, ki csudálatos széplegű asszony volt. Melynek midőn formáját mindeneknek az ő orsóglásának harmadik estendejében hirdetné, egy napó, midőn közönséges vendégséget adna, parancsollya, hogy a' Királyné az ő szépségének meg-mutatására jelennék-meg. Eő pedig a' bolond Királynál tanácsosabb lévén, szégyenlven a' férfiakkal magát nézetni, és csudálatni, parancsolattyának nem engedett. Melly bosszúságtól a' Király elméje felháborittatván, a' feleségét meg-veti, és a' Királyi méltóságtól meg-fosztja. Azért, midőn az ő helyében a' Királynak feleségül leány kerestetnék, Esther mindeneknél sebnek találratott. Ez Sidó, Bénéjámín nemzetségből való, mindenik süléjétől meg-fosztatott lévén, az ő Battyától Mardocheustól neveltetett-

tetett-fel. Midőn a' Királynak feleségül vi-
 tetnék, nevelője parancsolattyából, nemze-
 tségét és házját el-titkolta. Annak - okáért
 a' Király feleségül el-vévén, s;épségéért ha-
 mar igen meg-s;erette: el annyira hogy Ki-
 rályné vá tenné, királyi koronával, és bársony
 ruhával meg-ajándékozná. Melly időben
 Márdocheus a' Királyhoz közel valók kö-
 zött vala. Ez, a' két hopmesterek Király u-
 tán való leselkedéseket meg-jelentette vala:
 mellyért az ő neve a' Kronica Könyvben bé-
 írattatott, és az után igen fel-magaf;altatott.
 Esth. 1. 2.

II. Vala abban az időben egy Hámán ne-
 vű baráttya a' Királynak, kit magához egyen-
 lövé tévén, meg-parancsolta vala, hogy tíf;-
 tetetnék, mint a' Királyok s;oktak. Ezt min-
 denek közzül az egy Márdocheus nem cse-
 lekedvén, Hámán gyűlölségét maga ellen i-
 gen fel-gerjes;ette vala. Azért Hámán a' Si-
 dók ves;edelmére igyekezzvén, a' Királyhoz
 ment: és állatta, volna az ő orf;ágában egy-
 féle nemzetség, melly hamis isteni tíf;teletű,
 Isten és emberek előtt gyűlölséges, idegen
 törvényekkel élő, halálra méltó. Igaz dolog
 volna, e' nemzetségnek egé;len a' földről el-
 töröltetni. Es ennek javaiból nagy gazdag-
 s;ágot ígér a' Királynak. Ez könnyen el-hi-
 tettetett a' Királlyal. Parancsolat küldetik-
 K 2 ki, a'

ki, a' Sidok öletteffenek-meg. Es mindgyárt el-küldettének, a' kik minden orf;ágban, Indlátol fogva Szerecsen orf;ágig, azt a' parancsolatot hirdetnék. Ezt midön Márdocheus meg-értette, ruháit meg-f;aggatván, fákkal borította-bé magát: és hamuval meg-hintetvé, a' piacra és a' Királnéhoz meg-en, és ott fok jajgatással, n.ídeneket panaszolkodással bé-tölt: Méltatlan (mondván) cselekedet, a' bűntelen nemzetségnek el-vefzni, és el-vef;ésének semmi okát nem adni. Esther a' síránczó Márdocheusnak f;avával fel-serkétetvén, a' dolgot, a' mint vala, meg-tudgya. De a' Királyhoz nem mér menni, mert a' ki ahoz mégyen hivatlan, meg-ölettetik, hanem-ha az arany ves;f;öt feá ki-nyujtya. Annak-okáért nemzetsége meg-maradásáért, a' f;ép dologban meg-halni kél;ülvén, halálra veti fejét, és előf;ör az Urat segítségül híván, a' Király belső tornáczába bé-mégyé. A' Király, hihető, a' f;okatlá dologtól meg-háborittatván, látsá lassan az as;f;ony maga kellefével megenyhittetvén, végtére a' Királné vacsorájára alá vitetik, és azzal együtt, amaz a' Király előtt kedves, és a' Sidó nemzetségre fenekedő Hámán-is. Esth. 3. 4. 5.

III. Annak-okáért más napon is, midön már az érkek után a' vendégf;eg a' fok pohárogokkal meg-melegedni kezdett volna, az Esther

Esther a' Király lábaihoz esvén, nemzetsége-
nek veszedelmétől való meg- szabadittatását
kéri. A' Király meg-igéri, mondván: a' töl-
le kérő Királynétől semmit meg nem tagad-
na, ha valamit azon kívül kérne-is. Akkor
Esther az alkalmatosságon kapván, alattom-
ban az Hámán halálát kívánta, bősű állá-
sára nemzetségeinek, mellyet el-vesíteni ki-
ván vala. De a' Király baráttjáról meg-
emlekezvén, késődik: és tanácskozáfnak o-
káért, kevesse félre ment. Olyán visse men-
vén, látta, hogy a' Királyné térdeit meg-ö-
lelte: haragra gerjedvén, és kiáltozván,
hogy a' Királynét kívánná, meg-parancsolta,
ötött ölyék- meg. Es akkor a' Királynak
tudtára vala, hogy Hámán Márdocheusnak
akasztófát csináltatott volna. Így Hámán ar-
ra az akasztófára akasztatik, mellyet Márdo-
cheusnak késített vala, és minden javai
Márdocheusnak adattattanak, és a' Sidók
megszabadítottak: mellyért eszédönként in-
nepet szenteltek, és Istennek hálaikat adta-
nak. Est. 6--9.

V. R E S Z.

*A' Judith, és a' Macchabéusok Köny-
veiben való viselt dolgokról, avagy a' Sidók
Babyloniából haza jövételek után való né-*

melly Persiai Királyok, Ochus, Arxes, Darius Codomannus, és némelly Görög Királyok, a' Nagy Sándor, Aridem, Seleucus Nicátor, Antiochus, Antiochus Etrheus, Seleucus Callinichus, Seleucus Ceraunus, Antiochus Magnus, Seleucus Philopator, Antiochus Epiphanes, Antiochus Eupator, Demetrius Soter, Sándor Veles, Demetrius Nicátor, Triphon cselekedetiről.

I. **A**Rtaxerxes 42. esztendeig uralkodott, és az ő helyében Ochus következett.. A' Sidók haza menetele után azért uralkodott Perfiában Ochus: ki kegyetlenféggéért Nabugodonozornak nevezterik. Ez hadakozott 1. a' Médusok ellen, kiket meg-győzött, és birodalmához foglalt. 2. a' Sidók ellen, az ő Hadnagyja Holofernes által, ki maga mellé vé. én a' meg-hódolt Moábitákat, és az ő Hadnagyoktól az Achiortól kérdvén, miért nem hódolnának-meg néki a' Sidók, holott egyéb nemzetek meg-hódoltanak volna, ilyen feleletett vött: Ha a' Sidók mostan az ő Isteneket bűnökkel meg nem bántották, semmi-képpen meg nem győzettethetnek, melly dicséretért Achiort a' Sidók táborába üzette, hogy azokkal vesj-

ne-el

ne-el, a' kiket győzhetetleneknek mondott. Ezt a' Perfiák kötözve hagyták az hegyek alatt, mellyekre akkor a' Sidók futottak vala: mellyet a' Sidókefjékbe vévén, őtet el-öldözvén, a' Bethulia hegyére fel-vitték, és megkérdezyén, miért lőtt volna ugy dolga, nekik meg-befjélette, a' Sidók f;abaduláfát várta, a' diadalom után környül-meteltetett, és Sidóvá lett. Az Hollófernes azokat a' hegyeket, mellyekre a' Sidók f;aladtak vala, környül vétette, a' Sidókat az itatásoktul szorgalmatoffan el-tiltotta, és nagy f;orongatásban voltanak, és Oziáshoz, az ő Fejedelmekhez gyülekeznek, és őtet meg-kérdik, ha meg-adgyáká magokat. 3. a' Vég-béliek, és az Egyiptombéliek ellen, kiket vísf;anyert, és az ő Apis nevü Isteneket meg-csufolta. Mellyért az ő Egyiptombéli Hopmesterétől Bagoástol, az ő nemzetségén tőt bos;f;ufágért, méreggel meg-ölettetett, midön hülion három esztendeig uralkodott volna. Ochus után az ő fia *Arxes*, 3. esztendeig uralkodott. Ez után uralkodott 4. esztendeig *Darius Codomanus*, Persiai utolsó Király. Esdrás és Néhemiás, csak hat Persia Királyokrol emlekeznek, Cyrusrol, Esdr. 1. 1. Cämbyesről alattomban. Esdr. 4. 5. Assuerusrol, az az, Darius Hystaspisrol, az hatodik v. ben. Artaxerxes Longimanusrol az 7. és a' 17. v.

Dárius Nothufrol. Esdr. 6. 15. Artaxerxes Mnemonrol. Esdr. 7. 8. Nehem. 1. 1. Dárius Codomannufrol. Nehem. 12. v. 22. A többi a' külső historicusokból számláltatnak, hogy az idő száma ki-telleyék. Judith. 1. 2--7.

II. Látok a' Babyloniai birodalomnak nevezetes Királyit, Nabugodonozort, Evilmerodákat, Balthasárt, Dárius Medust, Astyágest; látok a' Persiai birodalomnak nevezetes Királyit-is, Cyrust, Cámbyfest, Dárius Hystáspist, a' két Xerxest, Artaxerxes Longimanust, Dárius Ochust, Artaxerxes Mnemont, Ochust, Arxest, Dáriust; lássuk-meg már a' Görögök birodalmának nevezetes Királyit-is. Annak első Királya a' Nagy Sándor volt, ki Dáriussal meg-ütközött, és őtet meg-győzvén, a' Persiai birodalmat az ő birodalmához ragasztotta: melly Cyrustól fogva 250. esztendőig állott vala fenn. Sándor csak-nem minden nemzeteknek meg-győzője, a' Jerusálembéli templomba ment, és abban ajándékokat vitt és meg-parancsolta minden birodalmában, hogy a' Sidóknak szabad lenne hazájokban visszá térni. Uralkodásának tizen-kettődik esztendejében, Babyloniában meg-holt. Az országot az ő baráti, kikkel együtt nagy hadakat viselt, el-osztottak. Némelleyek azért uralkodtanak Macedoniában, némelleyek Asiában, némelleyek

lyek Syriában, némellyek Egyiptomban. Arrideus Philippus a' Nagy Sándor atyafia, uralkodott egy keveffé Macedoniában. Sándor után, Syriában *Seleuchus Nicánor* uralkodott először, alája vetttven néki Persia és Babylonia is. *Seleuchus* 32. esztendeig uralkodott. Utánna ~~a' fia~~ *Antiochus* 19. eszt. uralkodott. Ez után az ő fia *Antiochus Etheus* 15. esztendeig uralkodott. Ez után az ő fia *Seleuchus Callinichus* 21. esztend. orf,áglott. Ez után az ő fia *Seleuchus Ceraunus* 3. esztendeig királykodott. Ez meghalván, *Antiochus Magnus*, a' *Callinichus* atyafia, Asiát és Syriát 37. esztendeig birta. Ez az *Antiochus*, a' ki ellen *Scipio* az *Affricanus* atyafia hadakozott: melly haddal meggyôzettetett, és birodalmának egy részétol megfosztatott. Ennek két fiai vóltnak, *Seleuchus*, és *Antiochus*, kit a' Romaiaknak kezesül adott vala. Így a' Nagy *Antiochus* meghalván, az ő kisebb fia, *Seleuchus Philopator* nyerte-el az orf,ágot. Akkor *Antiochus* a' Romaiaktól elbcsáttatván, és az ő helyébe, a' *Seleuchus*nak, a' ki akkor uralkodik vala, fia, a' *Demetrius* adatott kezesül. 1. Macch. 1.

III. A' *Seleuchus* meghalván, birodalmának 12. esztendejében, az orf,ágot az ő atyafia az *Antiochus Epiphanes*, a' ki Romában kezes vala, foglalta-el. Ez öt esztendő után, hogy

hogy utalkodni kezdet vala, Alexandriából
 visszamenő (mert akkor az Egyiptom-
 béli Király, az Ptolomeus ellé hadakozik va-
 la, mellytől a' Romaiak parácsolattyára meg-
 sűnt) Jérušalemben ment, a' templomnak
 mindé ékességét le-vonta, és a' várost nagy ö-
 döklettel pusztította, a' Sándor halála után 151.
 esztendővel. Mert a' Romaiaknak nagy adót
 adván, prédálással kényszerítettet pénzt keres-
 ni. Ostán két esztendő múlva, ismét hason-
 ló rólással illetetvén a' Sidók, hogy a' gyakor-
 ta-való romlástól kényszerítettvén hadat ne
 inditanának, segítő hadi sereget rendelt a'
 Dávid várába. Ennek-utánna a' szent tör-
 vényt el-fordítani kezdvén, parancsolatot
 küld, hogy mindnyájan az ő elejeknek szoká-
 sít el-hagyván, a' pogány Görögök szokása
 szerént éljenek. Elege-is voltanak, a' kik en-
 nek a' szentség-nélkül való parancsolatnak
 örömeit engedtenek. Akkor az egész vára-
 son, az utzákó az Isteneknek nyilván áldozta-
 tik-vala: a' törvénynek, és a' Profétáknak szent
 könyvei-is tűzzel égettettek-meg. Antio-
 chus a' Görög városokbā-is, mellyek az ő ha-
 talmában valának, taláztatott Sidokat áldozni
 kétéleníteni vala, és az ellene valókat hallatlan
 gyötrelmekkel illeti vala. Ez időben volt a'
 hét'atyafiaknak és az ő Annyoknak amaz híres
 szenvedések, kik mindnyájan, midőn az I-
 sten

ften törvényét, és az ő elejeknek rendelésit à kinokkal meg-rontatni kén;erítették, meg-halni akartanak inkább. Végtére ezeknek büntetések, és halálok az ő Annyokis követte. Antiochus halván, hogy az ő két Hadnagyi Apollonius és Seron Judástól meg-győzettek, igen meg-haragutt, és Judás ellen nagy hadat gyűjtván, és minden pénzét arra költvén, igen meg-f;egényedet: mellytől viseltetvő, hadi seregeit Lyfiással meg-of;tya, és Syriát, és à Sidók ellen való hadat reá bizza, maga Perfiában az adónak ki-f;edésefe menvén. Lyfiás Hadnagyokat válast; Ptolomeust, Gorgiát, Doront, Nicánort: ezeknek 40000. gyalogok és 7000. lovagok adattatván, à Sidókat igen meg-rettentették; de az után a' Sidóktól meg-verettek. Ezt halván Lyfiás, f;orgalmatossabban kés;íti hadi seregit: és egy es;tendővel az után roppant sereggel megyen a' Sidókra: ismét meg-győzöttvén, Antiochiában ment. Lyfiás hadi seregét meg-f;aporitván, Judeában vis;fa-menvén, ismét Judástól meg-győzöttetett. Azon-közben Antiochus, ki Perfiában ment vala, az Elymais városát, melly annak tartományában leg-gazdagabb vólt, és az ott épített kápolnát, melly teli vólt arannyal, el-akarván koborlani, a' fokaság mindenűnen az helynek oltalmazására egy-bogyúl-

begyűlvén, el-futamtatott: annak felette izenetett vött, hogy a' dolgok vagy Lyfiástól, vagy Lyfimachustól s;erencsétlenül viseltetjenek. Így lelkének;omorufágából, testének betegségében esett. De midön belső fájdalmitól gyötrettetnék, meg-emlekezvén a' gonos;okrol, mellyekkel az Isten népét kénzotta, meg-vallia vala, hogy azok rajta méltán estenek. Az után kevés napok mulva meg-hal, midön tizen - egy es;tendőig uralkodott volna. 1. Macchab. 6.

IV. Az ő fiának *Antiochus Eupator*nak hadra az orf;ágot. Ki a' Judástól meg;állott várnak meg-szabadítására, rettentő nagy hadal menvén, meg-győzettetvén, békefféget kért, mellyel hitelē elméjéből vis;sa-élvén, hitetlenségét követte a' bos;su-állás. Mert a' Seleuchus fia *Demetrius Soter*, ki a' Rómaiaknak kezesül adatott volt, mihelt meg-hallotta, hogy *Antiochus* meg-holt volna, kérte, hogy őtet az orf;ágba küldenék vis;sa. Melly midön tölle meg-tagadtatott volna, titkon Romából el-futott, es Syriában ment, és az orf;ágot el-foglalta: az *Antiochus* fiát, ki egy es;tendeig, és hat holnapig uralkodott vala, meg-ölvén. Ez uralkodván, kértenek előf;ór a' Sidók a' Romai néptől barátságot, és frigyét: és a' követség kegyelmessen fogatlatván, a' Tanács végezéséből, társoknak és barát-

baráttoknak hivattattak. Azon-közben a' Demetrius a' Judás ellen az ő hadnagyi által hadakozik vala. Es előfőör egy Bacchides, és Sido Alchimus voltanak az hadnak vezéri: azután Nicánor tétetvén az hadnak elől-járójává, az harczon meg-holt. Akkor Bacchides és Alchimus erejeket visfő; a vevén, és hadi seregeket meg-fő; aporitván, Júdás ellen vinak, azon az harczon a' gyözedelmes Syrusok, igen véres gyözedelemmel éltenek. Alchimus midön Jérusálemet ocsmányul pusfő; titotta volna, meg-hal. Bacchides társától meg-fő; tatván, a' Királyhoz visfő; a tért. Az után két esztendő mulva, ismét Bacchides a' Sidok ellé hadakozott, meg-gyözetetvén, békefő; séget kér. Melly, conditiok tétetvén, meg-adatott, ha a' rabokat, és minden ragado-mányokat visfő; a adna. 1. Macch. 7. 8. 9.

V. Midön ezek Judeában viseltetnének, egy Rhodius Veles Sándor nevü ifju, ki magát Antiochus fiának mondogalván, (melly hamiság vala) az Alexándriai Király, Ptolemeusnak pénzével segéltetvén, Syriában haddal ment: Demetriust haddal meg-gyözetvén, meg-ölte, midön 12. esztendeig uralkodott volna. Ez a' Sándor minek-előtte Demetriussal meg-űtköznek, a' Sidok papjával, vezérével, Jonathánnal frigyét vetett vala, és őtet királyi koronával és paláttal meg-ajándékoz-

dékozta vala. Ezt a' frigyet Sándor meg nem fegte. Annak-okáért a' Demeter fia *Demetrius Nicátor*, aki az atya halála után Crétában futott vala, Lathenes a' Crétai vezértől meg-intetvén, az hazájabéli orf;ágot haddal kérvén visf;sa, erőtlen lévén, a' Ptolomeus Philometort, az Egyiptombéli Királyt, a' Sándor Ipát, már akkor Vejének gyülölőjét, firlmassán kérte, néki segítséggel legyen. Eö nem az alázatos kéréstől annyira, mint az el-foglalando Syriának reménfegétől édesgettétvén, seregeit véle öf;ve foglallya; és a' Sándorhoz feleségül ment leányát, Demeternek adgya. Ezek ellen Sándor hadakozik, azon a' harczon Ptolomeus el-esik, Sándor meg-gyözetik, és kevés idö múlva meg-öletik, midän öt esztendeig uralkodott volna. Demetrius az orf;ágot el-vette, Jonathánt kegyelmessen fogadta, véle frigyet vetett, a' Sidokat törvényekre visf;sa vitte. Azonközben *Diodotus Trypyon*, a' Sándor hadnadgya; meg-ijedvén Jonathántól, ötet kéri, ne hadakóznék ellene, véle barátságot vet, Ptolomaisban hija, és ott ötet a' véle valokkal edgyütt meg-öli. Akkor Demetrius a' Sidokkal a' frig'et meg-ujjítván, a' Tryphó által lett romláfokat f;emlélvén (mert a' Jonathán halála után az városokat, és mezejeket hadival el-pusztittata vala) az ö esztendönként valo

való adójokat örökké el-engedte. Mert ad-
dig az időig a' Syriai Királyoknak, hanemha
midon fegyverrel ellenek állottanak, adót
fizetnek. E' dolog lett a' Demeter Király-
nak második esztendejében. 1. Macchab. 10.
11. 12.

VI. R E S Z.

*Még-is a' Judith és a' Macchabeusok
könyveiben való viselt dolgokról, avagy a'
Sidóknak Babylóniából haza jövételek után
való némelly Fejedelmei és Papjai, Oziás,
Oniás, Jásón, Menelaus, Lysimachus, Mat-
tathiás, Judás Macchabeus, Jonathán, Si-
mon, János, Aristobolus, Alexander, Solinus,
Hyrcanus, Herodes, cselekedetiről.*

I. **A'** Sidóknak Babylóniából haza-
menetelek után való fejedelmei, a-
vagy papjai és vezéri következnek. Volt az-
ért az elő számlált Syriai Királyoknak ural-
kodásoknak idejében, a' Sidóknak első feje-
delme Oziás, ki midön Hollofernes az O-
chus hadnagya, a' Sidók ellen hadakozott,
a' meg-hodolni akaro népet intette, várakoz-
nék egy kevesse, az Isten segítségét várná,
melly ha nem lenne tizen ötöd nap mulva,
adná-meg magát. Mellyet értvén Judith
Sidó özvegy gazdag asszony, nagy mester-
seggel

szeggel az Hollofernes táborában menvén, és ott mulatózván, ötet meg-ölte, fejét a' Sidoknak táborában vitte, a' Sidok azt az ellenfégnak mutogatván, azok el-futottak, és meg-verettettek. Judith. 7--16.

II. Ez után következett *Oniás*, kinek idejében a' Sidók Seleuchusnak az Antiochus Magnus fiának el;tendönként 300. talentum ezüftöt adtak adóba: mind-azon-által nem idegen tif;tektől, hanem a' magok Papjaitól igazgattainak vala, és békefégben éltenek, miglen némellyek kôzzülök öket meg nem háborították, a' papfágot az idegen hatalmafoktól pénzen kezdvén meg-venni. *Oniás* Papot, ki izent éstökélletes férfitu volt, egy Simon Seleuchusnak bé-vádolta; de a' papfágát el nem vehette. O;tán idő mulva, *Jáson* az *Oniás* attyafia, Antiochushoz az Antiochus Magnus fiához ment, summa pénzt igérvén néki, ha a' fő Papfágot néki adná. Es noha nem vólt f;okás, s' nem-is engedtetett-meg ez előtt senkinek, hogy a' Papfágot mind éltig ne vífelné; mind-azon-által a' fősvény Király könnyen meg-gyözetett. Igy *Oniás* le-vettetvén, a' Papfág *Jáson*-nak adattatott. Ez a' lakosokat és a' hazát igé rúttul f;aggatta. Az után midôn *Menelaus*, amaz Simon attyafia által, az igért pénzt a' Királynak meg-küldötte volna, egy;er út nyit-

tatván a' tíf;teffeg kívánáfra, azzal a' mester-
feggel, mellyel előf;ör Jáfon, *Menelaus*-is a'
papfágot el-nyerte vala. Nem fok idô mul-
va, midôn az ígért pénzt meg nem adta vol-
na, helyéröl le-űzetik. Hellyébe *Lysimachus*
tétetik fő pappá. Onnan, Jáfon és *Menelaus*
között rut ves;ekedések voltanak, miglen Já-
fon hazájabo! el-futván, meg - holt. Így a'
Sidók ezekkel annyira meg-ves;tegettettek,
hogy *Antiochus*tol fokban kívánnák, enged-
nék - meg nekik, hadd élnének pogányok
modgyára. Mellyet midôn a' Király meg-
engedett volna, tufakodva minden rof; ká-
polnát építeni, a' bálványoknak könyôrgeni,
a' törvényt meg - ferteztetni kezdette vala.
2. *Macchab.* 7. 1. *Macchab.*

III. Ez után *Matthathias* a' János fia kö-
vetkezet: Ez midôn az *Antiochus* *Epiphá-*
neftül kénf;erítették, hogy az ô eleinek
rendelésef;et hadná-el, és a' pogányok rendelése-
f;erént élne, kellemés álhatatofsággal a' bál-
vány imádáft meg-utálván, az Istennek ál-
dozó Sidót mindenek láttára meg-ölte, és a'
Király emberét, a' ki bálvány imádáfra kén-
f;eriti vala őket. Of;tán *Matthathias* a' várasbúl
à hegyekre menvén, hozzája fokban gyüle-
kezvén, f;ép hádi fereget f;erzett vala: kik
mindnyájan el-fzánták vala, hogy a' fzent-
fegtelen parancsolat ellen magokat fegyver-

rel óltalmazták, és hogy az hadban inkább meg-halnak mint a bálványozó ceremoniákat gyakorolják. Azonközben Matt hathiás meg-hal: maga helyet a' seregnek, mellyet készített vala, *Judás Macchabeust* az ö fiát, tötte vezérévé. Ez az Antiochus Epiphánes ellen fokszor szerencsésen hadakozott. Mert *Először* Apollóniust, az ellenség hadnagyát, ki nagy sereggel az útközésre ment vala, minden seregével el-törtlötté. *Másodsor*, Séront a' Syria elől-járóját meg-győzte. Mert Séron az Apollónius meg-veretterését meg-értvén, meg-fokalítván seregeit, Judáfra kegyetlenül menvén, midőn meg-ütközött volna, meg-győzöttvén és el-tuttatván, csaknem 800. Vitézeit el-vesztvén, Syriában visszament. *Harmadsor*, a' Lyfiás Hadnagyit, Ptolomeust, Gorgiát, Doront, Nicánort. Ezeknek nagy táborok vólt. Es először a' Sidókban nagy felelmet szerzettek vala. Akkor Judás, mindenek semmi jót nem remélvén, az övéit intette, erős lélekkel mennének a' harczra: az Istenben bizóknak semmi nem győzhetetlen. Gyakran az előtt a' kevesek a' fokakkal bóldogúl meg-harczoltanak. Bőjtöt hirdetvén, áldozatott tévén, ütközetlett, az ellenség tábora el-szélesztetett. Judás a' tábort elnyerte, és ott fok arany és Tirus-béli gazdagság

ság találatott. Mert a' Syriai Kalmárok semmit nem kételkedvén a' győzedelem felől, rabok vévéfőnek reménfőgével a' Király feregét követvén, prédákká lőttenek. *Negyed szér*, Lyfiást. Mert Lyfiás halván az ő hadnaggyainak meg-verettetéseket, nagy haddal ment Judásra egy esztendő mulva: meggyőzöttetvén, ismét Antiochiában megyen. Judás ellenfőgeit el-kergetvén, Jérusálemben visfősa menvén, a' templomot meg tisztítani, és meg ujjítani igyekezte: melly Antiochustól el-roncsoltatván, és meg-ferteztetvén a' pogányoktól, éktelen vala. De a' Syrusok birván a' várat, melly, a' templom mellett, és igen magos helyen lévén, meg-vehetet en vala, és a' templom kőről való helyek hozzájuk járúlhatatlanok valának, a' fokszori ki-rohanások miatt. Ezek eleiben Judás igen erős hadi sereget vetett. Így a' Sz: haznak muukája végben ment, és a' templom kő-fallal kőrnyűl vétetett, kerítettett, és rendeltettek, a' kik azt örökké fegyverrel őrtaalmaznák. *Eötöd szér-is*, Lyfiást. Mert Lyfiás seregét meg-bővitvén, Iudeában visfősa menvén, ismét meg győzöttetik nagy veszedelmével seregének, és segéltőinek, a' kik néki a' várasokból küldettenek vala. 1. Macch. 2. 2. Macch. 7. 1 Macch. 3. 4. 5. 9.

IV. Demetrius Solter idejében a' Sidók Judás

Judás helyében az ő atyafiát *Jonathánt* választáák. A' Demetrius a' Demeter fia idejében, Jonathán után az ő atyafia *Simon* tette Sidók papijává és vezérévé. Ez az ő atyafia testét nagylágoosan temette: és amaz hét tornyos nemes munkáju alkotmányokat építtette, mellyekben az ő atyafiait és atyacsontyait el-tötte és el-rejtette. A' mint mondom Jonathán után az ő atyafia *Simon* volt a' Sidók Papi-fejedelme: ez a' tiszt az ővéitül, és a' Romai néptül adattatott vala néki. Ez, midön a' Demeter Király második esztendejében a' népet igazgatni kezdette volna, nyolcz esztendő mulva az ő véji a' *Ptolemeus* ólalkodásával környül vétetvén, megholt. Ennek helyében az ő fia *János* következett: ki midön az Hyrcaniai igen erős nép ellen hiresen harczolt volna, Hyrcánusnac neveztetett. Meg-holt, midön 26. esztendíg uralkodott volna. Ez után *Ariszobolus* tette tette pappá. Ez a' fogság után hivatta magát először Királynak, és fejébe Királyi koronát tött. Egy esztendő mulva, megholt. *Alexander* osztán, az ő atyafia, hasonlóképpen Király és Papi-fejedelem volt: uralkodott 27. esztendíg. Ez igen hadakozó volt, Sidó országot igen meg-nagyobbitotta, igen kegyetlen volt, mert egy időben 800. Phariseusokat fészitet-meg. Ez, midön két kis fiakat

akat, Aristobolust, és Hyrcanust, hagyott
 vólna, *Solina* avagy *Alexandra* az ő felesége
 az orf;ágot 9. es;tendeig birta. Ennek halá-
 la után, az atyafiak között az orf;ágrúl rut ve-
 szekedések vóltak. Es előf;őr *Hyrcánus* ural-
 kodik vala: ottan atyafiátúl *Aristobolustúl* el-
 űzetvén, végre Pompejushoz futott: ki akkor
 a' Mithridátesi hadakozásat el-végezvén, és
 Arméniát, és Pontust meg-békéltetvén,
 mindeneket, a' kikre ment, meg-gyözvén,
 tovább menni, és a' f;omszédságokat a' Ro-
 mai birodalomhoz ragasztani kívánván, ha-
 dakozásra vaió okot keres vala. Azért Hyr-
 canust örömeft fogadgya, és véle edgyütt a'
 Sidókra megyen: a' várost és a' várat meg-
 vévén, a' tēplomnak kedvezet, azt kéncsetül,
 s' egyéb benne valóitúl meg-nem fosztván:
 Aristobolust meg-kötöztetvén, Romában
 küldi, Hyrcánusnak a' papi-fejedelemséget
 vis;sa adgya, és a' Sidókra adot vetvén, nekik
 az Ascalon-beli Antipátert tötte gond-vise-
 lőjökké. Hyrcánus 34. es;tendeig uralkod-
 ván, midön a' Parthusok ellen hadakoznék,
 meg-fogatik. Akkor az idegen *Herodes*, az
 Ascalon váras-beli Antipáter fia, a' Sidok or-
 f;ágát, a' Romai tanácstúl és néptöl meg-kér-
 te, és el-vötte. A' Sidoknak e' volt első ide-
 gen Királyok. Mert már a' Christus el-jö-
 dögelvén, sükség vala, a' Proféták jönven-
 dölési

dölési szerént, hogy ők a' magok vezéreitől meg-fosztassanak, hogy a' Christuson kívül senkit ne várnának. Ez Herodes alatt, az ő birodalmának 33. esztendejében, sűletett a' Christus. Herodes Afcalonita az Ur sűletése után 4. esztendeig élt. Mert az ő uralkodásának minden ideje 37. esztendők voltak. Ez után az ő fiai uralkodtanak, Archelaus Tetrácha 9. esztendeig: Antipas pedig 24. esztendeig. Ez uralkodván, az ő uralkodásának 18-dik esztendejében fűttetett meg az Ur. Melly időtől fogva Leopoldus Romai Császárig, 1647. esztendők, és hat hólnapok folytanak-el. 1 Macch. 13. 14.

V. Az Isten az Izraëlt nem hadta rettentő, vigasztalo, intő Proféták nélkül, sem a' Babyloniai fogság előtt, sem abban, sem az után. Mert 1. a' Babyloniai fogság előtt profétálni kezdett:

1. Jonás a' 11. Jeroboam orfűglásának kezdetiben, mint meg-tetczik 2 Reg. 14. 23. 25.

2. Amos. a' 11. Jeroboam alatt, Amos. 1. 1.

3. Oseás a' Jeroboám orfűglásának vége felé, Hos. 1. 1.

4. Joel azon időben, melly a' könyvnek summájából meg-tetczik.

5. Esaiás, az Osiás orfűglásának kezdetiben, Esa. 1. 1. és 6. 1.

6. Mi-

6. Micheas a' Jothám alatt Mich. 1. 1.
7. Náhum, Ezechiás alatt, melly a' könyvnek Summájából meg-teszik.
8. Jeremiás, Josiásnak 13-dik esztendőjében, Jerem. 1. 1.
9. Sophoniás, a' Josiás országglásának végé felé, Soph. 1. 1, 4.
10. Habakuk azon idő tájban, a' könyvnek summájából meg-teszik.
11. Abdiás, a' Joachin fogságra vitetése után, a' könyvnek summájából meg-teszik.
- II. A' Babyloniai fogságban profétálni kezdett:
1. Ezechiel, a' Joachin fogsága után öt esztendővel, Ezech. 1. 2.
2. Daniel, a' Balthásár első esztendőjében, Dan. 7. 1.
- III. A' Babyloniai fogság után profétálni kezdett.
1. Haggeus, második esztendőjében a' Darius Nothusnak, vagy (mint másoknak teszik) az Hyftáspis 6-dik hónapjában, Agg. 1. 1.
2. Zachariás, azon esztendőben, 8-dik hónapban, a' templomnak meg-építése előtt, Zach. 1. 1.
3. Malachiás, a' templomnak meg-építése után, a' könyvnek summájából meg-teszik.

IV. Ezek a' Profeciák igen meg-világosították a' Királyok viselt dolgait: és visjont ezek amazokat.

Ezek a' Profeták meg-feddették felelem nélkül a' bűnben heverő Királyokat, Papokat, népeket: és őket meg-térésre intettek. A' meg-nem térőket, az Isten sok-féle fenyegetésivel rettentették; a' meg-térőket pedig az Isten sok-féle ígéretivel vigasztalták, és nevezet s;erént a' Christus által való lelki meg-s;abaditással. Az egész; profetiákat itt nem hozhatván elő, azokból, és a' Soltárok és a' Példa-bef;édek némelly helyeiből, csak s;intén a' Christusról való tudományt rajzolyuk-le. Ezekből azért mu'ogassuk-meg, hog'

1. Az égnek, földnek, teremője *atyja*, és néki vagyon *fiá*. 2 Sam. 7. 14. Psál. 2. 7. 12. Esa. 9. 6. Ezech. 21. 10. Hof. 11. 1. Prov. 30. 4. ós;ve-vetve, Hebr. 1. 4. 5.

2. Az a' fiu *született* az Atya Istentől, Ps. 2. 7. Prov. 8. 23. 24. és 8. 24. 25. Ugyan ott az 22. 5-ben. Mich. 5. 1.

3. Ez a' fiu egyetlenegy s;ülött, Amos. 8. 10. Zach. 12. 10. első s;ülött, Zach. 12. 5. 10. az Urnak s;erelmessé, Esa. 5. 1. Jer. 11. 15. az Atya kebelében hordoztatott, Prov. 8. 30. vesd egybe, Joh. 1. 18.

4. Ez a' fiu az Isteni természetnek rés;esse, és egy állatu az Atjával, Esa. 61. 1. Zach.

13. 7. Pſal. 55. 14. Eſa. 63. 9. Exod. 33. 2 1.

5. Ez a' fiu Iſten, Eſa. 9. 6. és 17. 14. Pſal. 2. 4. és 110. 1. 5.

6. Ennek a' fiunak Iſteni tulajdonsági vadnak. Eörökké való, Eſa. 9. 6. változhatatlan, Pſal. 102. 28.

7. Ez a' fiu Iſteni munkákat cselekedett: teremtette az eget, Pſal. 33. 6. a földet. Pſal. 102. 26. az hegyeket és a tengert, Pſal. 95. 1-4. Prov. 30. 4. Eſa. 45. 17. 18. és 48. 13. az Ephraimnak vigyázója, Hos. 9. 8.

8. Ez az Iſtentül űlete t fiu Chriſtus, az az, fel-kenettetett. Pſal. 2. 2. Eſa. 61. 1. Pſal. 45. 8. Ez a' fel-kenés örökké való vólt, Prov. 8. 23. Meg-kenettetett, az az, hivattatott. 1. a Királyságra. Pſal. 2. 6. Eſa. 9. 6. 2. a pápűságra, Pſal. 110. 4. Jer. 30. 22. Zach. 6. 12. 13. 3. a profetaságra, prédikátorságra, doctorűságra, Eſa. 61. 1. 2. Deut. 18. 18. A' mennyiben profeta űóllott eleitül fogva, Eſa. 48. 15. 16. Innen meg-igért *igének* mondatik, Hagg. 2. 4. 5. és űóűóllónak, Eſa. 52. 6. a' Sz. Lélek, ki által űóltak a' Szentek régen, 2 Petr. 1. 21. a' Chriſtus lelke vólt, 1 Petr. 1. 11. A' mennyiben Pap vólt, meg-tartotta, és óltalmazta az óvét, Eſa. 63. 9. Job. 33. 23. 24. Zach. 3. 1. 2. 4. A' mennyiben Király, vezérlette oket, meg-tartotta minden uttyokban, ki-ment az ó seregekben, a' dicsóűségben

be-vitte őket, Pſal. 73. 24. Mich. 2. 13. ()

9. Ez az Iſten fia ſzületett, réſjeſe kezdett lenni az emberi teſtnek, emberré lött, Eſa. 9. 6. Gyermek ſzületett, de rend-kivül való módon, Eſa. 7. 14. Jer. 31. 22.

10. Ez az Iſten fia ſzületéſe, meg-teſteſüléſe meg-jövendöltetett, Eſa. 8. 14. az hol a' mondatik: az Ur néktek Sanctuariummá lött, az az, a' teſtnek templomát csinálta magának, Joh. 2. 21 Eſa. 8. 18. Hebr. 2. 13. 14. Zach. 2. 14. Joh. 1. 14. Pſal. 8. 5. Hebr. 2. 16.

11. Az Iſten fiának azt a' meg - teſtesül éſet eröſſítik az Iſteni meg-jelenéſek, mellyek löttenek a' Profetáknak emberi formában, Eſa. 6. 1. Joh. 12. 41. Ezech. 1. 26. 27. és 10. 1. és 8. 18. Dan. 7. 9.

12. Az Iſten fia azért a' meg-teſteſüléſért nevez minket atyafiainak, Hebr. 2. 11. Pſ. 22. 23.

13. Ezért a' meg-teſtesüléſért tulajdonítatik az Iſten fiának, anyának méhe, emlője, Pſal. 22. 10. 11. csontok, ſziv, belek, Pſal. 22. 15. lélek, Pſal. 22. 21. teſt, Hof. 9. 12. fáj, Eſa. 40. 5. kezek, lábok, Pſal. 22. 17. fülek, Pſal. 40. 7. hát, orcza, Eſa. 50. 6. halál, Pſal. 22. 16. Eſa. 53. 12.

14. Ezért a' meg-teſteſüléſért hívattatik az Iſten fia a' föld gyümölcsének, Eſa. 4. 2. Jeſebül

fe bül való ves;zőnek, és virágnak, Efa. 11. 1. Dávid házának, Zach. 12. 8. Als;ony és Abraham magvának, Gen. 3. 15. szolgának, Efa. 42. 2. és 49. 5.

15. Ezt a' meg-tesztelést Istent, mint eg' ujal mutatták a' Profeták, Efa. 40. 9. és 52. 8. Eñek a' meg-tesztelésnek hel'ét meg nevezik, Mich. 5. 1. Jer. 3. 17. Malach. 3. 3. Zach. 12. 7.

16. Ezt a' csudálatos meg-tesztelést sokképpen hívják: nevezik néha el-jövetelnek, Pfal. 40. 8. Zach. 2. 14. és 9. 9. néha el-küldetésnek, Zach. 2. 14. Efa. 48. 16. és 61. 1. Gal. 4. 4. néha fel-támaciásnak, Malach. 4. 2. néha fel-támasztásnak, Jer. 23. 5. és 33. 15. 16. néha meg-látogatásnak, Hof. 9. 7. Mich. 7. 4. Pfal. 8. 5. Luc. 1. 78. néha ki-származásnak, ki-jövetelnek, Jer. 30. 20. Mich. 5. 2.

17. Annak a' meg-tesztelésnek idejét is meg-mondották, Hof. 9. 5. Mich. 4. 1. Dan. 9. 26. Azt is a' mik azt meg-előzték. Meg-kellett előzni a' Dávid házának meg-aláztatásának, és a' koronának el-véttetésének, 1 Sam. 23. 5. Ezech. 21. 26. 27. A' Jérusálem meg-építésének, a' fogoly népnek vis;za hozzattatásának, a' Sidó tanácsnak meg-erősítésének, Jer. 30. 18. 22. és 3. 16. Hof. 2. 1. Efa. 40. 4. 5. Mich. 4. 13. Dan. 4. 25. A'
M 2 tem

templomnak fenn - állásának, Mal. 3. 3. Hagg. 2. 7. A' vének itéleteknek és a' Romaiaknak uralkodásának, Efa. 53. 8. Kellet azt követni a' várasnak el-rontatásának, a' népnek el-öfjálásának, a' pogányok meg-térítetté-fenek, Dan. 9. 26.

18. Az Isten fiának, a' s;ületett gyermeknek hoptesterének kellett lenni, Efa. 40. 3. Mal. 3. 3. és 4. 5. Matth. 11. 14. Luc. 1. 17.

19. A' s;ültül s;ületett Isten fia, a' testnek, nem a' bűnnek lett részese, avagy, az Isten fia s;ent és bűn-nélkül való ember, Mal. 2. 11. Efa. 11. 2. 3. és 53. 9. Pfal. 18. 7. és 40. 10. és 45. 7. 8. Hebr. 7. 26.

20. Az Isten fia, noha a' s;ültül csudálatossan és bűn-nélkül s;ületett, mind-azon által igen alávaló, és alázatos formában jöt-bé e világra, Hebr. 10. 5. Efa. 11. 11. Mich. 5. 1. Amos. 9. 11. Efa. 53. 1. 3. és 52. 14. és 49. 7. Zach. 9. 9.

21. Noha pedig az Isten fia, s;egényseghen és alázatosságban jelent-meg, mind-azon által igen s;ép és dicsőséges volt, Pfal. 45. 3. Joh. 1. 14. Zach. 12. 8. Efa. 40. 5. Hagg. 2. 9. Efa. 11. 10. Pfal. 24. 7. 8.

22. A' s;ületett Isten fia, magát a' törvény alá adta, Gal. 4. 4. Ezért furattattak meg az ő fülei, mint a' s;olgáknak, Pfal. 40. 7. Exod. 21. 5. 6. s;öt ezért mondatik s;olgájának, mind Isten-

Istennek, Efa. 49. 3. mind az uralkodoknak, Efa. 49. 7. és mondatik kissebnek az Isteneknél, Pfal. 8. 6. tudni. à neveztetett Isteneknél, 1 Cor. 8. 5. mind az Angyaloknál, Act. 7. 53. mind azoknál az embereknél, a' kik törvény hozóknak mondatnak, Gen. 49. 10. a' kiktül meg-akart ítéltetni, Efa. 53. 8.

23. Az Isten fiának, most az ember fiának-is, csecsemő korában s;üléivel, a' Hérodés üldözésének el-kerülésének okáért Egyiptomban kellett futni, de ott nem maradni, Matth. 2. Hof. 11. 1. Jer. 31. 15. Ezek a' firok attúl félnek vala, hogy az Ur soha vis;sa nem jö; de az Ur meg-vigaf;tallya, y. 16. és Matth. 2. 20.

24. Az Isten fia è világra jövén, be-nem vétetett, és meg-nem esmértetett, Joh. 1. 10. 11. a' nagyoktül meg-utáltatott és vettetett, Efa. 53. 3. és 1. 4. és 28. 12. Hof. 9. 17. Pfal. 2. 1. 2. botránkozásnak kővévé lött, Efa. 8. 14. Innen panas;ölkodik, Efa. 50. 2. Azok a' kik őtet be-vötték, és meg-esmerték, Joh. 1. 12. a' kicsények voltak, 1 Cor. 1. 27. 28. Pfal. 8. 3. Efa. 28. 9. Deut. 32. 5. Efa. 8. 18.

25. Az Isten fiának, a' s;ületett gyermeknek munkája vólt 1. tanítani, a' mennyiben Profeta vólt. 2. s;envedni a' mennyiben Pap. 3. dicsőségeben bé-menni, a' mennyiben Király, Luc. 24. 26. Act. 26. 23.

1 Pet. 1. 11. E' vólt az Isten akarattya, melyet cselekedni, néki gyönyörűség vólt, Pál. 40. 9.

26. Hogy az Isten fia Doctor, és Prédikátor lenne, meg-tecczik, Joel. 2. 23. Efa. 61. 1. és 40. 5. Mich. 6. 9. Efa. 52. 6. és 1. 2. Hab. 2. 3.

27. Az Isten fia, nagy illendőséggel, emberiséggel, alázatossággal, édeséggel, kedveséggel, kiáltozás, csete-paté-nélkül tanított, Efa. 50. 4. 5. és 45. 3. és 40. 1. 2. Soph. 3. 9.

28. Az Isten fia mit fogdatanítani, meg-tecczik, Efa. 2. 3. és 42. 4. A' törvényt hirdette, mellyrül Jerem. 31. 32. 33. Efa. 61. 2. Pál. 40. 10. 11. A' népeknek az ítéletet-is hirdette, Mich. 4. 3. Efa. 40. 4. Ezech. 21. 27. Efa. 11. 4. Pál. 82. 1.

29. Sokan mondtak ellene az Isten fia tudományának és prédikációjának, és annak nem engedtek, Efa. 5. 24. és 53. 1. Mich. 6. 9. Efa. 28. 12. Nah. 1. 11. Pál. 82. 5. Efa. 6. 10. Hab. 1. 5.

30. Az Isten fia tudományát, prédikállását csudák követték, Hebr. 2. 4. Ezekért mondatik 1. ő csudálatosnak, Efa. 9. 5. és 40. 10. 2. az ő el-jövetelinek napja nagynak, és rettenetesnek, Mal. 4. 5. Joel. 3. 3. A' csudákra tar tozik a' betegeknek meg-gyogyittatások, Matth. 11. 5. Efa. 35. 5. 6. és 32. 4. és 53. 4. Matth. 8. 17.

31. Az

31. Az Isten fia rettenetes kinokat szenvedett, Efa. 53. 4. Zach. 13. 9. Efa. 63. 1. 2. 3. Malach. 1. 12. 13. és 2. 11. Dan. 2. 45. és 9. 26. Efa. 53. 8. Pfal. 118. 22. Mich. 4. 14.

32. A' Christus a' miket szenvedett, az Isten tanácsából és végezéséből szenvedte, Act. 2. 23. Pfal. 118. 22. 23. Efa. 9. 6. 7. és 53. 4. 10. Pfal. 8. 6.

33. Az Isten fia szenvedésének minden részei, és környül álló dolgai megvadnak a Profeták irásiban. Hogy az ő tanítványa árulná-el őtet, Pfal. 41. 10. melly árulónak somoru ki-menetele vólt, Pfal. 109. 8. Act. 1. 20. kicsiny árron 30. sikluson adta-el őtet, mennyit egy hitván rab - is meg - ért vólna, Zach. 11. 12.

34. A' Christus el-árultatása előtt, és az után lelkének felette nagy keferűségét érzette, sirt és könyörgött, Istentül mint - egy el-hagyattatott vólt, Pfal. 22. 1. 15. Luc. 22. 5. 44. Pfal. 88. 16. és 17. 9. 11.

35. A' Christus el - árultatván, az övéitül el-hagyattatott, Pfal. 88. 9. 19. Zach. 12. 7.

36. A' Christus a' törvény tévő s;ék eleiben vitetett, hogy vádoltatnék, Efa. 53. 8. Pfal. 22. 17. Pfal. 2. 1. 2.

37. A' Christus meg - csufoltatott, pök-döztetett, és meg - verettetett, Efa. 50. 6. Mich. 4. 14. Pfal. 32. 15. Efa. 53. 4.

38. A' Christus végtére, az utolsó bûntetére vitetett, Efa. 53. 7. Jérusálemen kívül f;envedett, Efa. 63. 1. holott a' Bofrán Jérusálem értetik.

39. A' Papok meg-elégedhettek volna a' Christus meg-östoroztatásával, és ki-rekesztésével, de az ö vérét f;omjuhozzák vala, azért kiáltyak, f;ics-meg, Pfal. 69. 16.

40. A' Christus ruhái el-ol;tattanak, Pfal. 22. 19.

41. Végtére a' Christus meg-f;ittetett, Pfal. 22. 17. 18. Efa. 53. 9 holott a' temetésen a' keres;t értetik, Efa. 52. 13. holott a' fel-magas;taltatáson értetik, előf;ór a' gyalázatos fel-magas;taltatás, Joh. 3. 14. az után à dicsőséges. Nem egyedül f;ittetett-meg, hanem még vele ketten, Efa 53. 12. A' keres;t-fán - is meg-csufoltatott, Pfal. 22. 8. 9. Matth. 27. 39. 44.

42. Ettől az ártatlan Christus ellen lött gonof;ságtól a' nap irtózott, melly meg-se-tétült, Matth. 27. 45. Luc. 23. 45. Amos. 8. 9.

43. A' Christus a' keres;t-fán meg-f;omjuhozott, és né ki ital adattatott, Matth. 27. 34. Joh. 19. 28. Pfal. 69. 22.

44. A' Christusnak f;árai a' keres;t-fán meg-nétörette itenek, a' mint az hnfvéti bárányal meg-ábrázoltatott volt, Joh. 19. 36. Pf.

34. 21. Mind-azon-által által-üttetett, Zach.
12. 11. Joh. 19. 37. Apoc. 1. 7.

45. A' Christus keresztfára való feszítet-
tést, à halál követte, Efa. 53. 12. melly ha-
lálalomnak mondatik, Jer. 31. 26. Pfal. 3, 6.
és 110. 7. Efa. 49. 4.

46. A' Christus valamellyeket fienvedett,
nem à maga, hanē a' mi bűneinkért fienved-
te, Efa. 53. 5. 12. Pfal. 69. 5.

47. A' Christus, halálával meg-győzte a'
Sátánt, Gen. 3. 15. Hebr. 2. 14. noha ez a-
karja vala ötet azzal meg-győzni, Gen. 3. 15.
à mint az Istentelen Sidók-is várják vala, Pf.
41. 9.

48. A' Christus halála és fienvedése elég-
tételnek arra, mellyel fokak vétettnek, és
váltattanak-meg, Efa. 53. 10. 11. Job. 33. 24.
Pfal. 50. 5. Zach. 9. 11. és. 13. 1. Efa. 52. 3.
1 Pet. 1. 18 19.

49. A' Christus fienvedését az ő dicsősé-
ge követte, Luc. 24. 26. Pfal. 8. 6. és 110. 7.
Efa. 52. 13. és 53. 8. Phil. 2. 8: 9. Hebr.
2. 6. 9.

50. A' Christus dicsőségére tartozik elő-
ször, az ő tisztességes temettetése, mert az ő
keresztfán való gyalázatos temettetése után
à két latorral, néki tisztességes temetés adat-
tatott a' gazdaggal, Efa. 53. 9. Luc. 23. 50-
53. Ott bátorságossan fekütt az ő teste, Pfal.
16. 9.

16. 9. 10. és az ő álma édes vólt, Jer. 31. 26. Ez a' foldben való temettetése à Christusnak meg-ábrázoltatott, Matth. 12. 40.

51. Másodszor az ő fel-támadása, Pſal. 3. 6. és 16. 10. 11. Act. 27. 32. Pſal. 40. 3. Job. 19. 25. Apoc. 1. 18. Jer. 31. 26. Hof. 6. 2. Amos. 9. 11. Hab. 3. 2. Soph. 3. 8.

52. Harmadszor az ő menyben menése, Pſal. 68. 19. Prov. 30. 4. Amos. 9. 6. A' felmenetellel edgyüt jár az Isten jobján való ülés, Pſal. 110. 1. 5. és 2. 4. és 45. 5. Hebr. 4. 14. Pſal. 8. 2. Eſa. 53. 12. Pſal. 68. 19. 20.

53. A' negyedik a' Sz: Léleknek, az az, az ő ajándékinak ki-töltése, Eph. 4. 8. Eſa. 48. 5. 16, Joel. 3. 2. Zach. 12. 10. Eſa. 44. 3. Zach. 9. 12. Joh. 14. 16. és 15. 26. 1 Joh. 2. 1. 2.

54. Eötödik a' pogán'ok meg-térítettések, Gen. 9. 2. és 22. 18. és 49. 10. Eſa. 11. 10. és 2. 2. 3. Ezech. 16. 61. Hagg. 2. 7. Malach. 1. 11. Pſal. 2. 8.

55. Hatodik az ő örökké való orſága, Deut. 33. 5. 3. Eſa. 9. 6. 8. és 32. 1. Jér. 23. 5. Eſa. 52. 6. Zach. 9. 10. Pſal. 2. 6. és 45. 7. Dan. 2. 44.

56. A' Christus jó téteményeirül-is ſzólnak a' Profeták, Eſa. 9. 3. 7. Zach. 9. 8. 11. Eſa. 8. 12. és 45. 23. 24. és 61. 52. és 55. 1. 2. és 64. 3. Jér. 31. 14. és 25. 33. 34. Hos. 2. 1.

22. Zach. 3. 9. Pſal. 23. 1. 2. és 103. 1-4.

57. A' Chriſtushoz való új; teinkrúl- is
f;ólnak a' Profeták, Gen. 4. 9. 10. Eſa. 55. 2.

7. Hos. 6. 6. Pſal. 2. 12. Eſa. 28. 16. és 53. 11.

Hab. 2. 4. Zach. 3. 4.

58. A' dicsőséges Iſten fiának, mind Iſten-
ségére, mind emberſégére, s' mind a' kettöre
nézve fok nevei vadnak a' Profetáknál, Eſa. 7.

14. és 4. 5. Zach. 6. 12. Malach. 1. 12. Eſa. 4. 2. és

11. 1. és 53. 1. Zach. 3. 9. Eſa. 44. 7. Pſal.

95. 1. 2. Sam. 23. 4. Malach. 4. 2. Eſa. 49.

3. és 63. 9. Mich. 5. 1. és 2. 11. Zach. 13. 7.

Jer. 30. 21. Eſa. 6. 5. és 3. 10. és 27. 5. Zach.

9. 12. Mich. 2. 13. Eſa. 54. 5. Job. 19. 25.

Eſa. 45. 15. 17.

59. Jól mondotta tehát az Apoſtol, hogy
ô a' Profetákon kívül ſemmit nem ſzóllott,

Act. 26. 22. Aldott a' ki jött az Urnak

nevében, Pſal. 118. 26.

Matth. 21. 9.

A' SZENT HISTORIA-
NAK HARMADIK
K Ö N Y V E.

I. R E S Z.

A' négy Evangelisták könyveiben való
viselt dolgokról, avagy az Isten, Gábrriel,
Zacharias, Ersebet, keresztelő János, Má-
ria, Josoph, Christus, Angyalok, Pászto-
rok, Bölcsék, Herodes, Eördög, Sidók,
Tanítványok, Judas, Péter, Kaiphas, Pi-
látus, Tolvajok, Vitézek, Arimathiai Jo-
seph, Aszszonyok cselekedetiről.

Atok a' Chaldeusok, Persák, Gö-
rögök Királyi alatt való viselt dol-
gokat; Iásuk a' Romai Cászárok
alatt való lott dolgokat-is. Azért:
I. a' Christus születése elott ezek lette-
nek az Evangeliumok szerint: 1. A' Szüz
Mária a' Juda Nemzettségébül származott:
születtetett Joákimtól (ki Elinek vagy Elia-
kimnak neveztetik) és Annától Luc. 3. 23.
2. Az Isten a' Gábrriel Angyalt Zakariášhoz,
midőn

midőn a' Templomban szolgálna, küldötte,
 néki mondaná-meg, az ő magtalan felesége
 Ersébet a' keres;telő Jánost s;ülne, Luc. 1.
 3. A' keres;telő János fogantatott Szent
 Mihály havának 24-dik napján (a' mint az
 Ecclesia his;ji) hat hólnappal à s;üz Máriá-
 nak Josefhtül való el-jegyeztetése előtt. 4.
 A' keres;telő János fogantatásának 6-dik hóln-
 napjában a' Gábriel Angyal a' s;üz Máriához
 Nazáretben küldetik, néki meg-mondgya, à
 Messiást s;üli, és néki meg-hadgya, a' s;ületett
 gyermeket Jéfusnak nevezné, Luc. 1. 31.
 hamar' ez à követség végben menvén, a' mi
 Urunk. I. Christus à s;üz Máriának méhébé,
 a' Szent Léleknek munkálkodása-átal, Bôjt-
 más havának 25-dik napján fogantatott,
 Luc. 1. 35. 5. A' Mária az Angyal bef;édétül
 fel-ferkentetvén, kevés idő mulva nagy sie-
 tséggel az ő atyafiához Ersébethez a' keres;-
 telő János annyához ment, hogy ő ezt à csu-
 dálatos cselekedetet néki meg-jelentené. Es
 midőn Ersébet hallaná à Mária kôf;öntését,
 à gyermek meg-repeset az ő méhében, és à
 keres;telő János (à mint Agustinus mond-
 gya) a' Christust mozdulásával kôf;öntötte,
 kit s;óval nem lehetett. A' Mária Szent
 Lélekkel bé-telvén, éneklette a' Zachariás
 házában ama' s;entséges eneket: Magas;tal-
 lya az én lelkem az Urat, Luc. 1. 57. 6. A'

keref;telő János f;ülettetik az ő magtalan annyátúl Ersébettül, Luc. 1. 63. 64. 7. A' meg-némult Zachariásnak a' f;óllás vi;f;a adatik, midön táblára irná az ő fia nevét. Ez a' Sz. Vén énekli az Új Testamentom-béli máso-dik éneket: Aldott az Izraelnek Ura Istene, Luc. 1. 64. 68. 8. Jóseph a' Mária ferje meg-intetik, à terhes Máriát el-ne hadná, Matth. 1. 20.

II. A' Christus f;ületése körül ezek lettenc.

1. A' Christus f;ületett, midön az Augustus Csás;ár tif;tartója a' Cyrenius Judeában a' népet fel-iratta, Luc. 2. 2. A' Christus születésének napját az Ecclesia Karácson havának 25-dik napján űli meg.
2. A' Christus f;ületett közönfegessé à Juda földébé, Luc. 2. 4. nevezetese Bethlehébé; de nem à Zabulon Bethlehemébé, Jos. 19. hanem a' Juda Bethlehemében, melly Ephratának mondatik. Mich. 5. 1. Matth. 2. 6. Gen. 35. 19. Melly Bethlehem Dávid Várossának hivattatott, mert a' Dávid a' Christus ábrázolója ott f;ülettetett és neveltetett.
3. Az Isten à világ teremtetésűl fogván à Mefsiás eleit, *eredetét* sokképpé jelétette-meg; de mindékor világossabbā és világossabbā 1. Az Af;f;onynak magvát ígerte, melly a' kigyó fejét meg-töri, Gen. 3. 2. A' magot Abrahamnak ígerte, még penig három;or, Gen.

12. 3. Gen. 18. 18. Gen. 22. 18. 3.
 A' magot Isáknak ígérte edgyf;er, Gen. 26.
 4. 4. A' Magot Jákóbnak ígérte, ennek-
 is edgyf;er, Gen. 28. 14. 5. Ezt a' Mefsiás-
 rúl való ígéletett à Juda Nemzetlegéhez
 kötötte, Gen. 49. 10. 6. Ezt a' Dávid házá-
 hoz f;oritotta. 2. Sam. 7. 12. 7. A' Mefsiás
 Annyának f;üznek kellet lenni, Efa. 7. 8.
 A' Mefsiás Annyánakneve vólt Mária, ki
 Jósephnek jegyeztetettvólt, Matth. 1. 18.
 4. A' Christus f;ületésében lássuk-meg:
 Kiktül, ki, mi módó, mivégre f;ületett? Azért:
 1. A' Christus emberi termés; etire nézve a-
 tyá nélkûl való, Hebr. 7. 3. a' Christusnak an-
 nya emberi termés; etire nézve a' f;üz Mári,
 Efa. 7. 14. Matth. 1. 22. 23. 2. S;ületett az Isten
 fia, Gal. 4. 4. Luc. 2. 11. 3. A' Christus f;ületése
 termés; et f;erént való vólt, az ő anya méhébé
 f;okott ideig hordoztatására, annyának mé-
 hének meg-nyilására, és meg-tif;tulására néz-
 ve; de vólt termés; et felett való és csudálatos,
 hogy f;erfiú és bûn-nélkûl f;ületett. 4. Szü-
 lettetett à Christus, hogy mi az ő izületésével
 ujjá f;ülettetnénk, az az, az Isten fia azért lótt
 ember fia, hogy mi benne Isten fiai lennénk.

III. A' Christus f;ületése után ezek let-
 tenek: I. à Christus f;ületése, mivel Isten
 fia f;ületése, f;ek csudákkal dicsirtetik. Mert
 ki nyilackoztatott. i. az Angyalok, által, i. egy

által, kinek prédikatioja le-irattatik, Luc. 2. 8--13. (2.) Mindenek, vagy Tökak által, Luc. 2. 13. 14. 2. Emberek által. 1. A' Sidók által, (1.) A' Bethlehemi Pásztorok által, Luc. 2. 15. (2.) a' Simeon és az Anna által, Luc. 2. 25. 36. 2. A' Nap-keleti bölcsek által, Matth. 2. 1. 3. Az Új és csudálatos csillag által, melly a bölcseknek nap-keleten meg-jelent, és őket a Christus születésének helyére vezette. II. A' pogányoknak jövendölések az egész világon meg-füntenek, a' Profeták vil-gos jövendölése f;erint, Zach. 13. 2. Pf. 97. 7. III. Nyólczad-napon környül-meteltetett, Boldog Af;ony havának 1-napján, Luc. 2. IV. A' nap-keletrül jöt bölcsek ötet imádták, és néki aranyat temjént és mirhát adtanak, Math. V. Mária meg-tif;tulván, melly lett a Christus környül-meteltetése után 30. f;ületése után pedig 40. nappal, Böjtelő havának 2-dik napján, a' Jéru-sálé-béli templóbá az ő fiacskáját az Ur elibé állatra. A' Vén Simeon a csecsemő Christust ölébē vette és ötet látta és jövendölt rolla. Igy cselekedett Hanna-is, Luc. 2. VI. Joseph a Christus nevelője, és gődviselője, álmábá az angyaltul meg-intetvén, a' csecsemő Christussal Egyptumban futott, hogy a' csecsemőt az Herodes fegyverétül meg mētené, Math. 2. VII. Az Alcaloniai Hérodés, avagy a' Nagy

Nagy Héródes, a' kegyetlenségnek nagy hal-
 latlá példájával à Bethlehembéli gyermekeket
 meg-ölette, és az egy csecsemő Christust ke-
 resvén, sokak ellen dühôlôn kegyetlenkedett.
 Mert, Matth. 2. 16. meg-öletett minden
 gyermekeket, a' kik Bethlehemben és à körül
 való helyekben találtattanak, a' kik két ez-
 tendôsök és kissébbek vóltanak. VIII. Héro-
 des meg-halván, az Augustus Romai Csás;ár,
 az Hérodes orf;ágát négy felé f;akaf;totta, és
 az ô fiainak os;totta, úgy hogy az Antipás, és
 Philippus Hérodes egy egy rés;t vennének.
 Archelaus pedig kettôt. Iudeában az atya
 helyében következett, és 9. es;tendeig ural-
 kodott. IX. Archelaus uralkodván, Józseph
 Máriával, és a' csecsemôvel Egyiptumból Si-
 ria tartományában, avagy Iudeában vis;sa
 mentenek, és meg-intetvén, Galileában lévő
 Názáretben laktanak, Matth. 2. X. A' Chri-
 stus 12-es;tendôs korában, az Húsvétnek in-
 nepén, a' Jérusálem-béli templomban à Do-
 ktorokat mindenek csudálkozására tanitot-
 ta, és az ô Isteni bölcseségének világos jegyét
 adta, Luc. 2. XI. Luc. 3. 1. 2. az Augustus
 meg-halván, à Tiberius Nero Romai Csás;ár
 uralkodásának 15 - es;tendejében, Judeában
 Pontius Pilátust if;tartósága, és az Annás és
 Kaifás fő Papságok alatt. János a' Zakariás
 Pap, és Ersébet fia, az Istenül hivatatván, à

trombita zengésének Innepén, mint hangos trombita a' jelen való Meisiáft hirdetvén, az ő Szent tisztihez fogott, és az Evangeliumot crós szóval tanította, minden rend-béli embereket a' szent életre, és a' meg-térére nagy élő-menetellel felserkentett: és az Uj Testamentomnak mint el-kezdője, új ceremoniat (melly vólt a' Kereszttség) kezdett: mellyrül keresztelőnek neveztetett. Sokan gyülekeztenek hozzá, és meg-mosattatván vízzel, az ő bűnöket meg-vallották. A' keresztelő János hivatalárul, az ő prédikálásának és keresztségének kezdetirül, élő-menetelérül lásd-meg, Matth. 3. 1-13. Marc. 1. 1-9. Luc. 3. 1-19. XII. A' Christus a' kereszttség után az ő tiszti nyilván és méltósággal vifelve, és az egész Judeát, Samariát, Galileát, el-járta, prédikálván a' meg-térésrül, a' bűn-bocsánatrül, és az örök életrül való Evangeliumot: jótéteményekkel illetvén és meg-gyógyítván mindeneket, a' kik az ördög hatalma alatt vóltanak, és betegséggel és erőtlenféggel kínoztattanak. Járt pedig ezeken a' helyeken az ő szolgáltyában (az ő meg-kereszteltetésrül fogva és az ő menyvedésének és felmenetelének napjáig) csak-nem negyed-fel esztendeig. És az ő szolgáltyának első esztendejében azt az egész földet, melly Judeának mondatik, innen és túl a' Jordánon, és a' Samari-

mariától és Galileától meg - különböztetik, el-járta, és tudományával és csuda tételivel híressé tette. Mert az övéihez akart menni, Joh. I. 11. de midán az övéi ötét nem vették volna, szolgálattyanak májodik esztendejében Galileában ment, Joh. 4. 3. és azt a tudománynak és a csudáknak s;ékivé tette. Midón a' Jérusálembéli Papi fejedelmek, az irás-tudók, Phariséusok ötét Galileában-is üldöznék, harmadik esztendejében a' Pogány Városinak Tyrusnak és Sidonnak határiban ment, Matth. 15. 29. Marc. 7. 24. Végtére fél-esztendejében az ő szolgálattyanak, minden helyeket meg-látogatott, Judeát, Samariát, a' Judea s;eliben való Siria tartományát, mellyekben az előtt három esztendők alatt tanított vala, el bucsuzván az ő halgatóitúl. Mi azért a' Christus cselekedetit a' negyed-fél esztendők s;erint számlályuk-elő, és az Evangelisták egymással való meg-egyezéseket, avagy a' Christusról való Evangeliumnak rendét rövideden rajzollyuk-le. Annak-okaért:

I V. 1. A' Christus szolgálattyanak első esztendejében ezek lötenek:

1. A' Christus csak hamar a' keresztség után a' lélektúl a' pusztában vitetett, 40. napokon fok-főle mestersegekkel kékértetett, Matth. 4. 1-12. Marc. 1. 12. 13. Luc. 4. 1-14.

2. A' keresz;telő János tés;en elő;ör bizonytságot a' már meg-jelenterett Christusról, azonközben midőn a' pus;tában vólna, Joh. 1. 15-19.

3. A' Jérusálembéli Synedriumnak a' keresz;telő Jánoshoz való követsége, és az ő felelete, mellyel bizonytságot tett a' Christusról, Joh. 1. 19--29.

4. A' Christus, az ördög az Isteni erőtől meg-győzettetvén, a' Jordánhoz vis;sa ter, és a' keresz;telő János harmadik;or tés;en bizonytságot a' Christusról, melly első volt a' jelen való Christusról, Joh. 1. 29--35.

5. A' keresz;telő János a' Christus, a' pus;tábúl való vis;sa menetelének első napján, ötet a' népnek meg-mutatta: melly néki negyedik bizóyság tétele a' meg-jelētetett Christusról, és második a' jelē való Christusról, Joh. 1. 35. 36.

6. A' Christus, a' pus;tábúl való vis;sa menetelének második napján, a' Jánosnak két tanítványi a' Christushoz mennek, és Jánost el-hagyván, ötet követik, Joh. 1. 37--41.

7. Simon Péter, az ő attyfia, az András által elő;ör a' Christushoz vitetik: melly lött a' Christus a' pus;tábúl való vis;sa menetelének harmadik napján, és az András hivatalának második napján. Joh. 1. 41--43.

8. A' Philep a' Christustól az Apostoli it;tre hivattatik, ki által a' Nathanael is a' Chri-

Christushoz vitetik, melly lett a' Christus a' Jordántúl való víz; a menetele előtt edgy nappal, Joh. 1. 44. à ré; nek végeig.

9. Kána Galileábā menyegző lött, és abban tött a' Christus elő; ör csudát, Joh. 2. 1--12.

10. A' Christus Anyával, atyafiaival, tanítványival Kánából Kápernaumban ment alá, Joh. 2. 12.

11. A' Christus, midön keves napokon à Kápernaum városában mulatott volna, Jérusálemben fel ment az Husvét innepének meg-üllésére, Joh. 2. 13. Es è volt a' Christus szolgálattyának első esztendejének Husvéttya.

12. A' Christus az Innepen isteni bürgóságtúl indittatván, a' templomot meg-tisztit-tya, à vévöket adókat abból ki-ûzi, és sok csuda tétélekkel meg-hiresedik, Joh. 2. 14. à ré; végeig. El-végeződven az innep, midön à Jérusálem-béliekre nem bizná magát, à Vározt el-hagyván, Benjámin Nemzettségében ment, Samaria és Galilea felé, és ott maradt Pünkösdig. Ott mit cselekedett, János nem írja, mert à Christus szolgálattyának csak első esztendejében lött dolgokról emlékezik.

13. A' Christus ismét a' Pünkösdi innepében Jérusálemben fel-megyén, és Nikodémus-

muffal bef;élget, Joh. 3. 1--22.)

14. A' Nikodémuffal való bef;élgetése után, ismét el-hagyván a' Vároft, Judeának egyéb ré;eiben ment, Idumea, és Egyiptus felé, és ott tanítván és keres;telvén, járt a' János (ki-is az Enon földében keres;tel vala) fogságáig, Joh. 3. 22. 23.

V. 2. A' Christus f;olgálatyának második es;tendejében ezek lóttenek :

1. Midön a' Christus már edgy-néhány hólnapokat töltött volna, a' Keres;tölö János tanítványi à Sidókkal disputálnak az ö Mesterek mellett a' Christus ellen, és az alkalmatossággal János prædicatiot (melly utólsó vólt az ö fogsága előtt, és az Evangelistáktúl feljegyeztetett) tótt, mellyben ötödik és utólsó bizonyoságot tett a' Christusrúl és az ö tis;tirül, Joh. 3. 25--36.

2. János, mivel Héródest fertelmességgel vádolta vala, tólle tómlóczben vettetett, Karácson-hava felé, Matth. 14.-3-5. Marc. 6. 17--21. Luc. 3. 19. 20.

3. A' Christus, midön öt vagy hat hólnapokat mulatott volna Judeában, és a' János tómlóczben vettetéseérül, és à Phariseusok üldözéseérül bizonyosabb lett volna, alá ment Galileaban Samarián, és bef;élget à Samariai as;sonnyal az Istennek igaz tis;telésirül, és à Sichár lakosít az ö isméretire vis;i, Matth.

4. 12. Marc. 1. 14. Joh. 4. 1--43.))
 4. Két-nap mulva à Várasbúl ki-menvén Galileában ment, és ott meg-gyógyította à fő ember fiát: è vólt à második csuda, mellyet a' Christus à Galileának Kánájában tótt, Joh. 4. 43--55.
5. A' Christus közönségesen a' Galilea Synagogaibán kezd tanítani, Matth. 23. Marc. 1. 14. 15. Luc. 4. 14. 15.
6. Midőn az egész Galileát el-járta vólna, of;tán hazájában Názáretben ment, holott à Synagogában magát Messiásnak tanította, Esaiásbúl. à 16. r. 16. ŷ. de à lakosoktól kivettetett, Luc. 4. 16--31.
7. A' Christus el-hagyván Názáretet, ment másodszor Kapernaumban, ott lakozván, Matth. 4. 13.
8. A' Christus által lött a' halaknak csudálatos fogása, és à négy Apostoloknak, Péternek, Andrásnak, Jánosnak, és Jakabnak hivatala, Matth. 4. 18-27. Marc. 1. 16--20. Luc. 5. 1-11.
9. A' Christus tanit à Kapernaumi Synagogában az Isten orf;ágárúl, és à tisztátalan lelket meg-némitván, ki-üzi, Marc. 1. 21-29. Luc. 4. 31--38.
10. A' Christus a' Péter napát a' hideglelésbül meg-gyógyította, Matth. 8. 14. 15. Marc. 1. 29-31. Luc. 4. 38. 39.
11. S;om-

11. Szombaton sok-fele betegek gyógyítottak-meg, nap-enyés;et felé, Matth. 8. 16. 17. Marc. 1. 32-34. Luc. 4. 40. 41.

12. A' Christus à Szombat után más napon a' pusztában ment, ötet Péter és mások követvén. Esaz ötet meg-tartóztatni akaró feregeknek meg-felelt: más várasoknak-is kellene néki az Evangeliomot hirdetni, Marc. 1. 35-39. Luc. 4. 42. 43.

13. A' Christus az egész Galileát el-járta, az ő Synagogájokban tanitván, és minden erőtlenfeget meg-gyógyitván, Math. 4. 23-26. Marc. 1. 39. Luc. 4. 44.

14. Ennek a' járásának végén edgy várasban à bél-pokloft meg-gyógyította, Marc. 1. 40-46. Luc. 5. 12--17.

15. A' Christus a' Galileának el-járása után à pusztából Kápernáumban vis;sa tért, és ott à guta-ütöttet meg-gyógyította, Matth. 9. 2-9. Marc. 2. 1-13. Luc. 5. 17. 27.

16. Ki-mégyen à tóhoz, és látván Máthét, ötet à vám mellől el-hitta, Matth. 9. 9. Marc. 2. 13. 14. Luc. 5. 27. 28.

17. Ezekután, midőn az Hufvétnek Innepe (melly második vólt a' Christus keres;tsége után) közelirene, a' Christus ismét Jerusálemben fel-ment, és az embert, melly 38. esztendeig gyötörtetett à nyaval-átúl à Bethesda halas tavánál, meg-gyógyította, Joh. 5. 1-16.

18. A' Christufnak első vivása vólt à Sidókkal a' S;őbatrul, és az alkalmatossággal hos;su predikációt tótt. Joh. 5. 16--48.

19. A' tanítványok s;aggattyák a' buza fejeket s;ombaton, és őket a' Christus a' Phariseufok vádolása alól fel-menti, Matth 12. 1-9. Marc. 2. 23--29. Luc. 6. 1--6.

20. A' Christus, midön már Jérusálem-bül el-ment vólna, más s;ombaton Galileának edgy Synagogájában tanít: és meg-gyógyvittya azt, àkinek à kéze meg-s;áradott vala, Matth. 12. 9-14. Marc. 3. 1--6. Luc. 6. 6--11.

21. A' Phariseufok tanácskoznak a' Herodiánusokkal a' Christus el ves;tetése felól, Matth. 12. 14. Marc. 3. 6. Luc. 6. 11.

22. A' Christus a' Herodiánusok kegyetlensege miatt a tanítványokkal à Galilea tengeréhez ment, és ott tanít a' hajóból: sok serg követvén pedig, nagy csudákat tótt, Matth. 12. 15--22. Marc. 3. 6--13,

23. Ezek után a' hegyre fel-ment, imát-kozik, és 12. Apostolokat válas;t, és őket meg-erôsíti, Matth. 5. 1. Marc. 3. 13--20. Luc. 6. 12--20.

24. Az Apostolok válas;tása után hos;su predikációt tótt a' fokaság és az Apostolok elótt, mellyel őket tis;tekre oktatta. Megolvashatod ezt a' prédikációt Mátthénal, Matth. 5. 6. 7. részeiben. Luc. 6. 20. a' r. végeig.

25. Ez a' hegyen lótt prédikáció után, ar-
rúl le-;állott, és a' belpokloft meg gyógyitot-
ta, Matth. 8. 1 -5.

26. Az után Kápernaumban bé-menvén,
a' ;ázados ;olgáját meg gyógyította, Matth.
8. 5 -14. Luc. 7. 1--11.

27. Az özvegy a';;onynak fiát a' Naim Vá-
rosának kapujánál meg-eleveníti, Luc. 7.
11--18.

28. Kereftelö János a' tömlöczbül két
tanítványokat küld a' Christushoz, Matth.
11. 2--7. Luc. 7. 18--24.

29. A' Christus prédikációja, és a' Jánosról
való bizonyág-tétele az hozzá küldetett kö-
veteknek el-menetelek után, Matth. 11. 7-24.
Luc. 7. 24--36.

30. Bé rekeftvén prédikációját, hálákat
ád az ö menyei Attyának a' meg-jelente-
tett Evangeliomér t, és mindē nyavalygokat
hozzája hi, Matth. 11. 25. a' r. végeig.

31. A' Christusa' Phariseustúl hivattatik,
kinél midön ebédlenék, a' Mária Magdaléna-
túl meg-kenetik, kit bűneitül meg-;abadit,
Luc. 7. 36. a' r. ý.

32. Ismét el-járja a' falukat és a' várasokat;
hirdétvén az Istennek or;ágát; és ötet a' 12.
Apostolok, és némelly néki ;olgáló a';;o-
nyok követik, Luc. 8. 1. 2. 3.

VI. 3. A' Christus ;zolgálatyának har-
ma-

madik es;tendejében ezek lóttenek:)(

1. Ezeknek az helyeknek el-járása után Kápernaumban vi;í;ja tért, ott az órdöngö;st meg-gyógyította. Honnan közte és az I-rástudok között nagy villongás támad, Matt. 12. 22--46. Marc. 3. 20--31.

2. A' Christusnak anyja és atyafiai jönek, kívánván véle szóllani, Matth. 12. 46. a' r. ý. Marc. 3. 31--36. Luc. 8. 19--21.

3. Hazúl a' tenger mellé ki-megyén, tanítványinak, és az hozzá gyúlt népeknek fok fele példa bes;édeket mond, Matth. 13. 1--36. Marc. 4. 1--30. Luc. 8. 4--19.

4. A' Christus a' tenger mellől haza men-vén, tanítványi kérésére à konkolyokrúl va-ló példa bes;édet meg-magyarázza, és uj példa bes;édeket hoz elő, Matth. 13. 36--54. Marc. 4. 30--35.

5. A' Christus, estvéjn annak à napnak, mellyen példa-beszédbéli prédikációja vólt, à tengeren által ment à Gadareusok földére, à tengeren nagy s;élvés;támadván, aluván, ves;c-delemben forog, de fel-serkenvén, ottan meg-teddi a' tengert, és à s;eleket, Matth. 8. 23. 28. Marc. 4. 36. a' r. ý. Luc. 8. 2--26.

6. A' Christus, midôn à Gaderenusok és à Gergesenusok földére érkezett vólna, két ördögö;ket meg-s;abadit, és az ördögök se-

regének meg-engedi, hogy a' disznókban menne, Matth. 8. 28--25. Marc. 5. 1--21. Luc. 8. 26--40.

7. Minekutána à Christus à Gadareusok tartományából à maga városában viſſ; a tért vólna, à Jairus leányát fel-támaszta, és à vér folyással nyavalygó asz; onyt meg-gyógyította, Matth. 9. 18. 27. Marc. 5. 21-44. Luc. 8. 40. à r. ſ.

8. Ezek meg-lévén, à két vakoknak ſ; emek világát meg-adgya, a' néma ördöngöſt meg-gyógyította, Matth. 9. 27--35.

9. A' Christus Kapernaumból el-menvén (mivel ott az Iráſtudók irigységek miatt bátorságosan fokáig nem maradhat vala) hazájában Názáretben másodſ; o' megyeſ viſſ; a, és az ő hazájabéliektől à Názáretbéliektől meg-utáltatott, Matth. 13. 54--58. Marc. 6. 1--6.

10. Az után a' Christus a' Galileában levő Ecclesiákat meg-látogatta, Matth. 9. 35--39. Marc. 6. 6.

11. Elő ſ; olította a' 12. Apostolokat, ketten ketten el-küldi, hogy az Evangeliumot hirdessék, betegeket gyógyítsanak. Éők azért ki-menvén, tanitnak és gyógyitnak, mellyet a' Christus-is cselekedett az ő távollétekbé, Matth. 10. 1. a' r. ſ. és 11. 1--14. Marc. 6. 7--14. Luc. 9. 1--7.

12. A' Keresz; telő Jánosnak az Hérodés par-

ran-

rancsolattyábúl a' Machérun várában feje vétetvén, nagy bátorsággal ment az halálra, midőn esztendeig és csak-nem három hólnapig vólt vólna a' tomlôczben, Matth. 14. 6--13. Marc. 6. 21.--30.

13. Az Hérodés, és az ő udvara népének ítéletek à Christusról. Matth. 14. 1. 2. Marc. 6. 14--21. Luc. 9. 7--10.

14. A' Christus halván a' János halálát, az Apostolokkal a' Bethsaida pus;ta helyében ment, és ott két halacszával és öt kenyerekkel 5000. embert meg-elégített, Matth. 14. 13--24. Marc. 6. 30--47. Luc. 9. 10--18. Joh. 6. 1--16.

15. A' tanítványok hajókázván vel;edelemben forognak, és à Christus Péterrel a' tengeren jár, Matth. 14. 24--37. Marc. 6. 47. a' r. ű. Joh. 6. 16--22.

16. Az után való nap sok emberek gyülekeztenek a' Christushoz, kikhez Kapernaum városában igen sulyos prédikatioja vólt à mennyei kényérnek keresésérül. Ismét lelki évésérül az ő testének, és ivásárül az ő vérének, Joh. 6. 22. a' r. ű.

17. Itt esett az harmadik Husvét a' Christus meg-keresztetése után, melyrül emlékezik János, Joh. 6. 4. Ebben à Christus à Sidók ólalkodásátül, kik ötet meg-akarják vala ólni, felvén, Galileában járt, a' Sátoros-

innepig, Joh. 7. 2.)

18. Az Irástudók és à Phariseusok Jérúsálemből à Christushoz mennek, kérdvén, miért engedi az ô tanítványinak meg-rontani a' vén embereknek rédeléseket. Ezeket igé meg-czáfollya, és az ö rendeléseket kárhóztattya, Matth. 15. 1--21. Marc. 7. 24--30.

19. Ki-menvén a' Tyrus és a' Sidon végeiben, meg-gyógyittya a' Kananiai aszifonynak ördögtül gyótróttetett leányát, Matth. 15. 21.--29. Marc. 7. 24--30.

20. Ezek után mégyen a' Galilea tengeréhez à Decapolis végéin, és ott meg-gyógyítok vakokat, fántákat, betegeket; és azok között kiváltképpen à nehezen f;olló süketett, Matth. 15. 29--32. Marc. 7. 31--38.

21. A' Christus hét kenyerekkel és kevés halacszákkal meg-elégít 4000. férfiakat, Matth. 15. 32--39. Marc. 8. 1--10.

22. A' Christus à Magdala határában mégyen, és vetelkedik à jegyet kérő Phariseusokkal: és intést-is teszen az ô kovás;oknak el-kerülésérül, Matth. 15. 39. és 16. 1--13. Marc. 8. 11--22.

23. Midön a' Dalmanutha határiból a' Galilea tengerén vis;ia tért vólna, Bethsaidán kivül a' vaknak s;eme világát vis;ia adta, Marc. 8. 22--27.

24. Onnan el-menvén, a' Philep Cesareájának

ájának részéin, à tanítványokat meg-kérdi az embernek fiáról, és Péternek, ki minden Apostoloknak képében vallást tött, az egeknek kulcsait igéri; és intést tészen, hogy ki ki a nyomorúságokat békével s;envedgye è világon, Matth. 16. 13--21. Marc. 8. 27-31. Luc. 9. 18--22.

25. Tanítványinak az ô izenyvedésirül prédikál, Matth. 16. 21. Marc. 8. 31--40. Luc. 9. 22.

26. A' Péter meg-bántatik a' Christus halálárul való bes;éddel, és midõn õtet arrul elinteni akarná, à Christustul erőssen megfeddetik, és à Christus keres;térül hof;su prédikációt kén;erítettik hallani, Matth. 16. 22-30. Marc. 8. 32---40. Luc. 9. 23---28.

27. El-változik a' Christus a' Thábor hegyén, és bes;él Illyéssel és Mojséssel, Matth. 17. 1--9. Marc. 9. 1--8. Luc. 9. 28--37.

28. A' kôvetkező napon az ô el változáfa után, à korságoft meg-gyógyítja, kit az ô tanítványi az ördôgtul meg nem s;abadithatának vala, Matth. 17. 14--22, Marc. 9. 14-30. Luc. 9. 37--44.

29. Onnet mégyen Galileán által, Marc. 9. 30. holott ismét meg-inti az ô tanítványit à kôvetkezendô es;tendôben való s;envedésérul, Matth. 17. 22. 23. Marc. 9. 31. 32. Luc. 9. 43--46.

30. A' Christus Kapernaumban ment, és ott a' drachmát meg-fizeti, Matth. 17. 24-27. Marc. 9. 33.

31. Az Apostoloknak első villongások volt arról, ki lenne közzük leg elsőb, mellyet midőn a' Christusra vittének volna, nehéz prédikációt tött a' botránközásnak el-kerülésérül, az elsőség ellen való alázatosságrül, az atyafiunak meg-feddéserül, Matth. 18. 1--21. Marc. 9. 33--51. Luc. 9. 46--51.

32. A' Christus atyafiaitül meg-intetik, hogy Jérusálemben fel-mennyen, a' Sátoroknak innepére, Joh. 7. 2--10.

33. A' Christus a' Sátoros innepre Jérusálemben fel-ment, és az után a' Samaritanusok nem adnak néki szállást, Luc. 9. 51--57. Joh. 7. 10.

34. Hárman akarják a' Christust követni, kiknek mindenikében valami fogyatkozás volt, Luc. 9. 57--63.

VII. 4. A' Christus szolgálatyának negyedik esztendejében ezek lóttének:

1. A' Christus a' Sátoros innepen Jérusálemben fel-ment a' templomban, és a' Sidóknak hihetetlenégeket feddi, Jóh. 7. 14--37.

2. Az innep 8-dik napján (melly utolsó volt) az Ur az életnek vizerül prédikál, és sokan hisznek benne, Joh. 7. 37--54.

3. Más 70. tanítványokat választ, ki küldi őket

őket ketten ketten, hogy ők - is mint az A-
postolok, tanítsák a meg-térést és a bűnök
nek bocsánattját, Luc. 10. 1--17.

4. Más nap, az innep után, ismét a tem-
plomban ment, és tanította az egész népet, ho-
lott az hozzá vitetet paráznát meg-mentette,
Joh. 8. 1--12.

5. Ennek utánna az ő f;eményérül és tisztí-
rül prédikállott, és minden embernek ve-
f;etségérül, mellyet a Sidókkal való erős vias-
kodás követett, hogy ők a Jésus ellen köve-
ket ragadoznának, és ő el-rejtvén magát, által
menvén ő közöttök, a templombul ki-ment,
Joh. 8. 12. a' r. ŷ.

6. A' meg-gyógyított vakról való his-
tória, a Christusnak a' Sidókkal ez alkalma-
tossággal lótt disputálása, Joh. 9. 1--39.

7. Allattya az Ur, hogy övé vólna az Ec-
clésiában bé-vévelre és abbúl ki rekesztésre
való hatalom, Joh. 9. 9. a' r. ŷ. és ismét 10.
1--22.

8. Az 70. tanitványok a Christushoz vis-
f;atérnek: és ő lelki örömmel be-töltetik, és
a tanitványoknak bódogságokat hirdeti,
Luc. 10. 17--25.

9. Of;tán a' törvény tudóval disputál, kit a
törvényre igazít, a Samaritánusról való pél-
dabef;éddel ki legyen a mi felebarátunk, meg-
tanította, Luc. 10. 25--38.

10. Tanittyá à seregeket Bethabarában,
Joh. 10. 40--42.

11. Bethabarából ki menvén, Béthániában ment Mártához és Máriához, Luc. 10. 38. a' r. ű.

12. A' Jésus az ô tanítványinak elejekben írja a' könyörgésnek formáját, és annak hatáságát tanittyá, Luc. 11. 1--14.

13. A' néma ördögöt ki üzi, és à Phariseusokat, kik azzal gyalázták a' Christust, hogy az ördögöket a' Beelzebub által űzné ki, megczáfollya, és meg-zabolázza, Luc. 11. 14--37.

14. A' Phariseustól à lakodalombá hivatvatván, benne à Phariseusoknak külső fűentségeknek állorczáját dorgállya, és a' törvény tudót korpázza, Luc. 11. 37. a' r. ű.

15. Őstán ismét az embereknek nagy sokasága gyűlekezvén hozzája, ôket a' Phariseusi képmutatásról el-inti, és à mennyei igazságban való álhatatofságra inti, Luc. 12.

16. Int à valóságos penitencia tartásra, példáival a' Galileusoknak, kik Pilátustól, és à Sidóknak, kik à toronynak le-fűakadásával ôlettettek meg, és à terméketlen fige fáról való pelda-befűjéddel, Luc. 13. 1--10.

17. A' 18. esűtendőtől fogva ördögűl meg-fűállott asűsonyt meg-gyógyittyá, és azt à cselekedetet a' Synagogának Fejedelme el-

len

len meg-óltalmazza, Luc. 13. 10--22.)(

18. A' Varosokon által menvén tanit, ismét Jérusálemben a' templom s;entelésének innépére (melly Karácson hava vége felé les;en) mégyen, Joh. 10. 22.

19. A' Christus, midön az egyházi s;entelésnek innepe ülettetnék, à templomban felment, és magát à meg-igért Mesiáának lenni világossan tanittya, Joh. 10. 22--40.

20. A' Christus Jérusalemet el-hagyván, mégyen à Jordánon túl Syria tartományában, Judea s;élin, Joh. 10. 40--43.

21. Tanittya, à s;oros kapun kellene bémenni à mennyeknek ors;ágában, Luc. 13. 23--31.

22. Az Hérodes meg-akarja a' Christust ölni, melly néki meg-mondatik, mindazonáltal nem akar el-futni, Luc. 13. 31. a' r. ű.

23. A' Christus à viz korságot à Phariséus házánál, a' kinél védégeskedik vala, meggyógyittya, és à Phariseusoknak kevélységet dorgállya, Luc. 14. 1--15.

24. Peldabes;édet hoz elő à nagy vacsorárúl, Luc. 14. 15--25.

25. Prédikál a' kereztnék hordozásárúl, Luc. 14. 25. a' r. ű.

26. Három példabes;édeket magyaráz meg à Phariseusoknak. 1. az el-ves;ett juhárúl. 2. az el-ves;ett drachmárúl. 3. à tékoz-

kozló fiuról, mellyekkel meg-mutattya az Istennek kegyelmét a meg-terö bűnösökhöz, Luc. 15.

27. Más példabeszédet mond a' hamis fárról, Luc. 16. 1--19.

28. A' gazdagról, és a' lázarról való história, Luc. 16. 19. a' r. ý.

29. Tanít a' botránkozásról, hofzszu-túrérről, hitrül, és az hiveknek tis;tekrül, Luc. 17. 1--11.

30. Tiz bélpoklosok gyógyittatnak meg a' Christustól, midön a' Samarián által Galileában menne, Luc. 17. 11--20.

31. Prédikál a' Christus az Isten orf;ágának el-jövelele felöl, mellyre a' szüntelen kônyörgést f;üksegesnek tanittya a' hamis bíróról való példabeszéddel, Luc. 17. 20--37. és 18. 1--9

32. A' példabeszéd meg-magyaráztatik, az edgyütt a' templomban fel-menö Pharisfeusról, és Publicánusról, hogy kônyörôgénének, Luc. 18. 9--15.

33. Mégyen a' Christus a' Judea határibá, a' Syria tartományán által, és ott vetelkedik a' Pharisfeusokkal a' házasok el-válásáról, Matth. 19. 1--13. Marc. 10. 1--13.

34. Gyermekes vitettetenek a' Christushoz, kikre kezeit téfzi, és ôket meg-áldgya, Math. 19. 13. 16. Marc. 10. 13--17. Luc. 18. 15--18.

35. A' gazdag ifiat, à ki az örök életrül kérdezősködik, szomoruan bocsátta-el magátul, Matth. 19. 13---27. Marc. 10. 17-28. Luc. 18. 18--28.

36. Péter kívánnya tudni az Apostolság-nak jutalmát, Matth. 19. 27--31. Marc. 10. 28-32. Luc. 18. 28--31.

37. A' Christus a' példabef;édet a' munkásokról, kik a' fzőlöben hivattattanak, megmagyarázza, melly ő;ve foglaltatik a' tanítványokkal az elõt lött bef;élgetésével, Matth. 20. 1---17.

38. Mária és Mártha meg-mondák a' Christusnak, hogy az ő attyok fia Lázár beteg vólna, Joh. 11. 1---17.

39. Onnan ismét Jérusálemben fel-men-vén, az Apostoloknak meg-jövendöli az ő szenvedését, Matt. 20. 17--20. Marc. 10. 32-35. Luc. 18. 31---35.

40. A' Zebedeus fiainak annyok az ő fiaival edgyütt a' Christus job és bal keze felöl való ülést kéri, Matth. 20. 20--29. Marc. 10. 35---46.

41. A' vakot közel Jérikóhoz az Ur meggyógyítja, Luc. 18. 35--44.

42. A' Publicanus Zacheust Jérikó városában meg-tériti. Luc. 19. 1--11.

43. Pédabefszédet mond à tiz girárol, mellyek a' tiz szolgák között el-ofztattak,

P

hogy

hogy azokkal azonközben kereskednének.
Luc. 19. 1--29.

44. Készenvén Jérikóbúl, két vakoknak szemek világát meg-adgya, Matth. 20. 29--35. Marc. 10. 46--53.

45. Christus Jérusálemben való menetelében Bethania felé meg-állott, és ott Lázárt fel-támasztotta, Joh. 11. 17--47.

46. A' Phariseusok a' Lázár fel-támasztása után a' Christus meg-öletéferül tanácskoznak, Joh. 11. 46--54.

47. A' Christus a' Phariseusok tanácskozásárúl bizonyosabb lévén, az ő tanítványival Ephraim városábámegyén, és ott két nap maradott, Joh. 11. 54--58.

48. Hat napokkal husvét előtt, viszfza ment Bethaniában, a' hol Mária a' fel-támasztatott Lázárnak nénye az ő lábait meg-keni, Joh. 12. 1--40.

49. A' következô napon, melly a' pálma ágaknak napja vólt, ő Jérusálemben megyén, és azon az uton, szamárra ülven, a' városban könyhullatással megyén bé, és a' templombúl ki-üzi az adókat, és yévôket, Matth. 21. 1--14. Marc. 11. 1--11. Luc. 19. 28--47. Joh. 12. 12--19.

50. Estve a' 12. Apostolokkal Bethániában viszfza ment, és ott hál, Matth. 21. 17. Marc. 11. 11.

51. Másod nap ismét a városban bé-
ment, a füge fát meg-átkozza, és pénz vál-
tókat a templomból ki-ûzi, Matth. 21. 18. 19.
Marc. 11. 12--18.

52. Estve ismét a városból ki-mégyen,
Marc. 11. 19.

53. Reggel a városban való vizfiza me-
néfében, látván a meg-száradott füge fát, a
hitnek hathatóságáru! prédikál, Matth. 21.
20--23. Marc. 11. 20--27.

54. Vizfiza térvén Jérusálemben az ő el-
lenségit meg-czáfollya, kik azt kérdették, mi-
csoda hatalómal tanitana, Matth. 21. 23--28.
Marc. 11. 27. a' r. ý. Luc. 20. 1--9.

55. A' Phariseusoknak szemekre hánnya
az ő engedetlenségeket, és kegyetlenségeket,
a' szőlörü! és a' Király menyegzőjérü! való
példabeszéddel, Matth. 21. 28. a' r. ý. és 22.
1--15. Marc. 12. 1--13. Luc. 20. 9--20.

56. Az adó fizetérü! való kérdésre vastá-
gon meg-felel, Matth. 22. 15--23. Marc. 12.
13--18.

57. Disputál a' Christus a' Sadduceusokkal
a' halottaknak fel-támadásáru!, Matth. 22.
23--34. Marc. 12. 18--28. Luc. 20. 27--35.

58. A' törvénynek nagy parancsolattyarü!
való kérdés, Matth. 22. 34--41. Marc. 12.
28---35.

59. Ezek után más kérdést vét a' Christus

a' Phariseusok eleiben, a' Christúfrúl a' Dávid fiárúl, és hasonló-képpen Urárúl, Matth. 22. 41. a' r. ý. Marc. 12. 35--38. Luc. 20. 41--45.

60. A' Christus az Irástudók és a' Phari-seusok ellen erős prédikációt téfzen; melly-bé az ó vétkeket keménnyen feddi, és nékik kemény büntetésekét jövendől, Matth. 23. 1. a' r. ý.

61. A' szegény özvegy aszfzonymnak a' f;e-gények pénzének ládájában bocsátott aján-dékát dicséri, Marc. 12. 41. a' r. ý. Luc. 21. 1-5.

62. Az épületnek fen'ellégét mutogató ta-nítványoknak, annak és az egész; Jérusalé vára-sának el-rötatását, és annak meg-előző jegyeit meg jövendoli, Matth. 24. 1--29. Marc. 13. 1--24. Luc. 21. 5--25.

63. A' Christus az utolsó iteletrül, és an-nak meg-előző jegyeirül beszélget, Matth. 24. 29. 37. Marc. 13. 24--33. Luc. 21. 25--34.

64. Regula iratik a' Christustúl, mimő-don kellefsek a' hiveknek magokat készíte-niek az ó utolsó el-jövetelére, Matth. 24. 37. a' r. ý. Marc. 13. 33. r. ý. Luc. 21. 34--37.

65. A' Christus példabeszédet hoz elő az Apostoloknak a' 10. szûzokrül, Matth. 25. 14. 31.

66. Más példabeszédet magyaráz az Apo-
sto-

ftoloknak a' mezfze ment cselédes gazdának
szolgai között el-ösztatott táalentumokrúl,
Matth. 25. 24--31.

67. A' Christús az ö leg-utólsó el-jövede-
lének, és a' leg-végső ítélernek cselekedetit
és folyását világossan ki-adgya, Matth. 25. 31.
a' r. y.

68. Rôvid história adatik Lukácstúl,
mit cselekedett a' Christus az ö szenedéset
meg-elôzô két napokon, szeredán, és csötör-
tökön. Luc. 21. 37. 38.

69. A' Christus az ö tanitványinak ismét
meg-jövendöli két nap után következô
szenedéset, Matth. 26. 1. 2. Marc. 14. 1.
Luc. 22. 1.

70. A' Papi-fejedelmek, Irástudók, Pha-
raiseufok a' Kaiphás házában öszve gyúlnek,
és a' Christus meg-fogattatásárúl és meg-ö-
lettetéserúl tanácskoznak, Matth. 26. 3--6.
Marc. 14. 1. 2. Luc. 22. 1.

71. Le-irása az árulási alkuvásnak, melyet
tött Judás Iscáriótes a' Papi-fejedelmekkel,
a' fő Pap házában lött tanácskozás után,
Matth. 26. 14--17. Marc. 14. 10. 11. Luc. 22.
3---7.

72. A' Christus a' pogásáknak első napján,
tudni-illik csötörtökön, György havának
2-dik napján, Pétert és Jánost Jérusálemben
küldi, hogy el-kélszitenék az utólsó Husvét

vacsorát, mellyet, minekutánna ő-is estve felé a' városban ment volna, az éczakának hatodik óráján, az ő tanítványival meg-ett. Matth. 26. 17---21. Marc. 14. 12---18. Luc. 22. 7---19.

73. Az új testamentomi szentséges vacsorát szerzi, Matth. 26. 26--30. Marc. 14. 22--26. Luc. 22. 19. 20. lött az éczakának 6-dik óráján.

74. A' Christus a' tanítványoknak lábait meg-mossa, és az áruló Judást bizonyos jeggyel meg-jegzi, Joh. 13. 1--31.

75. Az elsősegrül veszekedő Apostolokat, ki légyen a' mennyeknek országában nagyobb, oktattya, Luc. 22. 24--31.

76. Az ő tanítványit egymás szeretetire inti, Joh. 13. 33--36.

77. Péternek a' meg-tagadásának esetét eleve meg-mondgya, Luc. 22. 31--35. Joh. 13. 36. 37. 38.

78. Ezek után hof;su prédikációja volt a' tanítványokhoz, mellyben az ő tiszttirül beszélget, és az Apostolokat vigasztallya. Ezt János a' 14. 15. 16-dik részekben irta-le. A' Christus az egész beszélgetést buzgó könyörgéssel rekeszti-bé, mellyben a' tanítványokat, és az Ecclesiát az ő mennyei Attyának ajánlya, Joh. 17. Ezek löttenek az éczakának 8-dik óráján, midőn a' Christus 6. órakor

rakor az ő testének és vérének Sacramentumát fzerzette volna.

79. Dicséretet mődván à Christus az étzakának 9-dik óráján, à városból az olajfáknak hegyére ki-ment, és az Apostoloknak botránkozását kiváltképpé a' Péterét meg-jövé dőlte, Matth. 26. 30--36. Marc. 14. 26--32. Luc. 22. 39. Joh. 18. 1.

80. A' Christus az étzakának 10-dik óráján a' kertben imátkozik, vérrel veritezik, midőn az ő tanítványi az onközben aldogalának, Matth. 26. 36--47. Marc. 14. 32-43. Luc. 22. 40--47. Joh. 18. 1. 2.

81. Tizen-egy órakor Judás az hadi sereggel, és a' Papi fejedelmek szolgáltaival à kertben az olajfák hegye alá ment, és a' Christust el-rullya, és az ellensegek kezeibé adgya, Matth. 26. 47--51. Marc. 14. 43-47. Luc. 22. 47. 48. Joh. 18. 3--10.

82. 3 Péter a' Christust fegyverrel késjűlvén óltalmazni, Malchusnak a' Papok-fejedelmének szolgáljának fület el-vágja, kinek vakmerőségét a' Christus dorgállya, Matth. 26. 51--55. Marc. 14. 43--47. Luc. 22. 50. 51. Joh. 18. 3--10.

83. A' Christus, az ellenség lator és véres szándékát erős prédikációval meg-fzorongattya, Matth. 26. 55. 56. Marc. 14. 48. 49. Luc. 22. 52. 53.

84. A' Christus tanítványi el-futnak, és az ő Mestereket az ellenfég között egyedül hagyák, Matth. 26. 56. Marc. 14. 50--52.

85. A' Christus meg-fogattatván, és meg-kötöttetvén, az olajfáknak hegyérül Jérusálemben alá vitetik, és először Annás eleiben állítatik, az után Kaiphás eleiben, Matth. 26. 57. Marc 14. 53. Luc. 22. 54. Joh. 18. 12.--15. Lött ez az éczakának 12-dik óráján.

86. Péter a' Papi-fejedelem pirvarában menvén, alkalmatosságot ad a' Christusnak meg-tagadására, Matth. 26. 58.--70. Marc. 14. 54--68. Luc. 22. 55--58. Joh. 18. 15--19.

87. A' Christus a' Kaiphás házában tanítványirúl, és tudományárúl kérdeztetik, és ellene harris tanuk hozatnak elő. Azonközben Péter másodszor és harmadszor tagadgya meg a' Christust, és könyveket hullat, a' penitentiának meg-mutatására, Matt. 26. 59--67. és 71. a' r. ý. Marc. 14. 55--65. és 69. a' r. ý. Luc. 22. 58---63. Joh. 18. 19---28.

88. Midôn a' Papi-fejedelmek és à Synatnak törvény tévői a' Kaiphás házában öfzve g'üjtetvén, a' Christust halálra méltónak módották vólna, sokféle boszszuságoknak, csufoltatásoknak nemeivel illették; és ezt cselekették az éczakának csak-nem harmadik órájátul fogva, nap-keletig, Matt. 26. 67.

68. Marc.

68. Marc. 14. 65. Luc. 22. 63-- 66.)(

89. Reggel, a' napnak 5-dik óráján, a' Christus az egész gyűlés előtt vizsgálta, magát Isten fiának állattya. Így azért ujjobban hamissan kárhoztatott, Matth. 27. 1. Marc. 15. 1. Luc. 22. 66. a' r. 5.

90. A' Gyűlésből a' napnak hatodik óráján meg-fogattatva, és meg-kötöztetve a' törvény házban Pilátushoz el-vitetett, Matth. 27. 2. Marc. 15. 1. Luc. 22. 1. Joh. 18. 28.

91. Judás midön látná, hogy a' Christus halálra kárhoztatott, és a' Romai Tisztartóhoz vitetik, hogy a' halálnak sententiája végben vitetnék, kétségben esvén, magát fel-a-kasztya, Matth. 27. 3--11.

92. A' Christus hetedik órán, Pilátusnál pá-tolkodással vádoltatván, tölle ártatlannak mondatik, Matth. 27. 11--15. Marc. 15. 2--6. Luc. 23. 2--5. Joh. 18. 28--39.

93. A' napnak nyólczadik óráján, Pilátus a' Christust Hérodeshoz (ki a' Hulvét Innepéért akkor Jérusálemben lakik vala) küldi, kitül midön igen meg-csufoltatott volna, Pilátushoz vizsgálza küldi, Luc. 23. 5--13.

94. Pilátus az Hérodestül magához vizsgálza vitetett Christust ismét ártatlannak mond-gya, Luc. 23. 13--17.

95. A' Christus a' lator Barrabáfnál aláb valónak iteltetett, Matth. 27. 15--24. Marc 16.

13--15. Luc. 23. 13--26. Joh. 18. 39. 40. és
ismét 19. 1--16.

96. Meg-ostoroztatván, keresztre íteltetett,
és a vitézektől mindé öof;fuságnak nemével
illettetett, Matth. 27. 24-31. Marc. 15. 15-20.
Joh. 19. 16.

97. A' Christus, minek utánna meg-ostoro-
ztatott volna, Jérusálemből a' büntetésnek
helyére ki-vitetett, Matth. 27. 31. 32. Marc.
15. 20. 21. Luc. 23. 26--33.

98. A' Christus epés borral itattatván, a két
tolvajokkal tizenegy óraker Pénteké, a kapo-
nyáknak heg'én meg fef;ittetett, Math. 27. 33-
38. Marc. 15. 22--27. Luc. 23. 33. Joh. 19. 17. 18.

99. A' Christus ez ő elléfégiért imátkozik,
fellyül való irás tétetik a keresztre, és az ő ru-
házati el-of;tattanak, Matth. 27. 35-38. Marc.
15. 24. 25. Luc. 23. 24. 38. Joh. 19. 19--24.

100. Káromoltatik a Christus a néptől, és a
véle meg fef;ittetett tolvaj meg térítettik, Math.
27. 39-45. Marc. 15. 29--33. Luc. 23. 35--44.

101. Az ő Annyát Máriát Jánosnak aján-
lya, Joh. 19. 25--28.

102. Hat óraker dél után (az az, egy óra-
kor) az egész Judea földén setétség lön, melly
tartott két óráig, Matth. 27. 45. 46. Marc. 15.
33. Luc. 23. 44. 45.

103. Kilencz óraker (az az, három óra-
kor dél után) a' Christus, midön három ó-
ráig

ráig függött volna a' kereszt-fán, nagy kiáltással szomorú panaszolkodást tölt, lelkét, mellyet elsőben Attyának ajánlott vala, csendessen ki-bocsátotta, Matth. 27. 46---51. Marc. 15. 34. 38. Luc. 23. 46. Joh. 19. 28---30.

104. A' Christus halálát igen nagy csudák követték, Matth. 27. 51--54. Marc. 15. 38.

105. A' százados és a' kik vele a' Jésum örözik vala, meg-térítettnek, Matth. 27. 54. Marc. 15. 39. Luc. 23. 47. 48.

106. A' Jésum rokoni, és baráti megszűnő alnak vala, nézvé a' mellyek történnek vala. Matth. 27. 55. 56. Marc. 15. 39. 40. Luc. 23. 49.

107. A' Christussal meg-feszítettett tolvajoknak sárai meg-törtetnek, a' Christus oldalán lánccsal által üttenek, Joh. 19. 31--38.

108. Dél után estve felé négy órakor a' Christus tisztességessen temettetik, mellynek históriáját az Evangelisták minden környűl álló dolgaival tökéletesen le-írják, Matth. 27. 27--62. Marc. 15. 42. a' r. ű. Luc. 23. 50--54. Joh. 19. 38. a' r. ű.

109. A' Papi-fejedelmek és a' Phariseusok másod napon, az az, szombaton, a' Pilátustól parancsoltatott vitézi őrizettel a' koporsót meg-erősítik, és meg-pecsételek, Matth. 27. 62, a' r. ű.

V III. A' dolgokról, mellyek a' Christus fel-támadásától fogva, az ő dicsőséges menybeni meneteleig lóttanak :

1. Midőn az Afzszonyok, kik a' Christust Galileából követték vala, a' koporsóhoz ki-mentenek volna, az Angyal a' követ a' koporsóról el-vötte, föld indulás támadván, a' mi Idvezitőnk Vasárnap (midőn Pénteken napenyézet előtt, csak-nem három órával el-temettetett volna, és az egész szombaton a' koporsóban nyugot volna) mellyet az Evangelisták a' hétnek első napjának hinak, nap kelet felé a' halálból fel-támadott, Matth. 28. 1--5. Marc. 1. 2. Luc. 24. 1. Joh. 20. 1.

2. A' Christus fel-támadásának első kijelentése lótt az Afzszonyoknak, az üres koporsó, és az Angyalok bizonyság tételek által Marc. 16. 2. 9. Luc. 24. 1--12. Joh. 20. 1. 2.

3. Péter és János, a' Mária Magdaléna hirtétele után, ki-futnak a' koporsóhoz, és azt üressen talállyák, csndálkozván micsoda dolog lótt volna, Luc. 24. 12. Joh. 20. 2--11.

4. A' Christus azon a' napon, mellyen fel-támadott, ötfzör jelentette meg-magát.

I. Egyedül Mária Magdalénának a' Koporsónak kertében, Marc. 16. 9--11. Joh. 20. 11--19.

II. A'

II. A' koporsótúl vízfzsa tért afzizonyoknak, az Angyal-is erősitvén az ô fel-támadását, Matth. 28. 5--11. Marc. 16. 5. 9. Ez a' Chistusnak az afzizonyoknak lött ki-jelentése után, némelly a' koporsót örizô vitézek a' Papi-fejedelmeknek hirt tésznek a' Chistus fel-támadásárúl, Matth. 28. 11--16.

III. Meg-jelent Simon Péternek délben, Luc. 24. 33. 34. 1. Cor. 15. 5.

IV. Dél után meg-jelétette magát az 70. tanítván'ok között való Emausbá menô két tanítván'oknak, Marc. 16. 12. 13. Luc. 24. 13-36.

V. Ejszél tájban (Thamáson kívül) minden Jérusálemben egyben gyűlt tanítványinak meg-jelent, Marc. 16. 14. Luc. 24. 36--49. Joh. 20. 19--24.

5. A' Chistus, fel-támadásának 8-dik napján, ajtókat be-zároltatván, meg-jelent a' tanítványoknak Thamás jelen léteben, Joh. 20. 24--32.

6. Az után meg-mutatta magát 7. tanítványoknak Galileában a' Tiberiás tengerénél. Ezt a' meg-jelenészet fok csudákkal meg-erősítette, és Péterrel kiváltképpen való módon beszélt, Joh. 21. 1. a' r. 5.

7. A' Chistus, menyben menetele előtt nyolczad nappal, Galileának egy hegyén tanítványinak meg-jelent, és nekik meg-parancsolta, hogy az Evangeliomot az egész világon

gon prédikállyák, Matth. 28. 16--21. Marc. 16. 15--19. E' megjelenése a' Christusnak a' többinél dicsőségeffeb volt: mert 1. a' Christus meg-igérte vala az ő tanítványinak, Matth. 26. 31. Marc. 14. 28. 2. az Angyal meg-erősítette vala, Matth. 28. 7. Marc. 16. 2. 3. idejét és helyét meg-határozta vala. 4. lött eg'iser s' mind őt f'áz atyafiaknál több előtt. I. Cor. 15. 6.

8. Az ő fel-támadásának 40-dik napján, a' Christus, a' tanítványok mindnyájan Jérusálemben egybe-gyűlvén, sok szükseges dolgokra oktattya őket, az után őket az olajfáknak hegyére ki-vitte, és ők látván, az éghen fel-ment, Marc. 16. 19--20. Luc. 24. 49. a' 1. ý. Act. 1. 15.

II. R E S Z.

Az Apostolok cselekedetirül irt könyvben való viselt dolgokrül, avagy a' dolgokrül, mellyek a' Christus menyben menetele után löttének, avagy a' Christus, Szent Lelek, Apostolok, Péter, István, Pál, Sidók, Héródes, Pogányok cselekedetirül.

I. **M** Idön a' Christus dicsőséges diadalommal az éghen ment volna, az Apostolok az olajfak hegyerül Jérusálemben vizsgálta

viszfa tértenek, az ígértetett Szent Lelket várva. Meg-parancsolta vala nékiek az Ur, ülnének a' Jérusálem városában, miglen az Atya ígérétét el-vennék. Act. 1. 4. Meg-térvén pedig, az áruló Judás helyében Mátyást választották, a' ki az Apostolokkal társolkodott vala a' János keresztségétől fogva a' Christus fel-vitettetésének napjáig. Act. 1. 12. a' r. 5.

II. Fel-támadásának 40-dik, fel-menete-linek pedig 10-dik napján, a' Christus, az ó a' Jérusálemben ószve gyűlt tanítványinak, az Uj Testamentumnak E L S Ő P Ū N K Ő S T E N a' Szent-Lelket el-küldötte, őket onnan felül erővel fel-öltöztette, és ki-bocsátotta, hogy a' választottaknak a' Christus által szereztetett idvességéről való ígét az egész világnak hirdetnék, Act. 2. 1--3. Annak-okaért az Istennek ígéje, a' lelki ország, az hiekeknek gyűlekezete, avagy a' keresztyéneknek népe, már nem csak a' Sidó országban vagy, hanem az egész világon, az hol az Evangelium az Apostoloktól prédikáttatik, és az hová az irások vitettetnek. Ezekért pedig a' jó teteményekért az Ur Christusnak, a' mi Idvezit önknek, és igaz Istennek, dicsőség, és hála adás legyen mind örökké.

III. Az Apostolok és a' Tanítványok a' Szent Léleknek ajándékával el-készítettven,

mindgyárt külömb-külömbb nyelveken, a' népnek minden fokasága csudálkozván, az Istennek nagyságos munkáit hirdetni kezdtek, Jérusálemben először, mint az Ecclesiának első székiben, a' Sidóknak és más jövény népeknek, a' kik oda gyülekeztenek vala, világossan, szabadossan, tisztán, és álhatatossan, a' meg-feszített és fel-támasztatott Christust, igaz Istent, és a' Mária fiát prédikálván, az Isten vélek edgyütt munkálkodván. Annakokáért a' Péter Jérusálemben a' néphez lött első prédikációjával mint-egy három ezer, a' másodikkal pedig mint-egy öt ezer emberek térítettének meg. Act. 2. 41. és 4. 4. Ezek az igaz isteni til;teletbē álhatatosson meg-maradtanak, az Ur vacsorájával éltenek, és az ő s;ámok minden nap öregbedett; mellynek bizonyági és hallói vóltanak, nem csak a' Jérusálembéliek, hanem a' Jérusálemben minden nemzetsegbül való Istenfélő férfiak, Parthiahéliek, Mediabéliek, s' a' t. Act. 2. 9. 10. 11. a' kik az Istennek nagyságos dolgait szólló Apostolokat, a' magok s;ülettett nyelveken halgattyák vala, jóllehet a' Papok, és a' tiszt viselők, a' népnek az Apostolok prédikációira, és csuda tételeire annyi ősz ve gyűlésekben meg-ütközvén, fenyegetőznének, ves;edelmeket kés;iténének, ijezgetőznének, az Apostolok mindazonáltal

mind-

mind ezeket, mint valami hijában való vázokat femminek tartják vala, a' tömlöczöt, verefegét, halált az igazságnak vallásáért örömmel szenvedik vala. Akkor az Ecclesia ábrázattya igen vig, és állapottya igen kívánatos vala. Mert az Apostolok mindeneknek, a' kik az igazságnak vallását szerették, és a' kiknek egy szívek és lelkek vólt, kedvekben valának; sőt (mellynél femmi nincs nagyobb) az halhatatlan Istennek jó akarattját, és Atyái kegyelmességét vóltaképpen tapasztallyák vala. Eök-is tisztékben férények valának, az idvefségnek utát tanitván, könyörgéseket mondván, Istent dicsérvén, és egyéb szent munkákban foglalatoskodván. Honnan az hiveknek serege naponkent fokasodik vala, a' tanitványok számok öregbedik vala, és a' Papoknak nagy serege-is a' Christusban való hitet bé-vefzi vala, femmit nem tartván attúl, hogy Péter és János tömlöczben vettetnének, és veszfzôkkel meg-verettetnének, Act. 5. István-is meg-köveztetnék. Act. 7. a' ki a' bizonyágtételnek koronájával meg-koronáztatott a' Christus 35-dik esztendejében, és így az Uj Testamentumnak, a' Christus menyben menetele után elsô Martyre (bizonyágtévöje) vólt mert az Uj Testamentumban a' Christus menyben mene ele előtt keresztelô János vólt elsô Martyr.

IV. A Szent Istvának a Sidóktól való megölettetése után: és az Evangeliumnak a' Samaritanusok, és a' Szerecsenek között Philep Apostol által való prédikállása után, a' Ciliciának Tárfus nevü városában született, Jérusálemben a' Gamalieltől tanittatott Saulus, (ki az után Pálnak mondatott) kinek a' Móses törvényinek óltalmazásában, és a' Sidók ceremóniáinak tartásában való szorgalmatozsága már az előtt elég nyilván való vala, Jérusálemből 40. Német mélyföldeknek utyán ment Damascusban: még a' vég re, hog' azokat, a' kik a' Christus tudományát szerették, vötték, meg-kötözné, és Jérusálemben vinné. De az ő reménsege és vélekedése, és mindenek várakozása kívül magát a' Christustól, kinek nevének emlekezetét béborítani, és örökké való feledékénységgel eltörlení akarja vala, az igazságnak uttyára vezéreltetett, és az Ecclésiának leg-nagyobb Doctorává tétetett, a' Christusnak 35. Tybériusnak 19-dik esztendejében. Egy néhány napokon Damascus városában mulatozott, holott egy Ananiástól a' Christus tanítványától meg-kereszteltetvén, midőn a' Christus tudományát, mellyet az előtt üldöz vala, loogó buzgósággal óltalmazná, a' Sidók az Evangeliumnak er s ellensegei néki lest vetettek. Annakokáért Arabiában ki fut, és ott az

Evan-

Evangeliumot három éztendeig tanította. Gal. 1. 17. 18. mellyek el-telvén, a' Christus 38-dik éztendeje be-jóvén, Damascusban viszsa megyén, és hogy a' Sidók kezeiből ki menekednék, kosárban a' kő-falon bocsáttatott-le. Act. 9. Innen Jérusálemben ment, és Péter Apostolnal 15. napokon maradt, és midőn ott sem volna bátorságos, meg-intetvén az Atyafiaktól Cæsareában alá vitetett, és onnan Tarsusban ment. Act. 9. Ezek után más helyeket látogatott-meg, az Evangeliumnak plántáltatását erősen fegéllette; mint maga írja, Jérusálemtől fogva Horvát, és Tót országig minden helyeket a' Christus Evangeliumával bé-töltött, mellyet a' több Apostolok-is azon forrósággal és szorgalmatossággal cselekedtenek. Midőn Tyberius Nero 22. éztendeig uralkodott volna, meg-hólt a' Christusnak 38-dik éztendejében, Ez után következett *Claudius Tyberius Drusus*, ki alatt ezek löttének. 1. A' nagyobb Jakabot a' Zebedeus fiát, a' Janos Evangelista atyafiát Héródes meg-ölte, Act. 12. 1. 2. A' nagy Héródes a' Bethlehem-bél¹ gyermekeket, Matth. 2. a' Héródes Antipas kereisztelő Jánost, Matth. 4. 10. az nagyobb Héródes Agrippa a' nag' Héródes unokája, a' nagyobb Jakabot. 2. A' Christusnak 44-dik éztendejében, Péter Apostol

Q4

Héró-

Héródestúl tómlóczen vették, és az Angyaltúl abbúl ki szabadítottatik. Act. 12. 3. A' Christus 44. 45. esztendejében, Pál és Barnabás Iconiumban mulatoznak, minek utánna Antiochiából ki vettekének volna, Act. 14. 4. Pál Lystrában meg-köveztetik, holt gyanánt ki-vonatik, de magát meg-eszméli. Másod napon el-méne Derbébe Barnabással. Act. 14. 5. Pál és Barnabás, midón Derbében tanítottanak volna, Lystrában, Iconiumban, és Antiochiában visszaterének. Ismét meg-erősíték a' tanítványokat, és őket inték, hogy a' hitben megmaradgyanak; és minden Ecclesiákban Igazgató véneket választának, Act. 14. 6. A' Christus 49. esztendejében az Apostoloknak Synattok léssen Jérusálemben. Act. 15. Ennek a' Conciliumnak lássuk-meg. 1. Affessorit, kik vóltanak, Jakab az Urnak atyafia, (az az, a' kisebb Jakab) Simon Péter, és János. Fel-ment Pál-is Jérusálemben a' Synatra; és véle Barnabás és Titus, midón már 14. esztédök multanak volna el az ő meg-térésétül fogva. 2. Czélyát, mellyet forgatott. A' Nazareusok az Antiochiai Ecclesiában azt állították, hogy egyedül az hit nem volna elég az idvességre; hanem a' törvény, a' környül metelkedés, és a' jócselekedetek is szükségesek vólnának az idvességre. Az

Aposto-

Apostolok és az Igazgató vének öf;ve gyűl-
 nek, és azt végezték, hogy, *Idvezülünk mi a'*
Jésus Christus kegyelme által. 3. Valami ke-
 véssel ez Synat után, Péter Páltúl Antiochi-
 ában meg-feddetik. Gal. 2. 7. Barnabás
 Marcussal Cyprusban evezett: Pál pedig Si-
 lással el-járja Syriát, és Ciliciát, és mennek
 Derbében és Lystrában, és melléjek vészik
 Timotheust, hogy lenne tárlok nékiek, az
 hátra maradott látogatásban. A' Christus
 49. esztendejében, Act. 15. és 16. 8. Pál,
 és Silás a' Christus 50. esztendejében, mi-
 dőn nem lelnének alkalmatosságot az Evan-
 geliumnak hirdetésére Phrygiában, Galati-
 ában, Bithyniában, parancsoltatnak Macé-
 doniában menni, Philippiben Lydiánál lal-
 nak; de egy keves idő múlva meg-fogattat-
 ván, vészszókkal meg-verettetnek, mellyért
 Theffalonikában mennek; de itt-is ki-
 vetnek. Mennek azérr Athenásban, az hol
 Pál az óltáron való irást tanállya, melly ilyen
 vólt: *Az ismérletlen Istennek.* Innen alkal-
 matosságot vévén, midőn lattatnék Uj Istene-
 ket hirdetni, mond, *ő az ismérletlen Istent,*
kinek az óltárt ajánlották, hirdeti. Athénás-
 ban írta Pál mindenik Theffalonikának szól-
 ló levelét, Act. 17. Onnan Corinthusban me-
 gyen ősz felé, holot lakik más fel esztendeig,
 Act. 18. 9. Pál ment Corinthusban a'
 Chri-

Christus 52. esztendejében, Act. 18. 10. Pál, midön egy esztendeig és hat hólnapig vóltna Corinthusban, tavaszfal melléje vévén Aquilát, és Priscillát, Asiában evez, és Aquilát és Priscillát Ephesusban hadgya, és Syriában fiet, és Jérusalemben mégyen: hollott midön valami keveset mulatott vóltna, onnan Galatiában és Phrygiában visszfa tér, és meg-erössiti a' tanitványokat. Ebben a' ménesében Laodiceaban-is ment, az hol irta a' Timotheushoz való első levelét. Azonközben a' Pál távul letében, Ephesusban ment Apolló, ki ékeffen szólló ferfiu vólt, és igen tudós a' kerfztyéni vallásban, Act. 18. 11. Pál a' Christus 53. esztendejében el-járván az enlitett tartományokat, Ephesusban visszfa tért, és ott 12. ferfiakat talál, kik a' János keresztségével keresztesztettek vala meg, kikre téfzi kezeit, hogy a' Szent Léleknek ajándékit vennék, mellyekrül semmit nem hallottanak vala. Nem sok idő múlva Pálnak a' vadakkal viaskodni kellett, 1. Cor. 15. 32. 12. Pál a' Christus. 55. esztendejében Jérusalemben ment Pünkösf felé, Act. 21. meg-térése után 21. esztendövel. Cludius után következet *Dominus Nero*, kit Pál orosz-lánynak nevez, 2. Tim. 4. 17. Ez alatt a' Császár alatt ezek lettenek: A' Christus 55. esztendejében Pál Apostol Ephesusban irta

írta a' Corinthusbéliekhez való első levelét. Az Ephesusbeli zuzavar pedig lecsendesítetvén (mellyet Eótvös Demetér indított vala) Macedoniában , Philippiben ment, az hol a' Corinthusbéliekhez való második levelét írta; Philippiből elmenvén, Achájában és Corinthusban ment, és a' Romaiakhoz levelet küldött. Az után Macedonián által hofszu uton Miletumban ment, az hol az Ephesusbeli Igazgató vénektől elbucszott, és onnan Rhodusbá, Patarábá, Tyrusbá, Prolomaisbá, Cæsareábá, és ismét Jérusálébé mēt, ott a' téplombá csete-paté indulván, a' Sidóktól megfogattatik, és Lyfiastól fogva vitétik Cæsareában, a' hol midőn ügyét baját egy neháni;or, Felixnél és Festusnál megmódotta volna, és felő volna, hog' veszedelmére igyekező Sidó ellenfeleinek adatnék, a' Néró Császárra appellál, Act. 25. midőn már Cæsareábá két esztendeig tartatott volna. Midőn fogva a' Császárhoz küldetnék, hajóban tétetvén, a' télbe jodogelvén, hajótörést szenvedet. De mindaz által minden véle hajókázokkal Romában békével jutott, a' Christus 57. esztendejében. Romában két esztendeig szabados őrizetben vólt, mindennap vetelkedvén a' Sidók ellen. A' fogságból is sok leveleket irt, a' Galatabéliekhez. Ephesusbeliekhez, a' Timotheushoz, való második levelét, a' Philippibéliekhez, Colof-

Coloffébéliekhez, és Philémonhoz. A' Christus 59. esztendejében, a' Császár törvény székire hivattatván, hogy ügyét baját mondaná meg a' vádoló Sidók ellen, minden barátitúl el-bucsuzott, a' büntetésre és a' halálra kész vólt, de az Istennek eréje által az orofslány sájából ki-ragattatott. Szabadulása után csak nem tiz esztendeig hirdette az Evangeliumot Itáliában, Galliában, Hispániában. E' veszedelemmel tellyes munkát el-végezván, innét Romában visszavonattatott, a' Nerótul feje vétetett a' Christus 69. esztendejében, midön az Evangeliumot csak nem 34. esztendeig prédikállotta vólna, melly időben 2998. Németh mely-földet járt-ei, a' mint Eusebius írja.

III. R E S Z-

Az Ecclesia rendes Doctori Egyházi Historiájokban való viselt dolgokról, avagy Julius, Nero, Galba, Otto, Vitellus, Vespasiánus, Titus, Domitiánus, Trajánus, Adriánus, Antonius, Aurelius, Severus, Decius, Valeriánus, Diocletianus, Licinius, Constantinus, Theodosius Senior, és Junior, Martiánus, Leopoldus cselekedeteiről.

I. **E**Zek az Evangelisták; és az Apostolok könyveiben való dolgok az előszámban.

f;ámlált Romai Pogány Császárok alatt men-
 tenek végben. De láfsuk rendel ezeket. A'
 Romai Császárok Pogányok vagy keresztyé-
 nek. A' Pogányok vóltanak Julius Császá-
 ról fogva, a' Nagy Constantinus Császárig :
 a' keresztyének pedig vóltanak a' keresztyén
 Nagy Constantinustól fogva, a' mostani ke-
 resztyén Leopoldus Romai Császárig. Vólt
 az. 1. Romai Pogány Császár *Cajus*,
Julius Császár. Ez hozta-bé a' Császárok
 egyedül való uralkodásokat, melly a' Chri-
 stust és az ő tudományát meg-káromlotta,
 a' keresztyénséget meg-tilálmazta, az Aposto-
 lokat meg-ölte. Ez a' birodalom érterik a'
 kis Izarvon, Dan. 7. 8. 2. *Augustus*
 Császár: kinek le-írók Ecclesiái cselekedet-
 tit. 3. *Claudius Tiberius Neró*, a' ki alatt
 történt Ecclesiái dolgokat-is látok. 4. *Ca-*
jus Caligula: ki a' Sidó nemezetséget fanyar-
 gatta; de igen méltán, mert magok vállal-
 ták azt magokra a' Christus vére ki-ontásáért,
 Matth. 27. 24. 25. Lött ez a' Christus esz-
 tendejének 39-dik esztendejében, az az, őt
 esztendővel az ő meg-csufoltatása után. 5.
Claudius Tyberius Drusus, kirül is szól-
 lánk. 6. *Domitius Neró*, errül-is vala szó;
 de többet-is kell errül szólunk: Ez az ő
 annyát meg-ölte, és fok egyéb bünökben le-
 ledzet. E' vólr a' keresztyéneknek első üldö-
 zője,

zôje, a' Christus 68. esztendejében: mert a' bûnök mindenkor ellenségei a' jó cselekedeteknek, és a' gonoszok úgy nézik a' jókat, mint az ô bûnöknek szemekre hányóit. Ez a' Romában lakó, és oda a' Pál prédikációinak és csuda tételeinek hallására és látására sokan gyûlt keresztyéneket, halálnak sokféle nemeivel ölette meg, a' városnak akkori meg-égésének öket mondván okainak; noha ô volt annak oka, hogy a' városnak meg-ujjításából dicsôséget nyerhetne. Ez után a' keresztyén vallást meg-is tiltotta, és senkinek nem vala szabad nyilván keresztyénné lenni. Pálnak fejét véteté. Flavius Vespasiánust Judeában küldötte, hogy a' Festus Florus Tisztartó ellen fel-támadott Sidókat meg-büntetné. Azonközben sok bûneiért maga előtt-is utálatos lévén, magát meg-ölte.

7. *Sergius Galba*, ki a' Domitius Neró után Császárra tette vala magát. 8. *Salvius Ottó*, ki, Galba meg-ölettevén, el-foglalta a' birodalmat. 9. *Aulus Vitellius*, ki, Ottó meg-ölettevén, az országot el-koporította. 10. *Flavius Vespasiánus*, ki a' Festus ellen támadott Sidókat sokszori erős harcaival a' Jérusálem kerítésében futamtatta. Meg-értetvén a' Neró halála, az hadi seregtül Császárrá tétetett. Titust az ô fiát Császárrá tette, és Jérusálem alatt hatta a' seregnék felével, hogy

hogy a' várost szállaná-meg és vitatná. Maga Romában, hogy a' várost a' latroktúl meg-
 f;abadítaná, ment, és a' Tanácstúl és a' Néptúl
 igen kedvesen vétetett, és az ô birodalma,
 Vitellius magát meg-ölvén, meg-erôfsô-
 dôt. II. *Titus Vespásianus*, ki Attya paran-
 csolattyábúl erôssen vitatta a' Jérusálemben
 rekesztetett Sidókat, kik közzül, nem lévén
 módgyok a' meg-békéllésben, az éhség miatt
 fokban meg-hóltak, úgy hogy az uczák teli
 kezdettek lenni hólt testekkel, el-unván a'
 temetést; és az óltalmazók el-fáradtak, és
 meg-erötlenedtek: mellyet ezekben vévén
 a' Romaiak a' városban bé-rohantanak, és
 tizenegy száz ezer embereket öltének-meg,
 és száz ezereket vittének fogságra. Mert ak-
 kor Husvétre-is fokban g'ülekeztenek vala Jé-
 rusálemben: mert úgy tetczett az Istennek,
 hog' az istételé nézetség akkor ves;f;é-el, mi-
 kor a' Jésus Christus meg-fe;ittetett. Titus
 tanácskozván a' templom el-rontásárúl, né-
 mellyeknek nem tetczett; mert azt mond-
 gyák vala, ha ez a' szent és hires város meg-tar-
 tatik, a' Romaiak kegyelmesséknek mondat-
 nak mindenektúl, ha pedig el-rontatik, ke-
 gyetleneknek: némellyeknek tetczett, mert
 azt mondgyák vala, a' Sidók és a' kérefztyé-
 nek vallása így könnyebben el-vész. Mert e-
 zek a' vallások, noha egymással ellenkezők,

mindazonáltal egyféle embereké. A' kerefsztyének a' Sidókbúl lesznek: mert a' gyökér el-veszvéen, könnyen el-vesz a' törsök: Igy Isten akarattyábúl mindenek fel-gerjedvén, a' templom el-rontatott, a' Christus 71. esztendejében. E' vólt a' templomnak leg-utólsóbb el-rontatása, és a' Sidóknak leg-utólsóbb fogságok, mellyel hazájok kivúl bujdosván, ez egész világon el-fzéledtenek, és minden-nap bizonyságúl vadnak e' világnak, hogy ök nem egyébért, hanem a' Christus meg-öléseért büntettettek - meg, mert gyakorta mászfzor, midön az ö bünökért fogságra adattattak, a' fogsában tovább hetven esztendónél nem maradtanak. 12. *Domitianus*, a' Fl. Véspásianus fia. E' vólt a' kerefsztyéneknek *második* üldözöje a' Christus 91. esztendejében. Ekkor a' János Apostolt és Evangelistát a' Páthmos szigetiben küldötte: a' hol, néki a' titok meg-jelentvén, a' mennyei jelenésekrül való könyvét írta. 13. *Ulpus Trajanus*. E' vólt a' kerefsztyéneknek *harmadik* üldözöje a' Christus 103. esztendejében. Ez midön a' kenzásokkal a' kerefsztyénekben tem mi halálra és büntetésre méltó dolgot nem tanált vólna, meg-tiltotta, hogy azok ellen tovább senki ne kegyetlenkednék. 14. *Aelius Adriánus*. E' vólt a' kerefsztyéneknek *negyedik* üldözöje a' Christus 120. esztend-

tédejében. Ez mindazonáltal azután az üldözésnek gyakorlását megtilalmazta, hamis dolognak mondván, valakit bünnélkül halálra méltónak ítélni. 15. *Antoninus Pius*, kinek birodalma alatt békefege volt az Ecclesiáknak 16. *Aurelius* az *Antoninus* fia. E' volt a' keresztyéneknek ötödik üldözője, a' Christusnak 168. esztendejében. Ekkor láttak először a' Galliákban mártýrónságok, az Isten tisztelete az havafokon-túl későbbre vétetvén bé. 17. *Severus*. E' volt a' keresztyéneknek hatodik üldözője, a' Christus 200. esztendejében. Ekkor ontott Szent vért a' mártýrónságban *Leonides*, az *Origenes* atya. Az után 38. esztendők közbevetvén a' keresztyéneknek békeiségek volt: hanem hogy *Maximinus* felében annak az időnek, némelly Ecclesiáknak s;olgait kinoszta. 18. *Decius*, ki volt a' keresztyéneknek hetedik üldözője, a' Christus 251-dik esztendejében. 19. *Váleriánus*, ki a' keresztyéneknek nyolczadik üldözője volt, a' Christus 258-dik esztendejében. 20. *Diocletianus*, és *Maximianus*, kik a' keresztyéneknek kilencedik üldözői vóltanak, a' Christus 303-dik esztendejében. Keserves üldözés vólt ez, mert tiz esztendeig pusztította az Isten népét: melly időbē a' mártýrok szent vérebén csak nem az egész világ megmártatott: mert tusakodva rohantatik

vala a' dicsőséges harcra, és akkor kívánatosabban kerestetik vala a' mártýromság a' dicsőséges halállal, mint ma, a' Fejedelemség kívántatik tisztesség kívánással. Soha semmi haddal nem erőtlenítették inkább meg a' világ; és nagyobb diadalommal soha a' keresztyének nem győzedelmeskedtenek, mint midőn tiz öldöklésekkel meg-nem győzetethettek. 21. *Licinius*, ki a' keresztyéneknek tizedik öldözőjének tartatott, mert vitézeit áldozni kényszerítvén, az áldozni nem akarókat meg-vetette. De az, az öldözések közzé nem számláltatik: kissébb dolog vólt, mint az Ecclésiák sebeihez járulna. Hanem a' tizedik öldözője a' keresztyének az Antichristus, az az. 1. A' Gog, az az, az Ecclésiának titkos ellenségei, mint az Ari-nusok Constántinus idejében, a' bűnnek embere követőivel edgyütt, s' a' több felszeg vallásúak. 2. A' Mágog, az az, az Ecclésiának nyilván való ellenségei, mint Mahomet seregeivel edgyütt. Ezek mind ketten a' Christus 600-dik esztendeje után mutatták-ki magokat, és azóltátúl fogva igen serényen öldöztek az igaz keresztyéneket, úgy hogy igazán énekelhetik a' 129-dik Soltárt: és öldözik fáradhatatlanul mind világ végeig. Emlitem ezeket a' Pogány Romái Császárokat a' Keresztyéneknek tiz nevezetes öldözésekért.

II. Már lássunk egy néhányat à Keresztyén Romai Császárok között is: mert én azokat mind (hogy e' könyv temérdek ne legyen) elő nem akarom számlálni ; noha fűkfeleges volna. Ezek azért a' nevezetes Romai Keresztyén Császárok: 1. *Constántinus Magnus*, ki a' Christus, 307-dik esztendőjében lótt keresztyénné. Ez hirdette az első Niceai közönfeges synatot Arrius ellen, à ki à Christus Istenfégét tagadta. Ekkor az egész világ a' Császárral edgyütt az Arrius eretnekfégében leledzett vala. 2. *Theodosius Senior*. Ez hirdette az első Constantinápolyi közönfeges Gyűlést Macedonius ellen, ki a' Szent Léleknek Istenfégét tagadta. 3. *Theodosius Junior*. Ez hirdette az első Ephésusi közönfeges Synatot Nestorius ellen, ki a' Christusban két személyeket állatott. 4. *Martianus*. Ez hirdette a' Chalcedoniai közönfeges Gyűlést Eutyches ellen, ki a' Christusbā, egy isteni és emberi természetből álló, természetett állatott. Utolsó (hogy a' többit el-hadgyam) Leopoldus. Ez alatt a' Magyarok jó ideig virágoztanak, à kórul való népektől becsülttenek, minden jókkal bővők ödtenek, fejem ruhában jártanak: De mostan igen meg-nyomorodtanak. 1. Lelkekre nézve, mert Prédikatori Pofonban citáltattanak, fok helyekre hurczoltattanak,

tömlöczöztettenek, éhen, s; omjuhā, mezite-
len rabotáskodtanak, az Hispanai Gállýákra
küldettenek, noha csudálatofsan meg-fzaba-
dultanak; nevezetes templomi el-vétettenek,
ithon maradott Prédikátori tisztek gyakorlá-
sátúl tok helyeken el-tiltattanak. 2. Tes-
tekre nézve, mert városok, falujok, meg-ég-
tenek, el-raboltattanak, barmoktúl, ruhájok-
túl, aranyoktúl, ezüstyöktül meg-fosztatta-
nak, meg-hódoltattanak, mezejek s; öljök el-
pusztultanak, el-foglaltattanak; noha ezek
nagyobb részént az ő fiai miatt löttének.
Uram, hogy több nyomoruságot ne kostol-
lyunk, adgyad, hogy tégedet felhefsünk, a'
Királyt tisztelhefsük!

III. Igazán mondók tehát e' könyvnek
elein is hogy 7162. esztendeje vagon e'
világ teremtésének: mert.

1. A' Világ teremtésétül fogva a'
Noë a' viz özön után a' Bârkábúl
való ki-jöveleig. 2242.
esztendők vóltanak.

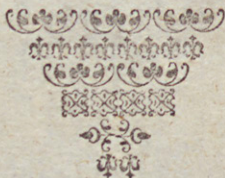
2. A' Noë à bârkábúl való ki-jö-
vetelítül fogva az Abrahám szûle-
téseig. 1070.

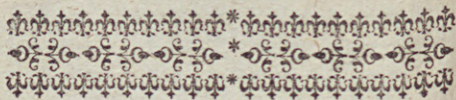
3. Az Abrahám s; ületésétül fogva
az ő Hárânbúl Kananeában való me-
neteléig. 75.

4. Az Abrahám Kananeában va-

ló m e

- ló menetelítül fogva az Egyiptombúl
való ki-menetelig. 430.
5. Az Izraéliták az Egyiptombúl
való ki-menetelítül fogva, a' Jósué
haláláig. 67.
6. A' Jósué hálálátul fogva à Sám-
son haláláig. 418.
7. A' Sámson halálátul fogva a'
Salamontúl fundáltartott templomig. 104.
8. A' fundaltátott templomtól
fogva annak à Nabugodonor által
való el-rontásaig. 434.
9. A' templomnak el-rontásátul
fogva a' városnak Artaxerxes által va-
ló meg-épitéseig. 260.
10. A' városnak meg-épitésétül
fogva a' Christus kereszteig. 415.
11. A' Christus keresztétül fog-
va Leopoldus Császárságáig. 1647.
- Melleyeket ha ôszve-számlálisz. 7162.
esztendöket téfznek.

A' SZENT HISTORIA-
NAK NEGYEDIK
K Ö N Y V E.

A' felső Három könyvekben
említett némelly dolgoknak meg-
magyarázására tartozó kérdé-
sekrül.

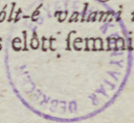
I. R E S Z.

*A' Móses Első Könyvére tartozó kér-
désekrül*

I. K E R D E S

*Móses könyveit nem Esdrás,
hanem Móses írta-é? Ugy: azért
mondatnak Móses könyveinek.
Ellenvetés. A' templommal ed-
gyütt a' szent könyvek mind meg-
égettettek, 3. Esdr. 1. 55. 56. Felel. A-
pochryphus Könyv az. Ha a' templombéli
szent könyvek meg égtének; a' kegyes Si-
dóknál és Papoknál valók meg-maradtanak.*

*2. Móses előtt volt-é valami írás? Nem
völt: mert Móses előtt semmi irt könyv,
vagy*

vagy egyéb nem tanáltatott e' világon. *Ellenv.* Augustinus (L. 18. de Civit. Dei. c. 29.) és Josephus (Antiquit. libr. c. 4.) azt írják, a' viz-özön előtt két oszlopok vóltanak, mellyekre irták a' viz-özön előtt a' csillagokról való tudományokat, és egyéb találmányokat, a' Seth maradéki. Hieronymus-is (in Prologo Galeato) írja, Esdrás a' Babyloniai fogság után uj Sidó betűket talált, és a' régieket a' Samaritánusoknak hadta. *Felel.* Augustinus és Josephus fundamentum nélkül írják azt. Hieronymus-is olly igazán írja azt, mint ezt (in cap. 9. Ezech.) hogy minden Sidó punctumok a' Mazoritáktól találtattanak.

3. *Profétaságra való hivatala után, nem az előtt, írta-é Moses a' teremtetésről való könyvet?* Ugy: ha az előtt írta volna, nem volna szent könyv, hiba nélkül való, és hiteles. *Ellenv.* Eusebius (lib. de præp, Evang. c. 2) azt mondgya, akkor írta Moses ezt a' könyvet, mikor a' Midián földén az Ipa nyáját ôrizte. *Felel.* Ez értlemével Eusebius megkiffebbíti annak a' könyvnek meltóságát, hitelét.

4. *Nem tsak isteni bizonyossággal, hanem természeti okkal-is meg-probáltathatik-é, hogy e' világ nem öröktől fogva való?* Ugy: semmi hellyel és idôvel meg-határozott dolog

dolog nem öröktül fogván való. *Aristot ellenv.* A' világ nem romol-el. *Felel.* El-romolna ha az Isten nem tartaná, Neh. 9. 6. Pfal 104. 29.

5. *Mit téshen a' kezdet, mellyrül szól Moses, Gen. 1. 1?* Jegyzi a' semmi létének végét, és a' világ létének eleit. *Ellenv.* Augustinus és Ambrosius a' kezdeten a' Christust értik, mivel Gen. 1. 1. így magyarázzák; *Kezdetben, az az, az ő fiában, avagy fia által teremtette Felel.* Kegyes és igaz értelem: mivel úgy mondatik, Joh. 1. 3. Colos 1. 16. Heb. 1. 2. de a' Moses elméjétől idegen, mivel ő itt szól nem a' világ authorárul, hanem kezdetirül.

6. *Ezzel a' szólással, Gen. 1. 1. az Istenek teremtette, erőssen meg-probáltathatik-e, hogy az Isten egy állatnyában és három személyében?* Nem: annak a' Sidó szólásnak ez az értelme, *az Istenek teremtette, az az, az Isten teremtette, a' mint a' fordításokban lát-hadd.* *Ellenv.* Ez az értelem kedvez a' Sidóknak és az Unitáriusoknak. *Felel.* Nem kedvez, hanem czáfollya, mivel a' hitnek kiváltképpen való titkait, nem valami szócskával és szólásnak formájával (melly könnyen meg-csufoltathatik) hanem erős argumentumokkal akarja meg-probálni. Mert igazán mondgya *Thamas, parte primâ Quest. 32. és 46. A' ki a'*

ki a' Christus hitinek meg-probálására erőtlenségek hoz-eló, az, a' hitetleneknek meg-nevetésére szolgál: mert el-hiszik, hogy az illyé okokhoz támaszkodunk, és azokért hiszünk.

7. Az Írásnak egy helyének lehetnek-é több igaz egymással ellenkező értelmei? Nem: másképpen az Írásnak értelme nem csak nem volna világos, és bizonyos, hanem ugyan semmi értelme nem volna; mert a' mi nem egy dolgot jegyez, semmi dolgot nem jegyez bizonyosan. *Ellenv.* Az Írásnak egy helyének értelme néha eggyez a' hittel, de nem az Íróval; és néha jó, de nem tulajdon-képpen való. *Felel.* Az ilyen értelmek nem ellenkeznek a' dologgal; hanem az Író élméjével: melly ellenkezés meg-álhat az Írásnak egy helyének egy igaz értelmével.

8. Teremtetté Isten első napon egy nagy elegy-belegy testet, mellyből osztán minden testi dolgokat formált? Ugy: Gen. 1. 1. Teremté a' foldet, az az, a' nagy elegy-belegy testet: mellyet a' Philosophusok Chaosnak hinak; az Írás vizeknek, és mélységnek nevez, Gen. 1. 2. *A' Philosoph.* *Ellenv.* A' chaos örökké való vólt, mert a' semmiből semmi nem lézen. *Felel.* Ha vólt örökké való matéria, tehát az vagy teremtetlen vólt, és így Isten vólt, melly képtelen dolog; vagy teremtett vólt, és vagy semmiből, vagy más matériából; ha

semfibül, tehát lehet valami a' semfibül; ha másbül, tehát az-is másbül, és így a' máfról máfra való menetelnek nem lenne vége: mellytül irtózik a' természet.

9. *Mit ért Mofés az égen és a' földön, Gen. 1. 1?* Az égen érti a' harmadik és a' tûzes eget, az egeknek egét, a paradicsomot, Matth. 18. 10. 2. Cor. 12. 2. 4 a' földön pedig a' Chaost, a' közben-vetés által tett minden dolgoknak matériáját, melly ékeesség-nélkül való és putzta vólt, Gen. 1. 2. *Ellenv.* Az égen és a' földön érti itt Mofesezt a' látható eget és földet, mint Gen. 2. 1. 14. 19. Exod. 20. 41. 2. Chron. 2. 12. Pfal. 121. 2. Act. 4. 24. 17. 24. *Felel.* Az égen érti a' láthatatlan eget, mellyrül szól Pál, Hebr. 11. 10. 16. a' földön sem érti a' látható földet, melly *száraznak* neveztetik, Gen. 1. 10. mert a' száraz föld ékes vólt; de a' föld, mellyrül Gen. 1. 1. szó vagyon, éktelen vólt, Gen. 1. 2.

10. *Különböz-é a' teremtés a' nemzéstül és a' csudatételtül?* Ugy: a' teremtés valaminek vagy semfibül, vagy alkalmatlan matériából való csinálása. A' nemzés olyan materiából léfzen, melly alkalmas a' formának bé-vételére. A' csudatétel két-féle. 1. midön valami hertelen léfzen, vagy valaminek természetit el-változik, természetitok-nélkül, mint

mint midön az Angyalok testben meg-jeler-
tenek; a' kö-fziklábúl viz folyt-ki; a' ke-
nyerek meg-szaporittattak; a' vas uszott; a'
szûz szült s' a' t. 2. midön a' természet az
Isten hatalma által vagy ki-terjesztetett, vagy
meg-tartóztatott, mint midön a' magtalan
Sára szült; a' tûz nem égetett; Istvan az
harmadik égben bé-látott. Amaz csuda tété-
lek nem különböznek a' teremtéstül; de e-
zek különböznek. *Ellenv.* A' teremtés je-
gyez nemzést, Efa. 43. 7. jónak és gonofz-
nak formáltatását, Efa. 45. 7. ujjá születtét,
Pfal. 51. 14. születtét, rendelést, mint gyerme-
ket szülni, bírót tenni. *Felel.* Ezek a' mun-
kák teremtésnek mondatnak; mert az első
teremtéstül függenek, és ezek annak szünte-
len való gyakorlási. Ezért foglaltatik öltve
a' meg-tartás a' teremtéssel, Nehem. 5. 6.

11. *Az frás ellen vagyon-é a' földnek szé-
lelségét, mélységét bizonyossan meg-tudni és mér-
ni? Ugy, Job. 38. 5. A' földnek szélelségét
kicsoda mérte-meg? Ellen.v.* A' Philosophu-
fok bizonyossan meg-mondották, hogy
hány mér-töld a' föld szélelségére és mély-
ségére nézve. *Felel.* Az Irás ellen, és bizony-
talanúl mondták-meg.

12. *Eőszszel teremtett-é e' világ? Ugy:*
A' fákért, és ételre való gyümölcsökkel te-
remtettek, Gen. 2. De őszszel vadnak a' fák-

nak olyan gyümölcssei. *Ellenv.* A' paradicsomban kétfzer gyümölcsötnek a' fak, egyfzer tavaszfál, máj;f;or ötfzel. *Felel.* Nincsen annak semmi fundamentoma az Írásban.

13. *A' teremtéskor a' földnek minden részeiben ért gyümölcsökkel teremtettek voltak-é a' fák?* Ugy tecczik, hogy nem: a' paradicsomban, és a' földnek némely részeiben alkalmas volt az idő a' gyümölcsnek meg-eréferé: De a' földnek nem minden egyéb részeiben, mert némely részeiben tél volt, némely részeiben tavasz, némely részeiben a' nyárnak kezdete. De ezekben az időkben nem volt ért gyümölcs, nem-is volt s;ükfeg reá; mert a' földnek némely részében, sem ember, sem barom nem volt. *Ellenv.* Akkor az egész föld hozott füvet, és gyümölcsöt, Gen. I. II. 29. *Felel.* Kell azt érteni az akkori ért gyümölcslül, azokban a' helyekben, mellyekben lehetett és kellett.

14. *Az idő e' világgal edgyütt kezdetett-é?* Ugy, Gen. I. I. Kezdetben, tudni-illik az időnek kezdetiben, teremtette Isten az eget és a' földet. Az Isten a' mozgó allatokkal edgyütt teremtette a' mozgást; De az idő a' mozgásnak mértéke. *Ellenv.* Az idő egy-örökké valóságú az Istennel. *Felel.* Az idő hát Isten: melly lehetetlen.

15. *Vagyon-e valami emlékezet az Angyalok teremtésék felől a' teremtésről való könyvben?*
 Vagyon alattomban való, Gen. 2. 1. *El-végeztetének az egek, és azoknak seregei, az az, csillagi és Angyali; kik seregnek mondatnak,* Luc. 3. 9. 13. *Basilus Ellenv.* Az Angyalok a' világ előtt öröktől fogva teremtettek. *Felel.* Nem igaz: mert az Angyalok nem az Isten természetinek, hanem az ő akarattyának tanácsának munkái, Apoc. 4. 11.

16. *Mikor teremtettek az Angyalok, és melyik napon?* Az időnek kezdetiben teremtettek; mert az idő előtt semmi nem vólt, hanem örökké valóság, avagy Isten, és semmi teremtett állat nem lehet örökké való. Teremtettek az Angyalok az első napon a' legfelsőbb éggel, mert hasonlatos az Angyalok természete a' leg-felsőbb éghez. *Ellenv.* Néemellyek azt mondgyák, második napon a' levegő éggel teremtettek; néemellyek úgy itélik, hogy negyedik napon az égnek ékeiségeivel; néemellyek pedig úgy, hogy hatodik napon az ember után, mivel Moisés az elő számlálásban, a' nemtelenebb teremtett állatokról száll-le a' nemessebbekre. *Felel.* Ezek csak bizonytalan vélekedések.

17. *Mellyik napon teremtetett a' paradicsom?*
 Harmadik napon: mert a' föld azon a' napon tellyességgel meg-ékesített volt, Gen. 1.

11. 12. *Ellenv.* Mofes az hetedik nap, és a' teremtés historiája után emlékezik a' paradicsomról, Gen. 2. 8. *Felel.* Ugy; de az előtt teremtette vólt azt, mert így szóll Mofes ott: *Fel-ekesített vala az Jsten egy kertet Edenben.*

18. *A' paradicsom nem égi, hanem földi hely volt-é?* Ugy: Az Istentől plántáltatott a' földön, Gen. 2. 8. *Origenes Ellenv.* Az Apótol paradicsomban ragattatott-fel, azaz, az harmadik égben, 2. Cor. 12. *Felel.* A' harmadik ég azért hivattatik paradicsónak, mert ez amannak ábrázolója vólt, Luc. 23. 42. Apoc. 2. 7.

19. *A' paradicsom Mesopotámiában teremtett volt-é?* Ugy: Az Eden közel vólt Chárárhoz Mesopotámiában, 2. Reg. 19. 12. Ezech. 27. 23. és Mesopotámiában találtnak azok a' vizek, mellyek a' paradicsomban vóltanak. *Ellenv.* A' paradicsom e' világ kerekségén kívül vólt, hova Ilyés, Enok, és azoknak lelkek, a' kik jól éltenek, mennek, Gen. 3. 23. *Felel.* A' ki egy földről máfra megyen, az, e' világ kerekségén kívül nem megyen.

20. *Meg-vagyon-é még a' földi paradicsom?* Nincsen: Mesopotámiában teremtett vólt; de ott nem találtnak: El-veszett a' víz-özön miatt. Egyebütt sem találtnak. *Pápiſt. Ellenv.*
A' töl-

A' földi paradicsomban laknak Enok, Illyés, és a' kegyes embereknek lelkek világ vége-ig. *Felel.* Semmi afféle dolog nincsen az I-rasban.

21. *Miért teremtette Isten a' paradicsomot az ember hasnára, holott abban nem sokáig fog vala lakni?* Mert akarta az Isten, hogy a' mennyei paradicsomnak a' földi paradicsom lenne jegyzője, és az ember meg-tudná, hogy a' rut bűnért, melly gyönyörűségtől fosztatott-meg.

22. *A' paradicsomban vóltanak-é lelkes állatok az emberen kívül?* Ugy: Adám a' paradicsomban adott neveket minden lelkes állatoknak, és a' kígyó a' paradicsomban vólt, mikor az Évát meg-csalta. *Damascenus ellenv.* Ha a' paradicsomban lelkes állatok maradtának vólna, a' viz-özönbē el-nemves;tenek vólna. *Felel.* A' paradicsombul az emberrel kiűzetttenek, vagy a' viz-özönben a' paradicsomban a' paradicsommal edgyütt el-vesz-tenek.

23. *Vóltanak-é paradicsomban gyümölcstelen, és az ember ételére nem tartozó fák?* Ugy: a' cedrus és a' jegenye fa a' paradicsom fáji közül számlálatnak, mellyek gyümölcstelenek, *Ezech. 31.8. Ellenv. Gen. 2.16. E' kertnek minden fájának gyümölcsebul egyél.* *Felel.* A' melly tudni-illik ételre való, 1. 1. im + 4. Az

Istennek minden teremtet állatya jó ételre, ha tudni-illik ételre való. *Ellenv.* A' paradicsomban minden fa nézéire szép, és meg-évésre jó volt, Gen. 2. 9. *Felel.* Ezt is így kell érteni: némelly fa volt ott szem gyönyörködtetésére, nem meg-évésre, mint a' rósa, viola, s' a' t. némelly pedig meg-évésre, nem szem gyönyörködtetésére, mint a' fige és a' szőlő fa.

24. *Az életnek fája testi és földi volt-é, mint az egyéb fák?* Ugy: az is a' földből teremtetett, és annak gyümölcse meg-étethetett. *Ellenv.* Az életnek fáján, vagy az isteni bölcsesség értetik, Prov. 3. 18. vagy a' Christus, vagy a' halhatatlanság, mellyet Isten ígért volt Adámnak jutalomul, ha néki engedne. *Felel.* Ezek sem meg-vetendő értelmek; de nem eggyeznek-meg a' historiával, és az igazsággal.

25. *Az életnek fája a' mi fáinkhoz hasonló volt-é?* Ugy: mert természet felet való ereje volt az élet adásra, mert nem a' maga, hanem az Isten ereje által adott életet, mint a' keretség vize ujjá-születést, és a' Péter árnyéka, és a' Pál kezkenője meg-gyógyulást. *Ellenv.* Az életnek fája életet adott természet s;erént. *Felel.* Ha úgy volt volna, nem volt volna a' mi fáinkhoz hasonló; de természet felett adott életet, mint a' keretség vize

vize ujjá - születést, mint mondám.))

26. *Nem sok, hanem csak egy vólt-é az életnek fája?* Ugy: mert az Irás azt egynek mondgya mindenkor. *Ellenv.* Nem lött volna az egy fa elég minden emberek életének meg-tartására. *Felel.* Az emberek meg-szaporodván az-is meg-szaporodott volna. Az az egy fa nem löt volna mindeneknek elég táplálásokra, de elég lett volna orvoslásokra.

27. *Az életnek fája miért mondatott életnek fájának?* Mert jegye vólt mind a' testi, mind a' nyugodalmas, mind a' lelki életnek.

28. *Az élet fája miért neveztetett ugy?* Nem az életnek adására, hanem jegyzétere (mint mondatik a' keresztség ujjá-születésnek feredőjének) nézve: mert jegye vala az életnek adattatásának, és meg-tartatásának, hanem vétkeznének. *Ellenv.* Az Isten az embert el-rekesztette az életnek fájátúl, hogy örökké ne élne, Gen. 3. 22. *Felel.* Ez helyben czáfollya az Isten az ember gondolattját és cselekedetit.

29. *Az élet fája az embert a' haláltúl, nem természeti, hanem természet felett való erejével tartot;a-é meg?* Ugy: mert Sacramentum vólt. *Ellenv.* Az egyéb fák természeti erejekkel tartották-meg hofzszu ideig az ember életét. *Felel.* Ugy vagyon, mert az egyéb fák gyümölcssei ételek vóltanak; de az élet fája

fája Sacramentum vólt.)

30. *A' jónak és gonofznak tudásának fája, mert neveztetett ugy? Nem annak adásáért, hanem jegyzéséért, mert azt jegyzi vala, hogy ha az ember az Istennek engedne, örök-ké jóval élne; ha pedig nem engedne, örök-ké gonofszal illetetnék. Ellenv. Mondatott az a' fa ugy a' ki menetelre nézve, mivel az ember az arrúl való évés-után tudta, az az, próbálta és tanulta-meg mennyi jót vesztett vólna-el, és mennyi gonofzt vont vólna-magára. Felel. Augustinusnak így tecczet.*

31. *Hogylehetett a' jónak és a' gonofznak tudásának fája a' paradicsomnak közepén, holott az életnek fája a' paradicsomnak közepén vólt? Így, hogy az életnek fájához, melly a' paradicsom közepén vólt, a' jónak és gonofznak tudásának fája közel vólt. Ellenv. Lehetetlen két fának azon-egy közepén lenni. Felel. Ugy mathematicè, de nem Phycicè: mert lehettenek a' paradicsom közepén egymáshoz közel, hogy ábrázoloi lennének a' törvénynek és az Evangeliomnak, avagy a' Christusnak; mert a' törvény azt tanítja, mi legyen a' jó és a' gonof, a' Christus pedig örök élet: mind kettő a' paradicsom közepén, mert a' törvényt és a' Christust mindenkor az Ecclesia közepén kell tanítani, és egyiket közel a' másikhoz, mert a' törvény a' Christushoz vezet.*

32. *Miért*

32. *Miért teremtette az Isten az embert a' paradicsomon kívül, Gen. 2.8. és mimodon vitte oda?* 1. Azért cselekedte azt: (1.) hogy meg-tudná, hogy ő a' paradicsomnak nem Ura volna, hanem az Isten miveffe; és azért azt háládatósággal birná, hűségesen mivelné, és őrizné, de fáradság-nélkül, nehezség-nélkül. (2.) hogy azt örökké való hazájának ne tartaná, hanem e' földön Istentől rendeltetett életét el-töltvén, az égben, örökké tartó hazájában kívánkoznék. 2. *Mimódon vitte oda az Isten az embert, kéz által-é, mint vitte-ki az Angyal Lót Sodomából; lélek által-é, mint Enoch, Habakuk, Philep vitettetnek egy helyről másra; belső indítás által-é; külső parancsolat által-é, nem jelenti az Irás.*

33. *Az eset előtt uralkodott volna é az ember az emberen?* Nem: mert nē parancsolta az Isten, hogy az ember az emberen uralkodgyék, hanē hog' csak eg'éb teremtett állatokő, Gen. 1. 26. *Ellenv.* Minden embereknek alája kell vettetni a' felső hatalmaságoknak, Róm. 13. 1. *Felel.* Ugy vagy az eset után. *Ellenv.* Az eset előtt nem vólt hát semmi rend, nem vóltak felsők, alsók, nem vólt Ur, szolga. *Felel.* Nem következik: Az Isten akkor-is à rendnek Istene vólt. Akkor-is felsők vóltanak a' szülék, férjek, alsók a' gyermekek,

mékek, à és feleségek. Akkor-is vólt atyai lágy uralkodás, és kényén való szolgálat; de nē vólt földes Uri, Magistratusi kemény uralkodás, és kénytelen való szolgálat, mint az eiet után, ma.

34. *Az eset előtt ettek volna-é az emberek huft?* Nem: mert nékik ételekre à fű és à gyümölcs adattatott, Gen. 1. 29. *Ellenv.* Az eiet előtt az élő állatoknak, halaknak, vadaknak, ökröknek, juhoknak, s' a' t. urok vóltanak. *Felel.* Az ő uralkodások más dologban állot volna.

35. *A' lelkes állatok, mellyek most huft-évők, az eset előtt huft ettenek volna-é?* Nem: mert azoknak ételekre a' fű adatott vólt, Gen. 1. *Ellenv.* Mozes itt szól csak a' hus nem évő lelkes állatokról. *Felel.* Szóll itt Mozes minden lelkes állatokról. A' Noë bárkájában a' lelkes állatok nem ettek huft, mert minden nemből csak ketten - ketten vóltanak ott.

36. *Igaz kigyó vólt-é az, melyről, Gen. 3. vagon szó?* Ugy: mert egy vólt a' földnek oktalan állati közzül, Gen. 3. 1. 2 Cor. 11. 3. *Ellenv.* Csak képe vólt az a' kigyónak, melly alat az ördög vólt. *Felel.* Az igaz kigyóban, nem annak képében vólt az ördög, és abban szólt, mint az Angyal a' Bálém szamarában. Az Isten - is az igaz kigyótátkozta - meg, nem annak képét, ábrázattát. Az ördög pedig nem egyéb állatban ment, hanem a' kigyóban; mert azt engedte vólt az Isten néki.

37. *Miért*

37. *Miért mondatik Mosestól a' kigyó a' földnek minden oktalã állatinál ravaszszabnak?*
 Nem csak azért, hogy az ördögnek elzöze volt, hanem hogy egyéb oktalã állatoknál természetesen szerént ravasabb. Kétség-nélkül a' ravas; ördög a' leg ravas;abb, alkalmatosabb es;kösztt vála;ította magának. A' Christus-is a' kigyót természet;erént való ravas;nak mondgya, Matth. 10. 16. *Ellenv.* A' roka-is vagon olyan ravasz mint a' kigyó.
Felel. Meg-lehet a' maga óltalmazására; de nem az embernek meg-ferésére nézve; Gen. 3. 15. Ezt pedig cselekeszi nem a' maga haszna kívánásából; hanem az ember ellen való természeti gyűlölségéből, Gen. 44. Eccl. 10.

38. *Miért engedte meg-az Isten, hogy a' kigyó az embert meg-késértse, hólott tudta, hogy, ha meg-késértene, el-esnék?* Augustinus azt feleli, mert akarta: és ha kérded, miért nem gátolta-meg a' késértést, avagy miért nem adott erőt a' késértetnek ellene-állására, azt feleli, mert nem akarta. Miért nem gátolta pedig-meg ilyen okait adgya. 1. Hogy az embert meg-próbálná, akarna-é meg-maradni az engedelmségben, vagy nem. 2. Hogy az embernek erőtlenységét ki-jelenrené, hogy kiváltképpen való véle létel nélkül az Istentől vott ajándékot magánál meg-nem

tarthatná. 3. Hogy a' vakmerőség büntetésének példáját mutatná, hogy az ember a' kéfértetben lévén, maga erejéhez bizván, az Istentül a' meg-tartást nem kérné. 4. Hogy az haragnak edényinek el-vettetéseben az ő igazságát, és az ő irgalmasságának edényinek meg-tartatásokbã az ő kegyelmességét meg-mutatná, Rom. 9. 22. 23. és 11. 32. *Ellenv.* Avagy akarta az Isten, avagy nem akarta az életet, ha akarta, miért nem tiltotta meg? és mimodon nem oka a' bűnnek; és mimodon bünteti-meg az embert igazán? Ha nem akarta, miért te emtette a' kigyót, melly őtet meg-kéfértette? miért nem gátolta-meg az ember meg-kéfértetést? avagy miért nem tartotta-meg őtet a' kéfértetben? *Felel.* Más oka - is vólt annak, mert egy-átallyában nem-is akarta, nem - is nem akarta, hanem meg-engedte, hogy az ember meg-kéfértések, és el-éssék a' meg-mondott okokért: nem - is vólt oka a' bűnnek, mert nem az őrdog, avagy az ember, hanem a' maga munkáját vitte végben a' fel-tött végekért.

39. *Miért nem irtózott az Eva a' kigyótól, a' mıt mindenek irtóznák ma?* Mert az esett előt a' kigyó és az ember között semmi ellenkezés nem volt. *Ellenv.* A' kigyó hasonló ábrázatu vólt Evához; Innen a' kép-irók a' kigyót

gyót aſſ;ony ábrázatunak írják, és azért örült néki. *Felel.* Soha ſenki nem látott aſſ;ony ábrázatu kigyót.

40. *Miért nem álmélkodott, csudálkozott Eva a' kigyó szóllásán, és vele való vetélkedésén?* Mert azt gondolta, hogy a' kigyó-is természet szerént szólhat. *Ellenv.* Nem vólt hát bölcs Eva az e. et előtt. *Felel.* Bölcs vólt belsôképpen, noha külsôképpen a' bölcsességben idôvel ôregbûlést vett vólna, mint Adám, a' Christus emberi természetire nézve, és a' gyermekek az ép állapotban.

41. *Miért emlekezik Mofes mindenkor a' kigyórúl, az ôrdôgrúl pedig soha ſem?* Mindenkor kigyórúl emlekezik, mert az ôrdôg mindenkor kigyónak mutatta magát: mint az három angyalokat embereknek hijja, mert embereknek mutatták magokat, Gen. 18. és a' Jákóbbal küzködô ang'alt nevezi ſerſiunak, mert ſerſiui ábrázatban jelent-meg, Gen 31. Az Apostol Mofest követvén, az ôrdôgöt kigyónak mondgya, 1 Cor. 11. Nem emlekezik sohol az ôrdôgrúl Mofes: mert az előtt az Angyalok teremtetésekrúl és el-eſésekrúl ſemmit nem ſzollot vala. *Ellenv.* Mofesnek nem ugy kellett vólna a' dolgot le-írni, à mint láttatott, és mutatódott, hanem a' mint vólt magában. *Felel.* Vaj nem, mert ô a' lótt dolgoknak le-írója vólt, nem magyarázója.

42. *Mimodon nyiltanak - meg első szüléiknek szemek, kolott annak előtte vakok nem voltak?* Meg-nyiltanak az ő szemek nem a testi dolgoknak látásokra, mert azokat mindenkor látták; hanem lelki rutságoknak, bűnöknek látására: így nyiltanak - meg a' Bálam szemei, Num. 22. 31.

43. *Midőn az Isten a' kigyót meg-átkozta, a' benne való ördögöt meg-átkozta-é?* Ugy lácczik, hogy nem átkozta-meg akkor, mikor a' kigyót; de meg akkor, mikor azt mondta, az a' fűnyolynak magva meg-tôri a' te fejedet, Gen. 3. *Ellenv.* Némelleyek úgy tartják, hogy az Isten csak a' kigyót átkozta-meg; némelleyek azt, hogy csak az ördögöt a' kigyó neve alatt; némelleyek, hogy mind a' kettőt. *Felel.* Elly itéletteddel e' titkos dologban.

44. *A' kig'ó az eset elöt járó állat volt-é?* Ugy lácczik: mert azért lett csuf;ó állattá, hogy az ördögnek el;közé volt. 1. *Ellenv.* Ha járó állat volt, négy lábon járt-é, vagy kettőn? *Felel.* Némelleyek úgy vélik, hogy négy lábon; némelleyek pedig két lábon. Plinius írja, hogy láttattanak olyan kigyók, mellyeknek olyan lábai voltak, mint a' ludnak. 2. *Ellenv.* Né járt az eset előtt-is a' kigyó, és így lábai né voltak neki soha, hané egy ideig az ördög jártatta azt. *Felel.* Más dolgot mutat az ő meg-átkoz-

átkoztatása, Gen. 3. 14. *A' te basadon csuszsz.*

45. *Minden embernek munkával és verítékel kell-é kenyeret enni? Ugy, Gen. 3. 19. 1. Ellenv. Csak a' szántó-vető, és a' mivesember eszi kenyerét verítékkal. Felel. A' munka és veriték nem csak paraszti, kézi; hanem házi, polgári, egyházi, és scholai, 2. Ellenv. Sok henyék minden jokkal bővölködnek. Felel. Ezt a' közönséges jármát az ilyenek ki-vetik nyakokból, mellyért kárhozzatnak, nem-is kerülik-el az Istennek ítéletét, Prov. 21. 25. Efa. 5. 22.*

46. *Miert nem akarta az Isten, hogy az ember az élet fája gyümölcsének évése által az örök haláltúl meg-szabadullyon, és az örök életet visszafra-vegye, nyerje? Mert az Isten a' Christust rendelte vólt az el-esett ember helyére való állatasára, Gen. 3. 15. Az Isten igalsága azt kivánta, hogy az ember helyére ne állattassék elégtétel nélkül, mert megmondotta vala, a' melly napon ejendel megbalsz; de halál nélkül nem lehetett elégtétel, Hebr. 9. 22.*

47. *Miert üzetett-ki az ember a' paradicsomból? Mert. 1. az a' ki-üzetés része vólt a' büntetésnek. 2. nem illet a' nyavalyás és bűnös embernek olyan szép helyen lakni, hogy azt tovább-is bűnével meg-ne ferteztetné. 3.*

az a' ki-űzetés jegye vólt az örökké való elvettetésnek, ha meg-békéllés nem lenne; mert a paradicsom bélyege vólt a' kegyelemnek, bődogságnak, és a' mennyei életnek. 4. űzűkség vólt ez a' űzámkivetés azért. (1) hogy az ember az ő cselekedett bűnérűl mindenkor meg-intetnék. (2.) hogy a' meg-űgertetett bődogságot a' Christusbá kénűserit-
 tetnék keresni.

48. *Mik vóltanak azok a' Cherubimok, Gen. 3?* Azok Angyalok vóltanak, kiknél villogo fegyverekhez hasonló lángok vóltanak. *Ellenv.* Némellyek azt vélik, hogy azok tűzes kő-falak vóltanak, mellyek a' paradicsomot kőrnűl vették, némellyek pedig azt, hogy csuda látások vóltanak, mellyek a' paradicsomban menni akarókat el-rettentették. *Felel.* A' mi értelműnk eggyez az Iráffal.

49. *Miért rendeltettek a' Cherubimok az élet fája uttyának őrizésére?* Hogy az ember az élet fajához ne mehetne, és az életet, nem az élet fajátűl, hanem a' Christutűl várná. Ezért a' Christut, az életnek faját, a' mennyei paradicsom közepében helyezettte, hogy hittel belőle éven, örökké élűnk, Apoc. 2. 7. és 22. 2. *Ellenv.* A' Cherubimok azért rendeltettek a' paradicsom őrizésére, hogy az őrdögöket abban bé-ne bocsásásák, hog' az élet
 fája

fája gyümölcsét el-ne lopnák, hogy azt az embereknek adnák, és így őket a' magok tisztetire édelgetnék. *Felel.* Ezt sem képtelen mondáni.

50. *Mimodon építhetett Cain várost egyedül, holott a' városnak építtetése sok embereket kíván?* Cain nem akkor épített várost, mikor Hánokot szülte; hanem akkor, mikor sok fiakat és leányokat szült. Avagy kezdette építeni Hánokkal, és a' több gyermekivel végezte-el. Épített pedig várost, hogy az Isten átka ellen ne lenne vándorló, és ne félne a' megölettetéstül.

51. *Miért nem akarta meg-ölni az Isten az ő atyafiát meg-ölo Caint?* Nem azért, hogy a' gyilkosság meg ne büntetessék, és a' meg nem térőknek bűnök meg-bocsáttassék, hanem hogy a' kevés emberek általa szaporodgyanak. Az ő halálának el-halasztásá öszve kottetett volt a' halállal; mért az ő élete nagyobb halál volt magánál az halálnál, mert az Ecclesiából ki-rekesztettvén, örökké való számkivetésben küldetett, es lelki ilméretitül kinoztatott. Meg-bellyegzé pedig az Isten Caint, hogy ötet senki meg-ne ölné. Az a' belyeg nem volt a' homlokán nőtt szarv, nem - is homlokában nyomott Thau betü; hanem minden tagjainak fűntelé valo mozgása, reszketése, mellyért mindenek szána-

kozván rajta, ötlet meg - nem ölték.)

52. *A' Lámech fiai voltak-e első találói a' Muszka szerzőknek, és ők voltak-e első kövácso, vas-művesek?* Nem: mert előttök Abel vas nélkül nem mivelhette a meg-átkoztatott földet: Kain vassal fogta meg-ölni Abelt. Az áldozatok sem lehettek vas szerzők nélkül. Hihető, hogy Adám volt azoknak első tanulója; mert az ő elméjében volt minden mesterflegeknek magva. *Ellv.* A' Lámech fiai módlatnak azoknak Authorinak, Gen. 4. *Felel.* A' Lámech fiai voltak azoknak authori nem találásokra, hanem ékekségekre nézve.

53. *Enoch kezdette-e leg-elsőbő az Istent segítségül hini, imádni, tisztelni?* Ugy községséggé téplomot csinálván, az embereket abbá ői; ve gyűjtven, köztök áldozván, imátkozván, prédikálván. *Ellv.* Adám és Abel Enoch előtt imádták és tisztelték az Istent, s' Kain-is. *Felel.* Ezek magánossantistelték az Istent, ki ki a' maga házánál, és maga cselédgyével.

54. *Az egész földön a' viz-özön előtt laktak-e az emberek?* Ugy: 1. Az Isten megparancsolta, hogy az ember az egész földet nemzettel tölcse-bé, Gen. 1. 28, 2. Akkor a' férfiaknak fok feleségek vólt, Lámeket követven, ki annak első találója vólt. 3. A' víz-özön nem rész szerént való vólt, hanem községséges. *Ellenv.* A' víz-özön előtt csak egy város-

városszóló emlékezik Mofes, mellyet Cain épített: azért nem vóltanak többek, és így nem laktanak az egész földön. *Felel.* Mofes nem akart a' külső vifelt dolgokról bővebben szólni.

55. *Az Atyák esztendei nem hóldiak, az az, 354-napokból állók, hanem napiak az az, 365 - napokból állók vóltanak - é? Ugy, a' mint a' viz-özönnek esztendejének és hólnapinak meg-gondolásából meg-tecczik. Görög. Ellenv.* Hihetetlen dolog, hogy az Atyák olly sokáig lóttanak volna hazaság nélkül, és olly sokáig éltenek volna. *Felel.* Hihető az, a' mit az Irás mond. Meg-lehetett az, az Isten hatalma által, mint sok természet folyását felyül muló dolgok. Az Uj Világnak ereje nagyobb vólt az ő Világ erejénél.

56. *Matusálem a' viz-özön után élt-é? Nem: a' mint ez az ő születésének, életének, a' viz-özönnek idejeknek öszve vetéséből meg-tecczik. A' Görög. Ellenv.* Matusálem a' viz-özön után 15 - esztendőket élt, és nem a' bárkában tartatott-meg Noëval; hanem a' paradicsomban Enokkal. *Felel.* Semmi afféle dolog nincsen az Irásban.

57. *Miért éltek ollyan sokáig az Atyák a' viz-özön előtt? Ennek felső oka ez. Az Isten így akarta az emberi nemzetiséget szaporita-*

ni, és az ő dicsőséget, és az Ecclesiát terjeszteni. Alsó okai pedig ezek. 1. Mértékletesek voltak az ételben, italban az Atyák: ma többen vesznek-el az emberek a' mértékletlenleg miatt, mint a' fegyver miatt. 2. Igen egészséges volt az ő ételek, és italok. 3. A' nap keleten, az hol az Atyák laktanak, az ég, és a' csillagok nem voltak olyan ártalmatok. 4. A' hof;su életben jól megtanulván az orvoslásnak tudományát, jól tudták, micsoda tartotta-meg egészségeket. és micsoda bontotta azt-el. 5. Az Atyák igen erősek voltak.. *Ellenv.* Minden emberek olyan fokáig éltenek hát a' víz-özön előtt. *Felel.* Az Atyákról vagy on a' s;ó

58. *A' Víz-özön előtt az Isten nem rövidítette-é-meg az ember életének határát?* Nem: Minden decretoma az Istennek változhatatlan. *Ellenv.* Az embernek napjai lés;nek 120-estendők, Gen. 6. 3. *Felel.* Ez helybē nem az ember életének, hanē az ő megtérésének, és a' reá bocsátandó víz-özönnek idejét határozza-meg az Isten. *Ellenv.* Tudta az Isten, hogy az emberek a' 120-estendők után nem tartanak penitentiát, hanemha azt nekik adná: azért vagy jádzott az Isten vélek, vagy nem volt igaz, hogy megbüntette a' penitentiát nem tartókat, kiknek azt nem adta. *Felel.* Nem jádzott vélek, mert
 ket

öket vóltaképpen hitta a' meg-térésre a' Noe predikállása által; nem - is vesztette volna-el a' meg-térôket. Söt ha az Isten a' meg-téretleneket meg-nem büntete volna, igaz nem lótt volna. Ha igaz ítéletibül nékiek penitentiát nem adott, azzal magokat meg - nem menthették, mert szabad akarattyok szerént nem tértenek-meg. Nem vólt az Isten azért igaztalan, hog' nékiek penitentiát nem adott, mert nem tartozott véle: *mivel a' kiken akar, könyörül.*

59. *Sem vólt - é Noënak nagyobbik fia?*
Nem: Jáphet bátyja vólt Semnek, Gen. 10. 21. *Ellenv.* Sem elsöbben nevezterik, Gen. 9. 23. *Felel.* Azért vagy on az, mert Sem méltóságosabb vólt; mert ô Isten fia vólt, és a' sient mag általa tartatott, és saporodott-meg.

60. *Mimódon mondatnak némelly élő állatok tisztátalanoknak, holott mindenek jók vóltanak,* Gen 1. Act. 10. 15. I Tim. 4. 4. Tit. 1. 15?
Jók és tiszták vóltak ô magokban, és az embernek, mert annak használtak. Némellyek pedig tisztátalanoknak mondatnak; mert vag' nem vólt azokat meg-áldozni, vagy megenni szabad a' törvényalatt. De ennek az ételekben való válogatásnak, a' Christus után nincsen semmi helye, és már mindenek tiszták a' tisztáknak.

61. *Mi-*

61. *Midőn még nem adatott volna a' ceremoniai törvény, mimodon tudta-meg Noë, mellyek vóltanak a' tiszták, és a' tisztátalan élő állatok; mert az élő állatokat meg-külömböztetõ törvény csak Lev. II. Deut. 14. hozatott?* Az Isten mind néki, mind az elõtte áldozó Attyáknak jelentette azt-meg. *Chrysoft. Ellenv. Terméj;eti az élő állatok közt való külömbfég, mivel terméj;et s;erént némelleyeket kívánunk, némellyktül pedig irtózunk: az Isten-tül nekünk adatott bölcseség dictállya, hogy némelleyeket, mint a' s;amárt, lovat, tisztátalanoknak tarcsunk, noha tisztá elegenddel élnek, némelleyeket tisztáknak, mint a' dis;nót, ruczát, noha tisztátalan eledellel élnek, Felel.* Ha ez igaz vólna, ma-is némelley élő állatok tisztátalanok, némelleyek tiszták vólnának, mint a' törvény alatt.

62. *A' viz-özön elõtt meg-engedte vólt-é az Isten az embernek a' hus ételt?* Nem: ugy lácczik, hog' a' viz-özön után engedte azt meg az Isten, Gen. 9. 3. Az elõtt az ember fűvel, gyümölcsel élt, Gen. 11. *Ellenv. A' viz-özön elõtt az áldozók az ő élő állatokból álló áldozattokból ettének. Felel. Nem tudgyuk azt.*

63. *Szabad-é a' Keresztýeneknek a' vérnek, és némelley élő állatoknáak meg-évésétül magokat meg-tartoztatniok?* Nem, ha azok ételre v

lők: a' Christus el-jövele után mindenek
 tiszták a' tisztáknak, ha tudni-illik azok enni
 valók, Rom. 14. 20. Tit. 1. 15. *Ellenv.* Az
 Isten meg-tiltotta a' vérnek meg-évesét
 Gen. 9. Levit. 17. *Felel.* Ugy; de csak a'
 Christus el-jöveleig. *Ellenv.* A' Christus
 el-jövele után-is meg-tiltották az Aposto-
 lok a' vér ételt, Act. 15. 29. *Felel.* Csak ad-
 dig tiltották ôk azt meg, míg a' gyenge Sidók
 meg-botránkozhattanak; de az után azt pa-
 rancsolták, hogy semmit nem gondolván
 a' tanulni nem akaró Sidók botránkozásával,
 meg-egyûk a' mi a' mészárszékben árútatik.
Ellenv. Ma-is meg-botránkoznak a' Sidók,
 ha látják hog' a' keresztyének a' vért meg-eszik.
Felel. Ma a' botránkozásokkal nem kell
 gondolnunk; mert az nem adatott; hanem
 vött botránkozás, mert eleget hallottak a'
 keresztyéni szabadságról, a' törvének, az é-
 teleknek, népeknek, s' a' t. el-tôrültetésékról.
 Ha ma a' Sidók botránkozásokkal gondol-
 nunk kellene, az egész keresztyénséget meg-
 kellene vetnünk.

64. *A' szivarvány volt-e a' víz-özön előtt?*
 Ugy, Gen. 9. 12. 13. az Isten azt nem mond-
 gya, hogy mostan a' víz-özön után szivar-
 ványt teremtek, és azt jellé tészem; hanem
 azt hogy a' szivarványt, mellyet régen a'
 víz-özön előtt teremtettem vala, mostan jel-
 léte-

lé tés;en közöttetek és közöttem. *Ellenv.* Micsoda hafzna volt hát a' fzivárványnak a' víz-özön előtt? A' víz-özön előtt és az után természeti hafzna e' volt, hogy meg-jelencse, hogy eső lés;en: a' víz-özön után pedig természet felett való hafzna az Isten rendelésébül e' lött, hogy meg-jelencse, hogy ez után e' világ víz-özönnel el-nem vés;.

65. *Miért átkozta-meg Noë Chánaánt a' Chám fiát az Attya véikiért, és miért nem Chámot inkább?* Azért, mert az Isten Chámot már meg-áldotta vala, Gen. 9. 1. *Ellenv.* A' fiu nem hordozza az ő attyának álnokságát, Ezech. 18. 20. *Felel.* A' fiu nem büntettetik-meg az Attya bűnéért, ha tud nillik az ő vétkében nem rés;esü'; az Isten-tül, noha fok;or meg-büntettetik az embe-rektül.

66. *Mikor Noë Chánaánt meg-átkozta, Chánaánt születet volt-e, és ha született volt, a' bárkában született volt-e.* 1. Nem-jelenti az Irás, született volt-e Chánaán vagy nem, mikor őtet Noë meg-átkozta. 2. Chánaán nem a' bárkában született: mert. (1.) a' bárkában semmi élő állat nem nem-zett, a' mint ezt a' Sidók mindnyájan mond-gyák. (2.) ha Chánaán a' bárkában született, az ő attyafiai a' víz-özön előtt születettek, mert ő utolsó fia volt Chámnak, Gen.

Gen. 11. és így többben vóltnak a' bárkában nyolcznál : melly nem igaz , mert csak nyolczan jöttek ki a' bárkából , a' mint abbá nyolczan mentenek vala bé. (3.) a' Noë három fiainak a' viz - özön után lettenek fiai , Gen. 10. 1. *Ellenv.* Chrysoftomus azt mondgya , Chanaán a' bárkában született , és Noë azért említi ötet , hogy meg-jelencse , hogy Chám akkor bujálkodott , mikor az ö attya és bátyjai feleségektől magokat megtartóztatták. *Felel.* Nem álhat e' meg a' mondott okokért.

67. *Az Hebræusok (a' Sidók) nem Abrahámtól , hanem Hebertől a' Selah fiától mondatnak-é? Ugy : mert Abraham-is Hebertől a' Selah fiától neveztetik Hebræusnak , Gen. 14. 13. Theod. es Chrysoft. Ellenv.* Az Hebræusok mondatnak az Hebrától , melly Schitától Eufráteszt tészen ; avagy az heber *radix*-től , melly Sidótól által-menetelt tészen , mivel Abraham az Eufratesen által menvén , ment a' Chanaán földében , s' innen mondatik Hebræusnak , Gen. 14. 13. *Felel.* Az Hebræusok sem nem Hebrától , sem nem az heber szótól mondatnak , hanem Hebertől a' Selah fiától. Innen Sem mondatik attyának minden fiainak Hebernek , és Authórának az Hebræusoknak , Gen. 10. 20. 1 Chron. 1. 18.

68. *Mikor kezdetet a' Sidó nyelv, és minden nyelveknél elsőbb-e?* Akkor kezdetett, mikor Ádám, és ez fűlte a' több nyelveket. *Theod. Ellenv.* A' Syriai nyelv elsőbb, mert ezek a' fűók. Ádám, Cain, s' a' t. Syriai nyelven való fűók: és azt mondgya, Moses előtt nem vólt a' Sidó nyelv. *Felel.* 1. A' Syriusok ezeket és a' hasonló fűókat a' Sidóktúl vótték. 2. Az egész Sidók és kerelztyének ellen vagon ez, kik azt mondgyák, hogy a' Sidó nyelv a' világ kezdetitűl fogva való.

69. *Hol maradott-meg a' nyelvek meg-zavarása után a' Sidó nyelv?* Noë, Sem, Arpaxad, Selsh, Hebernél, és az ő cselédek-nél, kik nem vóltanak jelen a' Babel tornya építésében, melly nyelv az ő maradékoknál Abrahámig meg-maradott, a' ki ezért mondatik Hebræusnak (Sidónak) Gen. 14. 13. Nem maradt pedig meg a' Sidó nyelv annak a' toronynak építőjőknél, mert senki azok között más nyelvét nem értette.

70. *A' nyelveknek meg-zavarása nem akkor lózt-e, mikor Péleg meg-bólt vagy élete felire jutott; hanem mikor született?* Ugy, Gen. 10. 25. Két fia lóttenek Hébernek; egyiknek neve Péleg, mivel az ő ideében oszlott-meg a' föld. Született pedig Péleg, némelyek szám-lások szerént a' viz-özön után 101. a' világ teremtése után pedig 1757. eljendővel. Ad-dig

dig s;óltak az emberek egy nyelven. *Ellenv.* Annyi idő alatt nem s;aporodhattak meg az emberek az egész földön, holott tób idő alatt a' Jakob fia, kiknek kiváltképpen való ígéreték volt, csak a' Gosen földén laktanak. *Felel.* Meg-s;aporodhattanak, mert fok feleségek volt: oltán a' Babel tornya építése előtt a' Noë fiai nem laktanak az egész földön, mert a' nyelveknék meg-zavarása volt alkalmatósága az e világó való elszéledéseknek,

71. *Hány nyelvek származtanak a' nyelvek meg-zavarásából, meg-változtatásából?* Annyik a' mennyik az építők voltak, mivel azok között edgyik sem értette a' másik beszédét, Gen. 11. 7. *Ellenv.* 1. Annyi ezer nyelvek vadnak-é hát, a' mennyi ezereken voltanak azok az építők. *Felel.* Nem következik, mert fokban egy nyelvet tanultanak. *Ellenv.* 2. Némelylek azt vélik, hogy a' Noë három fiaiól hetven nemzetségek, 70 nyelvek s;ármaztak. *Felel.* Nincsen az, az Írásban. Sok nyelvek származtanak a' nyelvek változtatásából, de hányak nem tudhatni.

72. *Holot a' nyelveknék fokasága a' Sz. Leleknek nagy ajándéka, Act. 2. mimódon lehetet büntetés?* Nem a' nyelveknék fokasága volmagában büntetés, hanem azoknak az az e-

lélet-vefűtése, mellyel eggyik a' másikat meg-nem érti vala. Őstán a' nyelveknek ajándéka volt az értelemmel fűállásra való tehetőség: *szóllyák vala az Istennek nagyságos dolgait,* úgy hog y mindenektűl meg-értethetnének. Végezetre, a' nyelveknek fűksága bűntetés volt à népnek el-fűléfűtésére nézve: de ajándék volt az Ecclesiának űfűve gűjteretésére nézve, à mint meg-jövendűtetett volt, *Esa. 19. 18. Joël. 2.*

73. *Thare az Abrahám Attya bűlvány imádó volt-é?* Ugy, *Gen. 31. 53. Iol. 24. 2. August. Ellenű.* Thare nem volt bűlvány imádó; hanem Cháldeábűl Mesopotámiában ment, és magával Abrahámot el-vitte, és Nachort Cháldeában hatta, mert bűlvány imádó volt, *Gen. 11. 31. Felel.* Thare Cháldeábűl való ki-menetele elűt bűlvány imádó volt.

74. *Abrahám volt-é valaha bűlvány imádó?* Ugy hivatala elűtt, *Jos. 24. 2. Esa. 29. 22.* holott az mondatik, hog y az Isten Abrahámot meg-valtotta, tudni-illik a' bűlvány imádásbűl. *Joseph. Ellenű.* Soha nem volt Abrahám bűlvány imádó, mert a' Josuénál való hely nem Abrahámrűl fűáll, hanem az ő attyairűl, és a' Sidók nem paráznaságbűl fűűlettettek, *Joh. 8. 41. Felel.* Abrahámrűl-is fűáll Jűsűe. Nem volt Abrahám lelki parázna hivatala után.

75. Jól cselekedte-e *Abrahám* hogy az éhség miatt *Egyiptomban* alá ment? Jól: a' gabonának szükségébül meg-tudta, hogy az Isten nem akarta, hogy *Canaan* földén maradgyon: s' talám Isteni jelenésbül-is értette őt. *Ellenv.* El-táplálta volna Isten őtet, ha *Egyiptomban* nem ment volna-is: Azért hihetelenségbül cselekedte őt, s' ezért szölgáltak az ő maradéki az *Egyiptombélieknek*. *Felel.* Rend szerint akart gondot viselni maga és cselédg'e életérül. A' *Christus* nem hihetelenségbül saladott *Héródes* előtt *Egyiptomban*, azért *Abrahám* sem. Nem is büntette Isten meg ezért az *Abrahámot*, és maradékot.

76. *Abrahám* jól cselekedte-e hogy *Sárá*t nem feleségének, hanem húgának mondotta? Nem jól: Hazudott, és álnokúl cselekedett. *Ellenv.* Azért cselekedte azt *Abrahám*, hogy élete meg maradgyon. *Felel.* Nem kell gonoszt cselekedni, hogy abból jó jüjön-ki, *Rom*, 3. 8. *Ellenv.* Kis bűn volt az. *Felel.* 1. Mivel a' bűn néminémüképpen az Isten javával ellenkezik; annak ókért leg-kissebb bünt sem szabad cselekedni, hogy azzal vag' igen nagy gonosz távoztassék-el; vagy igen nagy jó szerzessék. 2. Nagy bűn volt az, mert (1.) nem hitte-el, hogy az Isten igérete szerént az ő életét meg-tartya. (2.) felesé-

ge meg - széplőfittetésére alkalmatosságot adott. *Ellenv.* Ha Sárának szabad volt szolgáját Abrahámnak adni a' nemzefert, így Abrahámnak - is Sárát másnak adni élete meg-maradásáért *Felel.* Mindeniknek tilalmas volt az.

77. *Sem volt-e Melchisedech?* Némellyek úgy tártják: Sem áldhatta meg Abrahámot; ő volt nagyobb Abrahámmal: ő volt a' víz-özön után a' Pátriáráknak atya Abrahámig: Sem élt az Isák ötvenedik esztendejeig, mert ő a' víz-özön után 500-esztendőt élt, Gen. 11. 11. de a' víz-özön után az Abrahámnak lőtt ígérethez, 417-esztendők voltak. *Ellenv.* Melchisedech nem ember volt, hanem volt vagy az Isten fia, vagy a' Szent Lélek, vagy Angyal emberi formában; mert az emberek közül ki lőtt volna nagyobb igazsággal és szentséggel Abrahámnál. *Felel.* Sem ember volt, mert Pap volt, mivel minden Pap ember, Hebr. 7. 1. Sem igaznak és Szentnek mondatik; de Abrahámnál ezekben nem mondatik nagyobbak.

78. *Szabad-e jelt kérni valakinek, hogy az ígérethez bételjesítése felől meg-erősítsék?* Nem szabad kevélyen, kételkedéssel, az Isten kiváltképpen való indítása nélkül; mint egykor a' Sidók, Matth. 16. 1. de szabad alázatosan, hittel, az Isten kiváltképpen való

ló ihléséből, mint Abrahám, Gen. 15. 8. Gedeon. Jud. 6. 17. Mária, Luc. 1. 54. Nem szabad az idveffégnek ígéletinek meg-erőstítésére jelt kérni, mert az egy-átallyában való; de szabad a világi jonak ígéletinek meg-erőstítésére, mert az a mi engedelmeffégünk-től függ.

79. *Mit különböz Abrám és Abrahám, Sárái és Sára?* Abrám magafságos atyát tés;en, Abrahám pedig fokfágnak magafságos atyát. Sárái azt tés;í, hogy fejedelē as;í;onyó, mert ez előtt csak az ő s;í;olgalójának vala as;í;onya; Sára pedig azt tés;í, hogy fejedelem as;í;ony, mert ez után fokaknak fejedelem as;í;onya lött.

80. *Miért rendelte vólt az Isten, hogy a' férfi gyermekek nyólczadnapon környül-metéltesenek: és nem lehetett-e hamarébb, vagy későbbre?* Nyólczad napon metéltetennek környül, hogy meg tudgyuk, hogy a' környül-metélkedés semmit nem használt a' léleknek, hanem csak jegynek okáért lött. Azért vétkeznek a' Pápiák, a' kik a' kegyelmet úgy kötik a' jegyhez, hogy minden keres;tetleneket paradicsomból ki-rekes;senek, holott a' Christus csak azokat mondgya elkarhozandóknak, a' kik nem his;nek, Marc. 16. 16. 2. Elébb nem metéltette Isten a' csecsemöket környül, mert életek ves;edelme

me nélkül nem metéltethettek volna környül. 3. Nem metéltette környül későbbre (1) a' fűlék vigaf;talásfokért, hogy idején meg-tudgyák, hogy az ő magzati már Istennek frigefsi lóttének. (2) Ennek a' Sacramentumnak betsületieért, hogy sokáig ne halaf;tásék, vagy meg ne utáltásék. (3) Az helyében következő keres;tfégért, hog' meg-tudgyuk, hogy mentül hamarébb a' mi csecsemoinket meg-keres;telteffük, noha az az időnek és a nemnek meg-határozása nélkül rendeltetett. Ennek el-halaf;tásaért Mozes ves;edelemben forgott, Exod. 4. 24. Annak 40-estendeig való el-halaf;tása-is gyalázatok-ra volt a' Sidóknak, Jos. 5. 8.

81. Holott a' leánygyermekes és az aszszonyok környül nem metéltettek, volt-é jussok a' frigyjavaraihoz? Ugy: ők-is frigyesek vóltanak, mert. 1. Az ígélet közönfeges vólt: *Lészek a' te Istened és a' temagodé.* 2. Frigyes fűléktül fűletettek. 3. Környül-metéltetett férfiakhoz-is mentenek feleségül. 4. Alkalmatlanok vóltanak ők a' környül-metéltetésre.

82. A' környül-metéltetésnek ki-szolgáltatója, ugy meg-határozatott-é, mint a' keres;tfégnek? Nem: Szabad vólt minden férfúnak, a' ki ahoz tudott, környül-metelni; mert a' környül-metelésnek rendelésében csak az paran-

parancsoltatik, minden férfiu környül-metél-
teffék: innen ma a' Sidók között a' sülék pa-
tancsolattyokból a' Borbély vit; i végben a'
környül-metélést a' Synagógában; de nem
sabad keres;telni, hanem csak a' Prédikátor-
nak. *Pápiſt. Ellenv.* Af;onyok-is környül-
metéltek néha, Exod. 4. 25. 1 Macchab. 1.
63. *Felel.* Rendeletlenül. 2. *Ellenv.* Csak a'
cselédes gazdák kés;ítették-el régen a' hufvéti
bárányt a' magok házokban: azért régen
csak a' cselédes gazdának volt s;abad környül-
metélni. *Felel.* Az Isten parancsolta, hogy
csak a' cselédes gazdák s;erezze;ek-meg a' huf-
vétibárányt, Exod. 12. 4. de nem a' kör-
nyül-metélést.

83. *A' neveknek adása a' környül-metélés-
ben, és a' keresz;telésben, nem parancsolatból,
hanem szokásból és példából való dolog-e? Ugy:*
1. Nem parancsolatbéli dolog, mert sohol
nem parancsolta Isten, hogy akkor adass;ek
név a' gyermeknek, mikor környül-metélte-
tik, és meg-keres;tetetik. 2. Nem-is min-
denkor s;okásbéli dolog, mert gyakran a' s;ü-
lék mindgyárt nevet adnak az ö gyermekek-
nek; mihelt s;ülettetnek: hanem gyakrab-
ban s;okásbéli és példabéli dolog: mert a' kör-
nyül-metéltetett Abrahámnak neve el-vál-
toztatott: à Christufnak-is à körn'ül-metélke-
désben adatott név, Luc. 2. 21. Így az Ec-
clesia

clesia ezektől és több példaktól indittatván, ma a' keresztfelegben ad nevet a' csecsemőknek.

84. *A' környül-metélkedés vasból, vagy kőből való késsel lesz-e?* Erről semmi parancsolat nincs az Írásban. *Ellenv.* Augustinus azt írja, hogy kő; jiklából való késsel lőtt a' környül-metelés, Exod. 4. 25. *Felel.* Ott csak éles késről vagy on emlekezet. *Ellenv.* Bernárdus-is azt mondgya, a' Sidók kő; jiklából álló késsel éltek a' kör n'ül-metélkedésbé, mivel a' Christus (a' ki a' kör n'ül metélkedésbé ábrázoltatott) kő; jikla vala, 1 Cor. 10. 4. *Felel.* Elég sépen elmélkedik a' jámbor így: innen némellyek így értenek: a' Sidók ritkán és rendkivül kő; jiklából való késsel éltek; rend; erént pedig vasból való késsel, mivel alkalmasabb és gyakrabbb es; köz: innen Justinus azt írja, a' Sidók az ő idejében s' az előtt csak vas késsel éltek a' környül-metélkedésben.

85. *Miért rēdelte az Isten az t Sacramentum má a' mi a' testet úgy meg-sebessitotte és meg-yutitotta?* 1. Hogy az Egyiptumbelieknek fēsiu s; emérem testekhez hasonlő bálványok a' Sidóktól rutnak és utálatosnak tartatnak, August. 1. 8. de Civit. Dei. 2. Hogy a' Sidók a' pogányoktól meg-utáltatván, pogányokká ne lennēnk. 3. Hogy a' fērfiak tisz-

tak

ták lennének, mert a' férfiu testének első bőre alatt fok mocskok vadnak, és azok miatt az ő testeken gyakran tüzes kelevények leszenek, mellyek nehezé gyógyíttathatnak-meg.
 4. Hogy az a' környül-metélkedés a' szívnek környül-metélkedélet jegyzené: mellyhez más okot ad az Apostol, Rom. 4. II.

86. *Az Istének az Abrahámmal szerzett frigye, Gen. 15. és 16. egy vólté az Adámmal, Gen. 3. Noéval, Gen. 9. Mofessel, Exod. 24. kötött frigyével, és az Uj friggyel az Uj Testamentum alatt?* Egy vólt állattýára nézve; de nem egy, hanem kólömbözö ki-s;olgáltatásának módgyára nézve. Ez az Istének frigye állott a' Christus által való idvezítésének, és a' mi engedelmeffügünk ígéletiben: *Lészek néked Istened, te járj előttem szüntelenül.* Módgya pedig állott a' külsö dolgokban, és esközökben, mellyekben az az ígélet előnkben adott, és reánk s;abatott: *Metéld környül magadat, és a' té férfiu magodat, s'a.t.* Meg-láthadd ezt a' mi tanító Theologiánkknak 38. és 39. részeiben.

87. *Amaz bármak, à kik Abrahámnak megjelentek, teremtett Angyalok vóltanak-é?* Azoknak kettei teremtetett Angyalok vóltanak, az harmadik pedig teremtetlen Angyal, a' Christus, az Angyaloknak feje vólt, mert Jehovának mondatik, *ý. 17. és világ birájának: Gen.*

17.25. 1. *Ellenv.* Embereknek mondatnak, Gen. 17. *Felel.* Azért van az, mert emberi formában jelentek meg, még pedig nem csak teczczô, hanem valóságos emberi formában: az Isten Abrahámot nem jádcsodtatta meg valami csuda látással: azok valóságosan jártak, ôttének: teremthet az Isten igaz emberi testeiket nekik, hogy azokban ideig való testeiket végben vigyek, és az után azokat le-vetkezzék. 2. *Ellenv.* Azok az három Angyalok vóltanak az három isteni személyek, mert ezek a' hármak Jehovának neveztetnek, Gen. 18. 1. 3. 17. *Felel.* Csak a' teremtetlen Angyalt mondgya Abraham Jehovának. 3. *Ellenv.* Azok a' három teremtetett Angyalok, vóltanak, Michaël, Raphaël, Gábiel. *Felelet.* Nincsen semmi fundamentoma ennek az Írásban.

88. *Helyessen kívántaé Abrahám, hogy az Isten a' gonoszoknak kedvezzen a' jókért, és az helyessen engedetetté-meg?* 1. *Helyessen kívánta* azt Abrahám; mert (1.) szabad a' gonoszokért imádkoznunk, hanem ha nyilván meg - tilalmaztatunk, Jer. 11. 14. (2.) alattomban hával kívánta ô azt, ha tudni-illik az Isten igazságával nem ellenkeznék kívánfága. (3.) nem azt kívánnyá, hogy büntetetté maradj'anak, hanē hog' büntetések halasztassék-el. (4.) azért kívánta ô azt, hog' a' jók vélek

vélek edgyüttel ne ves;fenek. 2. Hellye-
fen engedte-meg az Isten azt Abrahámnak:
mert a' büntetésnek há-val való meg-enge-
dése nem ellenkezik az Isten igazságával.

89. *Mivel az Angyalok tettették, hogy az ú-
czán hálnának, Gen. 19. minden tettetés jóé?*
Nem: jó tettetés az, mellyel ollyannak mu-
tatód magadat, minémû vagy, ha valaki meg
nem gátol; így az Angyalok az útczán hálni
akaróknak mutatták magokat, és ott-is hálni-
tanak vólna, ha Lóth őket nem kérte vólna,
hogy hálnának az ő házánál: így a' Christufis
tovább menőnek mutatta magát, és továbbis
ment vólna, ha a' tanítványok nem kérték
vólna, hogy ott maradjon, Luc. 24. 28. El-
lenben rof; tettetés az, mellyel ollyannak mu-
tatód magadat, minémû nem vagy: így jó-
nak mutatta magát Joáb Abnerhez és Ama-
sához, de igen gonof; vólt.

90. *Jól cselekedteé Loth, hogy a' fajtalan
Sodomitákat leányival kínálta, hogy a' jövevé-
nyeket tisztaságban meg-tarthassa?* Nem jól:
mert nem jó bünbéli gonof; cselekedni,
hogy abból jó jüjjön-ki. *Ellenv.* Igaznak
mondatik Loth, 2. Pet. 2. 17. sem az Angya-
loktul, sem másoktul nem feddetett-meg ez-
ért. *Felel.* Az igazak-is gyakran vétkeznek,
Prov. 14. 16. Meg-feddette őtet a' törvény.
Senki nem is dicsérte őret azért.

91. *A' Sodomiták egész;sen meg-vakítottak voltaké?* Nem: mert csak azt nem látták, a' mit nem s;ükség volt látni, mint ez Elifaeus s;olgája, 2. Reg. 6. 17. meg-tartóztatván az ő s;emek, mint a' tanítványoké, Luc. 24. 16.

92. *Jól ígérték - é az Angyalok Lotnak, hogy Zoár Városát el nem s;üllyeszrik, holott elvégezte volt az Isté, hog' el-s;üllyesztesék?* Jól: mert az Angyalok ígéletit így kell érteni; Nem vesztém-el Zoárt, tudni-illik addig, míg te ott les; . Meg-lehet (a' mint Theodoretus véli) hogy onnan való ki-menetele után az is el-s;üllyesztetett. Ha pedig meg-maradt, (a' mint Hieronymus iteli, mivel azt mondgya az Irás, hogy csak négy városok s;üllyedtenek - el, Deut. 29. 23.) há-val végezte volt - el az Isten, ha tudni-illik Lóth könyörgésére meg-nem tartatnék.

93. *Mivel az Angyal mondotta, nem cselekedhetem addig semmit, míg oda megy, Gen. 19. 22. Lóth az Isten decretoma végben vitelét meg-gátolhatta - é?* Nem: Ez a' lehetlenség nem Lóthtúl, és az ő akarattytúl függött; hanem az Isten a' Lóth ki-menetele-rül való decretomátúl.

94. *Az Isten, parancsolattya ellen viszsza nézé Lót feleségét miért változtatta inkább s;ó-bálványá, mint egyébbé?* Mert minden bűntetele az Istennek hasonló a' s;óhoz; mert a'

m int

mint a' fő jóvá téjji az eledelt; úg' az Isten ítél-
 leti magabá jóvá téjji az embereket. *Ellenv.*
 Talám nagy büntetése volt a' Lóth felesége
 vétkének. *Felel.* Nem: mert abban a' bün-
 ben ezek a' bünök voltak. 1. Az Isten
 tilalmához való engedetlenség. 2. Az hi-
 hetetlenség; mert nem hitte, hogy az An-
 gyalok s;avok s;erént el-vezne, és a' vis;á te-
 kintes bün volna. 3. Az Isten s;abadításá-
 hoz való háládatlansága. 4. Hazájához,
 javaihoz való rendeletlen s;ereteti. 5. Az
 Istennek alattmban való vádolása, hogy fe-
 lettéb akarná meg-büntetni sodomát.

95. *Vétkezett-e Jsák, Esaut akarván meg-
 áldani, es ha meg-áldotta volna, áldott lett vol-
 na-e.* 1. Vetkezet Isák Esaut akarván meg-
 áldani; mert az Isten rendelésébül Jákóbé
 vólt az áldás: *A' nagyobbik szolgál a' kisebbik-
 nek. Jákóbot szerettem, Esaut, gyűlölttem.*
Ellenv. Esaué vólt az áldás, mert ő vólt az
 első s;ülött. *Felel.* Az első s;ülöttségért nem
 tartozott Esaura a' lelki áldás, az az, az Uj
 frigy, avagy à Christus az ő jó teteményivel,
 mert meg-vettetett vólt. *Ellenv.* Isák csak
 testi áldást kívánt mind Jákóbnak, mind E-
 saunak, Gen. 17. 28. 29. 39. *Felel.* Esa-
 u-nak csak testi áldást; de Jákóbnak a' testi ál-
 dás alatt lelkít-is kívánt, mert néki az Abra-
 ham áldását kívánna, melly nem csak testi
 X 3 vólt,

volt, hanem kiváltképpen lelkf, Gen. 28. 4. Olstán Esau az ő első szülőrfeget Jákobnak pępen el-adta vala. II. Ha Isák meg-áldotta volna-is Esaut, mindazáltal áldott nem lehetett volna, mert az Isten másképpen végezte volt; az Isten végezése pedig változhatatlan: sőt Isák Esaut meg-nem áldhatta, minekokaért, hogy az Isten végezése végben menne, az Isák vétkes indulattya a' Rebeka álnokságával meg-gátoltatott. *Ellenv.* A' Patriárhák nem vétkezhetek. *Felel.* A' Pátriárhák vétkeztenek tis; teknek fok környül álló dolgaiban, annál inkább az életnek közönséges cselekedetiben, noha a' tudománynak fundamentomában nem vétkezhettenek, mint Náthán. 1 Chron. 17. 2. és a' tanítványok, Act. 21. 4.

96. *Rebeka és Jákób vétkeztenek-é, hogy Jsáktól az áldást álnokúl vették-el, és Jákobnak az az áldás használt-é?* I. Nem vétkeztenek, mert: 1. Isten indításábúl volt ez az ő álnokságok, mint ez okon Abrahám meg-ölvén az ő fiát nem vétkezett volna; az Izraeliták sem az Egyiptombéliek javait el-vivén. 2. Jó álnokság volt, mivel e' végre való volt, hogy Isák az Isten jelentése ellen, a' nagyobbik szolgál a' kisebbiknek, Esaut meg ne áldaná. Illyen álnokság volt à Jehu álnoksága, 2 Reg. 10. à Dávidé, 1 Sam. 21. az Apostolé, 1 Cor.

I Cor. 12. 1. *Ellenv.* Némellyek azt mond-
 gyák, Rebekának ezek vóltanak vétkei e' do-
 logban. (1.) Vak férjjet meg - jádzóttatta.
 (2.) Esaut atya áldásától meg-fosztotta. (3.)
 Jákóbot atya meg-csalására tanította, es atya
 s' bátya gyűlölfégeiben ejtette. (4.) Azt
 mondotta, o légyen átkozott, ha Isak Jákóbot
 az álnokságert meg-átkozza. (5.) Az Isten
 tanácsát álnoksággal akarja vala elő-fegélleni,
 cselekedvén gonosjt, hogy jó jöne-ki belőle.
Felel. Ha ezeket emberi indulatból cseleked-
 te Rebeka, vétkezett; de ha isteni indításból,
 nē vétkezett, mint oda fel mondám. 2. *Ell.*
 Jákó-b-is vétkezett; mert négyj;er hazudott, 1.
 midön kétj;er mondotta magát atya kérdé-
 re Esautnak. 2. midön azt mondotta, hogy
 vádaj;ni vólt. 3. midön azt mondotta, az I-
 sten hozta eleiben a' vadat. *Felel.* Ha Já-
 kób-is ezeket maga indulattyából cselekedte,
 vétkezett; de ha az Isten indításából, nem
 vétkezett. Ha pedig ok e' dologban vétkez-
 tenek, Isten meg-bocsátotta nékik bűnöket, es
 abból jót hozott-ki, tudni-illik hogy Isák az o
 végezése es jelentése ellen ne a' meg-vettetett
 Esaut, hanem a' vádaj;tott Jákóbot áldaná-
 meg. II. Az az áldás Jákóbnak hasznalt:
 mert 1. azt Isák meg-erőssítette, Gen. 27.
 33. es 28. 1. 24. 2. Az az áldás adatott az
 Isten jövendölése f;erent, a' nagyobbik szolgál

a' kissebnek. 3. A' Jákób maradékiban maradt meg a' frigy, az Ecclesia, és a' Messiás által való idveffég. *Ellenw.* Nem hasznalt Jákóbnak az Isák áldása; mert az atya igyekezete, akarattya ellen lött, és Jákób azt hazugsággal nyerte-el. *Felel.* 1. Az áldásnak ereje nem függ az egyházi, olga igyekezetitül. 2. Az hazugság meg-alhat az hittel, mint egyéb fogyatkozási az hiveknek; főt az áldás adathatik és el-vétethetik hit nélkül-is: mert a' hit nélkül való Esau meg-áldatott az o atyától.

97. *Mit jegyzett a' Jákób lajtorjája?* Jegyzete 1. azokat, mellyek a' Jákób vigal;talására tartoztak. A' lajtorja azért volt a' Jákób uttya, mellyen a' földrol az égben igyekezik vala, keresvén maradando várost, mellynek teremője és mestere az Isten, Hebr 11. 10. A' fel-menő és alá-jövő Angyalok voltak, az el-menő és haza jövő Jákóbnak őrizői. A' lajtorjára könyöklő Ur, volt a' Jákób egész bujdosátának igazgatoja, a' ki az ő gond-vifelésével mostan Jákóbot s;üléitől el-vonnyá, aluvásában őrizi, utazásában vezérli, ipánál meg-tartja, végtére hazájában vis;sa viszi. 2. azokat, a' mellyek az Ecclesia vigal;talására tartoznak. A' lajtorja azért a' hiveknek e' világon való bujdosások. Mert nincsen itt maradandó városunk, hanem jövendőt keresünk

sünk fok nyomorúságok által. A' fel-menő és alá jövő angyalok, az Isten szolgálai. Angyalokat küld a' hiveknek örizésekre, a' kik hirdomdók módgyára mennek's jönek, hogy az hiveknek idveffégekről gondot viseljenek. És az Isten a' lajtorjának tetején áll, sőt hül nem távul, hanem mindenütt jelen mindeneket igazgat, és az övéiről gondot visel, midőn mellette láttatik lenni. Ez a' betű s;erint való értelem; de ez a' titkos értelem: A' Christus a' lajtorja, és az égnek kapuja, melly Jakobnak meg-mutattatott, Joh. 1. 52. És igazán, mert ő éri egyedül az eget, és a' földet az ő két természetiben, és ő s;ve foglalja a' a' ményiben Közben-járó, mindeneket az égben és a' földön az Istennel meg-békéltetvén, egyedül az Istennel minket eggyesítvén, eretünk esedezvén, és mennyei jókat os;fogatván, a' kiből egyedül az Istenhez fel-megyünk, és az Isten hozzánk le-jő, kinek tetején álván az atya, azt kiáltja az égből: Ez az én fiam.

98. *Tisztességes dolog volté, hogy Jakob Ráchelt meg-csókelta, és hogy Ráchel meg-engedte, hogy az ismérerlen ötet meg-csókollja? Ugy: mert tisztességes volt az atyafiak közt való csók, Cant. 8. 1. Hatféle a' csók: Az első a' s;ételeneké, mint a' kurváké, mellyet kerülni kell, Prov. 7. 10. 13. 25. A' második az em-*
ber-

berfegeské, mellyel éltek a' régiek barát-
 tyok köf;öntésében, és vendégek bé-fogadá-
 fokban, nem csak a' Rómaiak, hanem a' Si-
 dók-is a' Christus idejében, Luc. 7. 45. Az
harmadik a' kémlöké, mellyel a' Rómaiak
 meg-kémlették felefegeket, ha ittaké bort,
 vagy nem: melly igen gyalázatos volt
 a' Rómaiaknál, Plin. lib. 14. c. 14. A' *negye-
 dik* az árulóké, csalárdoké: mint a' Joábé,
 2. Sam. 20. 19. Judáfé, Luc. 22. Erről mond-
 gya Salamon, Prov. 27. *Jobbak a' szeretőknek
 sébei, mint a' gyűlölnök csalárd csókjai.* Az *ötö-
 dik* a' Szenteké, mellyel éltek az első Ecclé-
 fianak tagjai, melly békeflegnek, és atyafifág-
 nak béllyege volt, 2. Cor. 13. 12. Rom. 16. 16
 Az *hatodik* az atyafiaké, melly tíf;ta és tíf;tes-
 feges volt: Igy csókollya-meg Ifák Jákóbot,
 Jákób Ráchelt.

99. Gen. 30. *A' magtalanság ma-is atoké, és
 a' tenyészés áldásé?* Ugy: a' tenyészés Isten
 áldása, Pfal. 127. 5. 3. azért a' magtalanság I-
 sten atka. *Ellenv.* Minden magtalanok te-
 hát átkozottak, és minden tenyész;ök áldottak.
Felel. Nem következik: főt néha a' gyer-
 mekeknek fokfága történet f;erént atok, t. i.
 vagy f;üléjek büne miatt, a' kik gyermekeket
 jól nem nevelik; vagy a' gyermekek gonof-
 faga miatt, a' kik az ő f;üléjek fenytékét meg-
 vetik. A' magtalanságnak fő oka az Isten,
 mert

mert ő zárja-bé az a;f;ony méhét, és ő nem ád magot a' férfinak, és tóllé vadnak az házafoknak erőtlenségei: Isten után való okai pedig az házafoknak fogyatkozási. Régen pedig kívánták a' s;entek a' gyermekeket nem bujaságbúl; hanem vagy hogy az ígér-et s;aporodnék a' mag, vagy hogy az Ecclé-sia terjedne, és az Isten fokaktúl t;f;teltetnék; vagy hogy a' s;ent mag a' Christus meg-ígér-terett vólt, mellyet mindenek kívánnak va-la; vagy hogy a' magtalanságnak gyalázattyát magokrúl el-fordíthatnák.

100. *Abraham, Jákób, és a több Atyák vét-koztének-é, hogy fok feleséget váttenek?* Ugy: a' fok feleségűség ellenkezik az házafság ren-delésével, Gen. 2. 25. Ez ideig meg-enged-terett vólt az atyáknak az ő erőtlenségekért; de a' Christustúl el-törűltetett, Matth. 19. 5. 8. *Ellenv.* Deut. 21. 15. Meg-engedterett a' fok feleségűség. *Felel.* Meg-engedterett vólt; de fo-ha nem javaltatott, Matth. 19. 8.

101. *A' Jákób tufakodása testi vólt-é az Angyallal, és az ő győzedelme valóságos vólt-é?* Ugy: I. A' Jákób tufakodása nem lelki vólt, mert nem almában látta ő azt; hanem testi vólt; mert akkor tufakodott, értzaka mi-kor fel-költ, cselédét előtte el-bocsátotta; ditsértetik-is az ő ereje, néki győzedelem tu-lajdonittatik, testiképpen-is sántált. Hihető, a

Já-

Jákob tufakodása volt (1.) belső, mellyel felvala Jákob, hog' vagy az Isten az Angyal által meg-öli őtet, vagy az Esauinak adgya, hogy őtet meg-öllye. (2.) külső, mellyről vagy on szó, Hof. 12. 4. II. Tufakodott Jákob né rof; angyallal, (mint Heronymusnak tettezt) mert attul áldást nem kért volna; nem is teremtetett jó angyallal, mert ő nem angyal; hanem Isten gyözônek neveztetik: hanem teremtetetlen angyallal, az az, a' Christussal, mert az az angyal Istennek mondatik, Hof. 12. 4. ki Jákobot minden gonosztól megmentette, Gen. 48. 18. ki frigy angyalának mondatik, Malach. 3. ki felöl Jákob - is azt mondgya, ő s;inrol s;inre látta az Istent, Gen. 32. 30. *Ellenv.* Férfiival tufakodott Jákob, Gen. 32. 24. *Felel.* Az az Angyal mondatik férfiúnak, mert férfiu ábrázatban tufakodott Jákobbal. III. A' Jákob tufakodása a' Christussal nem tetretett, hanem valóságos volt, mert Jákobnak dicsőffeges győzedelem tulajdonittatik, és azért néki méltóffagos név adatik. *Ellenv.* Az az Angyal csak tekintetivel is le-vethette volna. *Felel.* Ugy: de erőtlenebb férfiu ábrázattyát vette-fel, hogy a' győzedelem a' Jákobnak engedtetnék: melly meg-tetsetett forgó csontyának ki-ismodásából, mellyből fantaság következett, mellyel meg-intetett Jákob, hogy ne kevélykednék,

és a'

és a' győzedelmet ne tulajdonítaná a' maga erejének; ezzel minden hivek internetek, kéfsék legyenek a' viaskodásra; egy kélesterrel mulvan, többek és nehezebbek következnek; ôk nem a' testtel és vérrel tufakodnak, hanem, a' lélekkel, sôt magával az Istennel; ki ôket kéfert, noha nem gonosra; az Isten vélek úgy harczol, hogy ôket élni engedgye, nekik erôt advan: az ô győzedelmek nincsen sebnélkül: a' Jákób példájával rajta legyenek a' győzedelmen, ha meg-sebessenek-is: végezetre a' lelki tufakodásban nem kell az hiveknek az Istent el-bocsátani, ha forgó csontyok helyébül ki-megyē-is; miglen ôket meg-nem áldángya.

102. *Ruben, hogy Josephet a' haláltúl megmentse, jól tanácsolta-é, hogy az ô kutban vetessék? Theologicè nem jól, mert a' s;eretet azt kívánnya, hogy úgy s;erefsünk mást, mint magunkat: mást meg-ne ôllyünk, és semm módon meg-ne s;ercsünk; de politicè jól, mert azt talám javalta, mert né mért nyilván ellékezni att'afiaival, és el-végezte volt, hog' os;tan ôtet a' verembül elevenen ki-vonnya. Végezetre jól élt az Isten ezzel az es;közzel a' Joseph meg-tartására, ki az Isten változhatatlan végezéseért attyafiaitúl meg nem ôlletterhetett.*

103. *A' szokás, mellyel a' magtalan meg-hölt*

atyafiu özvegyét, a' meg-hólt atyafia feleségül
 el-vőtte, a' törvénnel meg-egyezett-e? Ugy:
 a' Moses törvénye előtt a' s;okástörvény hel-
 lyet vőlt, melly az után törvénné vált, Deut.
 25. 5. melly azt kívánja, hogy az élő atyafi à
 gyermekek nélkül meg-hólt atyafi feleségét
 el-vegye, néki n. agot t^amal; s; qn, és az ő el-
 ső s;ülöttye a' meg-hólt nevet viselje. En-
 nek a' s;okásnak és törvénynek e' vőlt oka,
 mert a' magtalanfag gyalázat és átok vőlt,
 mert Isten meg-parancsolta vőlt, hogy *ne-
 vekedgyetek, és szaporodgyatok, és a' féjéknek*
nevek az Izraëlből ki-törültetett. E' törvény
 meg-tartatott a' Christus idejében-is, Matth.
 22. 25. melly rés; s;erént ceremóniai, rés;
 s;erént polgári vőlt. Céremóniai vőlt, à men-
 nyiben kívánja vala, hogy az áldás az első
 s;ülöttekre, vag' azok helyében rendeltet-
 tekre s;álljon; és ábrázolja vala a' Christus
 örökké meg-maradandó első s;ülöttségét.
 Polgári vőlt, a' mennyiben azt kívánja va-
 la, hog' à cselédeknek és örökféggeknek s;áma
 és rendi meg-tartassék, melly parancsoltatott.
 Num. 26. Deut. 25. mellyre nézve, ez ilyen
 házasságoknak ma nincsen helyek. *Ellenv.*
 Némellyek az illyé házasságot fertelmesnek
 tartják; 1. mert a' termés;et irtózik az ilyen
 közöüléstül. *Felel.* Az előtt fok dolgok vől-
 tanak s;abadosok, mellyek ma tilalmasok. 2.
 az I-

az Isten törvénye kárhoztattya az ilyen házasságot, Lev. 18. 61. és 20. 21. *Felel.* Az elő hozott helyek csak akkor tiltyák atyádfia feleségének el-vételét. (1.) Mikor még él. (2.) Mikor gyermeki maradtak: de máskor Isten parancsollya, Deut. 25. és ezt a' Ruth historiája próbálja.

104. *Thámár, akar boszúállásnak, akár magzatnak kedvéért, kurvai öltözetben ipával közösfülvén, vétkezett-é?* Ugy: mert. 1. a' magzattott nem fertelmességgel, hanem törvényes házassággal kellett keresni, mivel nem kell vala gonoszt cselekedni, hogy jó jöne-ki belőle. (2.) a' boszúállásnak kívánása, és annak módgya rút volt: mert azt a' boszúságot nem fertelmességgel kellett volna meg-boszúítani: mert vóltanak akkor birák, a' kik elött kellett volna harfolodni ipával. *Ellenv.* Nem vétkezett Thámár, mert ő azt ihlésbül cselekedte, hogy a' Messiást Judátul fogadná. *Felel.* Nem próbálhatni-meg azt az ihlést: sőt a' Christus sületése abbül a' közösfülésbül a' Thámár igyekezetin kívül lótt. Végezetre a' jó igyekezet nem menti-meg azt a' cselekedetet, a' mint Juda sem vólt üres a' nagy bűntül.

105. *Szabad-é az áron vótt szolgáknak Urokat el-hagyván, el-futni?* Né szabad: mert. 1. Józeph Potifártul nem futott-el. 2. Uro-

kat kárban ejtenék. 3. urok előtt való hite-
leket el-vesztenék. 4. viszsa vitetven, inkább
fanyargattatnának. *Ellenv.* 1. Hát ha a' szol-
gák Urok kegyetlenégeket el-nem szenved-
hetik, és ételek nem léljen? *Felel.* El-futhat-
nak. Hát ha meg-esküntenek, hogy Uro-
kat el-nem hadgyak? Ugy-is el-futhatnak,
ha há-val esküntenek-meg, nyilván, vagy a-
lattomban, ha tudni-illik ug' esküntenek-meg,
hogy őket nem fanyargatták, rollok gondot-
viselnek. 2. Hát a' rabok, török vagy más
Uroktól, a' kik őket vötték, vagy fogták; el-
fökhethetnek-é? Ugy, ha nekik meg nem esküt-
tenek: ha meg-esküntenek-is, ha há-val es-
küntenek-meg. 3. Ha szabados lehec, a'
szabadsággal ély inkább, 1 Cor. 7. 21 *Felel.*
Az Apótol a' törvényes szabadságról szól,
melly léljen, vagy el-bocsátás, vagy meg-vál-
tozás által, s' a' t. 4. Hát a' Jobbágyok el-
hagyhatták-é földes Urokat? Az árron vött
szolgákról, és a' rabokról vagyon a' szó. Ezek
nem fökhethetnek-el, ha hitesek, ha Urok ke-
gyetlenégeket el-szenvedhetik. Azon közben
ezeknek meg-kell gondolniok az Istennek
ebbéli látogatását, és a' kôrn'ül álló dolgok se-
rént meg-kell látniok, mit kellesték csele-
kedniök.

106. *Vadnak-é olyan álmok, mellyeket az Isten bocsát az emberekre, és kell-é valamit gondolni*

dolni az álmokkal? Ugy: Josephre Isten bo-
 csátott volt álmat; és ő azt nem tartotta sem-
 minek, hanem hitt annak. 1. Az álom ol-
 lyan kép, mellyet valaki álmában lát. 2.
 Az álom (1) természetű, melly gyakrabban
 a fok s;orgalmatofságokból következik, Eccl.
 5. 3. Ez az álom többs;or semmit nem jelent.
 2. Örögi, mellyet az ördög sugall. Illyen-
 nek mondgyák némellyek a' Pilátus felesége
 álmát; Matth. 27. 19. mert a' végie sugallot-
 ta volt az néki, hogy tölle Pilátus meg-intet-
 vén, a' Christust meg ne ölné, és így az embe-
 ri nemzetiségnek váltsága meg-gátoltatnék.
 Ez az álom meg-jáczóttat, és gonof;ra von.
 3. Isteni, mellyel Isten valakit aluvásában
 int-meg a' cselekedendő, vagy el-kerülen-
 dô dolgokról, mint Abimeleket, hogy Sa-
 rát ne illetné; Josephet, hogy a' Jéssussal az
 Egyiptumban futna; a' bölcseket, hogy Hé-
 rodeshez vis;sa ne ternének: avag' a' jövendő
 dolgokúl, még pedig. (1.) ábrázatok nél-
 kül; mint midön Esaiást meg-intette a' Ba-
 byloniai fogságról, és Jérémiást a' várasnak el-
 rontásárúl, s' a' t. (2.) ábrázatokban, mint
 a' Pharahó katonáit, Ezechielt, Nabugodo-
 nozort, Danielt, Jánost, s' a' t. *Ellenw.*
 Nincsen isteni álom, mert mind a' tudofok,
 mind a' tudatlanok, mind a' pogányok, mind
 az oktalan állatok álmodoznak. *Felel.* Ezek

a' héjában való álmok nem teik semmivé az istenit. Miért vóltanak némelly isteni álmok homályosók? Hogy azokról az álmódók gondolkodnának, és azoknak magyarázattát az Istentől kérnék, Esa. 46. 9. A' pogányoknak miért jelentette meg az Isten, az ó akarattát álmom által? Hogy meg-tanítaná, hogy az ó gond-viselése az Ecclesián kívül valókra-is ki-terjed: osztán az Ecclesiáért vágyon ez, mert gyakran ezzel a' pogányok által akar jól-tenni

107. *Fól cselekedte-é Józseph, hogy Egyiptumbéli feleséget vött, és a' Pharahótól adatott tisztet el-vötté? Ugy: mert. 1. azt az ó feleségét a' maga vállalásra terítette. 2. ez a' felmagal;talás isteni munka vólt, mellyet nem kellett néki meg-vetni az Isten dicsőségeért. A' tiszt és a' gazdagfag magában meg nem fertelztet, csak a' szív alázatóságban megmaradgyon.*

108. *Fól cselekedte-é Józseph, hogy az ő bóldog-zalan es bóldog állapottyát attyától és attyafiaitól sokáig el-titkolta? Ugy: mert az Istentől vólt az, hogy a' Józseph fel-magal;taltatása, és Jákób Egyiptomban való alámenetele meg-gátoltatnék. Mert ha Jákób a' Józseph el-adattatása felől valamit értett vólna, soha nem nyugott volna addig, míg őtet ki nem váltotta vólna: és így az Isten végezése, mellyet oda fel*

fel a' 15-dik részben meg-jelentett vala, el-változott volna, melly lehetetlen vala. Né-mellyeknek ugy tetszik, az Isten jelentette-meg Jósephnek. 1. mimodó viselleye magát az ő egész fámkivetteteleiben. 2. hogy az éhségnek idejében az ő atyafiai hozzáj nek. 3. hog' hozzájok magát kemenn'en viselleye, hogy meg-térjenek. 4. hogy végtére ma-gát vélek meg-elmérette, atyát Egyiptum-ban hijja.

109. *Jóseph atyafia előtt idegennek tettét-vén magát, hazudott-é?* Nem: mert nem es-mértetett-meg atyafiaitúl, nem-is tagadta ma-gat atyafioknak lenni, hanem ideig jó végre el-halgatta, nem hogy őket meg-csallya, vagy nekik arcson, hanem hogy az ő meg-visitatásokkal régen tött bűnöknek meg-elmé-résére vigye. A' tettetés azért, melly lészen a' más meg-csalásával, sértésével, az igazság-nak meg-tagadásával, vétkes, mert nem kü-lömböz a' hazugságtul, de nem a' tréfás és barátságos, mint midőn az anyák tetterik, hogy el-mennek és firnak, hogy a' csecse-möket a' firástúl el-vonnyák. Így a' Chri-stus vétek nélkül tettette Emausban tovább való menetelét, hogy a' tanítványokban az ő meg-marasztására való kívánságot indicson. Így nem hazud, a' ki az ő tanácsát és értelmét el-titkollya, csak hogy azt ne cselekedgye az

ő felebarátja meg-csalására, meg-fertésére, és az igazságnak meg-tagadására; sőt a' polgári életben, és az hadban kivált képpen, az eifőségnek nagy része az ellenfegéttetéssel, álnoksággal, hadi fortélyokkal reá venni, melly szabad, mert meg-ólni-is szabad. Az hitrül való vallás tételben pedig semmi tettetés meg nem engedtetik, mert mindenkor edgyút jár az igazságnak meg-tagadásával, az Isten dicsőségének meg-fertésével, és felebarátunk meg-botránkozásával.

110. *Hazudott-é Józseph atyáfiait kémeknek mondván, tudván hogy nem kémek?* Nem: mert a' ki azt mondgya valóban és egy által-lyában, a' mit tud, hogy nem ugy vagyon, az hazug: De Józseph azt módgya nem való-ba, hanem el-rejtetett tanácsbúl, az igazság-nak meg-vizsgálására; nem-is egyáltalában, hanem conditioval, hanemha s'avaitokat meg-probálándgyátok.

111. *Nem tört-é Józseph nekik nagy boszszu-ságot árultatással vádolván, és az ártatlanokat tómlóczben vetven?* Nem voltak ártatlanok, hanem nagyobb büntetést-is érdemlő gonos; emberek voltak. Vádollya árultatással con-ditioval, hanemha ártatlanságokat meg-probálándgyák. Tómlóczben veti, hogy inkább meg-rettencse, és bűnök esmérésére kén-szerittse.

112. *Vét-*

112. *Vétkezett-e Jofeph, hogy a' Pharahó életére eskütt?* Ugy: meg-tiltotta a' Christus, hogy semmi teremtet állatra ne esküdgyünk, Matth. 5. *Ellenv.* 1. Nem eskütt Jofeph, midőn így f;öll, él a' Pharahó kemek vadrok, mert nem említi az Istent; esküdni az Istent bizonyoságra hini. *Felel.* A' Christus a' terített állatokra való esküvést-is tiltya. *Ellenv.* 2. Nem esküvés vólt az, hanem erös állítás. *Felel.* Így-is vétkezett, mert a' Christus így tanit, Matth. 5, 37. A' ti bef;édetek légyen, *ugy ugy, nem nem.* *Ellenv.* 3. Az Egyiptumbéliek f;okáfa f;erent eskütt így Jofeph. *Felel.* Még a' f;enteknek és a' bölcseknek-is veszedelmes vólt a' pogányokkal, a' gonof;okkal való t;rsalkodás, lakás, annál inkább néked. Kerüld hat igen.

113. *F;ölcsetekef;znek-e a' kik aj;ejedelmekeknek és másoknak ajándékokat küldenek?* Ugy, Já-kób küldött Jofephnek, Gen. 43. 11. Jakób-is ajándékokkal engeszteli vala Éfaut. *Ellenv.* Meg-tiltatott az ajándékadás, vevés, Deut. 16. 19. és 27. 25. *Felel.* Adni ajándékokat a' Birónak meg-vesztegetésére, venni ajándékokat az ítéletnek el-fordítására, az az, az ajándékokért a' törvények ellen sententiát mondani, tilalmas, a' mint az elő hozott helyekb;ül meg-tetczik; de ajándékokat adni, becsületnek, f;erettetnek, barátságának, há-láda-

ládatságnak okáért nem kárhozatos, minémű ajándékokat adnak a' felsők az alsóknak, vagy ezek amazoknak, avagy az egyenlők az egyenlőknek. Mivel ezek igen hasznosok, és szükségesek az emberi nemzetiségben, a' jó akaratnak, és a' békefégnak megtartására. Já-kób azért Józsephnek küldött ajándékokat, nem azért, hogy őtet megvesztegessé az ítéletben; hanem hogy megbizonyítsa, hogy őtet nagyra tartja, tiszteli, hozzá hálados. Nem is cselekedte azt az Istenek kiváltképpen való indításán nélkül. Mert így nem tudva az álmát beteljesíti, imádván Jozsephet, az az, alázatosan tisztelvén mint Urat.

II4. *Hazudott-e Józseph magát jóvendölőnek mondván, Gen. 44. 15?* Nem: mert 1. Joseph az Egyiptumbélieknek vélekedések szerént mondotta magát jóvendölőnek, a' mint az ő gondviselőjének beszédéből megtetszik, Gen. 44. 5. 2. Némellyeknek ismét úgy tetszik, Joseph mondotta magát nem olyan jóvendölőnek, minéműek voltak az Egyiptumbéli bölcsék, a' kik az őrdög-től talált eszközök által tudták-meg a' lött és a' leendő dolgokat; hanem olyannak, minéműek voltak a' Prophéták, a' kik az Isten jelentéséből tudták-meg a' lött és a' leendő dolgokat. 3. Mondotta Joseph magát jó-

ven-

vendölnök játékos tettetés által, melly nem hazugság.

115. Vétkezett-e Józseph, hogy az Egyiptumbéli ehségnek idején a' bálványimádó papokat táplálta? Nem: mert nem az ő akaratyábúl, hanem a' Király parancsolattyaábúl cselekedte azt. A' király pedig vétkezett nem a' papokat táplálván, hanem a' bálványimádókat el-szivedvén: osztán azok a' papok nem csak valának a' bálványoknak tisztelöi, hanem a' jó mestersegeknek közönséges tanítói, és az iffjuságnak oktatói. Tovább, Gen. 47. a' Sídó fő nem papokat, hanem fejedelmeket téssen, mint 2 Sam. 9. 4. holott a' Dávid fiai nem papoknak, hanem fejedelmeknek mondatnak; ugy. 1 Chron. 18. 17.

116. Gen. 48. 22. Micsoda rész völt az, mellyet Jákób adott Józsephnek az ő atyafiai felett, és mivó vötte azt segyverével és kézzivével, holott azt pénzen vötte völt? Völt az a' rész, mellyet Jákób adott Józsephnek a' Sichem, avagy a' Sichár városa és annak mezeje, mellynek egy részét s;az sicluson vötte valameg, Gen. 33. 19. Joh. 4. 5. melly osztán jutott Manassénak, Joh. 17. 7. és ott temettetenek-el a' Józseph csötyai, mint az ő tulajdon mezejében, Jos. 24. 32. 2. Jákób a' Sichem mezejének egy részét pénzen vötte valameg az Emoreustúl, avagy a' Chámortúl,

túl, Gen. 33. 19. és 48. 22. ;. de a' Sichem városát, és annak egész mezejét fegyverével, és ivével; mert az ő fiai Simeon és Levi a' Sichem lakosít fegyverrel el-törülvén a' Dina meg-féplősíttetéféért egész mezejeket elfoglalták vala. *Ellenv.* A' mit Simeon és Lévi kerestek fegyverekkel nem tulajdoníthatya azt Jákób magának, mert ő azt nem javallotta, Gen. 49. 7. *Felel.* Az ő fiai győzedelmeket magának tulajdoníttya Jákób, nem a' mennyiben az ő fiaitúl istentelenül vétett, hanem a' mennyiben nem az Isten csudatételé nélkül lott olyan kevések által az ellenség romlása. Mert noha utálya az ő fiai kegyetlenségeket; mindazonáltal meg-ísméri, hogy az Isten íteletibül lott, hogy a' Sichemiták gonofságok büntetetlen ne maradna: noha az ő fiai az Istennek boszuállását gyakorolván igen vétkeztenek, mert nem attyok tanátsátúl, és az Isten parancsolattjátúl, hanem a' tulajdon magok boszszu-állásának kívánásátúl indíttatván harczolának. Az Isten pedig az ő munkáját a' gonosz eszközök által igazán szokta vegben vinni; melyet az eszközök munkájátúl sórgalmatoosan meg-kell különböztetni

117. *Meg-kell-e a' halottakat síratni és gyászolni?* Ugy: mert Józseph Jákóbot meg-síratatta, gyászolta, Gen. 50. 10. Ennek a' ke-
ser-

sergésnek *kutfeje*, oka. 1. A' bűnnek, az átoknak, az emberi nemzetfeg nyavalyásá-
 ganak meg-gondolása. 2. A' meg-hóltak-
 hoz való s;eretetünk. 3. Azoktúl való meg-
 fos;tatásunk érzése, a' kik nekünk ez életben
 kedvesek, és has;nosok vóltanak. 2. *Vége*
 ne legyen a' tékozlás, a' kegyettségnek tetteté-
 se, az érdemnek, és a' halottakért való elég-
 tételnek vélekedése, a' mint a' Pápistaságban
 vagon; hanem a' s;eretetnek, bánatnak, az
 hóltaknak idvességek és fel-támadások telől
 való bizonyos bizodalóm. 3. *Módgya* ne
 legyen felértéb való, mertekletlen, béketlen-
 séggel, morgolódással, kétségben eséssel, du-
 lással fulással edgyút-járó: ne legyen vigasz-
 talás, bóldog fel-támadás, reménsége nélkül
 való, hanem edgyút-járo az Istenhez való
 engedelmességgel, a' kinek godnvifelésétül
 függ kinek-kinek élete és halála. Igy szól az
 Apostol az halottaknak s;iratásárúl, gyászolá-
 sáról, 1 Theff. 4. 13. *Nem akarom, hogy*
tudatlanságban legyetek atyámfiái azok felől, a'
kik el-aluttanak, hogy ne bánkodgyatok miképpem
egyebek, kiknek reménségek nincsen. Ellenw.
 Nem kell az halottakat gyászolni, s;iratni,
 mert az Isten akarta, hogy meg-hallyanak,
 és azok meg-bóldogúltanak. *Felel.* Nem az-
 ért kesergünk halottainkon, hogy az Isten a-
 karattya végben ment, és a' nyomoruságba
 Z a' bólt-

a' bődögságra általmentenek, mert abban meg-kell csendes s;ivel nyugodnunk, és Istennel nem kell pántolódnunk; hanem azért, hogy az Isten akarattjával valami keserű dolog jár egyyüt, mert gyakran a' mi s;ülcink, jó akaróink, gyermekink, a' mi bűneinkért vétetnek-el tóllünk, és a' mi nagy kárunkra.

118. *Gen. 50. 7. Fól cselekedte-e Józseph, hogy az Egyiptumbéli bálványimádókat attya temetésére bocsátotta? Ug': Embertelenül cselekedte volna Józseph, ha az Egyiptumbélieknek emberiségeket jó neven nem vőtte volna; mert ók hivatlan mentenek a' Jákób temetésre, hogy Josefhez és cselédehez jó akaratyokat meg-mutatnák. Ellenv. Az isteni tiszteletre nem kell a' bálvány imádókat bocsátani, 2. Cor. 6. 14. Ne szerkeztessetek az hitetlenekkel felemás igába. De a' temetés isteni tisztelet. Felel. 1. A' temetés isteni tisztelet történet s;erént, a' mennyiben, abban az isteni tisztelet, tudni-illik az igének predikállása, a' könyörgés, az éneklés, gyakoroltatnak; de magában csak polgari avagy természeteti tisztelet, melyre az idegenek is bocsáttathatnak, mert emberek. 2. Az ige predikállása-is isteni tisztelet, de mindazonáltal attul nem tiltatnak-el az idegenek, 1 Cor. 14. 23. Meg-kell hat a' dolgot külömböztetnünk. Nem-kell az idegeneket az isteni tisztelet-*

teletre bocsárani, tudni-illik hitetlenségek javallásával, az isteni rendnek el-bontásával, az Ecclesiának és a' gyengéknek botránkozása al.

119. *Mivel a' Jákób és Józseph tetemi Egyiptumból Canahámban vitettenek, a' szentek maradéki, ereklyéi, tisztelendok-e? S; szabad a' Szenteknek testeket egy helyről másikban tisztességesen vinni; de nem szabad azokat babonáson becsülni, tartani, imádni. Ellenw. Ugy bántak a' Jákób, és Józseph testeivel. Felel. A' Jákób és a' Józseph tetemeinek átvitettetések a' Pápisták cslekedetekhez nem hasonlók: mert 1. az Izraélitákat az esküvés indította a' Jákób és a' Józseph testek a' Canahán földében való vitettetésekre; de a' Pápistákat a' babona. 2. Az Izraéliták az attyok testeket vitték által; de a' Pápisták a' mások testeket. 3. az Izraéliták azért vitték által az atyák testeket, hogy tisztességesen el-temessék; de a' Pápisták a' szentek testeket, el nem temetik, hanem a' templomban tés;ik; a' mutogatásra tartják, az innepeké; éllyel hordozzák, mutogatásokkal kereskednek. 4. A' szentek által vitett csontyok a' frigy jótéteményivel való közösülésnek meg-bizonyítására valók voltak; de az ereklyék a' bálvány imádásra valók.*

II. RESZ:

A' Moses második könyvére tartozó kérdésekről.

I. KERDES

Vétkezett-e Moses, hog' az Eg'iptumbéli embert meg-ölte, Gen. 2. 12? Nem, mert már akkor néki hivatala volt az Iftentül a' Sidóknak meg-f;abadításokra, Act. 7. 24. 25. *Ellenv.* Mófes vétkezett, mert az Egyiptombéli embert nem meg-ölni, hanem csak meg-vernü kellett volna azért, hogy a' Sidót meg-verte. *Felel.* Nem vétkezett; mert az Isten indításából ölte ő azt meg, a' mint Augustinusnak tecczik.

2. Ha a' Sidók a' Gosen földén laktak, mimmodon kérhettek kölcsön az Eg'iptombéliektől ezüst és arany edényeket, és ruhákat? Meg-lehetett; mert nem csak magok voltak a' Gosen földén, mint Augustinus írja.

3. A' Sidók, el-vívén az Eg'iptombéliek edényeit és ruháit, nem csalárdok, lopók, háládatlanok voltak-e? Nem: mert (1) az ő cselekedetek egyezett az Isten ígérletével, Gen. 15. 14. és parancsolattal, Exod. 3. 2. és 22. (2) az Isten ezeket az Eg'iptombéliek javait a' Sidóknak az ő kemény f;olgálatyokért bér gyanánt adta. 1. *Ellenv.* Lopás volt az, mert az Eg'iptombéliek hírek nélkül vitték azokat-el.

kat el. *Felel.* Ugy, de nem az Isten hire nélkül, ki mindeneknek Ura, a' ki az ő javait annak adgya, a' kinek akarja, és a' kitől el-akarja venni, el-veszi. 2. *Ellenv.* Nékünk is szabad hát felebarátunkat meg-fosztanunk. *Felelet.* Vaj nem; mert nekünk azt Isten nem parancsolja: ha pedig parancsolná, szabad volna.

4. *Czippora a' Moses felesége, jól cselekedte-é, hóg' fiát környül- metélte, és ezért kereshetnek-é az Afiszonyok? 1. Czippora roszul cselekedte, hóg' fiát korn'ül-metélte; mert (1) nē adott volt az Isten az afiszonyoknak hatalmat a' környül-metélésre. (2.) idegen volt Czippora, és meg nem igen tudott az isteni tisztelethez, mert a' környül-metelésről bűstelenül sólt, és Moses ötet ezért küldötte visssa az Att'ához, Exod. 18. 2. 11. Nem kereshetnek az afiszonyok a' Czippora példájával, mivel ő nem jól cselekedte, hogy környül-metelt, 1. *Ellenv.* Jól cselekedte azt Czippora; mert látta, hogy meg-haragutt az Isten Mosefre az ő fia környül-meteltetésének el-mulatásáért. *Felel.* Nem következik: mert nem ő tiszte vala a' környül-metelés. Méltán haragutt pedig az Isten Mosefre; mert nehezeltte, hogy a' birta az Ecclésiát; a' ki az ő tulajdon hazát nem igazgathatta jól, 1. Tim. 3. 5. és hogy addig nyult az Isten munkájához, a' míg a' törvény szerént minden férfiu*

környül-metéltetnék, és az ő cseléde meg-
tisztítatnék, Exod. 12. 8. 2. *Ellenv.* Jó ki-
menetele volt a' Czippora környülmetéléfé-
nek, mert az Isten azzal meg-engeszteltetett
Moseshez. *Felel.* Nem a' ki-menetelből kell
ítéletet tenni a' cselekedetekről, a' mint a' Iok
példákból ki-tetszik: Olyán az Ecclesiában
kiváltképpen nem példákkal, hanem törvé-
nyekkel kell élnünk.

5. *Holott a' meg-keményites (a' meg-kemé-
nyedés) az órdög munkája, mivodon mondatik
az Isten meg-keményíteni? A' meg-keményi-
tést tulajdonitt'a az Irás (1 .) a' Sátániak; mert
a' bűnnek, vakságnak, meg - általkodásnak
első authora, és ezért hazugság atyának, Joh. 8.
setétség hatalmosságának, Col. 1. 13. és a' kik
a' setétség munkáira adgyák magokat, seté-
ség fiainak, hivattatnak. (2) az embernek; mert
meg-keményíti magát, mint Pharahó. Exod.
8. midön magát szabad akaratt'a s;erént az I-
stentül el-fordittya, és a' Sátán tanácsának
hitelt ad, ugy hogy a' gonos;ts;ereffe, és a' jót
utállya, mint 1. Sam. 6. 6. Deut. 10. 6. Jer.
5. 3. (3 .) az Istenek; mert az ember meg-ke-
ményitetése nincsen az Istentől a' menyiben
bűn, és bűnt s;ül; de az Istentől vagyon a'
menyiben büntetés, a' gonos;okkal jól él, és
a' gonos;okát jo végre igazgattya, Exod 4.
21. és 7. 3. és 10. 27. és 11. 10. Avag' az Isten
meg-*

meg-keményíti az embert nem öntvén belé keményseget, gonofságot, hanem nem vén-ki belőle azt.

6. *Az ördögösök és a több szemfényvesztők tehetnek-é igaz csudákat?* Nem: mert a' csudatétel a' teremtetnek neme; mert a' csudatételben a' léfjen, a' mi az előtt nem vólt; de egyedül az Isten hoz-ki dolgokat a' láthatatlanokból, Hebr. 11. és cseleket; ik csudálatos dolgokat, Psal. 136. 4. 1. *Ellenv.* Az Angyalok, a' Christus a' mennyiben ember, a' Propéták, Apostolok, még az hamissak-is tóttének igaz csudákat, Matth. 7. 22. Azért az ördögösök - is tehetnek igaz csudákat.

Felel. Nem következik: amazok tóttek csudákat az Isten ereje által, a' mennyiben megnyerték az Istentül, hogy ő általok csudat cselekedgyék; de ezek nem tehetnek, mivel nem nyerhetik azt meg az Istentül, mert ők az Isten ellenfégei. 2. *Ellenv.* Az Egyiptumbéli ördögösök igaz csudákat tettek. *Felel.* Nem valóságos, hanem tetczô csudák vóltanak azok, mert noha csudálatos dolgok vóltanak, mindazonáltal a' természet ereje által lettenek.

7. *Az Egyiptumbéli ördögösök kigyói és békái olyan valóságos teremtett állatok vóltanaké, mint a' Mofesé, avagy pedig szemfényvesztések vóltanak?* Csak szemfényvesztések vóltanak.

Mert (1.) Ha a' kigyok és a' békák, mellyeket az Egyiptumbéli ördögök csináltak, valóságos teremtet állatok voltak, vagy az Istenül, vagy az ördögül csináltattanak: de nem az Istenül, mert Jannes és Jambres társokkal edgyütt az igazságnak, az az, az Istennek ellene állottanak, 2 Tim. 3. 8. és ezért azokat nem csinálták az Isten hatalma által: né az ördögül, mert a' valóságos kigyót és békát nem csinálhat: mert a' teremtéknek műkájja tulajdona az Istennek. (2.) Ha az ördög a' veszett kigyóvá változtathatta volna hatalmasabb volt volna az Isten fiánál, mert nagyobb dolog a' veszett kigyóvá változtatni, mint a' vizet borrá. (3.) Az Egyiptumbéli bölcsek, ördögösök, varásláfokkal cselekedték azokat. Exod. 7. és 8. (4.) Az Egyiptumbéli bölcsek né cselekedhettek kisebb dolgot, mint nem menthették meg az Egyiptumbélieket a' csapásoktól, és terveket nem csinálhattanak: azért sokkal inkább nem mivelhettek nagyobb dolgot, mint a' veszett kigyókat nem változtathatták kigyóvá. (5.) Az Aró kigyója elnyelte a' bölcsek kigyóit: azért nem voltak valóságosok, mert az egyenlő valóságos teremtet állatok egymást el nem nyelhetik. (6.) A' Moses rakásrahánt békái miatt a' föld megbüzhött, vérré változott vizei is hasonló képpen, Exod. 7. 21. és

8. 14. de ilyen dolog nem követte az Egyiptumbéli bölcsek békáit, és verré változott vizeit.

8. *Az esztendők a' vizözön előtt az Egyiptumból való ki-menetelig 12. hónapokból állotaké, mint az utár?* Ugy: melly meg-tetczik Gen. 7. 12. és 8. 5. és 13. 14. holott első, második, tizedik hónapokrol vagyon emlékezet. *Ellenv.* Pliniusbol némelyek azt mondgyák, hogy az Egyiptumból való ki-menetel előtt az esztendők nem voltak olyan hosszúak, hanem két vagy három hónapokból állók, vagy holdiak voltak, mert az Atyák annyi száz napi 12. hónapokból allo esztendőkig nem élhettek. *Felel.* Ez az értelem meg-killebbíti az Isten hatalmát és joságát, és ok nélkül a' Szent Irást meg hamisíttya.

9. *A' volté az esztendőnek kezdete az Egyiptumból való ki-menetel előtt, melly lött az után?* Nem: mert az Egyiptumból való ki-menetel előtt az esztendőnek kezdete a' Tisri hónap volt, melly meg-felelt Szent Mihály havának, melly volt a' teremtésnek első hónapja, de az Egyiptomból való ki-menetel után az esztendőnek kezdete volt az Abib hónap, melly meg-felel a' Bójt-más havának, melly lött az Egyiptumból való ki-menetelnek esztendejének első hónapja.

Ellenv. Az Egyiptumból való ki-menetel

után

után is a' Sidok a' Tifri holnapot tartották az esztendőnek első holnapjának. *Felel.* A' Sidoknak kétféle esztendejek volt, szent és polgári. A' szent esztendőnek (melly az Isteni tiszteletre tartozott) első holnapja volt az Abib, avagy Nisán nevű holnap; de a' polgári esztendőnek (melly a' külső dolgoknak forgatására tartozott) első holnapja volt a' Tifri nevű holnap, *Joseph. l. 1. Antiquitatum, in narratione diluvii.* Az Irás pedig mindenkor a' szent esztendővel él, mint meg-tet-czik, Zach. 7. 1. Esth. 3. 7.

10. *A' Sidok nem tsak a' Babyloniai fogság után, hanem az Egyiptomból való ki-menetel előtt, és az után is nevezték-e az holnapokat?*
 Ugy: A' Babyloniai fogság után Cháldeai nyelven a' Sidok így hitták az holnapokat. 1. Nisán. 2. Jsár. 3. Siván. 4. Tam muz. 5. Ab. 6. Elul. 7. Thisri. 8. Marchesván. 9. Cas-leu. 10. Thebeth. 11. Sebeth. 12. Adar. AZ Egyiptumból való ki-menetel előtt, s' az után így hitták az holnapokat: az első holnap *Abib* volt, a' második *Ziv*, az hetedik *Eihanim*, a' tizenegyedik *Bul. Ellerw.* Némelyek azt mondják, a' Babyloniai fogság előtt a' Sidók a' holnapokat elsőnek, másodiknak, s' a' t. hitták Némelyek pedig azt tarták, hog' a' Sidók az Egyiptúból való ki-menetel után adtanak az holnapoknak neveket; és az első

első értelműek azt mondgyák, a' több hólnapoknak nem volt nevek, és az Abib, Ziv, Ethanim nem tulajdonképpen való nevei voltak azoknak a' hólnapoknak, hanem csak leírás, mert az Abib, gabona f;árat, a' Ziv, ki-nyilást, Ethanim erősfeket tés;en. *Felel.* Ha ez a' ki-fogás igaz vólna, a' Cháldeai nyelven való nevei is a' hólnapoknak nem vólnának tulajdonképpen való nevek.

11. *Miért akarta az Isten, hogy a' Hufvétibárány az első hólnapnak tizedik napján válassza f;ek-ki a' nyáj közsül, és négy napokon, az, a' tizennegyedik napig tartassék otthon, Exod. 12. 3. 6. 18?* Az Isten az első Hufvétben meg-kivánta azt. 1. Hogy a' Sidók a' ki menetelre való kés;ülés miatt az Hufvétibárány meg-évésérül el-ne teletkeznének. 2. Hogy jobban es;ekben vehetnék a' báránynak épségét. 3. Hogy a' báránynak gyakor meg-nézese alkalmatosságot adna nékiek az Egyiptumból, és a' pokolból való ki-f;abadulásérül egymás közt való bes;élgetésre, és így annál vigabban kés;ülnének az utra, és az Istennek illy nagy jó teteményiért hálákat adnának. 4. Hogy az Isten óltalmában bizván ne félnének az Egyiptumbéliektül, a' kik halálra üldözik vala azokat, a' kik élő állattal áldoztak, Exod. 8. 5. 26. Akarta azért, hogy négy napok alatt minden félelem nélkül kés;ül-

szülnének a' bárán'nak meg-ölelére. Ez a' cere-
monia, és a' hasonlók, mellyekről vagyon
emlekezet, Exod. 12. 21. nem kivántattak-
meg a' következő Hufvétokban, Exod. 14.
és 23. Deut 16.

12. *Egy házban csak egy Hufvétibáránynak
kellott-é meg-öletni?* Egynek, ha annyin vól-
t-nak egy házban, a' mennyin azt meg-ehet-
ték, Exod. 12. 4. de többnek, ha annyin vól-
tanak, hogy eggyel meg-nem érték. Paranc-
solta ezt az Isten, hogy a' szegények-is meg-
ehetnék az Hufvétibárányt, és hogy abból
semmi más napra ne marádna, Exod. 12. 10.
Josephus Ellenw. Tizen vóltnak elegek egy
báránynak meg-evésére. *Felel.* Nincsen az,
az Irásban. Christus Urunk tizenkettőd ma-
gával ette-meg az Hufvétibárányt.

13. *Holott Exod. 12. 6. a' mondatik, hogy a'
bárány a' két estve között ölettefsek-meg, a' nap-
nak micsoda ideje értetik?* Értetik az estvéli
időnek két végei. Az első estvén a' nap enyé-
fzet előtt való idő értetik, Matth. 14. 15. a'
második estvén pedig a' nap enyészet után
való idő, Matth. 14. 23. Meg kell vala hát a'
Hufvétibárányt enni a' két estve között, az
az, a' napnak vége, és az étczakának kezdeti
között.

14. *Miért kellett a' Hufvétot hét napokon
meg-szentelni?* Mert hét napok folytanak-él
a' Si-

a' Sidók Egyiptumbúl való ki-menetelek, és az Egyiptumbéliek tengerben való borittatások között, és ezért az Isten meg-parancsolta, hogy az első és az utolsó nap inkább meg-f;enteltetnék, Exod. 12. 16. Hihetô értelém ez, mert (1.) a' mint első napon az Hufvétí báránynak meg-évésében f;ent gyűlés volt, ugy az Egyiptumbéliek el-borittatván, hetedik napon a' f;ent gyűlés által a' Móses énekével Isten dicsértetett.

15. *Miért tiltotta-meg az Isten, hogy a' Sidók ne egyenek kovászos kenyereket az Hufvétí innepében?* Mert. (1.) Tiltán akart Isten tőlök tiszteltetni. (2.) A' pogánok az ô áldozattyokban kovásf;al éltenek. (3.) Hogy meg-tudnák, hogy a' Christus áldozattya, kinek ábrázolója vala az Hufvétí bárny, tíf;ta és vétek nélkül való lenne, mert a' kovásf; néha ves;ettségért vétetik, 1 Cor. 5. 6. Mindazóáltal f;abad volt élni à békeségnek áldozattyábá, és a' Pünkösdi innepében a' kovásf;al, Lev. 7. és 23.

16. *Hufvétíkor csak bárányt, vagy ketskét kellett-é meg-ólni a' Sidóknak?* Ugy: Exod. 12 5. Inkább akarta az Isten, hogy Hufvétíkor Bárny, vagy ketske ölettef;ek-meg, mint egyéb élő állat: mert 1. Az olcson vétethet meg. 2. A' f;eléd és ártatlan. *Sidók Ellenv.* Tinót - is f;abad volt akkor meg-ál-

dozni. Deut. 16. 2. *Felel.* Ott csak a' parancsoltatik, hogy Hufvéten kívül más innepeken egyéb élő állatok is öletreffenek-meg. 2. *Eellen.* A' kecske avagy a' gödölye a' megvettetteket jegyzi, Matth. 26. Azért nem jegyezhetette Pünkösöd napján a' Christust. *Felel.* A' bak-is jegyezte a' Christust, Lev. 16. Theodoretus azt írja, a' Sidóknak csak akkor vólt szabad kecskét meg-ölniek Hufvétkor, mikor bárányt nem kaphattak.

9. Mit ért Mofes az égen és a földön,
Gen. 1. 1? 204.
10. Külömböz-é a' teremtés a' nem-
zéstül és a' csudatételtül? 204.
11. Az Irás ellen vagyon-é a' földnek
fésélségét, mélyfégét, bizonyossá
meg-tudni és mérni? 205.
12. Eőt;fel teremtett-é e' világ? 205.
13. A' teremtéskor, a' földnek minden
rés;eiben ért gyümölcsökkel te-
remtetek voltak é a' fák? 206.
14. Az idő e' világgal edgyütt kezd-
tett-é? 206.
15. Vagyon-é valami emlékezet az
Angyalok teremtése fölöl a' te-
remtéfrül való könyvben? 207.
16. Mikor teremtettek az Angyalok,
és mélyik napon? 207.
17. Mellyik napon teremtetet a' para-
dicsom? 207.
18. A' paradicsom nem égi, hanem
földi hely volt-é? 208.
19. A' paradicsom Mesopotámiában
teremtett volt-é? 208.
20. Meg-vagyon-é még a' földi para-
dicsom? 208.
21. Miért teremtette Isten a' paradi-
csomot az ember has;nára, holott
abban nem sokáig fog vala lakni? 209.
22. A'

MUTATO TABLAJA

22. A' paradicsomban vóltanak-é lelkés állatok az emberen kivül? 209.
23. Vóltanak-é paradicsomban gyümölcsstelē, és az ember ételére nem tartozó fák? 209.
24. Az Életnek fája testi és földi vólt-é mint az egyéb fák? 210.
25. Az életnek fája a mi fajinkhoz hasonló vólt-é 210.
26. Nem sok, hanem csak egy vólt-é az életnek fája? 211.
27. Az életnek fája miért mondatott életnek fájának? 211.
28. Az életnek fája miért neveztetet ug? 211.
29. Az életnek fája az embert a' halaltúl, nem terméf; eti, hanem terméf;et felett való erejével tartotta-é meg? 211.
30. A' jónak és gonof;nak tudásának fája, miért neveztetett ug? 212.
31. Hogy lehetett a' jónak és a' gonof;nak tudásának fája a' paradicsomnak közepin, holott az életnek fája a' paradicsomnak közepin vólt? 212.
32. Miért teremtetete az Isten az embert a' paradicsomon kivül, Gen. 28. és mimódon vitte oda? 213.
33. Az eset előtt uralkodott vólna-é az

- ember az emberen? 213.
34. Az eset előtt otték volna-é az emberek huft? 214.
35. A' lelkes állatok, mellyek most huft-évök, az eset előtt huft ette-riek volna-é? 214.
36. Igaz kigyó volt-é az, mellyrül Gen. 3. vagyon f;o? 214.
37. Miért mondatik Mófestül a' kigyó a' földnek minden oktalan állatnál ravaf;abnak? 215.
38. Miért engedte-meg az Isten, hogy a' kigyó az embert meg-kéfercse, holott tudta, hogy, ha meg-kéfer-tené, el-esnék? 215.
39. Miért nem irtózott az Eva a' kigyótul a' mint mindenek irtóz-
nak ma? 216.
40. Miért nem álmétkodott, csudál-
kozott, Eva a' kigyó f;óllásán, és
véle valo vetétkedétken? 217.
41. Miért emlekezik Mófes minden-
kor a' kigyórul, az ordógrul pedig
soha sem? 217.
42. Mimódon nyiltanak-meg első f;ü-
leinknek f;emek, holott annak e-
lőtte vakok nem vóltanak? 218.
43. Midön az Isten a' kigyót meg-át-
kozta, a benne való ordógot meg-
átkoz-

MUTATO TABLA 7 A.

	átkozta - é?	218.
44.	A' kigyó az eset előtt járó állat volt-é?	218.
45.	Minden embernek munkával és veritékkel kell-e kenyerét enni?	219.
46.	Miért nem akarta az Isten, hogy az ember az élet fája gyümölcsének évése által az örök haláltúl meg-f;abadullyon, és az örök életet vis;f;a-vegye,nyerje?	219.
47.	Miért űzetett-ki az ember a' paradicsomból?	219.
48.	Mik voltak azok a' Cherubimok Gen. 3?	220.
49.	Miért rendeltettek à Cherubimok az élet fája uttyának őrizésére?	220.
50.	Mimódon építhetett Cain várost egyedül, holot a' városnak építése fok embereket kíván?	221.
51.	Miért nem akarta meg-ölni az Isten az ő atyafiát meg-ölő Caint?	221.
52.	A' Lámech fiai voltak-é első találói a' musika f;er;ámoknak, és ők voltak-é első kovácsok, vasművesek?	222.
53.	Enoch kezdette-é leg-elsőben az Istent segítségül hini,imádni, tis;tejni?	222.
54.	Az egés; földön a' viz őzön előtt	lak-

- laktanak-é az emberek? 222.
55. Az Atyák esztendei né hólidiak, az az, 354. napokból állók, hanem napiak, az az, 365. napokból állók vóltnak-é? 223.
56. Matusálem a' vizözön után élté? 223.
57. Miért éltenek olyan fokáig az Atyák a' vizözön előtt? 223.
58. A' vizözön előtt az Isten nem rövidítette-é - meg az ember életének határát? 224.
59. Sem vólt-é Noënak nagyobbik fia? 225.
60. Mimódon mondatak némelly élő állatok tisztátalanoknak, holott mindenek jók vóltnak, Gen. 1. Act. 10. 15. 1 Tim. 4. 4. Tit. 1. 15? 225.
61. Midön még nem adatott volna a' ceremoniai törvény, mimódon tudta-meg Noë, mellyek vóltnak a' tiszták, és a' tisztátalan élő állatok; mert az élő állatokat megkülömböztető törvény csak Lev. 11. Deut. 14. hozatott? 226.
62. A' vizözön előtt meg-engette vólt-é az Isten, az embereknek a' husételt? 226.
63. S;abad-é a' kerestyéneknek a' vérnek, és némelly élő állatoknak meg-

MUTATO TABLA 7 A.

- meg-évesztül magokat meg tar-
tóztatniok? 226.
64. A' s;ivárvány volt-é a' viz özön
előtt? 227.
65. Miért átkozta-meg Noë Chana-
ánt a' Chám fiát az Attya vétkiért,
és miért nem Chámot inkább? 228.
66. Mikor Noë Chanaánt meg-át-
kozta, Chanaán s;ületett volt-é, és
ha s;ületett volt, a' barkában s;üle-
tett volt-é? 228.
67. Az Hebræusok (a' Sidók) nem
Abrahámtul, hanem Hebertül a'
Selah fiátul mondatnak-é? 229.
68. Mikor kezdetett a' Sidó nyelv, és
minden nyelveknél elsőbb-é? 230.
69. Hol maradt meg a' nyelvek
meg-zavarása után a' Sidó nyelv? 230.
70. A' nyelvnek meg-zavarása nem
akkor lott-é, mikor Péleg meg-
hólt, vagy élete felire jutott; ha-
nem mikor s;ületett? 230.
71. Hán' nyelvek s;ármaztanak a' nyel-
vek meg-zavarásábúl, meg-vál-
toztatásábúl? 231.
72. Holott a' nyelveknek sokasága a'
Szent Léleknek nagy ajandéka,
Act. 2. mimódon lehetett bunte-
tés? 231.
73. Thá-

73. Tháre az Abrahám Attya balvány imádó volt-é? 232.
74. Abrahám volt-é valaha balvány imádó? 232.
75. Jól cselekedte-é Abrahám, hogy az éhség miatt Egyiptumban alá ment? 233.
76. Abrahám jól cselekedte-é, hogy Sárát nem feleségének, hanem húgának mondotta? 233.
77. Sem volt-é Melchisedech? 234.
78. Szabad éjelt kérni valakinek, hogy az ígéletnek bé-telleyesítése felől meg-erősítessék? 234.
79. Mit különböz Abrám; és Abrahám; Sárái és Sára? 235.
80. Miért rendelte volt az Isten, hogy a férfi gyermekek nyolczad napon környül metéltesse: és nem lehetett-é hamarébb vagy későbbre? 235.
81. Holott a' leány gyermekek, és az asszonyok környül nem meteltettek, volt-é jussok a' frigy javaihoz? 236.
82. A' környül meteltetésnek ki-felgáltatója, ugy meg-határozott-é, mint a' keresettségnek? 236.
83. A' neveknek adása a' környülmetelésben, és a' keresetelésben, nem

MUTATO TABLA 7 A.

- parancsolatból, hanem szokásból és példából való dolog-é? 237.
84. A' környülméletkedés vasból, vagy köbül való késsel lesjen vala-é? 238.
85. Miért rendelte az Isten azt Sacramentummá, a' mi a' testet úgy meg-sebesítette, és meg-rutította? 238.
86. Az Istennek az Abrahammal szerzett frigye, Gen. 15. és 16. egy volt-é az Adámmal, Gen. 3. Noéval, Gen. 9. Moseffel Exod. 24 kötött frigyével, és az Uj friggyel az Uj Testamentum alatt? 239.
87. Amaz harmak, a' kik Abrahámnak meg-jelentek, teremtett Angyalok voltak-é? 239.
88. Hellyessen kívánta-é Abrahám, hog' az Isten, a' gonoszoknak kedvezzen a' jókért, és az helyessen engedtet-é meg? 240.
89. Mivel az Angyalok tettették, hogy az uczán hálnának, Gen. 19. minden tettetés jó é? 241.
90. Jól cselekedte-é Loth, hogy a' fiatalan Sodomitákat leányival kénálta, hogy a' jövevényeket tisztaságban meg-tarthassa? 241.
91. A' Sodomiták egészen meg-vakit-

- tattak voltak-é 242.
92. Jól igérték-é az Angyalok Lótnak,
Hogy Zoár vároát el-nem sül-
lyes;tik, holott el-végezte volt az
Isten, hogy el-süllyes;tesék? 242.
93. Mivel az Angyal mondotta, nem
cselekedhetem addig semmit,
mig oda mégy, Gen. 19. 22. Loth
az Isten decretoma végben vitelet
meg-gátolhatta-é; 242.
94. Az Isten, parancsolattya ellen vis;-
s;a néző Lóth feleségét, miért vál-
toztatta inkább só balvánnyá, mint
egyébbé? 242.
95. Vétkezett-é Isák, Esaut akarván
meg - áldani, és ha meg - áldotta
vólna, áldott lett vólna-é? 243.
96. Rebeka és Jákób vétkeztenek-é,
hogy Isaktól az áldást álnokul vö-
ték-el, és Jákóbnak az az áldás
hal;nalt-é? 244.
97. Mit jegyezett a' Jákób lajtorjája? 246.
98. Tis;tefféges dolog volt-é, hogy Já-
kób Rachelt meg - csókolta, és
hogy Rachel meg-engedte, hogy
az esméretlen ötet meg - csokol-
lya? 247.
99. Gen. 30. A' magtalanság ma - is
átok-é, és a' tenyész;es áldás-é? 248.

MUTATO TABLAJA

100. Abrahám, Jákób, és a' több Atyák vétkeztenek-é, hogy fok feleséget vöttek? 249.
101. A' Jákób tufakodása testi vólt-é az Angyallal, és az ő győzedelme valóságos vólt-é? 249.
102. Ruben, hogy Jófephet a' haláltúl meg-mencse, jól tanácsolta-é, hogy az ő kutban vette'sék? 251.
103. A' főkás, mellyel a' magtalan meg-hólt atyafia özvegyét, a' meg-hólt atyafia feleségül el-vótte, a' törvénnyel meg-eggyezett-é? 251.
104. Thámár, akar bof;suállásnak, akar magzatnak kedveért, kurvai öltözetben ipával közösülvén, vétkezett-é? 253.
105. Szabad-é az áron vött f;olgáknak Urokat el-hagyván, el-futni? 253.
106. Vadnak-é olyan áltmok, mellyeket az Isten bocsát az emberekre, és kell-é valamit gondolni az áltmokkal? 254.
107. Jól cselékedte-é Jófephe, hogy Egyiptumbéli feleséget vótt, és a' Pharahotúl adatott tíf;tet el-vótte? 256.
108. Jól cselekedte-é Jófephe, hogy az ő bódogtalan, és bódog állapotját.

- attyától, és attyafiaitól fokáig el-tit-
 kolta? 256.
109. Józseph attyafiai előtt idegennek
 tettévén magát, hazudott-é? 257.
110. Hazudott-é Józseph attyafiai ké-
 meknek mondván, tudván hogy
 nem kéme? 258.
111. Nem tett-é Józseph nekik nagy
 boszszúságot árulataással vádol-
 ván, és az ártatlanokat tömlöcz-
 ben vetvén? 258.
112. Vétkezett-é Józseph, hogy a' Pha-
 rahó életére eskütt? 259.
113. Jól cseleked; nek-é, a' kik a' fejedel-
 meknek és másoknak ajándéko-
 kat küldenek? 259.
114. Hazudott-é Józseph, magát jöven-
 dőlőnek mondván, Gen. 44. 15? 260.
115. Vétkezett-é Józseph, hogy az E-
 gyiptumbeli éhségnek idején a'
 bálvány imádó papokat táplálta? 261.
116. Gen. 48. 22. Micsoda rés; volt az,
 mellyet Jákób adott Józsephnek az-
 ó attyafiai felett, és mimódon vôt-
 te azt fegyverével, és kezívével,
 holott azt pénzen vôtte volt? 261.
117. Meg kell-é az halottakat siratni, és
 gyászolni? 262.
118. Gen. 50. 7. Jól cselekedte-é Józseph,
 hogy

MUTATO TABLA 7 A.

hogyan az Egyiptumbéli bálvány imadókát atya temetefőre bocsátotta?

264.

119. Mivel a Jákób és a Józseph tetemei Egyiptumból Canahánban vitet-
tenek, a fentek maradéki, erek-
lyéi, til; telendők-e?

265.

H. R. E. S. Z.

1. Vétkezetté Móses, hogy az Egyiptom-
béli embert megölté Exod. 2. 12?

266

2. Ha a Sidók a Gósen földén laktak,
mimodon kérhetek kölcsön az Egyi-
ptombéliektől ezüst és arany edé-
nyeket, és ruhákat?

266

3. A Sidók el-vivén az Egyiptombéliek
edényeit, és ruháit, nem csalárdok, lo-
pók, háládatlanok voltaké?

266

4. Czippora a Móses felesége, jól csele-
kedte, hogy fiát környúl metélte, és
ezért kereshetnek az afszonyok?

267

5. Holott a meg-keményítés (a megke-
ményedés) az ördög munkája, mimó-
don mondatik az Isten meg-keményi-
teni?

268

6. Az ördögösök, és a több szem-fény-
vesztők, tehetnek igaz csudákat?

269

7. Az Egyiptombéli ördögösök kigyói
és békái olyan valóságos teremtet-
t állatok voltaké, mint a Mósesé, avagy
pedig szem-fény vesztések voltaké?

269

8. Az

2201-02201

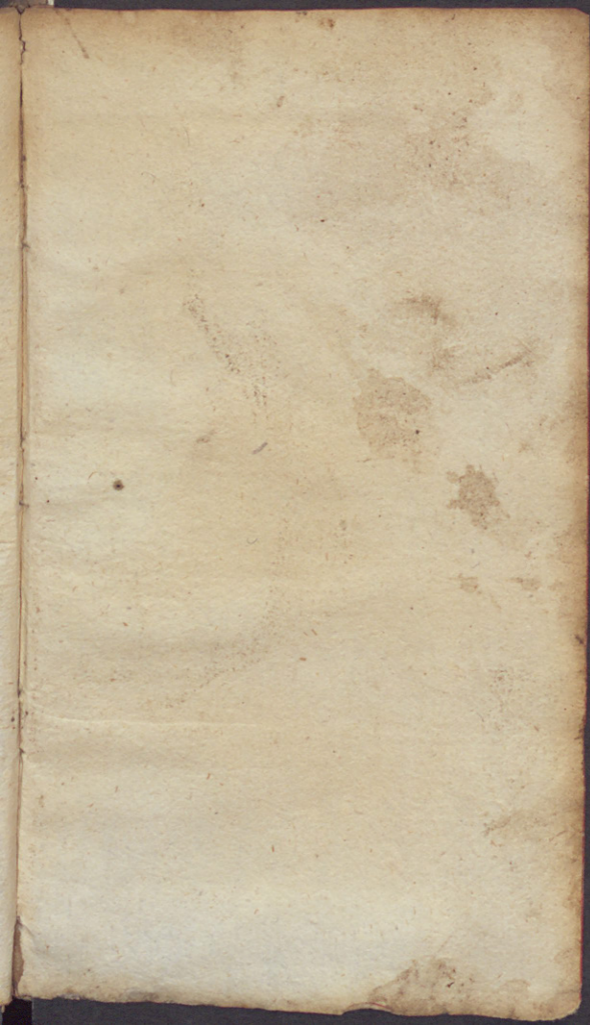
8. Az Ezstendők a' viz özön előtt az Egyiptomból való ki menetelig 12 holnapokból állottaké, mint az után? 271
9. A' volté az ezstendőnek kezdete az Egyiptomból való ki-menetel előtt, melly lött az után? 271
10. A' Sidók nem csak a' Babyloniai fog-ság után, hanem az Egyiptomból való ki-menetel előtt, és az utann-is nevezteké-el az holnapokat? 272
11. Miért akarta az Isten, hogy a' Hufvéti bárány az első holnapnak tizedik napján valasztassék-ki a nyáj közzül, és négy napokō, az az, a' tizen negyedik napig tartassék othon, Exod 12.3.6. 18? 273
12. Egy házban csak egy Hufvéti báránynak kellett meg-öletni? 274
13. Holott Exod. 12.6. a' mondatik, hogy a' barány a' ket estve között ölettef-fék-meg, a' napnak micsoda ideje értetik? 274
14. Miért kellett a' Hufvétot hét napokon meg-szentelni? 274
15. Miért tiltotta-meg az Isten, hogy a' Sidók ne egyenek kovafos kenyereket az Hufvét innepében? 275
16. Hufvétkor csak bárányt, vagy kecskét kellett meg-ölni a' Sidóknak? 275

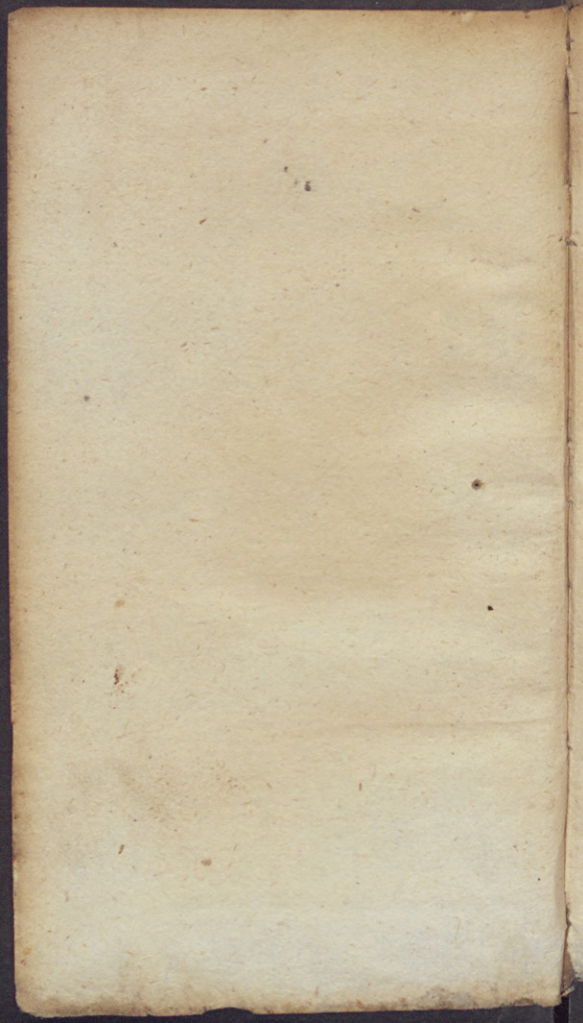
DEBRECENI EGYLETI KÖNYVTÁR

Leit. 10889-1958

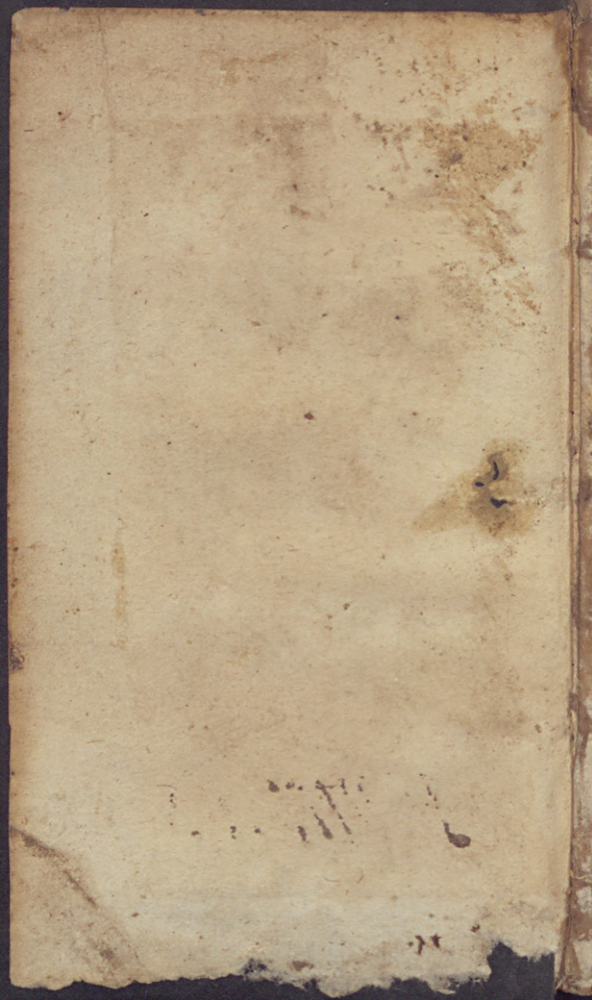
701256

701256

KESI NYOMBA
BEKESCSABA

701256

Venerabilium pp. Foros
140

Armenia

f. XII. 35

~~140~~

~~140~~

701256